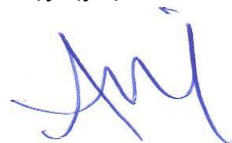

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

ВБД: 07:327 (575+430)

Бо ҳуқуқи дастнавис

АНҶУМ МАҲМУД АҲМАД

**ОСИЁИ МАРКАЗӢ ДАР ОИНАИ РАСОНАҶОИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ
АВРУПОӢ (ДАР МИСОЛИ ШИРКАТИ РАДИО ВА ТЕЛЕВИЗИОНИ
«МАВҶИ ОЛМОН»)**

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор
аз рӯйи ихтисоси 6D051600 – Рӯзноманигории байналхалқӣ
(6D051601 – Рӯзноманигории байналхалқӣ)

Роҳбари илмӣ:

номзади илмҳои филологӣ,
дотсент Гулов Сангин Нурович

ДУШАНБЕ – 2026

МУНДАРИЧА	
НОМГЌИ ИХТИСОРАҲО ВА (Ќ) АЛОМАТҲОИ ШАРТЌ.....	3
МУҚАДДИМА.....	4-13
БОБИ I. ОМИЛҲОИ ТАЪСИСИ РАСОНАҲОИ	
БАЙНАЛМИЛАЛЌ.....	14-65
1.1. Муруре ба таърихи таъсиси расонаҲои байналмилалЌ.....	14-36
1.2. Таърихи таъсис ва фаъолияти ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон».....	36-65
БОБИ II. РАСОНАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛЌ ДАР ФАЗОИ	
ИТТИЛООТИИ ОСИЌИ МАРКАЗЌ.....	66-108
2.1. Ҳадаф ва нақши расонаҲои байналмилалЌ дар фазои иттилоотии кишварҲои Осиеи МарказЌ.....	66-84
2.2. Фаъолияти расонаҲои байналмилалЌ дар Тоҷикистон.....	84-108
БОБИ III. ВАЗИФА ВА ҲАДАФҲОИ БАРНОМАҲОИ ШИРКАТИ	
РАДИО ВА ТЕЛЕВИЗИОНИ «МАВҶИ ОЛМОН».....	109-147
3.1. Ҳадаф ва вазифаҲои барномасозЌ дар ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон».....	109-130
3.2. Ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» – сарчашмаи маълумот барои расонаҲои дигар.....	130-147
ХУЛОСА.....	148-152
ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ	
НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ.....	153-154
РЌЙХАТИ АДАБИЌТ.....	155-170

НОМГҶҶИ ИХТИСОРАҶО ВА (Ё) АЛОМАТҶОИ ШАРТӢ

1. AFP – Agence France Press – Агентии Франс-Пресс
2. АМИТ «Ховар» – Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон «Ховар»
3. АП – Ассошиейтед Пресс
4. BBC – British Broadcasting Corporation – Ширкати пахши телевизионии Британия
5. ВАО – Воситаҳои ахбори омма
6. ВКХ – Вазорати корҳои хориҷӣ
7. ДМТ – Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
8. DW – Deutsche Welle – Мавҷи Олмон
9. ИА – Иттиҳоди Аврупо
10. ИМА – Иёлоти Муттаҳидаи Амрико
11. ИҶШС – Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шуравии Сотсиалистӣ
12. CNN – Cable News Network – Шабакаи иттилоотии кабелӣ
13. ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон
14. ҶФО – Ҷумҳурии Федеролии Олмон

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Расонаҳо аз замони пайдоиши худ то имрӯз дар фазои иттилоотии олам нақши бағоят муассиру барозанда доранд. Саҳифаҳои таърихи башарият гувоҳи он аст, ки рӯзномаву маҷаллаҳо ва баъдан радиову телевизион чӣ сон муассирона амал карда, дар тақдири инсоният рақам задаанд.

Таваҷҷуҳ ба фаъолияти воситаҳои ахбори омма ҳамчун рукни муҳимми ҷомеа ҳамеша дар авлавият қарор дошта, кишварҳои бузург ба фаъолияти онҳо таваҷҷуҳи хосса зоҳир кардаву имрӯз низ чунин амалҳои худро бомаром идома дода истодаанд, зеро моҳияти фаъолияти расонаҳо ва иқтидори таъсиргузори онҳоро пурра дарк кардаанд ва аз ин нигоҳ бо онҳо муносибат барқарор намудаанд. Дар ҳақиқат, воситаҳои ахбори омма бо он таъйиноту вазифаҳо ва имконоти фаровоне, ки барои иҷрои вазифаҳои худ доранд, дар ҳаёти башарият нақши муассир мегузоранд.

Муҳимтарин вазифаи воситаҳои ахбори омма таъсир ба афкор аст ва муқаддамтарин ҳадафи сиёсӣ низ идораи ҳамин афкор мебошад, аз ин рӯ, бештар аз ҳама, мавриди таваҷҷуҳ бознигарӣ қарор дорад. Аз нуқтаи назар ин расонаҳо ҳамеша барои кишварҳое, ки ҳадафи аслии онҳо идораи афкори инсонҳо дар ҳама ғӯшаву канори олам аст, муҳиму зарурӣ боқӣ мемонанд. Инро воқеиятҳои таърихӣ даҳсолаҳо қабл ва фаъолияти имрӯзаи расонаҳо собит менамояд, зеро барои мо маълум аст, ки расонаҳо чӣ сон дар амалисозии ҳадафҳои кишварҳои ба истилоҳ, абаркудрат нақши бузургу интизордоштаро бозидаанд. Бинобар ин, фаъолияти расонаҳо, махсусан, расонаҳои хусусияти байналмилалидошта беш аз пеш мавриди таваҷҷуҳ қарор гирифта, барои густариши доманаи амали онҳо кӯшиш карда мешавад ва ҳамчунин, ба афзоиши сатҳи маблағгузори онҳо ҳам диққат дода мешавад, ки ин ҳама нишони аҳаммиятнокии фаъолияти чунин расонаҳо барои ҳамон кишварҳо аст.

Аз ин нуқтаи назар, омӯзиши расонаҳое, ки хосияти байналмилалӣ доранд, аз лиҳози илмӣ низ аҳаммиятнок аст, зеро ин расонаҳо дар фазои

иттилоотии аксар кишварҳо амал карда, дар танзиму идораи афкор сахм мегиранд ва барои огоҳ будан аз самту василаҳои фаъолияти соҳоти дахлдори кишварҳои алоҳида амри зарурист, зеро дарки фазои иттилоотии худӣ ба ин васила имконпазир мегардад.

Дар баробари ин ҷойи эътироф аст, ки расонаҳои байналмилалӣ аз лиҳози касбӣ дар сатҳи баландтар қарор доранд ва намунаи хуби иҷрои назариявии таълимоти рӯзноманигорӣ ба таври амалӣ дар онҳо амиқтар ба назар мерасад. Манзур он аст, ки кормандони чунин расонаҳо сатҳи хуби касбиятро доро мебошанд ва огоҳ будан аз самту равиши кори онҳо барои назарияи касб ва ташаккули он дар сатҳи байналмилалӣ аҳамиятнок мебошад, яъне, дар амали чунин расонаҳо моҳияти байналмилалии фаъолияти расонаҳо бештар хувайдо мегардад ва ин раванд намунае барои рӯзноманигории кишварҳои алоҳида аст, то дар онҳо низ ин паҳлуи фаъолияти рӯзноманигорӣ, яъне рӯзноманигории байналмилалӣ, ташаккулу такмил ёбад.

Ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» ҳам аз шумори расонаҳои байналмилалиест, ки ба қатори бонуфузтарин расонаҳои ҷаҳонӣ дохил мешавад ва дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистон, амал мекунаду эътибор дорад. Аз ин лиҳоз, зарурати мавриди омӯзиш қарор гирифтани самту равияҳо ва тартиби фаъолияти ин расона вучуд дорад ва ҳамин зарурат мубрамияти мавзӯро асоснок менамояд.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Таърихи таъсис, ташаккул ва таҳаввули низоми радио ва телевизион, услуби барномасозӣ, интиҳоби мавзӯ ва муҳтавои барномаҳо, истифодаи имконоти жанрҳо дар барномасозии радио ва телевизион ҳамчун мавзӯҳои муҳимми соҳавӣ ҳамеша мавриди таваҷҷуҳи олимони зиёди дохилу хориҷи мамлакат будааст ва дар аксар таҳқиқоти илмӣ доир ба он изҳори назар шудааст.

Дар илми рӯзноманигории тоҷик ин мавзӯ ҳамчун яке аз мавзӯҳои бунёдии рӯзноманигории муосир мавриди таваҷҷуҳ қарор гирифта, аз ҷониби устодон – бунёдгузори илми рӯзноманигорӣ дар асарҳояшон ба таври

муносиб инъикос ёфтааст. Мо дар назар дорем осори илмию таҳқиқоти муҳаққиқон А. Саъдуллоев, А. Нуралиев, И. Усмонов, М. (Љовид) Муқимов, М. Муродӣ, М. Абдуллозода, Љ. Саъдуллоев, А. Азимов, Ш. Муллоев, З. Муъминҷонов, С. Хочазод, С. Мирзоалӣ, инчунин, муҳаққиқони насли нисбатан ҷавон И. Ҳамидиён, Х. Раҳимҷон, Д. Рустамзода, Х. Сафаров, Б. Соҳибова, З. Эшматов, М. Сафарзода, Ҳ. Каримов, О. Саидзодаро, ки дар онҳо доир ба мавзуи таҳқиқи мо андешаҳо ҷой доранд. Дар мақолаҳои алоҳидаи муҳаққиқон С. Ҳайдаров, С. Гулов низ дар ин мавзӯ андешаҳо баён гардидаанд.

Масалан, дар дастурҳои таълимии муаллифон А. Саъдуллоев ва С. Гулов «Жанрҳои журналистикаи радио» (ибора аз ду қисм) [85; 86], А. Саъдуллоев ва М. Шоев «Асосҳои журналистикаи телевизион» [87] доир ба моҳияти ғаъолияти радио, имконоти радиошунавонӣ, вусъати ғароғирии мавҷ, ҳамчунин, дар дастури баъдӣ мафҳуми телевизион ва ғаъолият дар он ба таври маҷмӯӣ андешаҳо ғароҳам омадаанд, ки заминае барои дарки моҳияти ширкатҳои радиоӣ ва телевизионӣ мебошанд.

Дар силсилаасари «Журналистика» [98; 100; 102]-и профессор Иброҳим Усмонов низ ба мавзуи мавриди баррасии мо таваҷҷуҳ зоҳир шуда, махсусан, дар қисмати сеюми он, ки қисме аз мусоҳибаҳои профессор И. Усмоновро дар матбуот ғаро мегирад, дар бораи ғаъолияти расонаҳои байналмилалӣ мушаххасан ишораҳо ҳастанд.

Дар «Асосҳои эҷоди журналистӣ» [65]-и профессор М. Муродов ҳарчанд таваҷҷуҳи асосӣ ба матбуот аст, аммо мавзӯҳои умумии касбӣ, ки тавзеҳ ёфтаанд, ба ҳама навъҳои воситаҳои ахбори омма дахл доранд.

Мавзуи таҳқиқи мо, асосан, ба самти таҳқиқи профессор Муҳаммадӣ Муқимов алоқаманд аст, зеро таҳқиқоти ин олими соҳа ва чанд асари дигараш ба ғаъолияти расонаҳои байналмилалӣ бахшида шудааст. Китобҳои ӯ: «Мақоми жанрҳо дар Радиои «Озодӣ» [53], «Радиои Би-Би-Си: дирӯз ва имрӯз» [56], «Мавҷи Олмон» – шабакаи байналхалқӣ» [54], «Сиёсат ва ҷанги иттилоотӣ» [55], «Расонаҳои ҷаҳонии тарғиботии ИМА» [59] муҳимтарин масъалаҳои ғаъолияти расонаҳои байналмилалиро ба таҳқиқ қашида, доир ба

онҳо маълумоти муфиди илмӣ пешниҳод меkunанд. Ин муҳаққиқ ба таври маҷмӯӣ таърихи таъсис, мақсад ва вазифаҳои расонаҳои байналмилалӣ, аз ҷумла бахшҳои тоҷикиву минтақавии онҳо, мавқеъ ва истифодаи жанрҳо дар ин расонаҳо, нақши расонаҳои байналмилалӣ дар муборизаҳои иттилоотӣ ва ғайраро таҳлилу баррасӣ намудааст.

Таҳқиқоти илмӣ муҳаққиқ Сухробӣ Мирзоалӣ «Фаъолияти агентҳои иттилоотии хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (дар мисоли ИРНА ва РИА «Новости»)), ки дар шакли маҷмуаи алоҳида бо номи «Хабар: аз Машриқ то Мағриб» [51] низ ба таъъ расидааст, ба фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ бахшида шудааст. Ин асар аз таҳқиқоти арзишманди бахши расонаҳои байналмилалӣ мебошад.

Таҳқиқоти илмӣ Хуршед Сафаров «Место средств массовой информации России в информационном пространстве Республики Таджикистан» ҳам ба фаъолияти расонаҳои хориҷӣ дар фазои иттилоотии Тоҷикистон бахшида шудааст [128] ва дар он ҳам маводди лозима вучуд дорад. Ҳамчунин, дар маҷмуаи мақолаҳое, ки фарогири маводди конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ҳастанд ва аз тарафи масъулони кафедраҳои факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба таъъ расидаанд, ба монанди силсилаи «Журналистикаи байналхалқӣ» [27; 28; 29; 30] доир ба мавзуи таҳқиқи мо маводди лозима вучуд дорад.

Шоистаи зикр аст, ки дар илми рӯзноманигорӣ тоҷик вобаста ба радио ва телевизион чанд таҳқиқи арзишманди дигар сурат гирифтааст, аммо дар онҳо, асосан, ба шабакаҳои радио ва телевизиони дохилӣ таваҷҷуҳ шудааст. Дар ин миён таҳқиқи Моҳира Сафарова, ки ҷанбаҳои равонии таъсири телевизионро [127] баррасӣ намудааст, муносиб ба тазаккур аст, зеро яке аз самтҳои муҳимми мавҷудияти телевизионро дар маҷмӯъ фаро мегирад.

Дар маҷмӯъ, сарчашмаҳои илмӣ ву публисисти, ки вобаста ба мавзӯ дар маҷмуаи мақолаҳову матбуоти даврӣ ҷоп шудаанд, барои омӯзишу таҳқиқи мавзӯ муҳим ба шумор мераванд.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Мавзуи кори диссертатсионӣ як ҷузъи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи

журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мебошад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ

Мақсади таҳқиқ. Муайян намудани омилҳои пайдоиш ва ташаккули расонаҳои байналмилалӣ, вазъи фаъолияти онҳо дар фазои иттилоотии кишварҳои дигар, махсусиятҳои фаъолияти ин навъи расонаҳо, таваҷҷуҳи хос ба таъсису ташаккули шабакаи радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» ҳамчун расонаи байналмилалӣ ва фаъолияти он мақсади таҳқиқи мазкурро ташкил медиҳад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Дар доираи таҳқиқи мавзӯ иҷрои вазифаҳои зерин зарур шуморида мешавад:

- баррасии омилҳое, ки ба пайдоиши расонаҳои байналмилалӣ мусоидат менамоянд;
- равшанӣ андохтан ба заминаҳои зухури расонаҳои байналмилалӣ ва таърихи таъсиси онҳо;
- мавриди баррасӣ қарор додани нақши расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии кишварҳои дигар;
- муайян намудани махсусиятҳои барномасозии ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон»;
- баррасии таъсири барномаҳои ин навъи расонаҳо ба мафкураи ҷомеаҳои кишварҳои дигар;

Объекти таҳқиқ ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» мебошад.

Мавзӯи (предмети) таҳқиқ. Таҳлили матлаб ва барномаҳои расонаҳои байналмилалӣ, махсусан, барномаҳои ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» предмети таҳқиқро ташкил менамояд.

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқ. Азбаски бори аввал дар бораи ин ширкати радиӣ ва телевизионии байналмилалӣ таҳқиқ сурат мегирад,

хронологияи таҳқиқ аз замони пайдоиши он шуруъ шуда, мушаххасан барномаҳои солҳои охири онро баррасӣ менамояд.

Асосҳои назарии таҳқиқ. Дар диссертатсия таҳқиқоти олимон – А. Саъдуллоев, А. Нуралиев, И. Усмонов, М. Муродӣ, М. Муқимов, Ҷ. Саъдуллоев, А. Азимов, Ш. Б. Муллоев, З. Муъминҷонов, З. Сайидзода, С. Хочазод, Б. Ҳошимзода (А. Қутбиддинов), С. Гулов, С. Мирзоалӣ, И. Ҳамидиён, З. Эшматов, Х. Сафаров, М. Сафарзода, Н.А. Бруснитсин, В.В. Ворошилов, Э.П. Прохоров, Ф. Эвершор ва дигарон ба ҳайси маводди назариявии таҳқиқ истифода шудаанд.

Навгони илмӣ таҳқиқ дар он аст, ки бори нахуст дар фазои илмӣ журналистикаи тоҷик ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» ҳамчун расонаи байналмилалӣ мавриди пажӯҳиши алоҳидаи илмӣ дар доираи қори таҳқиқотӣ қарор мегирад. Ҳарчанд доир ба дигар расонаҳои байналмилалӣ фазои кишварҳои Осиёи Марказӣ таҳқиқҳо сурат гирифта бошанд ҳам, ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» аз лиҳози илмӣ мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Муҳтавои ин таҳқиқ ҳам, асосан, ба ҳамин ширкати радиои ва телевизионӣ нигаронида шудааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Пайдоиш ва таъсиси расонаҳои байналмилалӣ ба талаботи замон ва вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ олам робитаи мустақим доранд. Дар тури фаъолият расонаҳои байналмилалӣ марҳила ба марҳила дар робита ба таҳаввулотӣ замону ҷомеаи инсонӣ ва пешрафти техникӣ ташаккул ёфтаанд. Расонаҳои байналмилалӣ яке аз унсурҳои муҳими журналистикаи ҷаҳонӣ ба шумор мераванд, зеро мавҷудияти онҳо ба сабабу омилҳои вобаста аст, ки дар маҷмӯъ, мазмун ва аҳамиятнокии фаъолияти иттилоърасонӣ ва рӯзноманигориро ифода менамоянд. Ба вуҷуд омадани онҳо аз нақши барҷастаи рӯзноманигорӣ дар ҷомеа гувоҳӣ меод ва зарурати аҳамияти истифодаи расонаҳо хеле хуб дарк мегардад.

2. Нақши расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотӣ кишварҳои дигар ҳамчун масъалаи муҳими фазои иттилоотӣ баррасӣ гардида,

махсусиятҳои барномасозӣ дар шабакаҳои радиӣ ва телевизионии байналмилалӣ, аз ҷумла ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон»-ро мушаххас ва тасниф намудан мумкин аст. Зеро барномаю барномасозӣ аз шеваҳои муҳими ҷалби аудитория ба ҳисоб мераванд. Ҳар як расона вобаста ба манфиату ҳадафҳои кишвари худаш сиёсати барномасозӣ ва иттилоотии худро пеш мебарад. Дар баробари додани иттилоъ табиист, ки расонаҳои байналмилалӣ ҳадафҳои стратегиеро тарғибу ташвиқ мекунанд.

3. Ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистон мавқеи муҳимме дорад. Дар давлатҳои дигар расонаҳои байналмилалӣ ва ё расонаҳои кишварҳои дигар дар тақвия ба асноди байналмилалӣ марбут ба ҳуқуқи инсон ба дастрасии иттилоъ ва дар асоси созишномаҳои дутарафаю байналмилалӣ фаъолият менамоянд. Дар фазои иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон расонаҳои кишварҳое, монанди Федератсияи Русия, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Британияи Кабир, Эрон ва ғайра ба фаъолияти иттилоърасонӣ машғул ҳастанд. Ин фаъолият шаҳодати ҷузъи ҷомеаи ҷаҳонӣ будани Тоҷикистон ва озодии суҳанро эҳтиром доштану риоя намудани ҳукумати кишвар мебошад. Дар ин қори таҳқиқӣ зарурат доштан ё надоштани фазои иттилоотии Тоҷикистон ба фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ баррасӣ мегардад.

4. Ҷойгоҳи жанрҳо дар барномасозӣ, нақшу таъсири барномаҳои расонаҳои байналмилалӣ дар ташаккули афкори ҷомеаи дигар кишварҳо яқсон нест. Дар наазарияи журналистикаи Ғарб жанр на ба он мафҳумест, ки дар журналистикаи кишварҳои пасошӯравӣ фаҳмида мешавад. Дар фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ аз жанр ном намебаранд, аммо хабар, гузориш, мусоҳиба ва суҳбат истифода мешавад. Ҳамчунин, ба унсурҳои жанрҳои ҳисобот, табсира, лавҳа ва очерк дучор шудан мумкин аст. Расонаҳои байналмилалӣ барои ташаккули афкори ба худашон мувофиқ дар ҷомеаи кишварҳои дигар таъсиргузоранд.

Аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқ. Аҳаммияти назарии таҳқиқ дар он зоҳир мешавад, ки яке аз бахшҳои камтаҳқиқшудаи журналистикаи

муосирро дар мавриди фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ мавриди омӯзиш қарор додааст. Натиҷаи таҳқиқи мавзӯ барои пешбурди кори шабакаҳои радиои ва телевизионии дохилӣ истифода шуда, дар ташаккули онҳо саҳм мегузорад, зеро дар он аз таҷрибаи расонаҳои байналмилалӣ ба таври васеъ нақл мешавад.

Ин таҳқиқот то андозае дар рушди илми журналистикаи тоҷик саҳм гузошта, дар баробари дигар пажӯҳишҳо мавзуи таърихи пайдоишу ташаккул ва фаъолияти расонаҳои хориҷиро дар Тоҷикистон такмил медиҳад.

Мавод ва натиҷаҳои пажӯҳишро метавон ҳангоми таълифи китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълимӣ, машғулиятҳои амалии соҳаи рӯзноманигорӣ истифода кард. Хулосаҳои асосӣ ва ҷанбаҳои амалии диссертатсияро дар раванди таълими фанҳои рӯзноманигорӣ, бахусус, дарсҳои «Таърихи журналистикаи хориҷӣ», «Ҷазо ва амнияти иттилоотӣ», «Маҳорати журналистӣ» ва курсҳои махсусу дарсҳои интихобӣ ва семинарҳои ихтисосии таҳассуси журналистикаи байналхалқӣ метавон корбаст намуд. Ҳамчунин, муҳтавои рисола ҳамчун мавод барои муҳаққиқони соҳа, ки мавзуи фаъолияти расонаҳои байналмилалиро баррасӣ мекунанд, метавонад мавриди истифода қарор дода шавад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия дар мавзуи «Осиёи Марказӣ дар оинаи расонаҳои байналмилалӣ аврупоӣ (дар мисоли ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон»)» ба доираи масоили таҳқиқии шиносномаи ихтисоси илмӣ 6D051601 – Рӯзноманигории байналхалқӣ мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ дар ҷамъоварии маводди зарурӣ, тасвиби натиҷаҳо, омода намудани мақолаҳо ва маърузаҳо доир ба мавзӯ зоҳир мегардад. Диссертант дар коркарди мавзӯ, дараҷа ва робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ, мақсади таҳқиқот, вазифа, объект, фарзия, марҳила, макон ва давраи таҳқиқот, асосҳои назариявӣ методологӣ ва навігони илмӣ саҳми шахсии ҳудро гузоштааст. Масъалаҳои асосии таҳқиқ тарҳрезӣ гардида, ҷустуҷӯ ва

натиҷагирӣҳои илмӣ унвонҷӯ дар диссертатсия, мақолаҳои илмӣ, маъруза дар конференсияҳои донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ инъикос ёфтаанд.

Бо назардошти боло рафтани нақши ширкатҳои радио ва телевизиони байналмилалӣ дар ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ҳассосияти инъикоси масъалаҳо унвонҷӯ фаъолияти ин ширкатҳоро амиқан мавриди таҳқиқ қарор дода, аз натиҷаи он дар маҳфилу конференсияҳои донишгоҳию байналмилалӣ баромад намудааст. Таҳқиқи мазкур заҳмати ҷандинсолаи муаллиф буда, дар шакли диссертатсия ба анҷом расонида шудааст.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Мундариҷа ва қисматҳои асосии диссертатсия дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ илмӣ амалии зерин: конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Матбуоти даврии тоҷик дар шароити инкишофи технологияи муосир» (Душанбе, ДМТ, 13.03.2018), конференсияи байналмилалӣ «Дипломатияи об ва омилҳои фароғии он дар бозтоби ВАО-и кишварҳои Осиёи Марказӣ» (Душанбе, ДМТ, 25-26.05.2019), конфронси 8-уми байналмилалӣ «Тадқиқоти илмӣ дар асри ХХI» (Оттава, 06-08.03.2021), конфронси 3-юми байналмилалӣ «Тадқиқоти байнисоҳавӣ» (Гамбург, 16-18.03.2021), инчунин, дар конфронсҳои ҳайати профессорону омӯзгорон ва донишҷӯёни Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба натиҷагирӣ қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ (солҳои 2017-2023) дар шакли маърузаҳо баён шудаанд.

Диссертатсия дар ҷаласаи васеи кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суратмаҷлиси №2 аз 23.09.2025) муҳокима ва ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Мазмуну моҳияти асосии диссертатсия дар 8 мақола, аз ҷумла, 3 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2 мақола дар маҷмуаҳои илмӣ ва 3 мақола дар маҷаллаҳои хориҷӣ ба ҷоп расидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, шаш фасл ва хулосаву рӯйхати адабиёт таркиб ёфтааст. Ҳаҷми умумии диссертатсия 170 саҳифаи чопи компютерио ташкил медиҳад.

БОБИ I

ОМИЛҲОИ ТАЪСИСИ РАСОНАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ

1.1. Муруре ба таърихи таъсиси расонаҳои байналмилалӣ

Аз замони пайдоиши инсоният одамон ба иттилоъ зарурат доштанд. Ва ҳамин зарурат дар ниҳоят ба пайдоиши василаву воситаҳои иттилоърасонию иттилоъгирӣ овард, ки мо имрӯз воситаҳои ахбори омма (расонаҳо) ном мебарем. Ва дар ҳамин замина расонаҳо вобаста ба тарзи фаъолият ва ҳадафҳояшон ба шаклу намудҳо чудо мешаванд, аз ҷумла расонаҳои миллӣ ва байналмилалӣ. Расонаҳои байналмилалӣ яке аз унсурҳои муҳимми журналистикаи ҷаҳонӣ ба шумор мераванд, зеро мавҷудияти онҳо ба сабабу омилҳое вобаста аст, ки дар маҷмӯъ, мазмун ва аҳаммиятнокии фаъолияти рӯзноманигориро бармалотар месозанд. Яъне, ба вучуд омадани онҳо аз нақши барҷастаи рӯзноманигорӣ дар ҷомеа гувоҳӣ медод ва зарурату аҳаммияти истифодаи расонаҳо хеле хубтар дарк мегардид. Роҳбарони давлатҳое, ки худро аз қудратҳои олам мешумурданд, барои нигоҳ доштани нуфузу эътибор ва густариш додани ону иҷрои ҳадафҳои геополитикии худ ба расонаҳо таваҷҷуҳи хосса зоҳир мекарданд ва ҳамин буд, ки барои таъсису фаъолияти онҳо берун аз ҳудуди худ бо забонҳои дигар кӯшиш менамуданд.

Таъсири ҷаҳонишавии воситаҳои ахбор, имконияти дохилшавии онҳо ба фазои бегона дар шароите, ки моҳвораҳо ба вучуд омадаанд, торафт зиёд мешавад. Маҳдуд кардани қабули мавҷҳо ба ғайр аз чораҳои маъмури илоҷи дигаре надорад. Бо ин сабаб, дар шароити ҳозира гӯё ҳамаи телевизионҳо хусусияти байналмилалӣ пайдо мекунанд, яъне дар ҳар гӯшаи олам, дар дилҳои кишвар қабул карда шудани онҳо имконпазир аст, аммо ин фаҳмиши шаклии воситаҳои ахбори байналмилалӣ аст.

Аслан, телевизиони байналмилалӣ ҳамон телевизионе буда метавонад, ки ҳадафаш байналмилалӣ аст. Барномае, ки пешниҳод мекунад ва проблемае, ки дар он баррасӣ мешавад, барои аудиторияи як мамлакат нест. Ҳатто матлабҳои рекламавӣю тиҷоратиаш хусусияти умумӣ пайдо

мекунад. Масалан, шабакаи якуми Россия – ОРТ ва канали худии Россия (РТР) ҳам каналҳои махсуси байналмилалӣ доранд, ки онҳо барои мамлакатҳои дигар шабу рӯз барнома пахш мекунанд. НТВ низ чунин хусусият дорад ва Созмони Милали Муттаҳид хусусияти байналмилалӣ онро эътироф кардааст. Ин барномаҳо монанди телевизионҳои СНН-и ИМА, ВВС-и Британияи Кабир телевизионҳои мебошанд, ки, аз як тараф, хусусияти миллии доранд, аз тарафи дигар, моҳияти байналмилалӣ доранд. Яъне моҳияти як мамлакатҳои дигар ҳастанд, аммо барои кишварҳои дигар намоиш пахш мекунанд.

Маълуман, ин телевизионҳо бо забони расмӣ давлатӣ худ намоиш доранд. Гарчи онҳо бо забонҳои дигар низ тарҷума мешаванд. Албатта, танҳо бо забони дигар тарҷума шудан ҳанӯз хусусияти байналмилалӣ телевизионро муайян намекунад. Масалан, телевизиони Туркменистон-4 бо 6 забон дар як вақт барнома пахш менамояд, вале ин расонаи байналмилалӣ нест, балки ин телевизион телевизиони миллии Туркменистон аст ва сиёсату муваффақиятҳои кишвари худро ба мамлакатҳои дигар муаррифӣ кардан меҷӯяд. Айнан чунин қўшишро телевизиони «Ҷаҳоннамо»-и Тоҷикистон дорад.

Ба гунаи телевизионҳои байналмилалӣ, ки тобеият ба мамлакатҳои дигар надорад, Евронюсро номбар кардан мумкин аст. Ин телевизиони иттилоотӣ, ки аз Франция бо ҳашт забон матолиб пахш мекунанд, телевизиони ҳеҷ кишваре нест, балки онро якҷанд кишварҳои Аврупо ташкил додаанд. Сиёсат ва мавзӯи он ҳам ба мамлакатҳои алоҳида тааллуқ надорад. Мувофиқи асноди ташкилиаш, телевизиони мазкур ҳадафи объективона инъикос намудани воқеаҳои ҷаҳонро дорад. Аммо то чӣ андоза ин дар амал дида мешавад, саволи мантиқист.

Дар баробари телевизион низомии ҷаҳонии радио ҳам хусусияти глобалӣ пайдо кардааст. Радиоҳои ҷаҳонӣ мисли Евронюс хусусияти умумидошта нест, балки монанди телевизионҳои дигаре, ки зикр шуданд, моли ин ё он давлате мебошанд, ки барои миллатҳои дигар таълиғ мекунанд ва, бешакку шубҳа, манфиати давлатеро ифода мекунанд, ки

сармоягузораш мебошанд. Масалан, радиоҳои «Озодӣ» ва «Европаи озод» таъсисдодаи Конгресси Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, «Би-Би-Си» - радиои Британияи Кабир, «Маяк» – радиои Федератсияи Россия ва радиои «Садои Хуросон» дастгоҳи таблиғоти Ҷумҳурии исломии Эрон аст, вале онҳо ҳадафи байналмилалӣ доранд. Аслан, низоми байналмилалии радио аз солҳои 30-юми қарни XX шуруъ шудааст ва баъди Ҷанги дуҷонибона, соли 1949 дар Тоҷикистон ҳам Саридораи гуфторҳо барои мамлакатҳои хориҷӣ таъсис ёфта буд, ки бо 6 забон (англисӣ, арабӣ, форсӣ, дарӣ, ҳиндӣ ва пашту) барнома пешниҳод мекарду хусусияти байналмилалӣ дошт. Соли 2007-ум бо таъсиси радиои «Овози тоҷик» дар заминаи ин Саридора, хусусияти байналмилалии радиои Тоҷикистон коста шуд.

Агар ба таърихи таъсиси расонаҳои байналмилалӣ назар кунем, мебинем, ки онҳо таърихи куҳан доранд, зеро ин сана ба таъсиси агентҳои иттилоотӣ бармегардад, чунки агентҳои иттилоотӣ ҷузъи муҳимму ҷудонопазири низоми воситаҳои ахбори омма ба шумор мераванд. Аз ин рӯ, таърихи расонаҳои байналмилалӣ ба таъсиси агентҳои иттилоотӣ вобаста мебошад.

Гавас ё худ Франс Пресс аз нахустин агентҳои иттилоотии олам ба шумор меравад. Таърихи таъсиси он ба асри XIX иртибот мегирад. Дар соли 1832 аввал «Бюрои тарҷумаи Гавас» ба вуҷуд омад ва баъд дар соли 1835 ба «Агентии Гавас» табдил ёфт [36].

Баъдтар Гавас шабакаи васеи мухбирони аврупоиро ташкил кард, ки аз мамлакатҳои дигари Аврупо маълумот мефиристоданд. Дар соли 1852 Гавас шӯбаи махсуси рекламавӣ таъсис дод. Идораи Гавас дар як кӯча бо почтаи марказии Париж воқеъ буд, ки ин имконияти зуд фиристодани маълумотро метезонд ва дар соли 1853 қариб ҳамаи рӯзномаҳои Париж дар рубрикаи «Хабарҳои агентии телеграфӣ» маълумотҳои дастраскардаи Гавасро чоп мекарданд.

Муштариёни агентӣ рӯзномаҳои ҳукуматӣ ва матбуоти хусусии музофотӣ буданд. Иттилооте, ки рӯзномаҳо аз агентӣ мегирифтанд, бо салоҳдиди худ истифода мебуданд. Агентии Гавас аз соли 1870 мубодилаи

иттилоотро бо бузургтарин агентҳои иттилоотии ҷаҳон (Reuters, UPI, AP) оғоз кард ва соли 1879 ба ҷамъияти саҳҳомӣ табдил ёфт.

Бо оғоз шудани Ҷанги якуми ҷаҳон агентии Гавас аз ҳукуқи фиристодани ахбор маҳрум шуд ва хадамоти он Бюрои иттилоотии Фаронса номида шуд. Агентии муосир (агентии Франс Пресс (фр. *Agence France-Presse, AFP*)) соли 1944 дар натиҷаи якҷояшавии агентии де-Голл дар Лондон ва агентии France Afrique, ки дар қаламрави таҳти назорати Фаронса (дар давраи Ҷанги дуҷуми ҷаҳон) таъсис дода шудааст [106].

Заминаи таъсиси Франс Пресс агентии Гавас буд, ки пеш аз ҷанг вучуд дошт ва тавре зикр шуд, дар давраи ҷанги якуми ҷаҳон фаъолиятҳо барои ҳамкориҳои мамнуъ ва ғайриқонунӣ аз ҷониби давлати Фаронса манъ карда шуда буд. Ҳукумати таҳти идораи генерал Шарл де Голл ин агентиро барҳам дод, ин ҳам дар замони ҳассосе, ки ба Фаронса агентии иттилоотие лозим буд, ки манфиатҳои мамлакатро дар ҷаҳон ба таври бояду шояд ифода карда, матбуоти мамлакатро бо ахборот таъмин намояд.

Ҳамин зарурат буд, ки дар солҳои Ҷанги дуҷуми ҷаҳон таъсиси агентии Франс Пресс ба вуқӯъ пайваست. Фаъолияти агентии Франс Пресс мебоист ба мустаҳкам шудани нуфузи Фаронса дар арсаи байналмилалӣ ҳамчун мамлакати дорои иқтисодии бузурги дастрасу паҳнкунандаи иттилоот мусоидат мекард. Аммо бар хилофи рақибони худ аз кишварҳои дигари аврупоӣ Франс Пресс, асосан, таҳти назорати ҳукумати Фаронса боқӣ монд ва тибқи қонуне, ки соли 1957 қабул шудааст, агентӣ ҳақ надорад саҳмияҳои худро ба фурӯш гузорад ва инчунин, вазифадор аст, ки ҳамасола ба ҳукумати Фаронса ҳисоботи мутавозини молиявӣ пешниҳод кунад.

Дар соли 1997 агентии Франс Пресс аввалин бор дар Интернет бо роҳандозии хадамоти иттилооти молиявӣ дар ҳамкорӣ бо брокери пешбари фаронсавӣ Groupe Roussin баромад кард. Худи ҳамон сол ширкат ба эҷоди бойгонии аксҳои худ, ки яке аз бузургтарин бойгонии тасвирӣ дар ҷаҳон аст, оғоз кард. Мувофиқи маълумоти соли 1978, Франс Пресс яке аз бузургтарин агентҳои иттилоотӣ дар ҷаҳон ба шумор мерафт [3].

Аз нигоҳи ташкилӣ ва идоракунӣ Франс Пресс ташкилоти хусусӣ бо оинномаи махсус буда, тибқи қоидаҳои тиҷоратӣ (*Organisme privé à statut particulier, fonctionnant selon les règles commerciales*) амал мекунад. Саҳмдорон надорад. Бо сардории шурои директорон (*conseil d'administration*), ки аз 16 аъзо иборат аст, 8 нафари онҳо директорони рӯзномаҳои пешқадамро намояндагӣ мекунанд (2 нафар аз *National Daily Press Syndicate*, 2 *Regal Daily Press Syndicate*, 1 нафар аз департаменти *Daily Press*. Синдикат), 2 нафар кормандони интиҳобшуда, 2 нафар намояндагони радио ва телевизиони Фаронса (ҳоло президенти ширкати миллии *France Media Monde* ва директори *France Enfo*, сарвазир, вазири молия, вазири корҳои хориҷӣ ва президент (*president directeur général*), ки аз ҷониби ҳуди шурои директорон интиҳоб карда мешавад [105].

Идораи марказии агентии Франс Пресс дар шаҳри Париж ҷойгир аст ва маълумотро дар 150 кишвари ҷаҳон паҳн мекунад. Он дар Вашингтон, Гонконг, Никосия ва Монтевидео шуъбаи байналмилалӣ ва дар 110 кишвари ҷаҳон намояндагҳои худро дорад. Хабарҳои агентӣ бо забонҳои фаронсавӣ, англисӣ, арабӣ, испанӣ, олмонӣ ва португалӣ дастрасанд. Узви Иттиҳодияи Агентҳои иттилоотии Аврупо мебошад. Агентии Франс Пресс дар амалияи байналмилалии худ мафҳуми «франкофония»-ро васеъ ба кор мебарад ва дар ин самт фаъолияти Франс Пресс сиёсати давлатии Фаронсаро вобаста ба забон дар ҷаҳон идома медиҳад. Фаъолияти Франс Пресс берун аз минтақаи франкофонӣ (забони франсавӣ) як қатор вазифаҳои марбут ба рушди сохторҳои минтақавии худ, яъне, интишори маълумот ба забони бюрои Франс Пресс дар он макон ҷойгирбударо анҷом медиҳад.

Чунин фаъолият барои аз байн бурдани монеаи забонӣ дар кишварҳои ғайрифрансавизабон анҷом дода мешавад, ки ин яке аз вазифаҳои муҳими агентҳои иттилоотӣ ба шумор меравад.

Ассошиэйтед Пресс (АП; англ. *Associated Press, AP*) яке аз бузургтарин агентҳои иттилоотии ИМА ва ҷаҳон мебошад, ки соли 1848

таъсис ёфтааст [134]. Ассошиэйтед Пресс монополияи бонуфуз буда, якҷо бо агентии «Юнайтед пресс интернэшонал» тамоми корҳои иттилоотии ИМА-ро ба манфиати табақаи ҳукмрон пеш бурда, ин ҷанбаи муҳимро қомилан назорат мекунад. Зиеда аз 100 ҳазор корманд дорад. Аз иттилооти Ассошиэйтед Пресс агентҳои бисёр давлатҳо истифода мебаранд.

Ассошиэйтед Пресс маводди худро ба рӯзнома, радио ва телевизионҳои Амрико ройгон медиҳад. Ҳамкорони Ассошиэйтед Пресс ҳаққи узвият месупоранд. Ҳамаи матолиби он ройгон аст, аз навиштаҳои мустақилонаи журналистони касбӣ низ истифода мебаранд.

Ассошиэйтед Пресс ҳайати бузургеро барои ба вучуд овардани афкори умум муттаҳид намуд. Аз ҷумла, дар соли 2005 маҷмуи иттилооти ин агентиро бештар аз 1700 рӯзнома бо иловаи 5000 телевизион ва радио нашр кардаанд [134]. Дар китобхонаи суратҳои он бисёртар аз 10 млн расм маҳфуз аст.

Ассошиэйтед Пресс 243 шӯбаи хабарӣ дар 120 давлат бо кадрҳои сатҳи ҷаҳонӣ дар ихтиёр дорад. Он маводди ҷолиби махсусгардонидашудаи радиояӣ низ омода мекунад. Бисёре аз рӯзнома ва ширкатҳои радиояӣ берун аз Амрико низ ба Ассошиэйтед Пресс обуна ҳастанд, ки барои истифодаи маводди он озодона ва ихтиёрӣ пардохт ҳам мекунанд [134].

Як қисме аз ин рӯзномаву маҷаллаҳо бо Ассошиэйтед Пресс шартнома доранд, бештар созмонҳои хабарӣ ба таври ихтиёрӣ барои истифода аз иттилооти маҳалҳо ба ин агентӣ бартарӣ медиҳанд ва маблағи истифодаи онро пардохт менамоянд. Масалан, дар ду саҳифаи ҳар наشري рӯзномаи «Вашингтон пост» (The Washington Post) хабарҳо аз ҳаёти минтақа ҷоп мешавад, ки аз Ассошиэйтед Пресс гирифта шудааст. Ассошиэйтед Пресс ба хоҳири ҷолибият ва фаромӯшнашаванда будани иттилоъ аз усули «пирамидаи ҷаппа» ё «аҳроми ворӯна» кор мегирад, кормандони он кӯшиш менамоянд, ки гузоришҳоро маҳз бо ҳамин усул таҳия намоянд [134].

«Рейтер» – аз аввалин оҷонсиҳои иттилоотӣ дар ҷаҳон ва яке аз чор оҷонсии иттилоотии бузургтарини олам. Қароргоҳаш дар шаҳри Лондони Британияи Кабир ҷойгир буда, моликаш Томсон Рейтер (Thomson Reuters) аст. Он бо забонҳои англисӣ, франсавӣ, арабӣ, итолиёӣ, португалӣ, русӣ, ҷопонӣ ва хитой иттилоот ҷамъоварӣ мекунад.

Reuters дар соли 1851 аз ҷониби Пол Чулиус Ройтер таъсис ёфтааст, ки аввалин дафтари агентии ояндаро дар Лондон кушод, то бо истифода аз сими нави телеграф хабарҳои биржавиро ба Париж интиқол диҳад. Пештар ӯ аз кабӯтарҳои интиқолдиҳанда барои интиқоли гузоришҳои биржавӣ байни Ахен ва Брюссел истифода мекард. Даре нагузашта ширкати Reuters Telegram таъсис дода шуд ва маҷмуи иттилоотии ширкат ба хабарҳои тиҷоратӣ асос ёфт.

Аввалин рӯзномае, ки ба Рейтер обуна шуда буд, «Субҳи рекламадеҳ» (Morning Advertiser)-и ҷопи Лондон дар соли 1858 мебошад. Баъдтар нашрияҳои дигари ҷопӣ ба он ҳамроҳ шуданд. Ин ширкат дар ибтидо ба иттилооти тиҷоратӣ, хадамоти бонкӣ, фурӯши хона ва ширкатҳои тиҷоратӣ сару кор дошт. Баъдтар чун агентӣ фарогирии мавзӯҳои ба доираи таваҷҷуҳи худ дахлдоштаро васеъ намуд ва ба зудӣ ҳамчун пойгоҳи пурсамари иттилоотӣ шуҳрат пайдо кард.

Давоми солҳо Рейтер нахуст дар Аврупо, баъдан дар тамоми ҷаҳон шуҳрат ёфт ва нахустин оҷонсие буд, ки аз хориҷа гузориш меод. Имрӯз қариб тамоми васоити ахбори оммавии ҷаҳон аз матолиби Рейтер истифода мебаранд. Оҷонсии Рейтер дар бештар аз 200 шаҳр 94 намояндагӣ дошта, ба 20 забон ахбор интишор мекунад. Охири намояндаи оилаи Рейтерҳо Маргарита Баронесс де Рейтер 25 январи соли 2009 дар синни 96-солагӣ, баъд аз бемории фалаҷи майна вафот кард [168].

Рейтер барои ниғаҳ доштани беғаразии рӯзноманигорӣ сиёсати ҷиддиро пеш гирифтааст. Ин сиёсат барои он аст, ки рӯзноманигорон ба ҳассосият роҳ надиханд. Махсусияти Рейтер ҳамчун агентии иттилоотии ҷаҳонӣ он аст, ки дар ин агентӣ аз истилоҳи «террорист» умуман истифода намешавад ва дар ин мавзӯҳо сухан гуфтан ҳам мумкин нест. Мухаррири

иттилооти глобалӣ Стефен Чекс навишта буд: «Мо ҳама медонем, ки як марди террорист аз дигар мардони озоди мубориз бо чӣ фарқ мекунад ва Рейтер принципи истифода накардан аз мафҳуми «террорист»-ро нигоҳ медорад» [168].

Ин принцип муҳимтарин нишондод ва талаботи касбӣ барои журналистони ин очонсии иттилоотӣ буда, таҷрибаи бесобиқа дар фаъолияти ВАО-и ҷаҳонӣ ба шумор меравад, ки сабаби он ҳодисаи моҳи сентябри соли 2001 дар Амрико мебошад.

Дойче Прессе-Агентур (бо забон олмонӣ: Deutsche Presse-Agentur GmbH, мутасар DPA (ДПА) – бузургтарин хабаргузори Олмон аст, ки хабархоро бо забонҳои олмонӣ, англисӣ, испанӣ ва арабӣ пешниҳод менамояд [48, с. 156].

Соли 1848 Бюрои телеграфии Волф таъсис дода шуд. Соли 1934 он бо Иттифоқи телеграфӣ муттаҳид шуда, Идораи иттилоотии Олмон (Deutsches Nachrichtenbüro) ташкил карда шуд. Соли 1946 он ба Агентии иттилоотии умумии Олмон (Allgemeine Deutsche Nachrichtendienst, ADN) табдил дода шуд, дар баробари он, дар сарзаминҳои шимолӣ Хадамоти матбуоти Олмон (Deutscher Pressedienst, dpd) ва Агентии иттилоотии Олмон (Deutsche Nachrichtenagentur, DENA) таъсис дода шуд. Дар қисмати ҷанубу ғарбии мамлакат агентии иттилоотии Олмони Ҷанубӣ (Суддейче Нахрихтенагентур, Сюдена) таъсис дода шуда буд.

18 августи соли 1949 ҳамаи ин агентҳо муттаҳид карда шуда, Дойче Прессе-Агентурро ташкил доданд. 1 сентябри соли 1949 аввалин паём дар шабакаи навиғариҳои Дойче Прессе-Агентур пайдо шуд [48, с. 156].

Соли 1972 агентӣ дар 66 кишвари ҷаҳон намоянда ва зиёда аз 100 муштари хориҷӣ дар мисоли рӯзномаву маҷалла ва шабакаҳои радиоиву телевизионӣ дошт. Дар соли 2004 Дойче Прессе-Агентур зиёда аз 800 корманд дошт ва буҷаи солонаи он 94 миллион евро буд [144].

Аз соли 1988 инҷониб танҳо аз хизмати мухбирони худ истифода мебарад. Дар Олмон 12 шӯъбаи минтақавӣ ва зиёда аз 50 бюрои он мавҷуд аст. Идораи марказии Дойче Прессе-Агентур дар Гамбург ҷойгир аст.

Дойче Пресс-Агентур дар 80 мамлакат намояндагӣ дорад. Дафтари асосии хадамоти англисии Дойче Пресс-Агентур дар шаҳри Корки Ирландия аст, хадамоти испанӣ дар шаҳрҳои Буэнос-Айрес ва Мадрид, хадамоти арабӣ дар шаҳри Қоҳира ҷойгир аст.

Дойче Пресс-Агентур бо агентҳои иттилоотии Австрия ва Швейтсария зич ҳамкорӣ мекунад. Дойче Прессе-Агентур ҳамчун ширкати мустақил аз ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳо, ширкатҳои бузурги молиявӣ иқтисодӣ ва ҳукумат вобаста набудани худро эълон кардааст. Аз нигоҳи сохтор ҷамъияти дорой масъулияташ маҳдуд аст [164].

Имрӯз Дойче Пресс-Агентур (DPA) яке аз оҷонсиҳои пешрафтаи байналмилалӣ хабарӣ буда, танҳо ба захираҳои худ такя мекунад, то дар саросари ҷаҳон ахбор пахш кунад.

Хидматҳои иттилоотии он ба беш аз 2500 муштарӣ дар 100 кишвари ҷаҳон, аз ҷумла 75 агентии иттилоотии миллӣ пешниҳод карда мешаванд.

Дар муаррифии агентии Дойче Пресс-Агентур зикр мешавад: «Эътимодноки рами мост. Мо дар саросари ҷаҳон тақрибан 1000 корманд дорем. Ҳадафи мо ин аст, ки аз моҳияти хабар ё ҳодиса пеш аз интишори зуд, мухтасар ва дурусти он огоҳӣ ёбем» [145].

Яке аз агентҳои иттилоотии таъсиргузор дар замони муосир Агентии иттилоотии Синхуаи Ҷумҳурии мардумии Чин мебошад, ки моҳи ноябри соли 1931 ҳамчун агентии иттилоотии сурхи Чин таъсис ёфтааст [156].

Соли 1937 номи кунунӣ – Синхуаро гирифтааст. Дар соли 1944 паҳши байналмилалӣ он ба забони англисӣ оғоз ёфт. Қароргоҳи Синхуа дар Пекин ҷойгир аст. Имрӯз хабарҳои агентии иттилоотии Синхуа дар бисёр мамлакатҳои Осиё, Шарқи Наздик, Америкаи Лотинӣ ва Африка паҳн мешавад ва ин агентии иттилоотӣ дар аксар кишварҳои ин қитъаҳо намояндагии худро дорад. Синхуа зиёда аз 100 филиал ё худ намояндагии худро дар кишварҳои гуногуни олам дорад ва дар саросари олам бо ҳафт забон – чинӣ, англисӣ, фаронсавӣ, русӣ, испанӣ, арабӣ ва ҷопонӣ маълумот паҳн менамояд [45].

Дар баробари агентҳои иттилоотӣ, ки дар фазои иттилоотии на танҳо як минтақаи муайян, балки дар ҷаҳон нақш доранд, боз расонаҳои алоҳидае ҳастанд, ки онҳо низ дорои чунин нақшу мавқеъ мебошанд. Ширкати радио ва телевизиони Би-Би-Си, радиои «Озодӣ», ширкати садо ва симои «Мавҷи Олмон» аз ҷумлаи ҳамин гуна расонаҳо ҳастанд.

BBC (аз англ. BBC – British Broadcasting Corporation – Ширкати паҳши Бритониё, BBC) созмони расонаии паҳши ҷамагонии умумибритониёӣ мебошад.

BBC соли 1922 таъсис ёфта, аз маҷмуи барномаҳои радиоиву Интернет ва телевизионӣ иборат аст. BBC ширкати ғайридавлатист; он созмони ҷамъиятӣ буда, дорои шурои назорат (иборат аз 12 сарпараст) аст, ки аз ҷониби маликаи Бритониё таъйин мешаванд [94, с. 554].

BBC дар дохили Британия беш аз 20 шабакаи гуногуни телевизионӣ, аз ҷумла шабакаи шабонарӯзии BBC News ва 14 шабакаи радиои дорад, ки охири таҳаввулоти кишвару ҷаҳон, навгониҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, варзишӣ ва монанди инҳоро баррасӣ мекунад.

Офариниши филмҳои мустанад аз дигар самтҳои фаъолияти BBC аст. Он перомунӣ асрори Замин ва Кайҳон, олами наботот, ҳайвонот, парандагон ва ғайра силсилаи филмҳои мустанад таҳия кардааст, ки ба дигар забонҳо низ тарҷума шудаанд.

Хадамоти ҷаҳонии BBC аз соли 1932 ба кор шурӯъ кард ва имрӯз ба 27 забон, аз ҷумла, ба забони форсӣ барномаҳо дорад. Бахши форсии BBC фаъолиятро 29 декабри соли 1940 бо паҳши як соат барнома дар ҳафта оғоз кард. Ҳоло ҳафтае 20 соат барнома паҳш мекунад. Пас аз соҳибистиклолии Тоҷикистон намояндагии он дар кишвар ба фаъолият оғоз намуд. Шабакаи форсии телевизиони BBC аз январи соли 2009 бо 8 соат барнома дар як рӯз ба кор оғоз намуд. Шуои амвоҷи он аз Эрону Афғонистону Осиёи Марказӣ то Ховари Миёнаву Аврупо мерасад [137].

Ин ширкат дар Хонаи расона дар Лондон қарор дорад ва куҳантарин созмони расонаии миллии ҷаҳон мебошад, ки бар асоси оморӣ соли 2014, бар пояи теъдоди коркунон бо 20 950 корманд ва 16 672 нафар дар бахши расонаӣ

умумӣ, дар маҷмуъ бо 35 402 корманд бузургтарин расонаи пахши ҳамагонӣ дар ҷаҳон аст. Шиори Би Би Си ин аст: «Ҳар миллат бояд бо сулҳ ва оромиш бо миллати дигар суҳбат кунад» [137].

Бинобар маълумоти саҳифаи тоҷикии сомонаи ВВС, он як созмони расонаии бузурги байналмилалӣ аст, ки талош мекунад ахбор ва иттилоотро ба сурати бетарафона дар ихтиёри мухотабони форсизабони худ дар саросари дунё қарор диҳад, бавижа дар ихтиёри мухотабон дар Эрон, Афғонистон ва Тоҷикистон. Би-Би-Си-и форсӣ як ниҳоди хабарии чандрасонаӣ аст, ки ахбор ва иттилоотро аз тариқи телевизион, сомонаи интернетӣ (вебсайт), радио, телефони ҳамроҳ ва воситаҳои электроники қобили ҳамл ба мухотабон ироа мекунад [140].

Барномаҳои Би-Би-Си-и форсӣ дар шаҳри Лондон – пойтахти Британияи Кабир омода мешаван. Ҳоло мухбирони он аз шаҳрҳои дигар низ дар таҳияи барномаҳо саҳми муносибе доранд. Дар Би-Би-Си-и форсӣ аз имконоти ҷамъоварии иттилоъ дар саросари ҷаҳон, ки дар маҷмуаи куллии ВВС фароҳам шуда, баҳра мебаранд. Аз ҷумла, ин имконоти дастрасӣ ба гузоришҳои 250 хабарнигор дар шаҳрҳои мухталифи дунё, таҳлил ва гузоришҳои шохидони айнӣ аст.

Телевизиони форсии ВВС аз 14 январи 2009 пахши барномаҳои худро оғоз кард. Ин телевизион рӯзона 16 соат барнома барои мухотабони форсизабони худ дар Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон, Осиёи Марказӣ, Ховари Миёна ва Аврупо пахш мекунад [140].

Хабар меҳвари барномаҳои телевизиони форсии ВВС аст ва тақрибан нима аз барномаҳои онро ташкил медиҳад. Дар қанори барномаҳои хабарӣ, барномаҳои тоза, мутанаввеъ ва таҳлилӣ низ аз ин телевизион пахш мешавад. Мухотабони телевизиони форсии ВВС дар соли 2012 ба шаш миллиону 800 ҳазор расидааст. Шумори мухотабон дар соли 2009 се миллиону сад ҳазор нафар буд.

Барномаҳои телевизиони форсӣ аз моҳвораҳои Ютелсет, Ҳотбурд 6, W3A, Телистор 12, Юрубурд 2 ва аз тариқи сомонаи интернетӣ (вебсайт) bbcpersian.com низ пахш мешавад.

Сомонаи форсии BBC (bbcpersian.com) дар моҳи майи 2001 роҳандозӣ шуд ва ҳамакнун ахбор ва иттилоотро ба таври 24-соата ба хонандагони сомона ироа мекунад. Ин сомона дар сафаҳоти ҷудогона, аз ҷумла сафҳаи аслий ва сафҳаҳои Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон, ҷаҳон, фарҳанг ва ҳунар, дониш ва фан, варзиш ва иқтисод ва бозаргонӣ ҷиддитарин ахбор, тасвир, гузориш ва таҳлилҳоро ба корбарон ироа медиҳад.

Бар замми ин, сафҳаи омӯзиши забони англисӣ барои алоқамандон ба омӯзиши забон аз тариқи ахбор роҳандозӣ шуда, сафҳаи «Навбати Шумо» низ минбаре барои изҳори назари корбарон дар бораи масоили гуногун ва ширкат дар барномаи телевизионии «Навбати Шумо» аст.

Барномаҳои радио ва телевизиони форсии BBC низ ба сурати зинда бар рӯйи сомонаи форсӣ қобили дарёфт аст.

Сомонаи форсии BBC, ки нахустин сомонаҳои хабарии форсизабон аз навъи худ аст, тавониста дар муддате, ки аз оғози кори он мегузарад, мухотабони бисёре аз кишварҳои мухталиф ба худ ҷалб кунад. Ҳамакнун бо вучуди масдуд шудани ин сомона дар Эрон ҳар моҳ ҳудуди 50 миллион мурочеъа дорад, ки умдатан аз Эрон, Аврупо ва Амрикои Шимолӣ аст. Ҳар ҳафта ҳудуди 850 ҳазор нафар аз сомонаи форсии BBC боздид мекунанд [140].

Барои пахши ахбор ва иттилоот барои форсизабононе, ки аз ҳатти кириллӣ истифода мекунанд, сафҳаи BBC ба ҳатти кириллии тоҷикӣ низ ҷаъолият мекунад. Дар ин сафҳа дар бораи тозатарин таҳаввулоти Тоҷикистон ва ҷаҳон матолиби хабарӣ ва таҳлилӣ нашр мешавад.

Дар сафҳаи BBC ба ҳатти кириллӣ ҳамчунин акс, видео ва гузоришҳои савтӣ мунташир мешаванд. Ин сафҳа дар миёни форсизабонон дар Тоҷикистон, Ёзбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Русия ва соири нуқоти ҷаҳон алоқамандони зиёде дорад [140].

Бахши форсии BBC 29 декабри соли 1940 кори худро бо пахши як соат барнома дар ҳафта оғоз кард. Аз ҳамон замон садои форсии BBC дар миёни форсизабонон шунавандагони бисёре ёфт.

Имрӯз радиои бахши форсии BBC ҳар рӯзи ҳафта рӯзе як соат барнома ба забони форсӣ дорад, ки тавассути амвоҷи кӯтоҳ ва мутавассит ва дар Афғонистон бар рӯйи мавҷи FM пахш мешавад. Дар садри барномаҳои радиои BBC ахбор ва гузоришҳои хабарӣ дар бораи таҳаввулоти ҷаҳон, Эрон ва минтақа қарор дорад.

Бахши форсии BBC на танҳо дар кишварҳои форсизабон, яъне Эрон, Афғонистон ва Тоҷикистон, балки дар сойири ҷумҳуриҳои Осиёи Миёна ва Қафқоз ва дар кишварҳои ҳавзаи халиҷи Форс ва Аврупои Ғарбӣ низ шунавандагони фаровон дорад [140].

Дар бораи Бахши ҷаҳонии BBC. Бахши ҷаҳонии радиои BBC ба унвони як расонаи воқеан ҷаҳонӣ дар саросари дунё беш аз 150 миллион шунаванда дорад ва дар як моҳ беш аз 75 миллион бор ба сомонаҳои интернетии он мурочеа мешавад.

Маҳбубияти Бахши ҷаҳонии BBC бештар ба далели гузориши ҳамаҷониба аз руҳдодҳо ва пардохтан ба баррасии инъикоси масоили ҷаҳонӣ аст, ки ба ҳамин далел ҷоизаҳои байналмилалӣ зиёде низ ба даст овардааст. Барномаҳои радиои BBC ба 27 забон пахш мешавад ва ҳамаи ин барномаҳо тавассути интернет бо имкони пахши садо қобили дастрасӣ аст [140].

Хабарҳои байналмилалӣ дар маркази кори Бахши ҷаҳонии BBC қарор дорад. Илова бар барномасозон, ки дар 27 Бахши ҷаҳонии BBC фаъоланд, 250 хабарнигор низ ба таври шабонарӯзӣ муҳимтарин таҳаввулоти байналмилалӣ таъсиргуздор дар зиндагии мардумро ба ин забонҳо ба дунё ироа мекунанд.

Гуногунии барномаҳо яке аз омилҳои дигари муваффақияти бахши ҷаҳонии BBC аст. Барномасозони BBC ба ҳамаи 27 забон, илова бар хабар ва таҳаввулоти рӯзона, омезаи бонишоте аз мусиқӣ ва ҳунар ва барномаҳои мустанади илмӣ, намоишнома ва матолиби варзиширо ба шунавандагон пешниҳод менамоянд.

Барномаҳои Би-Би-Си-ро метавон дар саросари ҷаҳон рӯйи амвоҷи кӯтоҳ, мутавассит ва дар баъзе кишварҳо рӯйи мавҷи FM шунид. Ин

барномаҳоро дар баъзе аз кишварҳо метавон тавассути шабакаҳои мохвораӣ ва диҷитол низ дарёфт кард, ё метавон тавассути интернет онҳоро шунид [140].

Бо вучуди ин ҳама маълумоте, ки аз саҳифаи тоҷикии ин расона бо хатти кириллӣ бармеояд, боз ҳам дар ҳамин саҳифа дар соли 2014 чунин иттилоъ пахш шуд, ки аз анҷоми амали саҳифаи мазкур бо сабаби мушкилоти молиявии ширкат ва ихтисори шумораи зиёди хабарнигорони ширкат хабар меод: Хадамоти ҷаҳонии ВВС эълон кард, ки сафҳаи вижаи Тоҷикистон дар сомонаи форсии ВВС ба хатти кириллӣ дар пайи коҳиши ҳазинаҳои хидматрасониҳои ҷаҳонии ВВС баста мешавад. Аз аввали апрели соли 2014 пахши матолиб тавассути саҳифаи кириллии бахши форсии ВВС қатъ мешавад.

Ин иқдом дар ростои коҳиши буҷети Бахши ҷаҳонии ВВС ба маблағи панҷ миллион фунт аст, ки бар асоси он 105 нафар аз кормандони ВВС то моҳи апрели соли 2015 кори худро аз даст медиҳанд.

Хадамоти ҷаҳонии ВВС ҳамроҳи дигар бахшҳои он сиёсати инқибозиро дар мавриди буҷети худ иттиҳоз кардааст ва коҳиши нерӯи инсонӣ яке аз равишҳои пойин овардани ҳазинаҳо аст.

Дар чорҷӯбаи ҳамин тасмим сафҳаи кириллии сомонаи Би-Би-Си-и форсӣ баста мешавад ва 7 нафар дар Тоҷикистон шугли худро аз даст медиҳанд.

Содиқи Сабо, раиси бахши форсии ВВС, дар ин маврид мегӯяд: «Бо ин ки сафҳаи кириллии бахши форсии ВВС баста мешавад, мо ҳамчунон ба пӯшиши хабарии рӯйдодҳои Тоҷикистон дар сомонаи форсии ВВС идома хоҳем дод ва муҳотабони мо дар Тоҷикистон илова бар сомонаи форсии ВВС метавонанд ба сомонаҳои русӣ ва англисии ВВС ҳам муроҷиат кунанд. Мо ҳамчунон дар Тоҷикистон хабарнигор хоҳем дошт ва мардуми Тоҷикистон метавонанд хабарҳои марбут ба кишварашонро аз тариқи телевизион ва радиои форсии ВВС дунбол кунанд» [153].

Дар идомаи ин хабар доир ба саҳифаи тоҷикии сомона маълумоти бештаре фароҳам омадааст, ки бозгӯӣ таърихи он ва ҳамчунин, бахши

тоҷикӣ аст: Сафҳаи Тоҷикистони сомонаи интернетии форсии BBC муддати кӯтоҳе баъд аз роҳандозии ин сомона дар соли 2001 ба хати форсӣ ба кор оғоз кард ва пас аз ҳудуди ду сол хати кириллӣ низ ба он изофа шуд.

Дар замони Иттиҳоди Шуравӣ иддае аз фарҳангиёни тоҷик ба таври махфӣ ба радиои BBC гӯш медоданд, аммо пас аз касби Истиқлоли Тоҷикистон бахши форсии BBC дар соли 1991 ворида фазои иттилоотии расонии ин кишвар шуд.

Би-Би-Си-и форсӣ дафтари худро дар Тоҷикистон дар соли 1993 боз кард. Боз шудани ин дафтар ба номи Муҳиддин Олимпур, рӯзноманигор ва аккоси маъруф, иртибот дорад, ки аз ӯ ба унвони нахустин хабарнигори BBC дар Тоҷикистон ном мебаранд. Қабл аз он хабарнигорони бахши форсии BBC мустақиман аз Лондон ё бо анҷоми сафар ба Душанбе таҳаввулоти Тоҷикистонро дунбол мекарданд [153].

Муҳиддин Олимпур тавонист, на танҳо аз масоили доғ дар замони ҷанги дохилӣ гузориш бидиҳад, балки гуногунии гузоришҳои фарҳангии ин радиоро афзуд ва шунавандагони форсизабонро бо Тоҷикистон бештар ошно кард. Ӯ дар соли 1995 ба дасти афроди мусаллаҳ кушта шуд ва ҳамкорони ӯ ироаи гузоришҳоро аз Тоҷикистон идома доданд.

Дар байни солҳои 2004 ва 2006 барномаи радиои BBC рӯйи мавҷи FM дар шаҳрҳои Душанбе ва Хучанд, дар шимоли Тоҷикистон пахш мешуд. Ҳарчанд пахши барномаҳои BBC рӯйи мавҷи FM ду сол пас мутаваққиф шуд, аммо ин амр барои рӯйи кор омадани радиоҳои зиёди маҳаллӣ, ки рӯйи мавҷи FM пахш мешаванд, замина гузошт.

Бахши вижаи «Тоҷикистон» дар сомонаи форсии BBC низ аз нахустин сомонаи хабарӣ буд, ки аз соли 2001 инҷониб аввал ба ҳуруфи форсӣ ва баъдан кириллӣ барои мардуми Тоҷикистон ахбор ва гузоришҳо пахш мекард. Дар соли 2009 сафаҳоти ҷудоғонае барои матолиби кириллӣ ва форсӣ кушода шуд.

Баста шудани саҳифаи вижаи Тоҷикистон дар сомонаи форсии BBC ба маънои раҳт бастани BBC аз Тоҷикистон нест. Ин расонаи байналмилалӣ аз ин баъд ҳам рӯйдод ва таҳаввулоти Тоҷикистонро

тавассути сомонаи форсӣ ва русии ВВС ва телевизиони форсии ВВС инъикос менамояд. Як хабарнигори баҳши русӣ ва ду хабарнигори баҳши форсии ВВС дар Тоҷикистон ба инъикоси рӯйдод ва таҳаввулот кишвар идома хоҳанд дод [153].

Ин иттилоъ барои дигар расонаҳои Тоҷикистон низ хабарсоз гардид ва сомонаи «Спутник Тоҷикистон» низ ба ин масъала таваҷҷуҳ намуда, дар ин бора дар саҳифаи худ хабар дода, ба ҳамин васила дар бораи баҳши тоҷикии ин расонаи байналмилалӣ низ маълумоти заруриро пешниҳод намудааст: «ВВС (ВВС) қисми зиёди кормандонашро дар Тоҷикистон ҷавоб дода, тасмим гирифтааст, торнамои тоҷикии ин расонаро низ бубандад» Ҳарчанд дар саҳифаи расмии ВВС доир ба далели чунин тасмим маълумот дода шуда, онро сабабҳои молияӣ гуфтаанд, аммо расонаҳое, ки ба ин масъала таваҷҷуҳ карданд, аз ҷумла, сомонаи «Спутник Тоҷикистон» менависад, ки «аммо расман гуфта нашудааст, далели ин тасмим чист» [149].

«То кунун 6 рӯзноманигори баҳши тоҷикии ин расонаи байналмилалӣ – Мардони Муҳаммад, Искандари Фирӯз, Шамсияи Қосим, Зарринаи Хушвақт, Зеваршоҳи Муҳаммад дар Душанбе ва Урунбой Усмонов, хабарнигори баҳши ўзбекии он дар Хучанд аз қор ҷавоб шудаанд.

Искандари Фирӯз, хабарнигори ҳоло собиқи ВВС, рӯзи 31 март гуфтааст, раҳбарияташон ҷуброни пеш омадани чунин вазъро пардохт кардаанд. Вале ӯ мегӯяд, ду моҳи пеш, баъд аз он ки барояшон гуфтанд, хабарнигорони баҳши тоҷикии ВВС-ро ихтисор хоҳанд кард, барои қор ба расонаи дигар гузаштааст.

Ҳоло дар Душанбе хабарнигори телевизиони форсии ВВС — Сӯҳробӣ Зиё ва масъули баҳши русии ВВС Анора Саркорова ба фаъолиятҳои идома хоҳанд дод. Инчунин, Исфандиёри Одина ба ҳайси масъули намояндагии ВВС боқӣ мондааст [149].

ВВС, ки дар оғоз танҳо аз радио иборат буд, дар даврони Шуравии пешин мамнуъ буд ва танҳо хабарнигорони он баъди азҳампошии ин низом

ба Тоҷикистон роҳ ёфтанд. Аз ҷумла Маъсумаи Турфа, аз нахустин хабарнигорони BBC буд, ки дар оғози солҳои навадум аз Лондон ба Душанбе омада, даргириҳои дохилии кишварро аз наздик пайгирӣ кардааст.

Искандари Хатлонӣ – шоир ва рӯзноманигори саршиноси тоҷик аз нахустин гузоришгарони бахши форсии BBC дар Русия буд.

Дар аввал BBC дар Тоҷикистон фақат аз радио иборат буд ва барномаҳои рӯи мавҷи FM низ пахш мегардид. Аммо баъд аз интихоботи парлумонии соли 2005 мақомоти Тоҷикистон дигар ба пахши барномаҳои BBC рӯи амвоҷи FM иҷозат надоданд. Баъдан торнамо ва сипас бахши форсии телевизиони BBC ташкил шуд [149].

Ҳамин тавр ҳам шуд ва шуруъ аз соли 2015 то имрӯз бахши тоҷикии ин расона дар ҳаёти бахши форсии он аз ҷониби ду хабарнигор намоёндагӣ карда мешавад ва доир ба Тоҷикистон низ дар ин шабака маълумот пахш карда мешавад. Яъне, бо вучуди мушкилоти молиявӣ, боз ҳам ба хоҳири нигоҳ доштани нуфузи байналмилалӣ худ ширкати BBC кӯшиш менамояд, ки то ҳадди имкон ягон кишвари олам аз доираи фарогирии он берун намонад.

Ҳарчанд мавзӯи фасли сеюми ин боб аст, аммо мухтасаран таъсиргузори расонаҳои байналмилалӣ ба фазои иттилоотӣ кишварҳои дигар дар мисоли ҳамин маълумоте, ки аз ҷониби сомонӣ «Спутник Тоҷикистон» дар истинод ба радиои «Озодӣ» зикр шудааст, метавон эҳсос намуд, ки гуфта мешавад, «баъд аз интихоботи парлумонии соли 2005 мақомоти Тоҷикистон дигар иҷозаи пахши барномаҳои BBC рӯи амвоҷи FM-ро иҷозат надоданд». Мо ин масъаларо дар фасли дахлдор муфассалан баррасӣ хоҳем кард.

Яке аз расонаҳои бонуфузи байналмилалӣ, ки дар муқоиса бо расонаҳои дигари байналмилалӣ, барои мисол ширкати BBC, тақрибан ба мушкилоти ҷиддӣ гирифта намешавад ва дар ҳоли пайдо шудани чунин мушкилот роҳбарияти воломақомаш барои бартараф кардани он фавран чораҷӯӣ мекунад, Радиои Аврупои Озод ё худ Радиои «Озодӣ» мебошад.

Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ» (англисӣ: Radio Free Europe / Radio Liberty) RFERL) муассисаи мустақили амрикоист, ки тавассути Конгресси Иёлоти Муттаҳидаи Америка таъмини молӣ мешавад. Барномаҳои Радиои «Озодӣ», ки ба 28 забон дар ҳудуди кишварҳои Аврупои Шарқӣ ва Ҷанубу Шарқӣ, Русия, Қазқоз, Осиёи Марказӣ ва Ховари Миёна пахш мешаванд, беш аз 35 миллион шунаванда доранд. Радиои «Озодӣ» маҷмуан ҳафтае 1000 соат барнома ва ҳамаҷуза ахбори тозаву объективӣ нашр мекунад. Маркази паҳши барномаҳои Радиои Аврупои Озод дар шаҳри Прага, пойтахти Ҷумҳурии Чехия ва маркази идории Радиои Аврупои Озод дар шаҳри Вашингтон, пойтахти ИМА ҷойгир аст.

Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ» ба инъикоси ҳаёти рӯзмарраи минтақаҳои нашароти худ аҳаммияти вижа медиҳад. Ҳадафи он гӯё расондани иттилои дақиқ ва мутавозин ба шунавандагонаш мебошад, ки хеле баҳсбарангез аст.

Бо назардошти он ки ин расона фаъолияти худро аввалин қадам ба сӯйи демократия ва дастрасии мардум ба иттилоот махсуб медонад, «Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ» расидан ба аҳдофи зерро аз авлавиятҳои худ медонад:

- Пешниҳоди хабар, таҳлил ва баҳсҳои мутавозин ва дақиқ дар мавзуоти маҳалливу минтақавӣ, ки барои демократия ва гузариш ба иқтисоди озод зарур аст.

- Тақвияти ҷомеаи шаҳрвандӣ тавассути бозтоби арзишҳои демократӣ.

- Мубориза бо таҳаммулнопазирии қавмӣ ва мазҳабӣ ва кумак ба рушди тафохум миёни одамон.

- Намунаи ибрат будан барои расонаҳои маҳаллӣ, мусоидат ба рушди маҳорати касбӣ ва истиқлоли онҳо тавассути кумак дар омӯзиш ва тақвияти ҳамкорӣ бо онон.

- Мусоидат ба густариши муносибатҳои наздик миёни кишварҳои минтақа ва кишварҳои демократии ҷаҳон» [141].

Дар ҳоли ҳозир барномаҳои Радиои «Озодӣ» бо забонҳои зерин дар радио ва сомонаҳои интернетӣ дастрасанд: аварӣ, албанӣ, англисӣ, арабӣ,

арманӣ, белорусӣ, босниягӣ, бошқирдӣ, гурҷӣ, дарӣ, курдӣ, қазоқӣ, қирғизӣ, македонӣ, молдавӣ, озарӣ, паштуй, руминӣ, русӣ, сербӣ, тоторӣ, тотории Қрим, тоҷикӣ, туркманӣ, узбакӣ, украинӣ, форсӣ, хорватӣ, черкессӣ, чеченӣ.

Барномаҳои тоҷикии РАО / РО ҳар шаб 3 соат (19:00 – 22:00 ба вақти Душанбе) ва ҳар бомдод 3 соат (06:00 – 09:00 ба вақти Душанбе) пахш мешаванд. Хабару гузоришҳо ва таҳлилу мусоҳибаҳо доир ба таҳаввулоти Тоҷикистон, Осиёи Марказӣ ва ҷаҳон, дар мавзӯҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ва варзишӣ тақдим мешаванд.

Хабарнигорони бахши тоҷикии Радиои «Озодӣ» дар шаҳри Душанбе, ҷаҳор минтақаи Тоҷикистон, ҳамчунин, аз Прага ҳамвора шунавандагонро дар ҷараёни тозафарин таҳаввулот қарор медиҳанд.

Сомонаи Радиои «Озодӣ» яке аз аввалин сомонаҳои интернетии хабарӣ бо забони тоҷикӣ аст, ки аз соли 1999 инҷониб ҳамарӯза бо гузориш, мусоҳиба ва хабарҳои тоза нав мешавад. Сабти барномаҳо низ қобили дастрасианд. Ба ғайр аз сабти мукаммали барномаҳо, сомонаи интернетии Радиои «Озодӣ» матни намунае аз гузоришҳо ва таҳлилҳои мухталифҳо ҳам дар ихтиёри мухотабон мегузорад. Бойгонии ғаниро аз гузоришу таҳлилҳо доир ба Тоҷикистон дар сафҳаи собиқии интернетии Радиои «Озодӣ» пайдо кардан мумкин аст.

Ин маълумотест, ки дар таҷа ба сомонаи Радиои «Озодӣ» бахши тоҷикии донишномаи электронӣ таҳия ва пешниҳод намудааст. Мо низ вобаста ба мавзӯи онро тазақур додем. Иловатан, дар сомонаи ин радио дар бахши «Дар бораи «Озодӣ» чунин маълумот дода мешавад: «Радиои «Озодӣ» ахбореро нашр ва масъалаҳоеро инъикос мекунад, ки дар расонаҳои давлатии Тоҷикистон намебинед ва ё расонаҳои дигар аз инъикоси онҳо худдорӣ мекунанд. Мо ба мардум хабарҳои саривақтӣ ва санҷидашударо мерасонем ва гузоришҳои таҳлилӣ, мусоҳибаҳои ҷолибро бо сиёсатмадорон ва афроди хабарсоз пешкаш мекунем» [141].

Маълум аст, ки Радиои «Озодӣ» бахше аз Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ» буда, бо сармоягузориҳои Конгресс ва тавассути Оҷонсии

Суханпарокании Байналмилалии Амрико (USAGM) кор мекунад. Мақомоти давлатии Иёлоти Муттаҳида, аз ҷумла USAGM, гӯё ҳақ надоранд, ба мазмуни гузоришҳои он даҳлат кунанд. Аммо таърихи фаъолияти ин расона нишон медиҳад, ки ҳеҷ гоҳ Радиои «Озодӣ» иттилоое ё гузоришero пахш накардааст, ки зидди манфиатҳову хостаҳои Иёлоти Муттаҳидаи Амрико бошад. Яъне манфиати ИМА асоси фаъолияти ин расона мебошад.

Дар идома гуфта мешавад: «Рисолати Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ» тарғиби арзишҳои демократӣ бо пешниҳоди ахбори дақиқу бидуни сензура ва баҳсҳои ошкор дар кишварҳоест, ки озодии баён зери хатар монда, пахши маълумоти бардурӯғ фарогир шудааст. Радиои «Озодӣ» аз фишор намехаросад, дар бораи ҳодисаҳо асоснок гузориш медиҳад.

РАО / РО талош мекунад, ба баландтарин меъёрҳои журналистикаи объективӣ ҷавобгӯ бошад ва хабару маълумотро бе тарс аз фишор ё талоши таъсиррасонӣ пешкаш кунад» [141].

Ин ки ин маълумот ва як навъ даъвои касбияти баланд, ки аз ҷониби ин расона пешниҳод мешавад, пажӯҳиш мехоҳад ва мо дар робита ба мавзӯ дар ин кори хеш ба ин масъала бармегардем.

Боиси тазаккур аст, ки Агентии иттилоотии Ҷумҳурии Ислонии Эрон (ИРНА) низ яке аз он расонаҳои байналмилалӣ аст, ки дар фазои иттилоотии кишварҳои дуру наздик нақш дорад, яъне ба он истинод мешавад ва аз маълумоташ истифода мегардад. ИРНА дар Эрон 60 ва дар дигар мамлакатҳо 30 намояндагӣ дорад. «Ин агентӣ минтақаи фаъолияти худро ба чаҳор тақсим кардааст, ки ҳар яки онҳо дафтари асосии худро доранд: Шарқи Наздик ва Африқо бо қароргоҳ дар Бейрути Лубнон, Аврупо ва Амрико, ки дафтари асосӣ дар Лондон аст ва шуъбаҳои агентӣ дар Бонн, Вена, Париж, Рим, Сараево, Афина, Мадрид, Нью-Йорк ва Вашингтон фаъолият мекунанд. Сеюм, Осиё ва Уқёнусия бо қароргоҳ дар Куала-Лумпури Малайзия, ки шуъбаҳои он дар шаҳрҳои Токио, Пекин,

Исломобод, Алмаато, Душанбе ва Ишқобод чойгир шудаанд. Чаҳорум, минтақаи асосӣ, ки дар Техрон чойгир буда, филиалҳо дар тамоми вилоятҳои кишвар фаъолият доранд» [146].

Дар баробари ин агентҳои иттилоотӣ ва расонаҳои байналмилалӣ, ки зикрашон рафт, дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ агентҳои иттилоотӣ ва расонаҳои байналмилалии Федератсияи Русия нақши муассир доранд.

Дар низоми ҷаҳонии воситаҳои ахбори омма Интернет низ мавқеи умда дорад, вале вай нисбат ба ҳар василаи ахбори дигар имконияти бештари паҳши ғаврии матолибро дорад ва имконияти паҳши матолиби беасосро ҳам дорад.

Ин нуқта шоистаи таъкид аст, ки мувофиқи маълумоти касбӣ ва илмӣ рӯзноманигорӣ, нақши расонаҳои русӣ ба мазмуну моҳияти рӯзноманигории ин кишварҳо, ки ба истилоҳи дигар, фазои пасошуравӣ номида мешавад, хеле назаррас аст ва ҳамзамон, ҳуди расонаҳои моҳвораӣ ва байналмилалии русӣ дар фазои иттилоотии ин кишварҳо нақши барҷаста доранд, зеро дар аксар ҳолат маводди расонаҳои русӣ барои онҳо сарчашмаи ахбор махсуб меёбанд.

Расонаҳои монанди Агентии иттилоотию телеграфии Русия (ИТАР - ТАСС), «РИА Новости», «Россия сегодня», шабакаҳои телевизионии марказии Федератсияи Русия ва монанди инҳо аз расонаҳои ҳастанд, ки дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ нақши мушаххас доранд. Шоистаи зикр аст, ки мувофиқи маълумоти донишномаи электронии байналмилалӣ, ки ба ахбори Маркази рӯзноманигории аврупоӣ таъя мекунад, «ТАСС ҳамчун яке аз ҷаҳор агентии калонтарин ва таъсиргузор дар ҷаҳон дар қатори Reuters, Associated Press ва Agence France-Presse шинохта мешавад» [158].

Дар баробари он ки расонаҳои байналмилалӣ фазои иттилоотиро комил месозанд, бояд ба арзишҳои журналистӣ содиқ бошанд. Дар фаъолияти худ журналистон меъёрҳои касбӣ, ҳуқуқӣ ва ахлоқиро риоя намоянд, то ба ин васила эътимоди аудиторияро ба даст оранд. Ин вазифа

барои татбиқ дар амалияи фаъолият ва эҷоди асари журналистӣ бисёр муҳим аст. Журналист бояд маълумоти даркориро ба факту рақам ва воқеаҳо ҷудо карда тавонад. Журналист новобаста аз мавқеи муассис ва расона бояд назди вичдони худ ва аудитория масъулият эҳсос намояд. Ба ин хотир дар кишварҳо вобаста ба масъулияти ахлоқии журналистон асноди этикӣ қабул кардаанд ва ба ин восита масъулияти касбии онҳоро боло бурдаанд.

Асли фаъолияти журналистӣ эҳтиром ба ҳақиқат ва инъикоси воқеии рӯйдод аст. Ҳангоми омода сохтани матлаб набояд ба ҳангомасозию таҳрифкорӣ ва тахмину пешдоварӣ роҳ дод. Ҳатман пеш аз нашру паҳши иттилот он бояд ба таври дақиқ санҷида шавад. Муҳтавои матлаб ба сарлавҳа мутобиқ бошад. Талаботи дигар усули қонунии ҷамъоварию иттилоот аст. Ба манфиати шахсию гурӯҳӣ истифода бурдани расонаҳо ва омехташавии матлаби журналистӣю маводди рекламавӣ аз ҷониби журналистон ҷоиз нест. Дар матлаби журналистӣ набояд шеваи таъбири динию мазҳабӣ, наҷодию миллӣ, забонию иҷтимоӣ роҳ ёбад. Аммо фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ то кадом андоза ба ин талабот мутобиқат менамояд, ин ҷанбаҳои ҳафт, ки мо то андозае барои равшанӣ андохтан ба онҳо кӯшиш кардем.

Мо дар ин қисмати кори худ ба расонаҳои байналмилалӣ ва таърихи таъсису фаъолияти имрӯзаи онҳо таваҷҷуҳ намудем, зеро заминае барои фаслҳои баъдӣ кор мебошанд.

Дар ҳақиқат, таърихи пайдоиш, заминаҳои таъсису ташаккули расонаҳои байналмилалӣ омили муҳимми шинохти онҳо ба шумор меравад, чун маълумоти заруриро дар ин бобат пешниҳод менамояд. Ба таври хулосаи мухтасари ин бахши таҳқиқ метавон гуфт, ки фаъолияти расонаҳои хориҷӣ дар фазои кишварҳои дигар, аз ҷумла Осиёи Марказӣ, аз як тараф, пешниҳоди иттилову гузоришҳо дар бораи воқеоти муҳимми ҷаҳон ва минтақа бошад, аз ҷониби дигар, таблиғу ташвиқи ҳадаф ва пиёдаسازیи сиёсати кишварҳои дахлдор мебошад, зеро ҳеҷ гоҳ як кишваре

бо нияти неку созанда ба хотири таъмини ҳуқуқи мардуми кишвари дигар бо иттилоъ маблағ намедиҳад.

1.2. Таърихи таъсис ва фаъолияти ширкати радио ва телевизиони «Мавчи Олмон»

Пеш аз он ки дар бораи ширкати радио ва телевизиони «Мавчи Олмон» сухан ронем, бояд ба баъзе масъалаҳои пайдоиши воситаҳои ахбори оммаи Олмон, аз ҷумла матбуоти он назар андозем. Зеро асоси таърихи журналистика дар ҳама мамлакатҳои олам ба пайдоиш ва таъсиси нашрияҳо иртибот дорад. Як хусусият ва рукни муҳимми инкишофи имрӯзаи матбуоти Олмонро аз аввал мавҷуд будани матбуоти маҳалливу минтақавӣ ташкил медиҳад. Аввалин нашрияҳои олмонӣ дар музофоту минтақаҳои гуногуни ин сарзамин (Страсбург, Лейпсиг, Волфенбютеле) таъсис ёфта буданд. Дар қиёс бо нашрияҳои маҳаллӣ бозори иттилоотии имрӯзаи Олмонро шумораи хеле ками нашрияҳои умумимиллӣ ташкил медиҳанд.

Ҳанӯз аз солҳои ҳафтодуми асри гузашта аз ҷониби муҳаққиқон ин ақида роиҷ аст, ки дар ин кишвар дар навбати аввал васоити ахбори маҳаллӣ рушд намудааст. Асоси матбуоти имрӯзаву гузаштаи онро низ маҳз ин навъи матбуот ташкил медиҳад. Ҳазорон номгӯи матбуоти феълии ин кишвар аудиторияи васеи олмониро мутаваҷҷеҳ карда, ин раванд махсусан баъди Ҷанги дуҷуми ҷаҳон бо суръати баланд ба як ҷараёни бузург ҳам табдил ёфтааст. Ин ҷиҳат ба он вобаста буд, ки баъди бохти Олмон дар ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ иттифоқчиёни ғарбӣ теъдоди зиёди нашрияҳои миллатгароёнаро бастанд. Ҳатто имконе боқӣ намонд, ки онҳо чун нашрияҳои фирорӣ фаъолият кунанд.

Бештари нашрияҳои фашистӣ дар замони ҷанг таъиноти сартосарӣ доштанд ва дар қаламрави забтнамудай Олмон паҳн мегардиданд. Аксари онҳо аз миён рафтанд ва ҳатто имконе нашуд, ки бо табдили ном ва таъиноти нав фаъолият кунанд.

Дар раванди тақсими ҳудуди Олмони забтгардида дар байни иттифокчиён чунин мақсаде матраҳ гардид, ки бояд дар ҳар як минтақаву шахру ноҳияҳо нашрияҳои алоҳидаи нав таъсис дода шаванд. Оғози ин раванд ба соли 1949 марбут мебошад, ки иттифокчиёни ғарбӣ дар минтақаҳои ишғолнамудаи худ (ҶФО) нашрияҳо ва радиову телевизионҳоро таъсис медоданд. Рақиби онҳо дар ин сабақат Иттиҳоди Шӯравӣ ба шумор мерафт, ки он ҳам дар минтақаҳои ишғолкардаи худ (ҶДО) васоити ахбори минтақавию музофотиро таъсис медод. Дар ин сабақат иттифокчиёни ғарбӣ фаъолтар ба назар мерасиданд, ки ба ин омилҳои забониву сиёсиву фарҳангӣ бештар мусоидат мекард.

Дар ин масъала таъсири ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ сабаб ва омили ягона нест. Хосияти минтақавии онро ба равандҳои иҷтимоиву сиёсии асри 19 низ марбут медонанд: «Матбуоти Олмон хосияти хоси минтақавӣ дорад. Ин бар асари он буд, ки Германия дар асрҳои тӯлонӣ дар парокандагӣ зиндагӣ карда, танҳо дар охири асри 19 ҳамчун давлати ягона муттаҳид гардид» [70, 46]. Ба андешаи мо, ин парокандагиҳо дар замони хатми Ҷанги дуҷуми ҷаҳон доираи бештарро фаро гирифт ва матбуот дар минтақаҳо бештар рушд намуд.

Феълан матбуоти олмонӣ дар маҷмӯъ ба се баҳши азим – рӯзномаҳои умумимиллӣ, минтақавию байниминтақавӣ ва матбуоти маҳаллӣ тақсим мешавад. Бозори иттилоотии Олмон фаъолу устувор аст ва фаъолияти матбуот бештар ба доираи молиявӣ иқтисодии ширкатҳои таъбу нашр (Бертелсман, Шпирингер ва Бурда) вобаста мебошад. Ширкатҳои таъбу нашри бонуфуз таваҷҷуҳи бештар ба нашрияҳои маҳаллӣ доранд. Сабаб он аст, ки хонандаи матбуоти маҳаллӣ дар ин кишвар ба маротиб аз нашрияҳои умумимиллӣ бештар аст. Аудиторияи олмонӣ низ ба ин навъи матбуот бештар одат кардааст. Ширкатҳои таъбу нашри олмонӣ ҳамчун як навъи истеҳсолоти сармоядорӣ ба он нуқтаҳои менигаранд, ки дар онҳо хонандагон бештар бошанд.

Табиист, ки дар минтақаву музофотҳо шумораи ин нашрияҳо зиёдтаранд. Сокинони ин маҳалҳо дар навбати аввал ба фазои иттилоотии

маҳалли худ майлу рағбат доранд. Мавзуъ ва мундариҷаи матбуоти маҳаллӣ дар ин самт маҳдуд набуда, дар саҳифаҳои онҳо мавзуҳои муҳимми сиёсати сартосарии Олмон ва байналхалқӣ мақому моҳияти махсус доранд. Иқтисодиёту саноат дар ин кишвар мавзуи меҳвари саҳифаҳои васоити ахбор ба шумор меравад. Олмон ҳамчун кишвари саноатии пешрафта дар миқёси ҷаҳон нақши густурда дорад. Ин кишвар урбанизатсияи ғайро даҳсолаҳо қабл аз сар гузаронидааст. Ҳамин аст, ки дар ин кишвар қариб дар тамоми минтақаҳои омилҳои пешрафти саноатӣ ба назар мерасад. Ин раванд дар пешрафти васоити ахбори он минтақа таъсири амиқ гузоштааст ва мегузорад.

Дар пешрафти умумии матбуоти ин кишвар таъсири ҳамешагии музофот, шаҳрҳо ва ҳатто навоҳии хурд назаррас мебошад. Чунин ҷузъиёт дар ғайолияти нашрияҳои миллии бонуфузи Олмон ҳам чандон ночиз нест. Нашрияҳои умумимиллии «Frankfurter Allgemeine Zeitung», FAZ (Газетаи умумии Франкфурт), «Süddeutsche Zeitung», SZ (Газетаи Олмони ҷанубӣ), «Frankfurter Rundschau» (Шаҳри Франкфурт), «Die Welt» (Ҷаҳон), «Bild» (Сурат), «Handelsblatt» (Газетаи тиҷоратӣ), «Financial Times Deutschland» (Хабарҳои тиҷоратии Олмон), «Die Tageszeitung», (Газетаи ҳаппӯза), «Junge Welt» (Ҷаҳони ҷавон) ва монанди он дар Олмон маҳбубият доранд. Нуқтаи муҳим он аст, ки нашрияҳои мазкур бо рисолати махсус танҳо дар пойтахти ин кишвар нашр намешаванд. Баъзеи онҳо дар шаҳрҳои минтақаҳои гуногуни ин давлат ба нашр расида, дар саросари Олмон паҳн мегарданд. Мантқиқ он аст, ки меҳвари ташаккули таҳаввули онҳо минтақаву маҳалҳо ба ҳисоб мераванд.

Дар баробари ин нашрияҳои махсуси минтақавӣ вучуд доранд, ки доираи паҳншавии маҳдуд надоранд. Масалан, нашрияҳои «Westdeutsche Allgemeine Zeitung», WAZ (Газетаи умумии Олмони ғарбӣ), «Neues Deutschland» (Олмони нав), «Sächsische Zeitung» (Газетаи Саксония), «Berliner Zeitung» (Газетаи Берлин), «Tagesspiegel» (Оинаи рӯз), «Stuttgarter Zeitung» (Газетаи Штутгарт), «Der Spiegel» (Оина), «Focus» (Фокус) ва ғайра дар қаламрави ин кишвар маҳбубияту нуфуз ва хонандаи зиёд

доранд. Теъдоди нашри онҳо зиёд буда, аз як то чор миллион нусхара ташкил медиҳанд. Нашрияҳои мазкур марзҳоро убур намуда, натанҳо дар каламрави худи Олмон, балки дар аксари кишварҳои Аврупо низ шинохтаву маъруф мебошанд.

Дар солҳои 70-80-уми асри гузашта муҳаққиқон аз мавҷуд будани 600 маҷаллаи шавқовари оммавӣ ва 3000 маҷаллаи илмӣ хабар медоданд. Таҳқиқҳои алоҳида нишон медиҳанд, ки шумори бештари ин маҷаллаҳоро низ матбуоти минтақавӣ ташкил медиҳад. Дар ин самт дар чанд даҳсолаи охир чараёни дигар – таҳаввулу такомули журналистикаи мултимедиявӣ ба фаъолияти матбуоти маҳалливу минтақавии Олмон таъсир гузоштааст.

Ҳанӯз аз оғози солҳои навадуми асри гузашта рӯзномаҳои ин кишвар шакли электронии худро таъсис дода баҳои рӯзномаҳои классикиро зери суол гузоштаанд. Барои дар сабқату рақобатҳо тобовар будан нашрияҳои маҳаллӣ дар ҳама шакли мавҷудияташон мавзӯ ва мундариҷаи худро тағйир дода истодаанд. Табиист, ки теъдоди аудиторияи ин нави матубот коҳиш ёфтааст ва акнун сомонаву шакли электронии нашрияҳо ба ин нави матбуот тобиши нав бахшидааст.

Ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон», ки ба забони олмонӣ бо унвони «Дойче Велле» ва ё ихтисораи DW маълум аст, шабакаи радиои ва телевизионии онвақта Ҷумҳурии федеративии Олмон буд, ки 3 майи соли 1953 паҳши мунтазами барномаҳояшро бо забони немисӣ (олмонӣ) оғоз бахшид. Дар оғоз ин шабака танҳо радио дошту аз лаҳзаи нахустини паҳш ба аудиторияи хориҷи кишвар нигаронида шуда буд. Он айни замон ҳамагӯза барномаҳои гуногунро ба 34 забон паҳш мекунад.

Ба маросими ифтитоҳи шабакаи радиои ва телевизионии хориҷӣ пас аз ҳолатҳои маълуми Олмон, яъне шикаст дар Ҷанги дуҷуми ҷаҳон созишнома аз 27 март соли 1953 дар бораи барпо намудани барномаҳои якҷояи телевизионии кӯтоҳмавҷи ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки дар «Гурӯҳи ташкилотҳои ҷамъиятии радиошунавонии Ҷумҳурии федеративии Олмон» муттаҳид шуда буданд, асос гузошт. Дар ин созишнома пешбинӣ шуда буд, ки дар оғоз барномаҳо дар мавҷи кӯтоҳ паҳш карда шаванд [148].

Пахшҳои кӯтоҳмавҷи «Мавҷи Олмон» (Deutsche Welle) дар аввал ба зиммаи шабакаи радиои шимолу ғарбии Олмон гузошта шуда буд, ки барномаҳои тавассути истгоҳи интиқолдиҳандаи Остерлог пахш мешуданд.

Дар натиҷаи аз 1 январи соли 1956 ба радиои Олмон (Германия)-и шимолӣ ва Радиои Германияи ғарбӣ тақсим шудани стансияи радиои Германияи ғарбӣ, назорати радиои «Дойче Велле» ба уҳдаи қисмати ғарбӣ гузошта шуд. Мувофиқи қонуни федералие, ки 29 ноябри соли 1960 қабул гардид, шабакаи радиои Deutsche Welle ба шабакаи радиои ҷамъиятии дорои ҳуқуқҳои ба ин навъи шабакаҳо хос табдил ёфт. Вазифаи ҳуқуқии онҳо аз он иборат буд, ки ба радиошунавониҳои хориҷӣ дар бораи вазъияти сиёсӣ, фарҳангӣ ва иқтисодии Олмон тасаввуроти мукамал дода, ба онҳо аз нуктаи назари давлатдорӣ олмониҳо оид ба масъалаҳои муҳим маълумот диҳанд. Аз ин нигоҳ, «Дойче Велле» яке аз фаъолони гурӯҳи кории ташкилотҳои ҷамъиятии радиошунавонии зери назари давлат мебошад.

Барои аввалин интиқоли Deutsche Welle – барномаи 3-соата бо забони олмонӣ 3 майи соли 1953 дар Остерлог (Олмони Шимолӣ) танҳо як интиқолдиҳандаи кӯтоҳмавҷ бо иқтидори 20 кВт насб карда шуд. 24 декабри соли 1953 интиқолдиҳандаи дуҷуми иқтидораш 20 киловатт ба кор андохта шуда буд [148].

Соли 1961 Бундеспости Дейче шабакаи пахшу интиқоли Юлихро ба даст овард. Пас аз васеъшавӣ ин маркази пахш имрӯз барномаҳои DW-ро тавассути 9 интиқолдиҳандаи 100 кВт пахш мекунад. Гарчанде алоқаи кӯтоҳмавҷ метавонад масофаҳои калонро тай кунад, бо зиёд шудани масофа мавҷ заиф ва ба нигоҳдорӣ осебпазир хоҳад буд [148].

Масофаҳои кӯтоҳ байни интиқолдиҳанда ва қабулкунанда майдони мустаҳкамтар доранд ва бо мудоҳилаи камтар даҳлати пойгоҳҳои дигар шабакаҳоро пешгирӣ мекунанд. Аз ин рӯ, хидматрасонии хуби умумичаҳонӣ танҳо бо истифода аз як маҷмуи истгоҳҳои реле ба даст оварда мешавад.

Аввалин ҳалқаи занҷири васеи интиқоли дастгоҳи релей дар Кигали (Руанда) Африқо дар соли 1963 буд. Баъд дар соли 1970 барномаҳо ба воситаи истгоҳи интиқолдиҳандаи Синес (Португалия) фиристода шуданд. Пас аз як сол, дар соли 1971 бо ширкати марказии радиошунавонии Канада (СВС) дар бораи истифодаи муштаракӣ таҷҳизоти фиристанда созиш ба даст омад. Ин ба Deutsche Welle имкон дод, ки тавассути шабакаи асосии СВС аз Канада барномаҳоро барои Амрико пахш кунад [148].

Соли 1972 дар Вертахтали Олмон яке аз аввалин истгоҳҳои пуриқтидори Аврупо бо чор зеристгоҳи бо иқтидори 500 кВт ба истифода дода шуд. Дар маркази интиқол 9 интиқолдиҳандаи фаъол мавҷуд буд.

Дар яке аз ҷазираҳои баҳри Миёназамин – Малта боз як истгоҳи релей бо се интиқолдиҳандаи 250 кВт ва як интиқолдиҳандаи мавҷи миёна бо иқтидори 600 кВт барои хизмат ба минтақаҳои баҳри Миёназамин сохта шуд, ки ҳамкори ин лоиҳаи бузург ширкати радиошунавонии Британияи Кабир - BBC буд.

Дар Кариб як истгоҳи релеии иловагӣ сохта шуд, ки чаҳор интиқолдиҳандаи кӯтоҳмавҷи ҳар кадоми онҳо 250 кВт дошт ва дар ҳар яки онҳо ду интиқолдиҳандаи Би-Би-Си ва ду интиқолдиҳандаи Deutsche Welle мавҷуд буданд.

Аз соли 1987 инҷониб Deutsche Welle аз RADIOBRAS дар Бразилия ду стансияи кӯтоҳмавҷи иқтидори ҳар кадомаш 250 кВт-ро барои ҳамагӣ ҳашт соат дар як шабонарӯз ба иҷора гирифт. Дар Шри-Ланка Deutsche Welle боз як истгоҳи релеро бо интиқолдиҳандаи кӯтоҳи мавҷи 250 кВт, ду интиқолдиҳандаи 300 кВт ва як интиқолдиҳандаи мавҷи миёна – 600 кВт ба истифода дод.

Вусъат додани иқтидори интиқолдиҳандаҳо барои таъмини фарогирии хуб дар саросари ҷаҳон зарур буд ва ҳаст. Таносуби соатҳо баёнғари он аст, ки иқтидори интиқолдиҳандаҳо дар DW дар муқоиса бо онҳое, ки хидматгузориҳои техникиро барои хориҷа муҳим медонанд, миқдори хеле зиёди барномаҳоро бо меъёри нисбатан ками интиқолдиҳандаҳо пахш кунад. Барои ноил шудан ба ин ҳадаф як

интиқолдиҳандаи оптикӣ ва интиқолдиҳандаи басомад лозим аст, ки барои онҳо Deutsche Welle тавассути банақшагирии хуб ва назорати доимию муфассали натиҷаҳои сабти даҳолати электромагнитӣ шароити зарурӣ фароҳам овардааст.

Агар ба саҳифаҳои каме пештари таърихи радиошунавонии Олмон назар андозем, маълум мешавад, ки дар соли 1926 алоқаи мунтазами радиои кӯтоҳмавҷи тичорӣ аз истгоҳи радиой ба Иёлоти Муттаҳида, Амрикои Ҷанубӣ ва Ҳиндустону Нидерланд оғоз ёфт ва дар Вустерхаузену Кенигсберг ба озмоиши паҳши кӯтоҳмавҷи радио аз интиқолдиҳандаи 0,15 кВт шуруъ карда буданд [148].

Дар соли 1927 дар Доберитс истгоҳи дуҷуми таҷрибавии иқтидораш 5 киловатт ба кор андохта шуд. Соли 1928 интиқоли таҷрибавии кӯтоҳмавҷҳо дар дохил ва хориҷи кишвар раванди мусбат пайдо карданд. Дар Зезен, дар наздикии Вустерхаузен бо дархосту маблағгузорию идораи почтавии Рейх сохтмони истгоҳи умумичаҳонии радиошунавонӣ шуруъ шуд. Моҳи августи соли 1929 аввалин истгоҳи радиошунавонии кӯтоҳмавҷи Олмон бо иқтидори 8 кВт расман ба истифода дода шуд.

Дар соли 1932 мавҷгир ё худ антеннаҳои самти радиолокатионӣ бори аввал барои таъмини Амрикои Шимолӣ ба истифода дода шуданд, ки аз интиқолдиҳандаҳои кӯтоҳмавҷ буданд. Соли 1934 радиои кӯтоҳмавҷи Олмон дар Амрикои Марказӣ, Амрикои Ҷанубӣ, Африқо ва Осиёи Шарқӣ ба паҳш шуруъ кард.

Соли 1935 дар Зезен интиқолдиҳандаи дрифт-мавҷи кӯтоҳ гузошта шуд. Дар соли 1936, дар давраи бозиҳои олимпӣ, пешравии ниҳонии радиои кӯтоҳмавҷи Олмон ба амал омад. Дар Зезен, дар наздикии Кенигс-Вустерхаузен насби ҳашт интиқолдиҳандаи «Олимпиа», ки иқтидори ҳар кадоми онҳо 50 киловатт буд ва мавҷгирҳои пуриқтидор сурат гирифт. Соли 1937 дар тамоми қурраи арз ҳамагӣ 263 истгоҳи радиошунавонӣ мавҷуд буд. Соли 1939 Олмон ду истгоҳи ҷаҳонии паҳши 5 ва 8 кВт дошт, ки онҳо ба ду истгоҳи 50 кВт иваз карда шуданд [148].

Соли 1943 дар истгоҳҳои (стансияҳои) радиои Зезен, Обисфелде, Мюнхен-лсманінг ва Элмшорн 22 интиқолдиҳандаи дигар, ки иқтидорашон аз 50 то 120 кВт буд, гузошта шуд.

Дар соли 1945, пас аз Ҷанги дуҷуми ҷаҳон радиои кӯтоҳмавҷи олмонӣ фаъолияти худро қатъ кард. Соли 1946 паҳшкунандагони ҷамъиятии Олмон истгоҳҳои кӯтоҳмавҷи Клейнерро ҷорӣ карданд, ки дар онҳо барномаҳо дар баробари истгоҳҳои мавҷи миёна паҳш карда мешуданд. Соли 1947 радиои Олмони шимолу ғарбӣ мавҷи кӯтоҳи худро аз Элмшорн паҳш кард. Дар соли 1952 аз радиои Олмони шимолу ғарбӣ ба мамлакатҳои хориҷӣ паҳши мунтазами таҷрибавии кӯтоҳмавҷ сар шуд. Аз истгоҳи интиқолдиҳандаи Norden/Oster-Lug барномаҳо ба самтҳои Амрикои Шимолӣ, Шарқи Наздик, Амрикои Ҷанубӣ, Осиёи Шарқӣ ва Африқо бо истифода аз интиқолдиҳандаи 20 кВт Liber бо мавҷгирҳои пуриқтидор интиқол дода мешуданд.

Ин паҳшҳои мунтазами таҷрибавӣ заминаи шабакаи махсуси радиои хориҷӣ гардиданд ва тавре зикр шуд, соли 1953 гурӯҳи кории ташкилотҳои радиошунавонии Олмон қарор қабул кард, ки барои мамлакатҳои хориҷӣ дар мавҷҳои кӯтоҳ таҳти номи «Дойче Велле» барнома паҳш кунад. Ҳамин тавр, 3 майи соли 1953 радиои Олмони шимолу ғарбӣ ба паҳши мунтазами барномаҳо ба забони немисӣ шуруъ намуд. Ҳамчунин, интиқолдиҳандаи иқтидораш 20 киловатт ба кор андохта шуд.

2 июли соли 1955 таҳкурсии истгоҳи электрикии Юлич гузошта шуд. 1 апрели соли 1956 дар ин макон аввалин истгоҳи кӯтоҳмавҷи иқтидораш 100 кВт ба кор сар кард. 26 август интиқолдиҳандаи дуҷум бо ҳамин иқтидор ба кор андохта шуд [148].

Соли 1957 як интиқолдиҳандаи 20 кВт-и Osterloo дар Юлич ҳамчун интиқолдиҳандаи эҳтиётӣ насб карда шуд ва соле баъд аллакай ин интиқолдиҳандаи эҳтиётӣ низ барои паҳш мавриди истифода қарор гирифт ва инчунин, интиқолдиҳандаҳои иловагӣ ҳам насб карда шуданд. Дар соли 1959 боз ду истгоҳи паҳш бо иқтидори 100 киловатт шуд ва як сол пас боз

як интиқолдиҳанда бо иқтидори 100 киловатт ба кор андохта шуд ва ҳамин тавр, дар умум, миқдори интиқолдиҳандаҳо дар ин минтақа ба шаш адад расид.

Мувофиқи қонуни федералие, ки моҳи ноябри ҳамон сол дар бораи ташкилотҳои радиошунавонӣ қабул гардид, Deutsche Welle ба институти ҷамъиятии мустақил табдил ёфт. Соли 1962 Deutsche Welle аз бинои радиои Олмони ғарбӣ ба бинои алоҳидаи худ дар маҳалли Брудерстрабе Кёлен кӯчид ва дар ихтиёри худ се комплекси интиқол, панҷ толори фонографӣ, ёздаҳ студияи сабт ва як толори асосии паҳнкунандаи садо дошт. Дар ин бино як интиқолдиҳандаи 100 кВт омодаи паҳш ва як интиқолдиҳандаи эҳтиётӣ ҷойгир карда шуд [148].

Соли 1963 ҳафтумин интиқолдиҳандаи кӯтоҳмавҷи дорои иқтидори 100 киловатт ба кор андохта шуд ва пас аз ин аз баҳри интиқолдиҳандаҳои 20 кВт-а баромаданд, зеро онҳо дигар ба талабот ҷавобгӯ набуданд. 15 март соли 1963 ҳукумати Ҷумҳурии Руанда барои бастанӣ шартномаи литсензионӣ бо агентии Deutsche Welle розӣ шуд ва дар давоми панҷ моҳ дар шаҳри Кигали аввалин истгоҳи паҳши релеи DW сохта шуд.

Дар соли 1964 ҳаштумин интиқолдиҳандаи 100 кВт ба истифода дода мешавад, вале он ҳамчун интиқолдиҳандаи эҳтиётӣ доништа шуда, танҳо аз ҳафт интиқолдиҳанда истифода мегардид. Ҳарчанд сохтмони истгоҳҳои паҳш (стансияҳо) дар ҳуди соли 1963 шуруъ гардида, ба анҷом расида буд, расман 26 октябри соли 1965 истгоҳи паҳши релей дар Кигали ба истифода дода шуд.

Ҳамин тавр, аввалин интиқолдиҳандаи 250-киловаттаи мавҷи кӯтоҳ ба Африқо оварда мешавад. Мавҷгирҳое, ки дар Кигали истифода мешуданд, мавҷгирҳои дорои рефлектори тории дохилӣ барои самтҳои гуногун буданд.

Соли 1966 танҳо дар Юлич ҳафт истгоҳи паҳши (стансия) иқтидори ҳар кадомаш 100 киловатт ба кор андохта шуд ва як истгоҳи дигар бо ҳамин иқтидор ҳамчун стансияи эҳтиётӣ сохта шуд. Барои таъмини паҳши мавҷи радио 26 мавҷгир мавҷуд буд.

Дар соли 1967 дар Юлич чор мавҷгири бузургтар сохта шуд. Дар айни замон, табдилдиҳии антеннаҳои мутавозин ба коммутаторҳои коаксиалӣ оғоз ёфт. Соли 1968 боз ду интиқолдиҳандаи дигар сохта ба истифода дода шуд, ки акнун шумораи умумии интиқолдиҳандаҳои мавҷ ба нух адад расид.

Соли 1969 дар Кигалии Африқо интиқолдиҳандаи дуҷум бо ҳамон иқтидор – 250 киловатт, ба кор андохта шуд. Дар баробари ин, ҳудуди паҳш ҳам тавассути мавҷгирҳо васеътар карда мешавад [148].

26 августи соли 1963 дар Вертахтал дар наздикии Минделхайми Олмон санги таҳкурсии боз як маркази интиқоли Deutsche Welle гузошта мешавад. 10 марти соли 1970 аз ҷониби ширкати Deutsche Welle созишномае имзо шуд, ки он дар ҷазираи Малта сохтани истгоҳи релеиро пешбинӣ мекард.

23 июли соли 1971 дар Малта, ки қисмати марказӣ ҳисоб меёфт, паҳши барномаҳои аввалини таҷрибавӣ оғоз ёфт. Барномаҳои DW бори аввал рӯзи 1 август дар ду басомад дар пойгоҳҳои Корпоратсияи радиои Канада (CBC) дар Саквилли Канада паҳш шуд, то ба минтақаҳои Амрикои Шимолӣ ва Марказӣ беҳтар хидмат расонад.

Соли 1973, ки ба ҷашни 50-солагии таъсиси радиошунавонии хориҷии Олмон рост омад, доир ба технологияи паҳши радиошунавонӣ дар даҳсолаҳои охир таваҷҷуҳ зоҳир гардид ва рушди босуръати он таҳлил шуда, барои пешрафти оянда боз андешидани чораҳои дигар ибраз гардид.

Гуфта шуд, ки мавҷҳои кӯтоҳ бинобар хусусияти хоси паҳншавӣ дорои аҳаммияти махсус ҳастанд, зеро ин мавҷҳои электромагнитӣ, ки ба спектри умумии баландбасомадҳо дохил мешаванд, имкон медиҳанд, ки масофаҳои дур ҳам фаро гирифта шаванд [148].

Бар хилофи истгоҳҳои паҳш бо мавҷҳои дароз мавҷҳои миёна ва ултрамавҷҳо, ки одатан барои хизматрасонӣ дар минтақаҳои маҳдуд бомуваффақият истифода бурда мешаванд, зеро басомади онҳо як маротиба тақсим карда мешавад, аммо стансияҳои кӯтоҳмавҷ доимо истифодаи басомади худро ба шароити радиатсионии ионосфера мутобик

мекунанд, яъне, имкони нигоҳдории устувории худро нисбатан бештар доранд. Ин имконият барои дар кайҳон паҳш шудани онҳо ҳам мусоидат мекунад.

Бо назардошти ин, дар ҳамин солҳо барои дар кайҳон паҳш намудани мавҷҳои кӯтоҳ иҷозат гирифта шуд. Тартиби паҳши мавҷҳои кӯтоҳ чунин аст, ки он аз мавҷгирҳо ба боло паҳн мешаванд ва дар баландиҳо низ боз ба сӯйи Замин шитоб мекунанд. Дар ҳамон солҳои 70-ум таҷриба шуда буд, ки дар баландии тақрибан бештар аз 300 километр низ боз ҳам мавҷҳо ба сӯйи поён шитоб мекарданд [148].

Ин имкони хуби техникӣ ба ҳисоб мерафт, зеро дар миёни қабати ионосфера (қабати болоии замин, ки миқдори зиёди ион ва электронҳои озод дорад) қувваи радиатсионии худро нигоҳ медошт ва бо сарфи радиатсияи хеле кам энергияи зиёдро ба масофаҳои дур расонида метавонист, ки дар ин ҳолат талафоти бештари энергияро низ пешгирӣ мекард [148].

Ба далели афзоиши истифодаи иртибототи кӯтоҳмавҷ дар ҷаҳон теъдоди корбарони басомади кӯтоҳ низ ба таври қобили мулоҳиза афзоиш ёфтааст, ки далелҳои сершумори истифодаи шабакаҳои кӯтоҳмавҷ дар паҳшҳои мавҷи кӯтоҳ гувоҳӣ медиҳанд.

Баланд бардоштани сатҳи хизматрасонии истгоҳҳои паҳш ва насби мавҷгирҳои пуриқтидор, ки сифати хуби қабулу паҳни мавҷро таъмин менамоянд, дар минтақаи мақсаднок ба ҳадаф расидан мумкин аст, зеро истифодаи басомадҳои ба шароити паҳншавии мавҷҳои кӯтоҳ мутобиқшуда тавассути ретрансляторҳои умумӣ ба ин мақсад мусоидат мекунанд. Интихоби дурусти макони оптималии технологияи истгоҳи реле дар минтақаи таъйиншуда низ имкон медиҳад, ки аз майдони пурқувват чун манбаи муътадили интерференсия (ҳолати ба ҳамдигар таъсир кардани мавҷҳои садо дар шароити ба муқобили якдигар истодан) истифода бурда шавад [148].

Ҳамаи ин маълумотро, ки асосан, ба ҷанбаи техникӣ ва дастовардҳои он алоқаманд буданд, ба он хотир зикр намудем, ки мехоҳем ибраз намоем,

ки ширкати Deutsche Welle аллакай дар ҳамон солҳо ба ин имкониятҳо кӯшиши дастрасӣ дошт ва мавриди истифода ҳам қарор меод, яъне интиқоли кӯтоҳмавҷ, низоми амалиётӣ ва дастгоҳҳои интиқол ба ин ширкат низ хос буданд.

Ба ифодаи дигар, маҳз дастовардҳои техникӣ ва дастрасии бештар ба онҳо заминаи пешрафту ташаккули ширкату шабакахоро ба вуҷуд меоранд, аз ин рӯ, ин нақшо ҳангоми баррасиҳо ҳатман бояд ба эътибор гирифт ва тавре ки дида шуд, ширкати «Мавҷи Олмон» давоми солҳо чанд марҳилаи пешрафти техникро аз сар гузаронида, ба ин васила, ба даврони нави рушд даст ёфтааст.

Ҳамин тавр, 3 майи соли 1953 ҳамчун рӯзи оғози ҳадамоти радиошунавонии хориҷии Ҷумҳурии федеративии Олмон – «Deutsche Welle» (DW) аз Кёлен ба шунавандагони хориҷӣ ба шунавонидани мунтазами барномаҳои радиои худ шуруъ намуд.

Дар солҳои аввал барномаҳо танҳо ба забони олмонӣ дар як рӯз се соат дар дарозии мавҷи Ширкати радиои Олмони шимолу ғарбӣ (NWDR) пахш мешуданд. Дар барномае, ки ба расми кушоди ин шабакаи радиои бахшида шудааст, нутқи президенти вақти ҷумҳурии федеративӣ Теодор Хойсс эродкарда мавҷуд аст, ки ӯ доир ба мақсади асосии ин шабакаи радиошунавонии хориҷии кишвар чунин мегӯяд: «Бо як ҳиссиёти ҳаяҷонбахш ман ин саломии аввалинро ба ватани куҳансолам мерасонам, ки акнун ба воситаи эфири ин радио мо аз тарзи зисту зиндагонӣ, эҳсосоту ҳарфи дили мардуми худ, яъне ҳамаи онҳоеро, ки берун аз кишвар бо забони немисӣ гап мезананд, мешунавем ва ин лаҳзаи бисёр фараҳбахш аст ва ман ҳамаи шуморо табрик мегӯям» [122, с. 172-173].

Аммо ҳадаф аз барномаи ҷадиди давлатӣ оид ба пахши барномаҳои хориҷӣ танҳо пахши иттилоот барои ҳамватанони бурунмарзӣ набуд. Баъди Ҷанги дуҷониба ҷаҳон барқарор намудани эҳтиром ва боварии ҷомеаи ҷаҳонӣ барои Олмон ниҳоят муҳим буд. Аз ин рӯ, радиошунавонӣ яке аз воситаҳои муҳим дар роҳи амалӣ гардонидани чунин ҳадафи бузург доништа шуд ва ба он дар сатҳи роҳбарияти мамлакати наваъсис (аз

лиҳози таърихӣ пас аз Ҷанги дуюми ҷаҳон ба ду қисмат ҷудо шудани Олмон дар назар аст, ки як қисми он ҷумҳурии федеративӣ ва як қисмати дигар ҷумҳурии демократӣ унвон гирифт, ки қисмати федеративӣ тамоюли аврупоиву амрикоӣ ва ҷумҳурии демократӣ тамоюли шуравӣ дошт) таваҷҷуҳи хосса зоҳир гардид.

Ин буд, ки низоми (системаи) нави радиошунавонӣ дар Ҷумҳурии федеративии Олмон бо мадади иттифоқчиёни ғарбӣ тадриҷан инкишоф меёфт. Ҳангоми таъсиси паҳши мустақилона барои шунавандагони хориҷӣ муносибати хеле эҳтиёткорона талаб карда мешуд ва масъулон ҳам инро хуб дарк мекарданд. Онҳо кӯшиш мекарданд, ки ҳеҷ чиз ба таблиғоти радиое, ки аз ҷониби қисмати сотсиалистии мамлакат, ки бо унвони Ҷумҳурии демократии Олмон ном бурда мешуд, монанд набошад.

Дар ибтидо ширкати радиошунавонии хориҷӣ – «Дойче Велле» DW дар доираи «Созишнома дар бораи таъсиси барномаи муштарак ширкатҳои телевизионии Олмон фаъолияти худро ба роҳ монда буд, ки ин заминаи мустақими қонунгузории паҳш барои хориҷа тавассути мавҷҳои кӯтоҳ ба шумор мерафт.

Дар баробари ширкати радиошунавонии «Дойче Велле» (DW) аз соли 1960 то соли 1993 ҳукумати ҷумҳурии федеративӣ боз як радиостансияи дигарро барои хориҷа пешбинӣ карда буд, ки он «Дойчландфунк» («Паҳши Олмон») буд, ки махсус барои Ҷумҳурии демократии Олмон ва Аврупои Шарқӣ нигаронида шуда буд.

Пас аз тағйироти кулӣ дар ҷаҳон, ки ба пошхурии давлати бузурги шуравӣ боис гардид, ду ҷумҳурии алоҳидаи Олмон ба ҳам муттаҳид гардиданд. Баъди ин муттаҳидӣ, ки ба Олмони ягона асос гузошт, вазифаи ширкати «Дойчландфунк» баанҷомрасида ҳисобида шуд ва акнун барои паҳши хориҷӣ танҳо ширкати «Дойче Велле» амал мекард.

Ҳамин тариқ, дар интиҳои асри гузашта ширкати «Дойче Велле» ягона ширкати федералии телевизион ва радиои ҷамъиятии дорои ҳуқуқи паҳши барномаҳои хориҷӣ боқӣ монд. Он дар баробари 11 ширкати дигари паҳши ҷамъиятии иёлатҳои федералии Олмон арзи вучуд дорад.

Ин телевизион ва радиоҳои ҷамъиятӣ дар доираи ба истилоҳ «системаи паҳши дугона» дар баробари ширкатҳои телевизионӣ ва радиои тичорӣ бо ҳуқуқи танҳо паҳши барномаҳои дохилӣ фаъолият мекунад.

16 декабри соли 1997 парлумони Олмон (Бундестаг) қонуни навро дар бораи ширкати DW тасдиқ кард. Ин санад вазифаҳои телевизион ва радиошунавониро бо забонҳои немисӣ ва дигар забонҳои хориҷӣ равшантар баён мекард. «Барномаҳои «Дойче Велле», — қайд карда мешуд дар ин ҳуҷжат, — бояд ба шунавандагон манзараи васеи ҳаёти сиёсӣ, маданӣ ва иқтисодии Олмонро расонанд, мавқеи ҳукумат ва олмонихоро оид ба масъалаҳои муҳимми дохилию хориҷӣ инъикос намоянд ва ҳамчунин, фаҳмонанд». Дар ин санади ҳуқуқӣ инчунин, зикре шуда буд, ки он яке аз принципҳои фаъолияти «Дойче Велле» ба шумор меравад: «Дар вақти пешниҳод намудани ахбор бояд ин далел ба назар гирифта шавад, ки паҳши чунин маълумот ба муносибатҳои Ҷумҳурии Олмон бо мамлакатҳои хориҷӣ чӣ таъсир мерасонад [119, с. 18].

Илова бар ин, қонуни мазкур боз як принципи муҳимми радиошунавонии хориҷии кишварро муайян кард. Дар он гуфта мешуд, ки паҳши барномаҳои радио дар он кишварҳое бояд бештару густурдатар бошад, ки дар онҳо озодии баён вучуд надорад ва ё ҳолати бад дорад. Инчунин, паҳши барномаҳои радио дар он кишварҳое ҳам, ки дар онҳо ҷанг ва ё задухӯрдҳои мусаллаҳона вучуд дорад, бояд бештар бошад, зеро аҳолии он мамлакат ба донишмандони маълумоти воқеӣ ҳуқуқ доранд ва радиошунавонии хориҷии Олмон ин ҳуқуқи онҳоро бояд таъмин намояд.

Мисли ҳама пойгоҳҳои паҳши ҷамъиятии Олмон, «Дойче Велле» (DW) ҳам ба се рӯи асос ёфтааст, ки як андоза мустақилияти ин шабакаро аз давлат таъмин менамоянд: директори генералӣ, Шурои радиошунавонӣ ва Шурои маъмурӣ. Ба «Дойче Велле» (DW) директори генералӣ роҳбарӣ мекунад. Ёро Шурои радио ва телевизион ба муддати шаш сол интихоб мекунад. Дар ин Шуро ҳама гурӯҳҳои иҷтимоии Олмон (17 нафар намояндагони ҳизбҳои сиёсӣ, иттифокҳои касба, калисоҳо, Иттифоқи

варзишгарони Олмон, Иттифоқи соҳибкорон, Фонди рушди байналмилалӣ, Шурои фарҳанги Олмон, Академияи забон ва адабиёт ва шурои ректорони мактабҳои олий») намояндаи худро доранд [118, с. 7].

Шурои радиошунавонӣ иҷрои вазифаҳои сиёсати барномавиро таъмин мекунад. Назорати барномаҳои алоҳида пеш аз пахш иҷозат дода намешавад, ба шарте ки, агар дар онҳо сабабҳои объективии вайронкунандаи асосҳои сиёсати барномавии «Дойче Велле» вучуд надошта бошанд.

Ба фаъолияти директори генералӣ Шурои маъмурӣ, ки аз ҳукумати федералӣ, Бундестаг (парлумон) ва Бундесрат (Шурои иёлатҳои федералӣ), инчунин, чаҳор нафар аз шурои телевизион ва радио намоянда дорад, назорат мекунад [119, с. 19].

Баръакси дигар пойгоҳҳои телевизион ва радиои ҷамъиятии Олмон, «Дойче Велле» (DW) аз ҳисоби пардохти абонентӣ маблағгузорӣ намешавад, зеро аудиторияи он дар хориҷа ҷойгир аст. «Дойче Велле» (DW) аз ҳисоби буҷети федералӣ ва баъзе фондҳои ғайрибуҷетӣ маблағгузорӣ карда мешавад.

Дастгириҳои федералӣ ҳар сол аз ҳисоби маблағҳои буҷети федералӣ мувофиқи нақшаи буҷети «Дойче Велле» (DW) ташкил карда мешаванд. Соли 2000 буҷети «Дойче Велле» (DW) 580 миллион маркаи олмониро ташкил дода буд, ки назар ба буҷети соли 1999-ум 20 миллион камтар ба ҳисоб мерафт. Ҳамин тавр, тамоюли минбаъд кам кардани дастгириҳои молиявӣ ба назар мерасад [119, с. 28].

Қонуни наво, ки соли 1997 қабул гардид, ба «Дойче Велле» (DW) имкон медиҳад, ки ба таблиғ ва сарпарастӣ машғул шавад, аммо то ҳол ин фаъолият таъсири камтари тиҷоратӣ дорад, зеро пайдо кардани таблиғгарон ва сарпарастони мувофиқ барои як ширкати байналмилалӣ бонуфуз осон нест.

Дар соли 2000 пахши радиои «Дойче Велле» (DW) ба 29 забон ҳам дар мавҷҳои кӯтоҳ ва миёна ва ҳам тавассути моҳвора пахш мешуд.

Мавқеи марказиро пахши 24-соата бо забони олмонӣ ишғол мекунад.

Барномаи радиои «Дойче Велле» (DW) бо забони англисӣ аз соли 1996 шабонарӯзӣ фаъолият мекунад. Худуди пахши он барномаҳои махсуси минтақавӣ барои Осиё ва Африқо мебошад.

Аз моҳи августи соли 1962 барномаи радиой бо забони русӣ ҳам шунавонида мешавад. Ҳаҷми он дар соли 2000 дар як шабонарӯз 13 соатро ташкил меод.

Дар арафаи ҳазорсолаи нав баъзе барномаҳо бо забонҳои, ки ба Аврупои Ғарбӣ нигаронида шуда буданд, баста шуданд ва бар ивази он доираи пахши барномаҳо бо забонҳои халқҳои Югославияи собиқ бинобар бухрон дар Балкан васеъ карда шуд [123, с. 2].

Моҳи март соли 2000 дар «Дойче Велле» (DW) барномаи радио ба забони украинӣ кушода шуд. Камтар аз 20 сол баъди шуруи радиошунавонии Олмон аввалин барномаҳои телевизионӣ дар соли 1965 пахш шуданд. Дар аввал онҳо аз ҷониби хадмоти транскриптӣ омода карда мешуданд, ки пахши шабакаҳои телевизионии ватании Олмон- ARD ва ZDF-ро барои аудиторияи байналмилалӣ мутобиқ мекард [123, с. 3].

Аз соли 1983 «Дойче Велле» (DW) низ аввал барои Амрико ва аз соли 1990 барои СССР таҳияи барномаҳои телевизионии худро оғоз кард. Аз соли 1992 барномаи телевизионии мохворай – DW-TV дар Берлин фаъолият мекунад. Пахши 24-соата дар як шабонарӯз бо забонҳои олмонӣ, англисӣ ва испанӣ дастрас аст.

Соли 1996 «Дойче Велле» (DW) дар байни пахшкунандагони байналмилалӣ аввалин шуда ба пахши барномаҳои худ дар Интернет шуруъ кард. Имрӯз DW-online бо 29 забон нашр мешавад. Ҳар ҳафта 18 миллион нафар дар саросари ҷаҳон барномаҳои «Дойче Велле» (DW)-ро тавассути телевизион тамошо меkunанд ва 28,1 миллион нафар радиои «Дойче Велле» (DW)-ро гӯш меkunанд [123, с. 3].

Deutsche Welle (DW) дар ҷаҳон ҳамчун намунаи всоити ахбори Олмон шинохта шудааст. Муҳимтарин бахши фаъолияти худро Deutsche Welle (DW) оғох кардани мардум аз рӯйдодҳои муҳими олам меод. Таъмини ҳуқуқи инсон ба озодии баён ва дастрасии беамониат ба иттилоот

тавассути барномаю гузоришҳои журналистӣ ва лоиҳаҳои Академияи «Дойче Велле» (DW Akademie) муносибати возеҳу арзишманди ин расонаро нишон медиҳад. Ҳамчунин «Дойче Велле» (DW) ҳамчун симои Олмон дар саросари ҷаҳон шинохта мешавад. Олмон ҷонибдори озодӣ ва ҳуқуқи инсон, демократия, волоияти қонун ва баробарии иҷтимоӣ мебошад. Аз ин рӯ, Олмон ҳамчун узви Иттиҳоди Аврупо (ИА) ва Созмони Милали Муттаҳид (СММ) ба ин арзишҳо содиқ аст. Ҳукумати Олмон барои риоя ва тарғиби ин арзишҳо масъули кӯмак ба «Дойче Велле» (DW) мебошад. Муаррифии Олмон дар хориҷа ҳамчун миллати фарҳангии аврупоӣ, давлати либералӣ ва демократии конституционӣ вазифаи ин расона аст.

Мувофиқи нақшаи дар солҳои 2000-ум таҳияшуда «Дойче Велле» (DW) соли 2025 як провайдери иттилоотии рақамӣ хоҳад буд, ки қорбарони худро бо барномаҳои дархостӣ, минтақавӣ ва диалогӣ таъмин хоҳад кард. Академияи «Дойче Велле» (DW Akademie) яке аз таҳиягарони пешбари фаъолияти ВАО дар Аврупо мебошад. Масъулини «Дойче Велле» (DW) изҳор дошта буданд, ки мо вазифа, масъулият ва ваколатҳои қонунии худро бо пешниҳоди иттилооти бозғатимод бо 30 забон иҷро мекунем. Пешниҳоду гузоришҳои «Дойче Велле» (DW) бояд Олмонро ҳамчун як кишвари демократии либералӣ, ки реша дар фарҳанги Аврупо дорад, нишон диҳанд. «Дойче Велле» (DW) имкониятро барои баёни нуқтаҳои назари олмонӣ (ва ғайра) дар мавзӯҳои муҳим бо мақсади мусоидат ба фаҳмиш ва мубодилаи афкор байни фарҳангҳо ва халқҳои гуногун фароҳам меорад.

Мутахассисони «Дойче Велле» (DW) гузоришу барномаҳои баландсифати мултимедиявиро истеҳсол мекунанд, ки тавассути телевизион, радио, шабакаҳои иҷтимоӣ ва Интернет паҳн карда мешаванд. Барномаҳои телевизионии шабонарӯзиро ба шунавандагон дар тамоми қитъаҳои олам бо забонҳои англисӣ, олмонӣ, испанӣ ва арабӣ пешниҳод менамояд. Шабакаи телевизионии англисизабони «Дойче Велле» (DW) тақрибан дар ҳама ҷойҳои ҷаҳон дастрас аст. Ҳамчунин масъулин қайд

карда буданд, ки мо кафолат медиҳем, ки мухбирону кормандонамон дар макони фаъолиятшон мундариҷаю муҳтавои барномаҳоро ба манфиат ва талаботҳои шунавандагон ҷавобгӯ таҳия менамоянд.

Мувофиқи оиннома, ҳадафи «Дойче Велле» (DW) мусоидат ба ҷомеаи сулҳомез ва устувори ҷаҳонӣ мебошад. Аз ин рӯ, ба мавзӯҳои, ба монанди озодӣ ва ҳуқуқи инсон, демократия ва волоияти қонун, савдои ҷаҳонӣ ва адолати иҷтимоӣ, маориф, тандурустӣ ва ҳифзи муҳити зист, технология ва инноватсия тавачҷуҳ бештар аст. Ҷавонон пешбарандаи ғояҳои нав дар сиёсат, ҷомеа ва фарҳанг мебошанд. Аз ин хотир, «Дойче Велле» (DW) дар бораи мавзӯҳои гузориш медиҳад, ки барои гурӯҳҳои мақсаднок муҳиманд ва воқеияти ҳаррӯзаи онҳоро ҳал мекунанд.

«Дойче Велле» (DW) имконро барои муколама пешниҳод намуда, бо забони аудиторияш суҳан мегӯяд ва ба ин васила дар ташаккули афкори сиёсӣ дар саросари ҷаҳон нақш мегузорад. Барномаву гузоришҳои «Дойче Велле» (DW) бо забони олмонӣ пеш аз ҳама ба одамоне равона карда мешаванд, ки дар хориҷа забони олмониро медонанд, забони олмониро меомӯзанд ва ё таълим медиҳанд.

Ширкати «Мавчи Олмон» («Дойче Велле» – DW) афзалиятҳои фаъолияти худро дар давраи 2018-2021 муайян намуда, барои амалишавиашон тадбирҳои зеринро ба нақша гирифта буд:

1. Тавачҷуҳи бештар ба гузоришҳои журналистӣ аз минтақаҳо
2. Табдил додан ба як ширкати расонаии рақамӣ
3. Таҳкими озодии баён ва демократия тавассути барномаву гузоришҳои журналистӣ ва нишон додан ва ҳам андӯхтани таҷрибаву малақаҳо ба дигар ВАО ва ҳам аз дигар ВАО.

Барои қонеъ кардани интизориҳои қорбарони худ ва дар рақобати иттилоотӣ фарқ кардан, «Дойче Велле» (DW) амалишавии вазифаҳои гузашташударо пайваста такмил медиҳад ва бо ин роҳ дар байни расонаҳои байналмилалӣ иттилоотӣ ба мавқеи баланд расидааст.

Бо дарназардошти зиёд шудани рақибон, афзоиши гузоришҳои журналистӣ, зарурати беҳтар намудани сифати маводди журналистӣ ва

мухтавои бемонанди фарқкунанда «Дойче Велле» (DW) ба пешниҳоди ахбори тозатарин дар мавзӯҳои гуногун аз саросари олам гузашт. Зеро танҳо чунин маводе ба корбарон писанд аст, ки дар тарҳрезии худ навоарана бошад. Ин усул аз як ҷиҳат пайванд ба воқеияти рӯзгори аудитория буда, аз ҷониби дигар хабарҳои ба далелҳо асосёфта эътимоди онҳоро ба расона меафзояд. Ҳамчунин одамонро гузоришҳо дар бораи соҳибкорони муваффақ, рассомон, эҷодкорон, ихтироъкорон ё шахсоне, ки дар минтақаҳои мавриди ҳадаф ба тарзи махсус барои ҷомеаи шаҳрвандӣ фаъолияти созанда доранд, барои амал ташвиқ мекунанд.

«Дойче Велле» (DW) ният дорад, ки тавассути гузоришҳои пурмухтаво аз минтақаҳои алоҳидаи мавриди ҳадаф нақши худро боло барад. Дар ин самт аз муколама бо ҷомеаи шаҳрвандӣ ва корбарони фаъол, ҷалби тавачҷуҳи соҳибкорон барои рушди истеҳсолоти маҳаллии ба рақобат тобовар кор мегирад. Барои ноил шудан ба ин ҳадафҳо зарур медонад, ки шабакаи муҳбирон ва таъсиси дафтарҳои худро дар кишварҳои аз ҷиҳати стратегӣ махсусан муҳим зиёд намояд. Ин имкон медиҳад, ки саривақт аз маҳаллу минтақаҳои фаъолият аз рӯйдодҳои ҷорӣ, тағйироти иҷтимоӣ, таҳаввулоти сиёсӣ зудтар хабарҳои тозаро пахш намояд. Ин тадбирҳо танҳо дар сурати афзоиши маблағ амалӣ карда мешавад.

Табдил додан ба як ширкати расонаии рақамӣ аз нақшаҳои муҳимми «Дойче Велле» (DW) аст. Рақамисозӣ дар саросари ҷаҳон боиси таҳаввулоти амиқ гардид. Тағйирот дар ҳама соҳаҳои ҳаёт то ҳадде як мушкилоти марказӣ барои воситаҳои ахбори омма ва муассисони онҳо гардидааст. Рушди мунтазами технологияи рақамӣ барои истифодабарандагони иттилоот, хосса насли ҷавон шароиту имкониятҳои навро фароҳам овардааст.

Рақобат дар бозори иттилоотӣ дар солҳои охир тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ ва платформаҳо, аз ҷумла **Facebook, Youtube, Twitter ва Instagram** ба таври бесобиқа афзуд. Ҳамчунин барои ин омодагии худи истифодабарандагон зарур аст. Яъне онҳо барои дастрасии осон ба

иттилоот технологияи нав ва шабакаҳои иҷтимоиро истифода бурда тавонанд. Аммо муҳимтар аз ҳама муҳтаво ва сифати гузоришу барномаҳо мебошад. Навор ва унсурҳои визуалӣ, ба монанди тасвир, инфографика низ омили муҳимми муваффақият дар боло бурдани сифати барномаҳо буда, барои афзоиши шумораи истифодабарандагон мусоидат менамоянд.

«Дойче Велле» (DW) инчунин ба низоми ҷустуҷӯӣ ҳамчун як қисми стратегияи рақамии худ тамаркуз мекунад. То ки ҳарчи бештар истифодабарандагон аз пешниҳодҳо огоҳ шаванд. «Дойче Велле» (DW) муносибгардони низоми ҷустуҷӯиро пайваста такмил медиҳад. Барои афзоиши истифодабарандагон омили ҳалкунанда миқдори гузоришу барномаҳо нест, балки сифати онҳо муҳим аст. Усулҳои муосири пешниҳоди гузоришу барномаҳо ба монанди тасвирҳои ифодакунандаи муҳтаворо «Дойче Велле» (DW) дастгирӣ мекунад.

Дар натиҷаи ҳамгирӣ бо истифодабарандагон, ба назар гирифтани манфиату хостаҳои онҳо, зиёд кардани гузоришу барномаҳои муколамавӣ интерактивӣ, ки ба ҷимояи гуногунандешӣ равона шудаанд, масъулияти касбии журналистон дар «Дойче Велле» (DW) афзудааст. Барои рақобатпазирӣ дар бозори байналмилалӣ иттилоотӣ таваҷҷуҳи бештаре ба барномаву гузоришҳо бо забони англисӣ дода хоҳад шуд.

«Дойче Велле» (DW) дар нақшаҳои худ ҳамеша ба ҳуқуқи инсон дар гирифтани иттилоот, озодии баён ва рушди демократия бартарӣ медиҳад. Ва ин равандро тавассути маводди журналистӣ тақвият мебахшад. Таваҷҷуҳ ба мавзӯҳои илму дониш, муколама, озодӣ доимӣ буда, ба симо (бренд)-и «Дойче Велле» (DW) табдил ёфтаанд. Аз ҳамин сабаб эътимод ба «Дойче Велле» (DW) дар саросари ҷаҳон нисбат ба дигар расонаҳои бузург дар ҳолати афзоиш аст.

Бо дарназардошти афзоиши таблиғот дар саросари ҷаҳон, нооромию бесуботӣ ва инчунин ноустувории сиёсӣ дар бисёр минтақаҳои ҷаҳон, афзоиши муҳочират ба кишварҳои пешрафтаи аврупоӣ ҳуқуқҳои асосии инсон, аз ҷумла дастрасӣ ба иттилои дуруст, озодии баён, ташаккули асосҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ зери ҳатар қарор доранд. Бидуни риояи ин

арзишҳо ҷомеаи демократӣ наметавонад рушд кунад ва ё вучуд дошта бошад. Бо назардошти вазъи геополитикии ҷаҳон «Дойче Велле» (DW) тавассути гузоришу барномаҳои мустақилона ва касбии худ барои тарбияи одамон, табодули озои афкор ва таҳкими равандҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ мусҷидат менамояд. Дар заминаи ҳадафи умумӣ «Дойче Велле» (DW) ва Академияи он ҳамкориҳои марбут ба ин мавзӯҳоро боз ҳам тақвият хоҳанд дод.

Дар маҷаллаи «Телеспутник» доир ба «Дойче Велле» (DW) мақолае ҷоп шуда буд, ки дар он маълумоти зарурӣ доир ба ин ширкат вучуд дошт ва ҳамчунин, фаъолияти он як навъ таҳлил ҳам мегардид. Дар ин мақола доир ба чӣ гуна қабул гардидани мавҷҳои «Дойче Велле» (DW) дар Русия маълумот дода мешуд ва гуфта мешуд, ки дар ин шабака ба барномаҳои фарҳангӣ маърифатӣ ва курсҳои омӯзиши забони немисӣ камтар таваҷҷуҳ мешавад, ҳол он ки пас аз ислоҳоти тарзу самти фаъолият дар соли 1999 интизор мерафт, ки ба ин ҷиҳатҳо эътибор дода мешавад.

Ҳол он ки камбуди филмҳо, сериалҳо, ток-шоуҳо ва намоишҳои дигар дар барномаҳои телевизионӣ пас аз ислоҳот дар ибтидои соли 1999 мушоҳида нашудааст.

Муаллифони мақола симои инфиродии «Дойче Велле» (DW)-ро дар муқоиса бо телевизионҳои сершуморе, ки аз транспондерҳои ҳамсоя дар ҳамаи моҳвораҳо пахш мешаванд, намебинанд, ҳарчанд ба бовари онҳо, тарҳи барномаҳои телевизионӣ аз 1-уми январи соли 1999 замонавӣ, ҷолибтар ва тозаатар шуда, ҳамкориҳо бо шарикон барои пахши барномаҳои телевизионӣ ҳам осонтар шудааст. Танаффусҳои мунтазам ба ретрансляторҳо имкон додаанд, ки бахшҳои таълимотӣ бештар ҷойгир карда шаванд. Дар маҷмӯъ, дар ин мақола ба барномаҳои иттилоотии шабака баҳои баланд дода шудааст.

Табиист, ки чун ҳама кишварҳои дигар, ки ба расонаҳои худ диққат медиҳанд, дар Олмон низ ба фаъолияти «Дойче Велле» (DW) таваҷҷуҳ зоҳир шуда, доир ба он чандин мақолаҳои зиёде шуруъ аз соли 1992 ба таърифи расидаанд, ки онҳо фарогири мавзӯҳои таъсири ғайрибарномаҳо, таъйир

ёфтани сиёсати редаксионии барномавӣ, муҳокимаи қонунҳои нави марбут ба ширкат, коҳиш ёфтани паҳши моҳвораӣ ва монанди инҳоянд, ки бештар хусусияти иттилоотӣ доранд ва дар онҳо ҷанбаҳои таҳлилӣ камтар дида мешавад.

Аммо як истисно ҳаст, ки он ҳам мақолаҳои Франс Эвершор, муҳбири маҷаллаи олмонии Funk-Korrespondenz ба шумор меравад. Ӯ солҳои зиёд дар ИМА зиндагӣ карда, имкон дошт, ки фаъолияти телевизиони «Дойче Велле» (DW)-ро аз наздик мушоҳида намояд.

Дар яке аз мақолаҳои худ «Ҷаҳон аз рӯйи услуби олмонӣ – мушоҳидаҳо аз телевизион барои хориҷаи «Дойче Велле» (DW)» [121, с. 55-61] ин шабакаро ҳамчун барномаи махсуси таҳияшуда унвон мекунад, ки онро шабакаҳои дохилии мамлакат муқоиса намудан мумкин нест. Ба назари ӯ, ин шабакаи телевизиониро барои хориҷа ҳатто бо баъзе барномаҳои телевизионҳои байналмилалӣ кишварҳои дигар муқоиса намудан мумкин нест, чунки ин шабака дорои вазифаҳои махсус аст ва бояд барои амалӣ намудани услуби хоси худ – услуби олмонӣ дар ҳама ҳолат кӯшиш намояд.

1. Яъне, ба назари ӯ, дар ин шабака бояд ҳамеша маълумоти иловагӣ пурарзиш мавҷуд бошад. Ӯ низ чун муҳаққиқи рус барномаи иттилоотӣ шабакаро аз беҳтарин барномаҳои иттилоотӣ дар ҷаҳон мешуморад.

2. Ф. Эвершор «Дойче Велле» (DW)-ро бо шабакаи ҷаҳонии CNN муқоиса карда, бо хушҳолӣ иброз менамояд, ки шабакаи олмонии мо аз маводди видеоӣ нисбат ба пойгоҳҳои телевизионии амрикоӣ беҳтар истифода мебарад.

Ӯ, инчунин, дар бораи низоми барномасозӣ тарзи паҳши барномаҳо низ андешаронӣ мекунад. Ба назари Эвершор, хусусияти қавию фарқкунандаи барномаҳои «Дойче Велле» (DW) ҳузури доимии коршиносони соҳибихтисос дар онҳо мебошад.

Ў инро низ дар муқоиса мегӯяд, ки нисбат ба дигар шабакаҳои ҷаҳонӣ, «Дойче Велле» (DW) аз ин тарзи муваффақонаи корбарӣ барномасозӣ дар телевизион ба хубӣ истифода мебарад.

Бо вуҷуди ин ҳама муваффақиятҳо, ки аз ҷониби Эвершор зикр мешаванд, ӯ доир ба камбудии шабакаи мазкур фики худро баён мекунад, зеро ӯ муддати қариб шаш моҳ барномаҳои ин шабакаро пайгирӣ карда, менависад, ки дар барномаҳои алоҳида ва филмҳои мустанади ба иёлатҳои Олмон бахшидашуда ба тарафи ба истилоҳ, «шоколадӣ»-и Олмон бештар таваҷҷуҳ шуда, аз мушкилоти нигаронкунандаи ҷомеа – бекорӣ ва ҷинояткорӣҳои ҷавонон қариб ки чизе гуфта намешавад.

Ў дар ин таҳқиқи худ барномаҳои мушаххас – «Тrio» ва «D 16»-ро ном мебарад, ки хусусияти фарҳангии тарғиботӣ доранд ва ба 16 иёлати Олмон кор мегиранд.

Инчунин, ӯ менависад, ки яке аз вазифаҳои шабакаи телевизионӣ барои хориҷа таҳияи барномаҳо аз ҳаёти хориҷӣ дар Олмон ва нигоҳи онҳо ба Олмону сиёсати давлатӣ ҷамъиятии он аст, зеро ин беҳтарин василаи муаррифӣ ва тарғиби мамлакат аст.

Дар хотимаи ин мақолаи худ Ф. Эвершор ба кормандони телевизиони «Дойче Велле» (DW) тавсия медиҳад, ки барномаҳои дарозтарро омода кунанд, дар формати 30-дақиқай таваққуф наkunанд. Ў боварӣ дорад, ки дар ин ҳолат пахши шабонарӯзӣ гуногунтар мегардад ва бештари вақти эфир танҳо бо такрори барномаҳо пур карда намешавад [121, с. 55-61].

Ин муаллиф дар мақолаи дигари худ – «Какофонияи (ноҷӯрии) бузург – шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) дар байни навоарӣ ва сиёсат» [121, с. 55-61] натиҷаҳои кори шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW)-ро дар давраи пас аз ислоҳоти оғози соли 1999 ҷамъбаст мекунад.

Ф. Эвершор чунин мешуморад, ки фаъолияти шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) то он ҳадде ки аз ҷониби сиёсати давлатӣ танқид мешавад, нест, зеро ба назари ӯ, сарфи назар аз маблағгузори каме, ки ба

шабака мешавад, он боз ҳам барномаҳои шабонарӯзии худро таҳия ва пахш мекунад.

Муаллиф ёдовар мешавад, ки замони ислоҳоти ҷиддии фаъолият дар шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) (1 январи соли 1999 дар назар аст) даврае буд, ки бисёр ширкату шабакаҳои телевизионӣ дар кишварҳои ҷаҳон ба ҳамин зарурат рӯ ба рӯ буданд, яъне, зарурати ислоҳот дар онҳо ҳам ба вучуд омада буд, яъне, ин замоне буд, ки тағйиротҳои ҷиддии техникӣ ба вучуд меомаданд ва ба онҳо мувофиқ шудан лозим буд.

Ба назари ӯ, кори шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) дар ин самт низ муваффақона буд, яъне кормандони ин шабака кӯшиш карданд, ки дар самти фарогирии аудитория бо таҳияи барномаҳои аз лиҳози мазмуну мундариҷа пурқувват муваффақ шаванд.

Муаллиф менависад, ки набояд фаромӯш кард, ки дар чунин ҳолат, яъне замони авҷи навовариҳо нигоҳ доштани мавқеи худ ҳам ниҳоят муҳим будо ҳаст, ки «Дойче Велле» ин вазифаро ҳам сарбаландона анҷом дод, яъне душвориҳоро паси сар кард ва фаъолияти худро ба талаботи замон мувофиқ гардонид.

Як хусусияти мақолаҳои Эвершор, ки онҳоро аҳамиятнок мегардонад ва ҳам ба онҳо арзиши таҳқиқӣ мебахшад, он аст, ки ӯ дар баробари пешрафту муваффақиятҳои шабака доир ба камбудии он низ ба таври асоснок сухан мекунад.

Дар ин мақолааш низ ӯ менависад, ки аз ҷониби шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) ҳатто сар зад, яъне, ин ширкат ба ҷанбаи иттилоотӣ афзалият дод ва кӯшиш намуд, ки худро ҳамчун шабакаи иттилоотии Аврупо нигоҳ дорад ва баъди аз вазъият баромадан ҳам ин амали худро давом дода, дар идома мавқеи барномаҳои тафрехиро дар ҷадвали пахши худ пурқувваттар намуд, ки ин ба назари Ф. Эвершор, нодуруст аст.

Ба бовари муаллифи мақола, шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) бояд аз вазифаи аслии худ – «пайвандгрии олмониҳои тамоми ҷаҳон» дур нашавад, зеро ба он дар тамоми ҷаҳон олмониҳо аз ҳамин

нигоҳ муносибат мекунад ва умед доранд, ки он ҳамчун «кўпрук ба ватани таърихӣ» хидмат мекунад [121, с. 55-61].

Дар идомаи ҳамин мақола Эвершор менависад, ки қонунгузoron дар Олмон низ ба он гунаҳкоранд, ки шабакаи телевизионии «Дойче Велле» (DW) дар тули солҳои зиёд дар байни пахши иттилоотӣ ва фароғатӣ қарор дошт. Ба назари ӯ, талаботи барномавие, ки дар қонун дар бораи радиошунавонии хориҷии Олмон доир ба «Дойче Велле» (DW) нигаронида шудааст, норавшан аст ва ин боис мегардад, ки дар фаъолияти ин ширкат нофаҳмиҳо ба вучуд оянд ва ҳам ширкат аз ҷониби сиёсатмадорон мавриди танқид қарор гирад.

Ба назари ӯ, бояд дар қонунгузорӣ на ба таври умумӣ, балки ба таври мушаххас вазифаҳои ширкати радио ва телевизион барои хориҷа муайян карда шавад. Ӯ менависад, ки бо ифодаи он ки «тарғиби сиёсат, ҳаёти маданӣ ва иқтисодии Олмон» гуфтан вазифаи қонунгузoron баанҷомрасида маҳсуб намеёбад, балки сиёсатмадорон ҳам дар ин ҷода бояд ба гуноҳи худро этироф кунанд ва барои ислоҳи он кӯшиш намоянд.

Ф. Эвершор менависад, ки мо мехоҳем, ки ин ширкати радио ва телевизионии хориҷии мо «аз қалби Аврупо» садо диҳад ва ҳамин мавқеъро нигоҳ дорад. Пас, барои ин хостаи худ бояд ҳамаҷониба мусоидат намоем [121, с. 55-61].

Дар охири соли 1998 аз ҷониби Бунёди Генрих Белл ва Бунёди Осиё дар Эссен гузорише зери унвони «Пешомади ноаён. «Дойче Велле» дар Осиё» [116, с. 218] нашр шуд, ки доир ба нақши ширкати «Дойче Велле» (DW) дар қитъаи Осиё маълумот меод.

Муаллифони гузориш бар асоси концепсияи сиёсати давлатии федералӣ барои Осиё дар соли 1993, ки афзоиши нақши Олмон дар баробари дигар давлатҳои аврупоӣ дар сиёсату иқтисод ва амниятро пешбинӣ мекард, таҳқиқ карда, аз натиҷаҳои амали ин концепсия низ гузориш омода кардаанд.

Муаллифони ин гузориш нақши ширкати радио ва телевизионии Дойче Веллеро дар таъмини концепсияи сиёсати давлатии федералӣ нозик

арзёбӣ мекунанд ва менависанд, ки ин ширкат натавонист дар Осиё муваффақ шавад, яъне аудиторияи васеъро фаро гирифта натавонист. Бо назардошти ин, дар хотимаи таҳқиқоти худ гузоришгарон тақозо кардаанд, ки фаъолияти ин ширкат дар Осиё қатъ карда шавад ва маблағгузорӣ ба он ба сатҳи хеле намоён паст фароварда шавад.

Илова бар ин, онҳо даъват карданд, ки дар атрофи ҳадафҳои нави сиёсати фарҳангии Олмон ва расонаҳои хориҷии мамлакат дар хориҷа баҳси ошкоро баргузор шавад. Ба гуфтаи муаллифони таҳқиқот, бузургтарин мушкили расонаи хориҷии кишвар дар он аст, ки барои паҳнкунии бомуваффақияти маҳсулоти телевизионии рақобатпазиру мақсадноки худ дар саросари ҷаҳон дастгирии кофии молиявӣ надорад. Ба назари онҳо, барномаи телевизионии Олмон дар Осиё метавонад танҳо дар сурати ҳамкории зич бо шарикони осиеӣ маҳаллӣ дар тамоми сатҳҳои истеҳсоли телевизион (таҳияи барномаҳо, паҳнкунӣ, фурӯш, таҳқиқоти аудитория) муваффақ шавад. Онҳо навиштаанд, ки, дар муқоиса бо шабакаҳои телевизионии кишварҳои дигар мухтавои барномаҳои «Дойче Велле» дар Осиё аврупомарказӣ, дилгиркунанда ва барои тамошобинони маҳаллӣ нофаҳмо мебошанд.

Ин гузориш бо чунин моҳияти худ дар Олмон ҳангомаеро ба вуҷуд овард, зеро ин гуна натиҷаро касе тасаввур намекард. Баъдан маълум шуд, ки дар ширкати «Дойче Велле» бо муаллифони ин гузориш ҳеҷ ҳамкорие накардаанд, яъне ягон маълумоти зарурӣ ба онҳо пешниҳод нашудааст, аз ин рӯ, нодурусту бардурӯғ дар гузориши худ чунин навиштаанд.

Дар посух ба ин гузориши ҳангомабарангез роҳбарияти ширкати «Дойче Велле» (DW) навишт, ки, мутаассифона, гузоришгарон аз моҳияти фаъолият ва нозуқиҳои техникии паҳши барномаҳои «Дойче Велле» (DW) умуман огоҳӣ надоранд ва навиштаҳояшон ғарзнок аст [117, с. 250].

Ҳамин тавр, маълум мегардад, ки ширкати телевизион ва радиошунавонии хориҷии Олмон – «Дойче Велле» (DW) мавқеи худро устувор намуда, доираи паҳшашро низ васеътар гардонид, марҳила ба марҳила аз паси амалӣ намудани ҳадафҳои худ мебошад ва имрӯз дар

фазои иттилоотии ҷаҳонӣ ҳамчун яке аз расонаҳои таъсиргузори бонуфуз амал мекунад.

Ин ҷо низ зикри як фактро низ лозим мешуморем, ки далели нақши бузурги «Мавҷи Олмон» на танҳо дар муҳити иттилоотӣ, балки сиёсатҳои калон аст:

Тааҷҷуб ва хашими Берлин: Русия фаъолияти «Мавҷи Олмон»-ро манъ кард [157].

Имрӯз ба муносибати 60-умин солгарди таъсиси ин ниҳоди федеролӣ раиси дафтари маскавии «Deutsche Welle» Юрий Решето аз Вазорати корҳои хориҷии Русия дастури расмӣ гирифт, ки кори бюоро то соати 09:00-и рӯзи ҷумъа ҷамъбаст кунад ва аккредитатсияро баргардонад.

Чунин ба назар мерасад, ки ин тасмим барои кормандони олмонии «Мавҷи Олмон» (асосан русӣ) як иқдоми комилан ногаҳонӣ буд. Ҳарчанд рӯзи 2 феврал, чаҳоршанбе, Вазорати корҳои хориҷаи Русия барои расонаҳо як қатор паёмҳое мунташир кард. Ҷониби Русия дар посух ба манъи шабакаи телевизионии RT DE дар Олмон иқдом кард, ки паёмаш иқдомоти зеринро фаро мегирад: а) баста шудани идораи DW; б) қатъи гардидани аккредитатсияи ҳамаи кормандони бюрои DW; в) қатъи моҳвораи DW ва дигар паҳши барномаҳо дар қаламрави Русия; г) иқдом ба баррасии масъалаи эътирофи «Мавҷи Олмон» ба унвони агенти хориҷӣ; д) оғози ҷараёни ташкили рӯйхати намоёндагони сохторҳои давлатӣ ва ҷамъиятии ҶФО, ки вуруди онҳо ба ҳудуди Русия манъ карда мешавад. Ин ҳама дар робита ба маҳдуд кардани паҳши RT DE сураат мегирад.

Инро ҳучуми хоинона номидан мумкин нест. 18 январи соли ҷорӣ, ҳангоми сафари вазири корҳои хориҷии Олмон Анналена Бурбок ба Маскав ба ӯ дар майдони «Смоленская» гуфта шуд, ки корҳо бархӯрдҳо ҳамсон хоҳанд буд, тавре шумо бо RT DE кардед, DW ҳам ба чунин бархӯрд дучор мешавад.

Вақте ки директори генералии DW Херр Лимбур чунин мешуморад, ки «тадбирҳои мақомоти Русия ба ҳеҷ ваҷҳ қобили дарк нестанд ва воқуниши беш аз ҳадданд ва Иттиҳодияи рӯзноманигорони Олмон (DJV)

Ҳукумати Олмонро даъват мекунад, ки алайҳи «ин амали сонсурсӣ бо овози баланд эътироз кунад», пас, ин изҳоротҳои пурмахсул нишон медиҳанд, ки онҳо аз урфи дипломатии иқдомоти мутақобил оғаҳии комил надоранд [157].

Бо зикри ин мисол мо ҳамон ақидаеро тақвият бахшидан мехоҳем, ки расонаҳои байналмилалӣ аз муҳимтарин унсурҳои сиёсии муборизаи байни кишварҳои абарқудрат ба шумор мераванд ва ба мавҷудияти онҳо аҳаммияти махсус зоҳир мегардад.

Агар мушаххасан доир ба ширкати Мавҷи Олмон (ки дар ин фасли кор, асосан, ба унвони олмонии он «Дойче Велле» (DW) бештар такя намудем) ва фаъолияти он дар Тоҷикистон назар андозем, маълум мегардад, ки дар замоне, ки дар Тоҷикистон нооромиҳо ҷараён доштанд, радиои «Мавҷи Олмон» гоҳ-гоҳе дар хусуси вазъи Тоҷикистон хабар пахш мекард.

Баъд аз анҷоми нофаҳмию нооромиҳо соли 2002 радиои мазкур дар Тоҷикистон муҳбири ғайриштатии худро аз миёни журналистони тоҷик қабул намуд. Аввалин хабарнигор Нигора Бухоризода буд, ки хабару гузоришҳои таҳиянамудааш тариқи радио ва ҳамчунин, тариқи сомонаи интернетии радиои «Мавҷи Олмон» пешкаши аудиторияи васеи ҷаҳонӣ мегардиданд. Аз оғози кори радиои мазкур дар Тоҷикистон то ба имрӯз Нигора Бухоризода аввалин журналисти тоҷик мебошад, ки дар он фаъолият намудааст. Ў дар аввал дар радиои «Маяк», баъдан дар Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва як муддат дар шабакаи телевизионии байнидавлатии «Мир» ва агентии иттилоотии «Азия-плюс» фаъолият намуда, аз соли 2002 то соли 2012 дар радиои «Мавҷи Олмон» кор кард.

Нигора Бухоризода ҳафтае 4-5 мавод ба радио матлаб пешниҳод мекард ва он маводде, ки ӯ пешниҳод менамуд, дар қисмати зиёдаш ҷанбаи таҳлилӣ мушоҳида мешуд. Маводди омодакардаи ӯ аз 3 то 6 дақиқа идома меёфтанд ва бештари маводди ӯ доғи рӯз буданд ва мавзӯҳои бекорӣ,

камбизоатӣ, назорат аз болои ҳуқуқҳои инсон, муҳоҷират, энергетика ва ғайраро дар бар мегирифтанд.

Баъдан дар намоёндагии «Мавҷи Олмон» рӯзноманигорон Ҳалим Фасҳутдинов, Хайрулло Мирсаидов, Аҳмадшоҳи Комил ва чанде дигарон фаъолият доштанд ва доир ба мавзӯҳои гуногуни Тоҷикистон, хоса энергияи сабз, фашнҳои миллӣ, муҳоҷирати меҳнатӣ, маҳфилҳои муштаракӣ фарҳангӣ бо кишварҳои узви Иттиҳоди Аврупо, чорабиниҳои варзишӣ, гузоришҳо омода мекарданд.

Хулоса, дар боби якуми диссертатсия мо ба омилҳои таъсиси расонаҳои байналмилалӣ, шароитҳои таъсиси онҳо, аз ҷумла таърихи таъсис ва фаъолияти ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» таваҷҷуҳ намуда, дар фасли якуми боби мазкур ба таърихи таъсиси расонаҳои байналмилалӣ муруре намудем, зеро, ба назари мо, ин омил заминае барои шинохти моҳият, мундариҷаи фаъолият ва ҳамчунин, сабабҳои густариш бахшидани доираи фаъолияти расонаҳои байналмилалиро ошкор менамояд.

Ҳамчун унсури таркибии расонаҳои байналмилалӣ мо дар ибтидо ба таърихи таъсису ташаккули агентҳои иттилоотии ҷаҳонии муосир таваҷҷуҳ намуда, дар таърихи ба маълумоти сарчашмаҳо марҳилаҳои таъсису инкишофи онҳоро тазаккур додем.

Маълум мегардад, ки агентҳои иттилоотии ҷаҳонӣ, ки ба кишварҳои алоҳида тааллуқ доранд, чанд марҳилаи инкишофро паси сар намуда, бо назардошти манфиатҳои геополитикии мамлакатҳои абарқудрат ба онҳо таваҷҷуҳи хос зоҳир гардида, барои тавсеаи фаъолияти онҳо шароит ва имкониятҳо фароҳам оварда шудааст.

Ҳарчанд аз нигоҳи аввал низ ин нукта маълум аст, аммо баррасиҳои мо раванди инкишофи агентҳои иттилоотиро баён намуда, манфиатдор будани ҳукуматҳои кишварҳои бузургро дар самти кӯшишҳо барои идоракунии иттилоот дар минтақаҳои мухталифи ҷаҳон возеҳ менамояд.

Дар фасли дуюми ин боб таърихи таъсис ва фаъолияти ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» мавриди баррасии илмӣ қарор

гирифтааст. Дар ин фасли кор таърихи таъсис ва фаъолияти радиошунавонии хориҷии Олмон, махсусан, марҳилаҳои ташаккулу рушди техникии он таҳқиқ гардид. Инчунин, марҳила ба марҳила ташаккул ёфтани радиошунавонии хориҷии ин кишвари аврупоӣ тазаккур ёфта, ҳамин тавр, густариши паҳши барномаҳои радиоӣ ва телевизионии он баррасӣ шуд.

БОБИ II

РАСОНАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ДАР ФАЗОИ ИТТИЛООТИИ

ОСИЁИ МАРКАЗӢ

2.1. Ҳадаф ва нақши расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии

кишварҳои Осиёи Марказӣ

Воситаҳои ахбори омма аз замони пайдоиш то имрӯз дар ҷомеа нақши муассир доштанд ва аз онҳо ҳамчун василаҳои муҳимми таъсиррасонӣ истифода мегардид. Инро таҷрибаи рӯзноманигории ҷаҳонӣ собит менамояд. Замони муосир ҳамин нақши муассирро боз ҳам бармалотар сохтааст, зеро асри иттилоот номидани асри 21 худ далели эътирофи нақши ниҳоят бузурги расонаҳо мебошад. Ҳамчунин, шоистаи зикр аст, ки пайдоиши Интернет низ ба ин нақши муассири ҷаҳониро соҳиб гардидани расонаҳо мусоидат кард, аммо пештар аз он мавҷуд будану фаъолият намудани расонаҳои байналмилалӣ ин мавқеъро заминагузорӣ карданд ва то имрӯз устувор нигоҳ медоранд.

Расонаҳо барои амалӣ гардонидани сиёсат нақши муҳим доранд ва баъзан барои пинҳон доштани сиёсати худ давлатҳо ё аҳзоби сиёсӣ аз фиреби сиёсӣ истифода мекунанд, ки тавассути ВАО амалӣ гардонида мешавад. Давлатҳои бузург ахборро аз тамоми ҷаҳон ҷамъ намуда, онро аз диду назари худ боз ба тамоми олам паҳн мекунанд. Давлатҳо барои амалӣ гардонидани сиёсати дохилӣ ва хориҷии худ аз ВАО истифода менамоянд. Нақши радиоҳои байналхалқӣ, телевизионҳои моҳвораӣ, рӯзномаҳо ва Интернет, ки беамоният дар аксари кишварҳо паҳн мегарданд, дар ин ҳамоишҳо хеле бузург аст.

Қайд кардан бамаврид аст, ки очонсиҳои бузурги иттилоотӣ низ дар ин раванд фаъолона иштирок доранд ва ахборро аз тамоми ҷаҳон ҷамъоварӣ намуда, ба ВАО ирсол менамоянд ва ба ҷараёни ҳамоиши иттилоотӣ вусът мебахшанд.

Аз таърихи беш аз 150 соли охир маълум аст, ки Осиёи Марказӣ аз минтақаҳои стратегие мебошад, ки бо омилҳои гуногуне зерини нуфузи Русия қарор дорад. Дар ин баробар манфиатҳои геополитикии мамлакатҳои зиёде, аз ҷумла Русия, Чин, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Британияи Кабир, Туркия, Ҷумҳурии Ислондӣ Эрон ва мунодари ин дар Осиёи Марказӣ бархурд доранд. Ва табиист, ки ин манфиатҳо боиси дидгоҳҳои гуногун дар муносибат ба ин мамлакатҳо мегардад. Аз як ҷониб, мавқеи мусоиди ҷуғрофии минтақа, бархурди ҷаҳони Ғарбу Шарқ, тамаддуни ислондӣ аврупоӣ ва аз ҷониби дигар, нооромии 50-солаи Афғонистони ба 3 кишвар (Тоҷикистон, Ёзбекистон ва Туркменистон) ҳамсарҳад ба матолиби васоити ахбори омма низ таъсиргузор будаанд.

Пошхурии Иттиҳоди Шуравӣ ва истиқлолияти давлатии мамлакатҳои Осиёи Марказӣ таваҷҷуҳи расонаҳои байналхалқиро ба ин минтақа афзун намуд. Азбаски расонаҳо дар муносибатҳои байналмилалӣ бештар нақши сиёсӣ доранд, расонаҳои бонуфузи кишварҳои гуногун дар инъикоси воқеоти минтақа ҳамеша аз диди манфиатҳои сиёсии худ ғайолият доранд. Бо назардошти ҳамин паҳлуҳо кишварҳои абарқудрат дар минтақа намояндагиҳои воситаҳои ахбори оммаи худро аз аввали солҳои 90-уми асри гузашта кушоданд.

Ба ғайолият оғоз намудани намояндагии расонаҳои хориҷӣ ҳам паҳлуҳои мусбат (роҳ ёфтани стандартҳои байналхалқии рӯзноманигорӣ ба минтақа, боло рафтани сатҳи касбияти рӯзноманигорони маҳаллӣ ва дастрасии онҳо ба имкониятҳои нави технологӣ, саривақтии иттилоъ) ва ҳам манфӣ (тахрифи иттилоъ ва воқеият, интиҳоби факту рӯйдод бо назардошти манфиатҳои сиёсӣ, риоя нагардидани ҳолисият дар инъикоси рӯйдодҳо) дошт.

Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади риояи нуқтаҳои Ёълонии ҷаҳонии ҳуқуқи башар аз соли 1948, Муоҳидаи байналмилалӣи ҳуқуқи шаҳрвандӣ ва сиёсӣ аз соли 1966 ва дигар санаду муоҳидаҳое, ки Тоҷикистон ба он имзо намудааст, бо манфиати наشري озоду ҳамаҷонибаи тамоми шаклҳои иттилоот ва густариши ҳамкориҳо дар баҳши иттилоот ва

мубодилаи ахбор бо мамолики хориҷӣ ба фаъолияти хабарнигорони хориҷӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат додааст. Хабарнигорони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи муқаррароти Низомнома «Дар бораи ваколати хабарнигорони воситаҳои иттилоотии умумии давлатҳои хориҷӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон» амал мекунанд. Зери истилоҳи хабарнигори хориҷӣ хабарнигори воситаҳои ахбори умумӣ – (оҷонсиҳои иттилоотӣ, рӯзномаю маҷаллаҳо, радио ва телевизион)-и давлатҳои хориҷӣ, ки ваколаташон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сабт шудаанд, дар назар дошта мешавад, ҳамчун хабарнигорони хориҷӣ шахрвандони давлатҳои хориҷӣ, шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳамчунин ашхоси бетабаа буда метавонанд.

Аммо набояд гумон кард, ки фаъолияти расонаи як кишвар дар фазои иттилооти кишвари дигар танҳо ба хотири таъмини мардум ва аудиторияи он ба ахбори холису воқеӣ мебошад, балки ҳадафи аслий тавассути иттилои ба кишвари худ мувофиқ амалисозии манфиатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ мебошад. Ин фаъолияти расонаҳо дар шароити муосир шаклу шеваҳои хосеро касб кардааст.

Табдили истилоҳи иттилоърасонӣ ба рақобати иттилоотӣ, рақобати иттилоотӣ ба муборизаҳои иттилоотӣ ва муборизаҳои иттилоотӣ ба ҷангҳои иттилоотӣ ба шеваи фаъолияти расонаҳо бетаъсир намонд. Имрӯз аудиторияи расонаҳо дар интиҳоби иттилои дурусту воқеӣ ба мушкilotи зиёде дучор омадааст. Аз як тараф дар фаъолияти расонаҳои бузурги байналмилалӣ байни иттилоъ ва реклама қариб фарқияте намондааст, аз тарафи дигар худӣ рӯзноманигорон ва соҳибрасонаҳо манфиату мавқеи худро ба таври ноаъён дар пешниҳоди иттилоот баён мекунанд.

Донишманди маъруфи тоҷик Зафар Сайидзода дар китоби худ «Тоҷикистони муосир: масъалаҳои мубрами Истиқлоли миллӣ» дар қатори масъалаҳои муҳимми замони Истиқлоли Тоҷикистон ба масъалаи расонаҳо низ таваҷҷуҳ карда, чунин менависад: «Имрӯзҳо инсоният бо ворид шудан ба асри расонаҳо ва шаклгирии ҷомеаи иттилоотӣ даврони навро оғоз кардааст. Мо акнун дар низоми навини ҷаҳонӣ, дар асри расонаҳо ҳаёт ба

сар мебарем. Асре, ки дар он воситаҳои ахбори умум чузъи ҷудоинопазири зиндагии мо ҳастанд. Он чиро, ки расонаҳо ба номи иттилоот ба мо дастрас мекунанд, ба шаклҳои гуногун дар тарзи зиндагӣ, андешаву эҳсосоти мо таъсир мерасонад. Коркарди расонаҳо дар асри иртиботот, бидуни шак, дар ҳамаи ҷанбаҳои зиндагии иҷтимоиву фарҳангии ҷомеаи башарӣ инкорнопазир аст» [81, с. 345].

Муҳаққиқ дар идомаи андешарониҳояш ин нақши муҳимми расонаҳоро шарҳ дода, ҷомеаеро тавсеаёфта меҳисобад, ки дар он баробари рушди соҳаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ сатҳи шуури ҷамъиятӣ баланд бошад. Дар чунин ҷомеаҳо воситаҳои ахбори омма тавассути технологияҳои пешрафтаву навини иртиботӣ бо тавлиду паҳши маводди матлуби иттилоотӣ дар миёни мардум дар боло бурдани огоҳии гуногуну заруре нақши муҳимеро ба уҳда доранд ва ба ҷомеа дар роҳи расидан ба пешрафту тараққӣ ҳамаҷониба ёрӣ мерасонанд. «Имрӯз расонаҳо метавонанд омили муайянкунанда ва инкишофдиҳандаи сатҳи маърифат ва шуури миллӣ бошанд, дар муттаҳид сохтани ҷомеа ва пешрафти давлат нақши арзанда бозанд, ба тавсеаи ҳамаҷонибаи кишвар, густариши суръати созандагӣ ва афзоиши рушди фарҳангӣ кумак карда, боиси ташаккули афкори солими ҷомеа шаванд» [81, с. 346].

Муҳаққиқ Зафар Сайидзода, ки, аслан, ба ҷанбаҳои таъсиргузори фарҳангии расонаҳо бештар таваҷҷуҳ дорад, аз ин нигоҳ, ҷиҳатҳои мусбати таъсири расонаҳо, зарурати дарки таъсири онҳо ва ҳамкориҳои судмандро бозгӯ менамояд. Нашру паҳши рӯзномаву маҷаллаҳои гуногун, мавқеи арзандаву созгори расонаҳо дар баланд бардоштани сатҳи огоҳии мардум ва пешбурди маърифату дониши ҷомеа яке аз омилҳои муҳимтарини тавсеаи фарҳангӣ ва нишонаи ҳадафмандӣ ва пешрафти ҷомеа аст.

Табиист, ки рушди фарҳангӣ ба маънои васеи он, ки дарбаргирандаи «густариши ғуфтуғӯҳои фалсафӣю фарҳангӣю адабию ҳунарий мебошад, на танҳо омили асосии рушди ҳудогоҳии миллӣ, балки заминасози тавсеаи сиёсӣю иқтисодӣ, пешрафти илму дониш ва ташаккулдиҳандаи андешаву афкори солим дар ҷомеа аст. Албатта, ин ҳама замоне муяссар ва

имконпазир мегардад, ки аз як сӯ, мақомоти давлатӣ ба расонаҳои гуногун ва нақши воқеии онҳо аҳаммият диҳанд ва расонаҳои оммавию на ба сифати «рақиб» ё баландгӯяки фаъолиятҳои мақомоти ҳукумати, балки ҳамчун рукни муҳимме дар баробари ҳокимияти қонунгузор ва иҷроия бипазирад.

Аз сӯйи дигар, роҳбарони рӯзномаҳо ва аҳли қалам низ бояд аз рисолати фарҳангӣ ва масъулияти худ дар иттилоърасонии дуруст, ривоч додани ҳамдигарфаҳмӣ, тақвияти ҳисси ҳамбастагии миллӣ ва ҳамзистии мусолиҳатомез огоҳ бошанд ва аз паст задани шаъни ашхос, дурӯғпардозӣ, овозапахнкунӣ ва, аз ҳама бадтар, аз таблиғи хушунат парҳез намоянд. Ба таъкиди коршиносон, ин гуфтаҳо, дар навбати аввал, ба расонаҳои фарогир, аз ҷумлаи телевизиону радио ва рӯзномаҳои бонуфуз, ки мардум ба хабарҳо, гузоришҳо, таҳлилҳо ва паёмҳои онҳо итминон дорад, дахлдор аст.

Таъсири воситаҳои ахбори омма вақте манфиатбахшу созанда аст, ки, агар масъулину кормандонашон дар назди ҷомеа барои фаъолият ва иттилову гузоришҳояшон эҳсоси масъулият намоянд, дар акси ҳол фаъолияти ин расонаҳо хусусияти харобиовар касб менамояд ва ҷомеахоро ба сӯйи ноамниву бесуботӣ мебарад.

Ин донишманди маъруф, ки андешаву таҳлилҳои ҷолибу воқеӣ дорад, аз нигоҳи сиёсат ва ҷомеашиносӣ низ ба масъалаи нақши расонаҳо дахлат менамояд ва муҳиммияти онро баррасӣ мекунад. Номбурда бар ин назар аст, ки дар ҷаҳони имрӯз суръати паҳн шудани паёму иттилоъ ҳатто аз ним қарн пеш садҳо маротиба бештар аст. Ҷамъи воситаҳо ва ҳам шеваҳои таблиғу ташвиқ тағйир ёфтаанд... Муҳимтарин таъсиргуздороне, ки метавонанд дар шаклдиҳии фарҳанги миллӣ аз дигар омилҳо муваффақтар бошанд, расонаҳоянд. Табиист, ки ҳар воситаи ахбори омма махсусияти фаъолияти худро дорад, ки онро гурӯҳҳо, қишрҳо ва табақаҳои ҷомеа ва салиқаи завқу ниёзмандиҳои онҳо муайян мекунанд. Ҳар қишри ҷомеа ба расонае зарурат дорад, ки дархури завқу мақсадҳояш мебошад. Ин ҳам ба кӯдакону наврасон ва ҳам ҷавонон, ҳам барои насли нисбатан калонсол тааллуқ

дорад. Масалан, барои кӯдакону наврасон то андозае телевизион, барои насли ҷавон Интернет, насли аз миёна боло ва насли калонсол муҳимтарин воситаи гирифтани иттилоот рӯзномаҳо мебошанд.

Дар бораи он ки имрӯз телевизион ҳамчун оммавитарин ва пуртаъсиртарин воситаи ахбори омма бо пешниҳоди иттилову гузоришҳои гуногун, барномаҳои таълимиву маърифатӣ, фарҳангиву фароғатии ҷолиб аудиторияи зиёдеро ба худ ҷалб мекунад, қудрат дорад, ки омили пурнуфузтарин ва муассиртарин дар таҳаввулоту дигаргун кардани афкори фарҳанги ҷомеа бошад, ҷойи шубҳа нест. Мо ҳоло дар шароите қарор дорем, ки афкори ҷомеа, бе назардошти марзҳои сиёсӣ, ҷуғрофӣ ва ақидавӣ мунтазам ба тағйиру таҳаввул дучор мегардад. Вале, мутаассифона, ин тағйиру таҳаввул на ҳамчун пешрафти фарҳанги ҷомеа, балки бештар ба ҳайси коста гардидани ахлоқу арзишҳои маънавии ҷомеа ба вуқӯ мепаївандад.

Пӯшида нест, ки тавассути расонаҳо, аз ҷумла телевизион, ба ҷомеа афкори ақида ва матолибе пешниҳод мешавад, ки бо талабот ва арзишҳои фарҳангии тоҷикон на чандон мувофиқат менамоянд. Имрӯзҳо расонаҳо, ҳосса телевизион вазифадор ҳастанд, ки дар ҳифзу густариши асолат, ҳувият, таърих, фарҳанг, забон, расму оин, эҳтирому риояи ахлоқи миллӣ мусоидат намоянд.

Имрӯз матбуот ҳамқадами ҳаёт ва ҷузъи хеле муҳиму ҷудонопазири ҷомеаи озоду демократии мо буда, бо таъмини фазои иттилоотӣ ба шаҳрвандон дар интиҳоби дурусти мавқеъ ва дарёфти ҳақиқат имкониятҳои васеъ муҳайё месозад. Ҳоло беш аз пеш маълум мегардад, ки нақши воситаҳои ахбори омма дар ҳаёти ҷомеаи муосир чӣ гуна бузург аст.

Дар ҳақиқат, матбуот ва воситаҳои ахбори омма ба ташаккули афкори ҷомеа таъсири муктадир ва муассир мерасонанд. Онҳо, хусусан, дар замони таҳаввулот ва тағйирёбии самтҳои рушди ҷомеа, тағйиру бадалшавии идеологияҳо ва ташаккули диди нави иҷтимоӣ аҳаммияти ҳосса пайдо мекунанд. Ҳама гуна ҷомеаи демократӣ, алалхусус ҷомеаи

кишварҳое, ки нав ба ин чода қадам гузоштаанд, ба воситаҳои ахбори омма ва фаъолияти пурсамари онҳо ниёзманд мебошанд.

Бояд гуфт, ки матбуот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин давраҳои таърихӣ, аз ҷумла дар замони Шуравӣ ба таври назаррас рушд кардааст. Воситаҳои ахбори омма, махсусан, дар самти инъикоси масъалаҳои вобаста ба бунёди иншооту сохтмонҳои азим, ташкили ҳаёти нав, масоили адабиву фарҳангӣ, мубориза бо ҷинояту ҷинояткорӣ, пешгирӣ ва бартарафсозии ҳодисаҳои нохуши сӯхтору дигар ҳолатҳои фавқулода нақши созанда ва пешоҳанг доштанду доранд. Давраи комилан нав аз лиҳози сохтор ва услуби кор ба таври ҷиддӣ фарқкунандаи фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳз дар замони Истиқлоли давлатӣ оғоз гардид ва матбуот вобаста ба воқеияти замон такомулу ташаккул ёфт. Тибқи арзёбии коршиносони байналмилалӣ, матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон имрӯз дар қиёс бо бисёр кишварҳо аз дидгоҳи озодии баён пешрафта мебошад. Ба таъбири дигар, матбуот ба мақсаду мароми халқ ва арзишу манфиатҳои миллӣ наздиктар шуд.

Имрӯз дар фаъолияти матбуоти мустақили Тоҷикистон, яъне дар фаъолияти онҳое, ки худашон рӯзномаву маҷалла, агентии иттилоотӣ, шабакаи телевизион ва радио таъсис дода, кори онро мустақилона пеш мебаранд, унсурҳои мебинем, ки сазовори пайравӣ кардану омӯختан ҳастанд. Тавре Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид месозанд: «Муҳим нест, ки рӯзноманигорон дар кадом самт – матбуоти давлатӣ ё матбуоти мустақил фаъолият доранд. Ҳадафи асосии матбуоти ҳукуматӣ ва мустақил ҳамчун ду шохаи бо ҳам пайвастаи матбуоти Тоҷикистон иҷрои рисолати касбӣ, яъне хизмати содиқона ва софдилона ба манфиати халқу Ватан мебошад,» (Суханронӣ бахшида ба 100-солагии нахустрӯзномаи тоҷикии «Бухорои Шариф», 10 март соли 2012).

Дар солҳои соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон шумораи воситаҳои ахбори мустақилу ғайриҳукуматӣ афзуда, аз лиҳози миқдор ҳоло онҳо нисбат ба расонаҳои хабарии ҳукуматӣ ба маротиб зиёд гардидаанд.

Ин, албатта, аз як тараф, хуб аст, зеро фаъолияти озоди воситаҳои ахбори омма яке аз нишонаҳои асосии рушди ҷомеаи демократӣ ва шаҳрвандӣ мебошад. Ҳар яке аз ин расонаҳо ба таври худ фазои иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистонро пур карда, дар инъикосу таҳлили равандҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа нақши худро доранд. Бо забони содаву оммафаҳм ва салису раван расонидани иттилоот ва матолиби таҳлилӣ яке аз вазифаҳои асосии матбуот ва умуман аҳли қалам мебошад. Мусаллам аст, ки журналистика фаъолияти пурмашаққат аст. Дар ин масир журналист бояд дар таҳқиқи амиқу дақиқи масъалаҳои муҳим диду интихоби дуруст дошта бошад. Аз паҳлуи дигар, саволе ба миён меояд, ки оё фазои иттилоотии Тоҷикистон зарурате ба ин миқдор воситаҳои ахбори оммаи ғайриҳукуматӣ дорад.

Ин нуктаро ҳам, ки нигоҳи ҷомеа аст ва ба нақшу вазъи матбуот ва дигар расонаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дахл дорад, шоистаи тазаккур донистем, чун доир ба аҳдофу вазифаи расонаҳо ба таври умум маълумот медиҳад. Аз нигоҳи мо, зикри ин маълумотҳо чун заминае барои дарку фаҳми аҳдофу нақши расонаҳои байналмилалӣ мебошанд.

Ҳамчунин, шоистаи зикр медонем, ки дар миёни коршиносони масоили сиёсии Тоҷикистон низ ба масоили аҳдофи расонаҳои байналмилалӣ таваҷҷуҳ мешавад ва дар ин бобат изҳори назарҳо ҳам мешаванд. Матлаби зер, ки чун иқтибос тазаккур меёбад, аз ҷумлаи чунин матолибест, ки ба аҳдофу хостаҳои яке аз расонаҳои байналмилалӣ – Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ» рабт дорад ва дар мисоли як рӯйдоди қорӣ ин аҳдоф рӯйнамоӣ мешаванд. Дар матлаб таъкид мегардад, ки «Радиои Аврупои Озод / Радиои «Озодӣ», ки тайи солиёни тулонӣ фазои иттилоотии моро таҳти фишори иттилоотӣ қарор додааст, қабл аз ҳама, лоиҳа ё ба истилоҳ, пружаи хориҷӣ буда, бунёд, ҳадаф ва мароми гурӯҳҳои манфиатдори минтақавӣ ва сиёсатҳои фароминтақавиро пайгирӣ мекунад.

Бояд таъкид кард, ки тарзу услуби қор, интихоби мавзӯ, шеваи ҷамъоварию таҳияи матолиб, муносибат бо сарчашмаҳои маълумот, баҳисобгирии дақиқи мавзӯот, муҳтавои мундариҷаи таваҷҷуҳбарангези

гузоришҳо, ғаврияти хабар, ҷараёни пахши хабару иттилоот ва гузоришу барномаҳои Радиои «Озодӣ» мувофиқи супоришу нақшаи махсуси муассису корфармоёни хабаргузорӣ ба роҳ андохта шуда, бо назардошти манфиатҳои сиёсӣ ва стратегияи роҳбарияти он матолиби характери гуногундошта дар вақту замони муайян ва мушаххас пешниҳод мешаванд

Гузашта аз ин, коршинос чунин тарзи кор ва пиёdasозии ҳадафхоро ба дигар навъи расонаҳо низ марбут медонад ва менависад, ки, одатан, дар дигар расонаҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ (хусусӣ ва мустақил) ҳам ин шеваи кор ба назар мерасад, аммо Радиои «Озодӣ» аз дигар расонаҳо бо ба вуҷуд овардани вазъи ноамнӣ, бесуботӣ, бетафовутӣ, ҳангомасозӣ, шӯрандозӣ, ниҳоқандозӣ ва дар маҷмӯъ, иғвоангезии ғавқулода дар манотиқи мавриди назар тафовут дорад. Ба ин далел, Радиои «Озодӣ» аз оғози ғавқолият ҳадафҳои вежаи сиёсату қудрати ҷаҳониро дар мамолики гуногуни ғавқзада, ақибмонда, вопасгаро ва суннатӣ пиёда месозад ва тибқи нишондоди сиёсии сарпарастони беруна, матолиби мавриди писанд ва дар бисёр маврид иттилооти махсус пешбинишударо интишор менамояд ва бо суръати кайҳонӣ расонаӣ месозад.

Гузашта аз ин, матолиби банақшагирифташуда ва пасон интишорёфта, асосан, бо тақя ба мановеи сиёсӣ ва геостратегӣ»-и сарпарастони расона ва «муштариён»-и он интиҳоб, таҳия ва пахш мегарданд. Ба таъбири дигар, иттилоот ва ахборе, ки ба ҳадаф ва стратегияи сармоягузори расона мувофиқ аст ва дар фазои муайяну мушаххас мушкил андар мушкил эҷод карда метавонад, тадриҷан пахш мешавад ва ба ин васила фазо ва муҳитҳои мавриди назар таҳти контрол ва назорати расонаӣ қарор мегирад. Ин шеваи маъмули кор бозгӯкунандаи он аст, ки Радиои «Озодӣ», бо он ки иттилооту ахбори гуногунмавзӯ ва мухталифмухтаворо ба маърази нигариш ва масири истимоъ мегузорад, бо иғво ва матолиби иғвоангезу «таваҷҷуҳбарангез» сари кор мегирад.

Дар идомаи матлаб муаллиф бо мисолҳо доир ба ин радиои хориҷӣ ва ғавқолиятҳои он муносибат мекунад: Маблағгузори бехисоб, ҷалби кормандони касбӣ ва иқтисодии фаннию техникаи иштирок ва мавқеи

намоёни Радиои «Озодӣ»-ро дар фазои иттилоотӣ ва муҳити расонаӣ таъмин мекунад. Аз таърихи таъсис ва ташаккулу таҳаввули дилхоҳ расонаҳо, аз ҷумла ин радио, маълум мешавад, ки ҳанӯз аз солҳои панҷоҳуми асри бист мақомоти кашшофию истихбороти кишварҳои абаркудрат талошу нияти тавассути расонаҳо дар муҳити сиёсӣ иҷтимоӣ, ахлоқӣ фарҳангӣ ва мафкуравӣ ҷойгоҳи вижа пайдо карданро гирифта буд ва он нияту талош имрӯз ҳам идома дорад ва вобаста ба вазъу шароити нави таърихӣ ва сиёсӣ шеваи худро такмилу тағйир дода, ҷиддитар шудааст.

Ба василаи ахбори иғвоангез ва паҳши иттилооти муғризона бедор кардани ангеҳои номатлуби мазҳабзадагӣ ва таассубгарии қишрҳои осебпазири иҷтимоӣ яке аз мақсадҳои стратегияи расонаҳои берунӣ, алаҳусус Радиои «Озодӣ» мебошад ва паҳши иттилооти ғаразнокӣ мақсадноки хабарнигорони ин расона боиси ташаннуҷи авзоъ ва тавсеа ёфтани зиддиятҳои мазҳабӣ дар Тоҷикистон гардида буд (манзур охири солҳои ҳаштодум ва ибтидои солҳои навадуми асри бист аст). Танҳо ба хотир овардани мусоҳибаҳои роҳбарону шахсиятҳои аввали ташкилоти экстремистӣ террористии ҲНИ-и вақт (Сайид Абдуллоҳи Нурӣ)-ро, ки дар китоби «ҲНИ – зодаи ормони мардум» дарҷ гардида буданд ва дар ҳошияи мусоҳиботи мудирияти собиқи ташкилоти экстремистӣ террористии наҳзатӣ ишора шудааст, кофист, ки бедории динӣ-мазҳабӣ (ва ангешии ихтилофоти мазҳабӣ) тавассути шунидани барномаҳои Радиои «Озодӣ» дар миёни мусулмонони Тоҷикистон имконпазир гардидааст. Аз ин маълум мегардад, ки аз ибтидо ташкилоти экстремистӣ террористии ҲНИ нияти муттаҳидии мусулмонҳо не, балки тафриқаандозиро дар байни онҳо доштаву расонаҳои хориҷӣ барои расидан ба ин ҳадаф ёрӣ расондаанд.

Ин маълумотҳо бо мақсади муқоисаи он ки расонаҳо дар фазои кишварҳо нақши ниҳоят муассир доранд ва муассирӣ ҳар гуна шарҳ меёбад, оварда шудаанд. Ба гунаи мисол, агар дар андешаҳои муҳаққиқи аввал ба ҷанбаҳои мусбати фаъолияти расонаҳо ва пешниҳодҳо барои он

ки расонаҳо метавонанд дар фазосозии мусбат нақши муҳим дошта бошанд, ишора шуда бошад, дар намунаи баъдӣ бевосита ба нақши Радиои «Озодӣ», ҳадаф ва мақсадҳои фаъолияти ғаразнокӣ он ба таври ошкоро муносибат сурат гирифтааст.

Мо ба таври васеъ ба ин матлаб, ки ба қалами коршиноси масоили сиёсӣ Фаридун Ориёӣ тааллуқ дорад, муносибат мекунем, зеро дар мисоли ин таҳлилҳо, ки ба як расонаи байналмилалӣ тааллуқ дорад, ба расонаҳои дигар алоқаманд будани онро дар назар дорем, зеро расонаҳои байналмилалӣ, дар маҷмӯъ, ҳадафҳои монандро дунбол мекунанд.

Ин муаллиф дар идомаи андешаҳои боз ҳам бо далелҳо дар бораи ҳадафҳои расонаи байналмилалӣ Радиои «Озодӣ» менависад, ки баъди ба истиқлолияти сиёсӣ даст ёфтани Тоҷикистон раванди воқеот ва паҳши иттилооти баъдӣ ин расона нишон дод, ки ба вучуд овардан ва таҳрик додани тарафҳои муқобил (манзур руҳониёни мутаассиб ва дунявӣён аст) дар шароити нави таърихӣ бар манфиати қори «сарпарастон» ё чунон ки имрӯз муд шудааст, «хоҷагон» мебошад.

Соли 2013 Радиои «Озодӣ» аз нав мунозираи кӯҳна ва фарсудаи имону вичдон (мутаассибону дунявӣён)-ро матраҳ ва расонаӣ сохт, то оромиву осоиштагӣ ва рушду суботро дар минтақа барҳам занад. Ба таври маснӯӣ ва мақсаднок дар сарҳатти хабарҳо баҳси дину дунявиятро қарор дода, вазъияти мамлакатро тезу тунд қарданӣ буданд ва агар мақомоти қудратӣ пеши роҳи авҷи ташаннуҷи таассуботи динӣ-мазҳабиро намегирифтанд, на танҳо Тоҷикистон, балки ҳама кишварҳои Осиёи Марказӣ дубора бо хатари азим – ҷанги шаҳрвандӣ мувочеҳ мешуданд. Мутаассифона, Радиои «Озодӣ» дар ин ҷо ҳам нақши худро гузошт ва то имрӯз самти фаъолиятро тағйир надодааст, ҳол он ки намоёндагони он рисолаташонро дар ташаккули сохтани афкори муътадили ҷомеа ва таҳкими мубодилаи солими фикру андешаҳо меҳисобанд.

Чун Радиои «Озодӣ» ҳадафҳои ғаразнок дорад ва барномаи он аз ҷониби идораҳои махсус нақшабандӣ мешавад, барои амалишавии барномаву дурнамои худ ҳаракат менамояд. Агар ба таври дақиқ ва ҷиддӣ

таваччуҳ кунем, Радиои «Озодӣ» ҳеҷ гоҳ барои низоми сиёсии дунявӣ талош накардааст ва ҳамеша дар пайи бунёди фазои беҳокимиятию дарҳамбарҳамӣ қадам мезанад ва саранҷом сабаби ноамнӣ ва бесуботӣ мегардад. Низоми давлатдорӣ муътадил, аз ҷумла дунявият, ҳеҷ вақт ба манфиати «барномаҳо»-и Радиои «Озодӣ» нест, зеро он дар асоси донишу мантиқ ва сиёсати инсонмехвар устувор буда, омили таҳкимбахши муносибатҳои солими иҷтимоӣ ва суботи сиёсӣ мешавад. Аммо хурофотпарастӣ динию мазҳабӣ сабабгори зиддият ва бесуботӣ мегардад.

Дар асоси моддаи 6-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма» истифодаи воситаҳои ахбори омма барои барангехтани кинаю адовати наҷодӣ, миллӣ, динӣ, мазҳабӣ, забонӣ, иҷтимоӣ, ташвиқоти ҷангу бераҳмӣ, тарғиби зулму зӯроварӣ, ғайриқонунии террористӣ ва ифротгароӣ, ҳалалдор кардани тамомияти арзӣ ва мустақилияти давлатӣ манъ мебошад.

Дар доираи қавонини мавҷуда ғайриқонуни кардани расонаҳои дохилию хориҷӣ ва ба ангезиши иғвою ихтилофоти наҷодию мазҳабӣ сабаб нагардидан, кафолати дарозии умри расонаҳост. Аммо бисёр расонаҳои мустақил, минҷумла Радиои «Озодӣ», ба хоҳири амалӣ кардани «ниёз»-ҳо ин нукотро зерӣ по мегузоранд ва бар мабнои иғтишошоти иттилоотӣ матолиб омода ва паҳн менамоянд. Мунтаҳо, дар ҷаҳл ниғаҳ доштани ҷомеа ва дур сохтани табақоти иҷтимоӣ аз аносири созанда, ки бо низоми дунявӣ тавъаманд, татбиқи барномавии ин қабил расонаҳоро саҳлу осон мекунад. Аз ин рӯ, аз ахбор ва матолиби иғвоангези аксари расонаҳои мустақили хориҷӣ, ки бо маблағҳои ҳангуфт қори расонаӣ ҷур мекунанд, бо эҳтиёт истифода бояд намуд, то фазои оромиши сиёсӣ иҷтимоӣ ва фикрию фарҳангӣ мағшуш нагардад.

Андешаҳои ин коршиноси масоили сиёсӣ, ки ҷун посух ба даъвои Радиои «Озодӣ», ки як масъалаи одӣ қорию идории ҳудро ба сатҳи муносибатҳои байнидавлатӣ ва ҳатто байналмилалӣ кашонидааст, ба таъъ расида, ҳамҷунин, ҷун оғози суҳан доир ба ҳадаф ва нақши расонаҳои

байналмилалӣ дар мисоли фаъолияти ин радио маълумот додааст, ки барои рабти бевоситааш ба мавзӯ мо низ ба он истинод кардем.

Ин нукта ҳам шоистаи зикр аст, ки дар андешарониҳои ин коршинос вобаста ба баҳогузориҳои фаъолияти ин расона баъзан зиёдаравиҳо ҳам ба назар мерасад, вале инро ҳам набояд нодида гирифт, ки ҳамчун коршинос аз вазъи фаъолияти он огоҳии комил дорад ва бо далелҳо, мисол, аз эътирофи роҳбарони ҳизби ҳамакнун дар Тоҷикистон мамнуи наҳзати исломӣ ёд мекунад, ки онҳо нақши расонаҳои байналмилалиро дар мисоли Радиои «Озодӣ» дар барангехтани ҳиссиёти мазҳабии сокинони минтақа назаррас арзёбӣ мекунанд, ки далели нақши таъсиргузориҳои расонаҳои байналмилалӣ ба мафкураи мардум ва фазои иттилоотии кишварҳои минтақа мебошад: он чи ки имрӯз дар фазои расонаӣ, махсусан Радиои «Озодӣ» матраҳ аст, масъалаи муҷаввизи якчанд корманди Радиои «Озодӣ» мебошад, ки ҳангомаю дамдамаҳоеро ба дунбол доштааст.

Ба чанд корманди Радиои «Озодӣ» муҷаввиз надодани мақомоти марбутаи Тоҷикистон (манзур Вазорати умури хориҷа аст) “ҳоби ноз”-и сармоягузoron ва муҷриёни тарҳҳои матолиби расонаро парронд ва онҳо як масъалаи идорию кориро ба як қазияи бузург табдил дода, довталабона ва ҳадафмандона онро дар сатҳи расонаҳои гуногун мечархонанд. Мудирияти асосии Радиои «Озодӣ» ва ҳамчунин ҳавоҳоҳои минтақавию фароминтақавии он сари муҷаввиз надодани 9 корманди расонаи мазкур воҳимаю ҳангомаҳоеро ба по кардаанд.

Тарқи номаҳо ва иддаои сершумор аз Вазорати умури хориҷаи Тоҷикистон хостори онанд, ки ба кормандони Радиои «Озодӣ» иҷозаи кор (муҷаввиз ва ё аккредитатсия) дода шавад. Ахиран як нашрияти пурнуфузи Амрико «Вашингтон пост» алайҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тавтеаи дигарро роҳандозӣ карда, аз номи ҳайати таҳририяи ин нашрия матлабе таҳти унвони «Сарқуби матбуоти озод дар Тоҷикистон бояд бас шавад» интишор додааст. Муҷаввиз надодан ба чанд корманди Радиои «Озодӣ» баҳонае беш нест, дар пушти ин масъалаи кӯчак, ки ба таври маснӯӣ ба қазияи бузург табдиллаш додаанд, аҳдофи дигаре ниссон аст.

Ниҳоятан, радиои «Озодӣ» ба ҷойи он ки озодиро, ки аз баданаи демокросӣ берун омадааст, ҳамаҷониба таблиғ намуда, мардумро аз маҳдудаҳои бунбастии фикрӣ ва ақидатӣ берун кашад ва аз хурофоту таассуб бираҳонад, ҷомеа ва оммаро дар бунбасти хурофотӣ гирифтор намуда, аз ҳар ҷиҳат осебпазир месозад. Бо таваҷҷуҳ ба манофеи миллий, мардумӣ ва давлатӣ, маҳдуд кардани соҳаи фаъолиятҳои густардаи Радиои «Озодӣ», ки дар чанд даҳаи охир ба машина ва дастгоҳи қудратманди парокандани иғвою даъвоҳои бебунёд табдил ёфтааст, амри зарурӣ ба шумор меравад.

Тавре зикраш рафт, ин матлаб, ки хулосааш дар охир ба таври ошкоро гуфта шудааст, паҳлуи дигари фаъолият ва ҳадафҳои Радиои «Озодӣ»-ро бозгӯ менамояд. Он чи мо болотар аз сомонаи ин радио иқтибос кардем, ки онҳо дар бораи худ чӣ мегӯянд, яъне, ҳадафу самти фаъолияти худро чӣ гуна шарҳ медиҳанд ва барои муқоиса ин матлабро муфассалан иқтибос намудем, то ин ки як андоза ҳам бошад, воқеияти ҳол ба вучуд оварда шавад.

Ҳарчанд мо инро низ дар назар дорем, ки дар маълумоти Радиои «Озодӣ» дар бораи худ ҳам нуктаҳои аҳаммиятнок ва воқеӣ вучуд доранд, яъне, онҳо низ ба он чи ки мегӯянд, амал мекунанд ва дар матлабе, ки дар бораи ҳадафҳои ин расона ҳарф мезанад, низ на ҳама он чи ки зикр шудааст, баёнғари воқеият аст, зеро аксаран ифодагари мавқеи як нафарест, ки манофеи давлату миллати худро дифоъ мекунад ва албатта барои собит намудани афкори хеш далел дорад.

Дар мавриди ҳадафҳои расонаҳои иттилоотӣ осори профессор М.А. Муқимов маълумоти муфиду зарурӣ медиҳад, зеро ин муҳаққиқи маъруфи рӯзноманигории тоҷик вобаста ба расонаҳои байналмилалӣ таҳқиқи густурдaro анҷом додааст.

Ин муҳаққиқи тоҷик ба масъалаи ҷанги иттилоотӣ таваҷҷуҳ карда, дар як мақолаи калонҳаҷми худ моҳияти ин мафҳум ва нақши расонаҳоро дар он мавриди баррасӣ қарор додааст: Кишварҳои абарқудрат вобаста ба манфиатҳои геополитикии худ ҷанги иттилоотӣ мебаранд. Ба вижа ИМА,

ки қисми зиёди иттилооти олам дар ин кишвар таҳияву пахш мешавад, дар ин ҷода пешсаф аст. ИМА тавассути дастгоҳҳои тарғиботиаш ба мисли телевизион ва радиои «Садои Америка», Телевизиони «Ал-Ҳурра», Радиои «Сава» (барои кишварҳои Шарқи Наздик ва Африкаи Шимолӣ), Радио ва телевизиони «Мартӣ» (барои Куба), Радиои «Аврупои озод» / Радиои «Озодӣ», Радиои «Осиёи озод» ба 61 забони милли ва ба 125 кишвари дунё ҷанги иттилоотии густурда мебарад.

Радиои «Озодӣ» дар байни шунавандаҳои тоҷик ҳам нуфузи зиёд дорад. Ҳоло 28 бахши Радиои «Аврупои Озод» / Радиои «Озодӣ» ба 21 кишвари олам барнома пахш мекунанд. Дар шаҳри Прага ва 19 шубаи он дар кишварҳои мухталиф 400 рӯзноманигори штатӣ ва 750 хабарнигори ғайриштатӣ ифои вазифа мекунанд. Радиои мазкур яке аз бузургтарин расонаи таблиғоти ИМА мебошад [59, с. 48].

Дар як суҳбати ихтисосӣ президенти вақти Радиои «Аврупои Озод» / Радиои «Озодӣ» Ҷеф Гедмин бо сармуҳаррири рӯзномаи «Миллат» Адолати Мирзо дар бораи ҳадафҳои ин расонаи америкой чунин гуфта буд: «Бисёриҳо бар ин назаранд, ки Радиои «Аврупои Озод» / Радиои «Озодӣ» дар ғурупошии низоми коммунистӣ дар Аврупои шарқиву Иттиҳоди Шуравӣ кумаки калоне расондааст. Вале ман мехоҳам бигӯям, ки мо ҳозир ҳам ҳамон нақшро мебозем, ки қаблан бозидаем. Он ҳам кумак ба расонаҳои озоду мустақил дар кишварҳоест, ки то ҳанӯз аз расонаҳои озоду мустақил баҳрабардории комил намекунанд. Бинобар ин, ҳанӯз ҳам вазифаи асосии мо кумак ба ҷараёни озоди маълумот, иттилоот, хабар, баҳси озодии назарҳо мебошад, яъне бигзор мардуми озод имкони озоди интихоби ҳукуматро дошта бошад» [59, с. 49].

М. Муқимов чун муҳаққиқ доир ба моҳияти фаъолияти воситаҳои ахбори омма изҳори назар карда, чунин менависад: ВАО новобаста ба муҳтаво, шакл, намуд ва аудиторияи худ бунёдан ниҳоди сиёсӣ маҳсуб мешавад, зеро вай хусусияти таъсиррасонӣ ба тафаккури ҷомеаро дорад. Расонаҳое, ки ба кишварҳои абарқудрат хизмат мекунанд, кайҳо боз на барои инъикоси воқеият, балки барои ташаккули он аз рӯйи фармоиши

пешакӣ фаъолият доранд. Аксаран ВАО олотест, ки тавассути он ба дастгирии ҷомеа ноил мегарданд. Ҷаҳонишавии фазои иттилоотӣ ба табдили иттилоъ ҳамчун омили муборизаи сиёсӣ ва олооти амалигардони ҳадафҳои давлат дар арсаи ҷаҳонӣ мусоидат менамояд. ВАО силоҳи пурқудрати таъсиррасонӣ ба муҳити иттилоотӣ ва имиҷи давлат мегардад [59, с. 52].

Ин нукта баёнгари он аст, ки ҳарчанд роҳбарони ин расонаи байналмилалӣ ҳадафи худро «кумак ба расонаҳои озоду мустақил дар кишварҳое, ки то ҳанӯз аз расонаҳои озоду мустақил баҳрабардории комил намекунанд, кумак ба чараёни озоди маълумот, иттилоот, хабар, баҳси озодии назарҳо» мешуморанд, аммо дар қисмати дуюми ин шарҳашон воқеияти пардапӯш аён мегардад: «бигзор мардуми озод имкони озоди интихоби ҳукуматро дошта бошад».

Профессор М. Муқимов менависад, ки ҳадаф ва вазоифи воқеии Радиои «Аврупои Озод» / Радиои «Озодӣ» ҳеҷ вақт ба таври расмӣ интишор нашудааст, вале аз рӯйи баъзе суханронҳои сиёсатмадорони ИМА, ки барои оммаи васеъ пешбинӣ нашудаанд, метавон мақсади радиоҳои номбурдаро дар давраи Иттиҳоди Шуравӣ чунин муайян намуд: коштани тухми бадбинӣ байни халқҳои Иттиҳоди Шуравӣ ва мамлакатҳои сотсиалистии дигар; аз байн бурдани эътимод ба Иттиҳоди Шуравӣ ва ҳизби коммунисти он; паҳн кардани ахбори дурӯғ, аз байн бурдани боварӣ ба қудрати иқтисодӣ ва ҳарбии мамолики сотсиалистӣ, афрӯхтани ҳисси миллатгароӣ; тарғиби васеи тарзи зиндагии мардуми Ғарб ва тарзи соҳибкории озод.

Дар дастурҳои аввалини барои Радиои «Озодӣ» фиристодаи муассиси он – Кумитаи америкоии озодшавӣ аз болшевизм ба Раёсати марказии кашшофӣ ИМА тааллуқ доштани радио пинҳон карда мешуд. Дастури умумие, ки 8 январи соли 1954 ба Радиои «Озодӣ» расидааст, ҳамагӣ аз 9 саҳифаи мошиннавис иборат буд. Дар он вазифаҳои радиостансия, нишондоди самти барномаҳо ва қоидаҳои таҳияи барномаҳо сабт ёфта буд. Аз ҷумла, дар қоидаҳо гуфта мешуд, ки радиостансияи «Озодшавӣ» бояд

шунавандаҳои худро бовар бикунонад, ки бахши русӣ (озарбойҷонӣ ё белорусӣ ва ғайра) ба манфиати ӯ ва манфиати халқи вай фаъолият мекунад. Аз ин рӯ, ҳамаи он чизеро, ки таассуроти ба манфиати кадом як давлати хориҷӣ фаъолият кардани радиоро ба вучуд меорад, аз байн мебояд бурд.

Ин факту рақамҳои профессор М. Муқимов ва ҳам он андешаҳое, ки аз коршиноси масоили сиёсӣ иқтибос кардем, далели онанд, ки ягон расонаи байналмилалӣ бидуни ҳадафи мушаххасе аз ҷониби муассисонаш таъсис намеёбад. Яъне, танҳо ба хоҳири «таъмини озодии баён» расонае таъсису маблағгузорӣ намешавад. Ба таври мисол, муҳаққиқи шинохта Ҷовид Муқим боз ҳам дар бораи ҳадафҳои Радиои «Озодӣ» менависад, ки «дар дастури дигаре аз соли 1958 таъкид мешавад, ки радиостансия бояд барои ба даст овардани номи неқ бикӯшад, то дар байни шунавандаҳо ба ҳаққӣ ва эътимодноки ба он шубҳа пайдо нашавад» [60, с. 13].

Радиои «Озодӣ» ба қавле худро «Садои озоди собиқ шаҳрвандони СССР» меномид. Ва ин расона ҳадафҳояшро ба роҳи нишон додани намои «меҳмон дар хона», яъне бо шеваи нарму ором, лаҳни бегарази дӯстона ва техникаи таъсирбахши радио амалӣ мекард. Мақсадҳо бояд ба он усуле пахшу тарғиб мешуданд, ки аудитория дар гуфторҳо ҳеҷ гуна садоҳои бегонаро эҳсос накунад.

Соли 1967 дастури радиошунавонӣ барои Ғарб тасдиқ карда шуд. Дар ин дастур усулҳои асосии радиошунавонӣ чунин муайян гардидааст: додани маълумот дар бораи додани намуду тамғаҳои мошинҳои наватарин, дар бораи идеяҳои ҷолиб нақл кардан, либоспӯшмӯдноку муосир ва ғайра; нигоҳ доштани таваҷҷуҳи шунавандаҳо ба ёрии барномаҳое, ки барои ҳама ҷолибанд; озодӣ аз маҳдудияти сиёсӣ. Барномаҳо бояд таассуроти муколамавӣ ба вучуд оранд, то ки шунаванда худаш барои амали сиёсиаш хулоса барорад.

Дар дастури мазкур усулҳои расидан ба аҳдофи мазкур чунин номбар шудаанд: пахши ахбори воқеӣ дар бораи рӯйдодҳои дохили Иттиҳоди Шуравӣ ва берун аз он; барномаҳои шавқангез; пахши мусиқии ҷолибу

машхур, ки сомеон дар дигар чо шунида наметавонанд. Бо ёрии мусиқӣ ҷалб намудани ҷавонон ба гӯш кардани барнома ва баъдан гузаштан ба муколамаҳо дар мавзӯҳои баҳсталаб; истифодаи зарофат, пеш аз ҳама, ҳаҷви сиёсӣ, ки аз рӯйи стандартҳои Шуравӣ «характери таҳрибкорӣ» дорад; дар суҳбатҳо бо ҷавононе, ки аз маҳдудиятҳои сиёсӣ ори ҳастанд ва ҳатто хусусияти калавандагӣ доранд, баланд бардоштани арзишҳои Ғарб ва ба таври самаранок омӯзонидани онҳо, вале ба ҳеҷ васила на чун «падаре», ки ба таври дилбазан ба писараш дар бораи рафтори ӯ ҳарф мезанад; истифодаи адабиёт: Радиои «Озодӣ» бояд дар барномаҳои худ аз асарҳои классикони адабиёт иқтибосҳо оварад, зеро онҳо ҳамчун «дом» хизмат карда, шунавандаҳоро ҷалб мекунанд; дар барномаҳо барои миллатҳои ақаллият бояд аз усулҳои тафриқашуда ва вижа истифода кард.

Масъалаи милли дар собиқ ИҶШС аз масоили нозук, ки ҳар лаҳза метавонист рӯ занад, маҳсуб мешуд. Бузургманишии баъзе миллатҳо нисбат ба дигар миллату халқиятҳои Иттиҳоди Шуравӣ сол аз сол меафзуд. Ин нуктаро ба назар гирифта, Радиои «Озодӣ» дар барномаҳои худ масоили ҳуввияти миллии халқу миллатҳои маскуни ин кишварро мебардошт ва бо ин то ба андозае тафаккури озодихоҳии онҳоро ташаққул меод.

Аз нигоҳи аввал чунин ба назар мерасад, ки дастури мазкур намунавӣ ва воқеӣ аст, гӯё ягон ҳадафи ғаразнок надорад, зеро амалҳои дар дастур зикршударо бояд ҳар як воситаи ахбори омма чун талаботи умумӣ қабул ва иҷро намояд, аммо тавачҷуҳи бештар маълум менамояд, ки дар баробари дастурҳои умумӣ дастурҳои хосе ҳам ҳастанд, ки ҳадафҳои сиёсиро дунбол мекунанд. Масалан, «талаботи «танқиди воқеияти Шуравӣ ба манфиати одамони Шуравӣ» ва «муҳокимаи воқеияти Шуравӣ чи тавре ки ҳаст, на он тавре ки режими Шуравӣ тасаввур мекунад», аллакай ҳадафи сиёсӣ дорад ва мақсад аз он тарафҳои манфии ҳодисаву рӯйдодро инъикос карда, коҳиш додани эътимоди шунавандаҳо ба мақомоти расмӣ ва воситаҳои ахбори Шуравӣ мебошад» [59, с. 52].

Ҳамин тавр, маълум мегардад, ки расонаҳои байналмилалӣ дорои ҳадаф ва вазифаҳои хосае ҳастанд, ки ба шеваҳои гуногун дар пайи амалӣ гардонидани он мебошанд. Мо дар мисоли як расонаи байналмилалӣ – Радиои «Озодӣ» ин мафҳумро мавриди баррасӣ қарор додем.

Интихоби ин радио ба он хотир аст, ки вай ҳамчун расонаи байналмилалӣ дар фазои минтақаҳои гуногуни олам новобаста ба шароит ва вазъият, мавқеъ ва нуфузи худро нигоҳ дошта, як андоза ифодагари ҳадаф ва мавқеи дигар расонаҳои байналмилалӣ низ буда метавонад. Яъне, намунае аз ҳадафҳое, ки ин расона дорад, барои дигар расонаҳо, ки чунин хусусият доранд, умумӣ буда метавонад.

Ба таври ҷамъбаст метавон гуфт, ки дар ин фасл бевосита ба ҳадаф, ҳузур ва нақши расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ таваҷҷуҳ намуда, дар ин маврид низ бо таъкиди ба маълумоти муҳаққиқон ва ҳам он маводе, ки аз ҷониби ҳуди расонаҳо доир ба моҳияти фаъолиятшон оварда шудааст, ба таври муқоиса ва бо мисолҳо мавриди баррасӣ қарор додем.

2.2. Фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон

Ба Истиқлолияти давлатӣ расидани Тоҷикистон марҳилаи таърихан нави мардуми тоҷик аст, ки баъд аз чандин аср ба вуқӯъ омад. Дар замони Истиқлолияти миллӣ журналистика аз зери роҳбарии ҳизбӣ озод шуд. Хосатан, дар ҳамин давраи журналистика марому мақсади худро бо назардошти ҷомеаи шахрвандӣ ва ҳимояи ҳуқуқи инсон ба роҳ монда, дар зудтарин фурсат ба журналистикаи фаъол дар миқёси Осиёи Миёна эътироф гардид. Маҳз дар давраи соҳибистиклолӣ тамоми паҳлуҳои журналистикаи тоҷик дар Ҷумҳурии Тоҷикистон раванқ ёфт. Бузургтарин дастоварди миллати тоҷик дар асри XX ин Истиқлоли давлатӣ мебошад. Ҳамин Истиқлол аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ба узвияти Созмони Миллали Муттаҳид ва дигар ташкилотҳои байналмилалӣ минтақавӣ пазируфта гардид. Дар баробари ин, назди Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаю

ухдадориҳо ба миён омаданд. Аз ҷумла, Ҷумҳурии Тоҷикистон чандин шартномаю эълонияҳоро дар самти риояи ҳуқуқи инсон пазируфт. Бо мақсади риояи Эълонияи ҳуқуқи башар (соли 1948, Муоҳидаи байналмилалӣи ҳуқуқи шахрвандӣ ва сиёсӣ (соли 1966) ва дигар санаду шартномаҳо дар самти дастрасию наشري иттилоот ва рушди ҳамкориҳо дар бахши иттилоот ва мубодилаи ахбор ба мамлакатҳои хориҷӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фаъолияти озодонаи журналистони хориҷӣ иҷозат дода шудааст.

Журналистони расонаҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқи асноди ҳуқуқӣ ба қайд гирифта мешаванд. Ба сифати журналисти расонаҳои хориҷӣ метавонанд шахрвандони кишварҳои хориҷӣ, шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шахсони бешахрвандӣ сабт карда шаванд.

Воситаҳои ахбори оммаи хориҷӣ ва кормандони онҳо барои фаъолият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Вазорати корҳои хориҷӣ ба қайд гирифта мешаванд. Расонаҳо ва журналистони хориҷии бақайдгирифташуда ҳуқуқ доранд дар чорабиниҳои расмӣ ширкат намојанд. Ба ВАО-и хориҷӣ ва намојандагони онҳо тибқи Низомнома «Дар бораи ваколати хабарнигорони ВАО-и давлатҳои хориҷӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон» иҷозат дода мешавад, ки дар конфронсҳои расмӣ матбуот, брифингҳо ва дар мавриди зарурат дар дигар чорабиниҳо барои намојандагони ВАО-и Тоҷикистон иштирок кунанд.

Журналистони хориҷӣ барои ба таври озод паҳшу паҳн кардани маводди худ, хабарҳои радио, видео ва телевизион, ки ҳамагуна сензураро истисно менамојад, ҳақ доранд. Муҳаққиқ С. Мирзоалӣ қайд мекунад: «Барои дастрасии хабарнигорони хориҷӣ ба иттилоот қонунҳои ҚТ ягон маҳдудиятро пешбинӣ накардаанд. Дар амалия низ хабарнигорони хориҷӣ ба манбаҳои иттилоотдастрасӣ доранд ва дар бисёр ҳолатҳо ахборро аз ҳамкоронашон аз ВАО-и Тоҷикистон пештар мегиранд ва паҳш менамојанд» [52, с. 22].

Фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ вобаста ба Тоҷикистон ду самтро дар бар мегирад. Самти аввал агар пахши барномаҳо бо забони тоҷикиро дар замони шуравӣ фарогир бошад, пас, самти дуюм фаъолияти бевосита дар Тоҷикистон ба воситаи боз намудани дафтари ин расонаҳо ва таъйини намояндаҳо дар ин кишвари минтақаи Осиёи Марказӣ ба шумор меояд. Ба ин сабаб, мо тасмим дорем, доир ба ҳардуи ин самт дар таъя ба сарчашмаҳо маълумот диҳем. Бояд гуфт, ки роҷеъ ба ҳадафу вазифа ва фаъолияти Радиои «Озодӣ» дар Тоҷикистон муҳаққиқон Иброҳим Усмонов, Ҷовид Муқим (собиқ корманди ин радио), инчунин журналистону коршиносон Сайёфи Мизроб, Мунаввар Мунавварзод, Холиқи Сангин (собиқ кормандони ин радио), Абдуллоҳи Раҳнамо, Бобочон Шафё, Аҳмади Иброҳим ва чанди дигар андешаву мулоҳизаҳо баён кардаанд, ки мо аз онҳо истифода бурдаем.

Зикр бояд кард, ки на ҳама андешаҳои ин муҳаққиқону коршиносон холисонаву илмӣ ҳастанд. Масалан андешаву бардоштҳои муҳаққиқону коршиносон аслан илмию мантиқӣ бошанд, андешаи собиқ кормандон (ба истиснои профессор Ҷовид Муқим) вобаста ба таҳаввулоти фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ, муносибати шахсиашон сура гирифтааст.

Бояд гуфт, ки фаъолияти расонаҳои хориҷӣ дар ягон кишвар ба манфиатҳои сиёсӣ миллиаш мувофиқ нест. Дар пасманзари ин фаъолият ҳатман манфиатҳои кишварҳои соҳибрасона ифода ва тарғибу ташвиқ мешаванд. Фаҳмиши таърихӣ, сиёсӣ ва фарҳангии ягон кишвари хориҷӣ ба кишвари дигар мувофиқ нест. Масалан фаҳмиши ҷангҳои ҷаҳонӣ, Инқилоби Октябр, ғолибияти Иттиҳоди Шуравӣ дар ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ, сарзаминҳои баҳсӣ чун Каталония, Исроилу Фаластин, Чину Тайван, Кореяи Ҷанубию Кореяи Шимолӣ, мансубияти Қрим ба Русия ё Украина, мавқеи Туркияву Юнон дар муносибат бо Кипр, ҷангҳои Балкан ҳамеша мавриди таҳлилу бозбинии ҷидду нақиз қарор дорад ва ин дар фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ ба назар мерасад. Ба таври мисол, назари ин расонаҳо ба бомбаборонкунии Югославияи собиқ аз ҷониби ИМА, ҷанги Исроилу Фаластин, муаммои Қрим, ҷудошавии Косово аз

Сербия гуногун аст, ки дар як мавқеъ ба риояи ҳуқуқи инсон, мубориза бо диктатура, худмуайяннамоии миллатҳо иртибот мегирад ва дар мавқеи дигар дифоъ аз терроризму пешгирии ҷиноятҳои фаромиллӣ, мубориза алайҳи ифротгароии динию фашизми навбаромад ва ғайра маънидид мегардад.

Радиои «Озодӣ» ба муносибати 70-умин солгарди таъсиси худ дар бораи бахши тоҷикӣ ва ҳам фаъолияти дирӯзу имрӯзи он як гузориши муфассале омода намудааст, ки фарогири маълумоти муфиди таърихӣ мебошад.

Муҳаррири нахустини барномаи тоҷикии радио Муҳаммадсарвари Мир будааст, ки соли 1932 дар деҳаи Иштирхони наздикии Марғелон таваллуд шуда, падараш рӯҳонии маъруф дар ибтидои репрессияҳои сталинӣ ба Афғонистон ва аз он ҷо ба Туркия ҳиҷрат карда будааст. Дар Истанбул донишгоҳро хатм карда, дар ширкати муҳандис ва замоне ки эълони Радиои «Озодӣ»-ро хондааст, ариза дода, ба кор қабул шудааст ва аз соли 1964 то соли 1995 кор кардааст.

Муҳаммадсарвари Мир рӯзҳои аввали корашро дар радиои «Озодӣ» чунин нақл карда буд: «Хабархоро дар ибтидо аз шуъбаи русӣ мегирифтем. Он вақт шуъбаи русӣ калонтарин ва забони русӣ ҳоким буд. Маҷбур шудам, русиро омӯзам. Забони тоҷикӣ ҳам бо кириллӣ буд. Мо дар Афғонистон ва Туркия надида будем. Онро низ ёд гирифтем. Дар андак замон рӯзномаҳои тоҷикиро меҳондам. Дар зарфи шаш моҳ ё як сол хабархоро аз русӣ тарҷума мекардам» [132].

Аммо бахши ҷудогонаи тоҷикӣ танҳо соли 1975 бо талошҳои Маркиел Даниел (Музаффар Орифӣ), собиқ котиби масъули рӯзномаи «Тоҷикистони Советӣ», ки ба Исроил ҳиҷрат карда буд, таъсис ёфтааст: «Бо руҳбаландӣ ба кор шуруъ кардам, аммо як камбудӣ буд, ки бахши тоҷикӣ набуд. Бо бахшҳои дигар якҷоя кор мекарданд, шуъбаи туркистонӣ буд. Аввал ҳамин беадолатиро бартараф кардан даркор буд. Дар бораи Тоҷикистон маълумоти мукамал надошт раҳбарият. Мурочиат кардам ва гуфтам, ки Тоҷикистон республикаи мустақил аст ва забони тоҷикиро дар

Афғонистон ва Эрон мефаҳманд. Хоҳишмандам, шуъбаи махсуси тоҷикӣ кушода шавад. Аз як тараф, бисёр хавотир будам, ки кормандони бахшҳои дигар боз нагӯянд, ки ин миллатгароӣ мекунад, тоҷикиро чудо кард. Хушбахтона, амрикоӣҳо фаҳмиданд. Хоҳиш кардам, аз Туркия тоҷикзабонҳо биёянд» [132].

Ӯ раҳбари нахустини бахши тоҷикии радиои «Озодӣ» буд, ки дар ин вазифа бист сол кор кардааст. Дар оғоз дар таҳияи барномаҳои тоҷикии Радиои Озодӣ аз номаи шунавандагон ва рӯзномаву маҷаллаҳои истифода мекардаанд, ки дар Тоҷикистон нашр мешуд.

Иброҳим Усмонов, журналист ва муҳаққиқи матбуот, мегӯяд, «Даниел аввалин тоҷик буданд, ки дар радиои «Озодӣ» барномаҳои тоҷикӣ ташкил карданд. Азбаски аз Тоҷикистон рафта буданд, номи редакцияшонро ҳам тоҷикӣ ва гуфторашро ҳам тоҷикӣ гуфтанд» [132].

Он замон паҳши барномаҳои Радиои «Озодӣ» дар қаламрави Шуравии собиқ мамнуъ буд ва мавҷи радио ба ҳар восита дастнорас карда мешуд. Ин ҳол то шуруи бозсозӣ шадидан идома кард. «Девори оҳанин» заиф мешуд, роҳи фарҳангиёну донишмандони тоҷик ба хориҷи кишвар, хусусан, Ғарб, бозтар мешуд. Маркиел Даниел (Музаффар Орифӣ) мегӯяд, «бо бисёре аз одамон мулоқот мекардем. Масалан, дар газетаи «Тоҷикистони Советӣ» ё «Комсомоли Тоҷикистон» баъзе мақолаҳо мебаромад. Амрикор бадном мекарданд. Мо мегуфтем, ки ин ҳақиқат нест. Ин пропагандаест, ки аз Маскав маҷбур мекунанд. Ростӣ гап, вазифаи мо расондани иттилоъ буд» [132].

Дар матбуоти Тоҷикистони замони Шуравӣ дар муқобили Радиои «Озодӣ» матлабҳои зиёде нашр мешуд. Барномаҳои Радиои «Озодӣ»-ро таблиғот бар зидди ҳукумати Шуравии собиқ муаррифӣ мекарданд. Профессор Иброҳим Усмонов, муҳаққиқи маъруфи матбуоти тоҷик мегӯяд: «Радиои «Озодӣ» ҳамчун бозгӯяндаи ақидаҳои ҷаҳони капиталистӣ ба миён омад. Ин як навъ такаҷоҳе ё як навъ такондиҳандаи авзои муттаҳидии сиёсии Аврупо тавассути амрикоӣҳо буд. Имрӯз ҳам ҳамин хел аст. Дар редакцияи «Озодӣ» дар Прага будам. Дар бораи «Озодӣ» ҳангоми таҷриба

омӯхтан дар радиои «Садои Амрико» дар Вашингтон ҳам матолибе чамъ кардам. Дар рисолаи доктории худ масъалаи «Озодӣ»-ро махсус таҳқиқ ҳам кардам. «Озодӣ» як идораи маҳками таблиғотӣ аст, гарчи калимаи таблиғотро дар худ қабул надорад, гарчи мегӯяд мо иттилоъдиҳанда ҳастем» [132].

Човид Муқим (Муқимов Муҳаммадӣ) – журналист ва муҳаққиқи журналистикаи тоҷик, дар робита ба таърихи бахши тоҷикии ин радио ҳамчун нахустин корманди он чунин гуфтааст: «Корро дар радиои «Озодӣ» аз моҳи октябри соли 1995 шуруъ кардам. Он вақт касе намехост, муҳбири радиои «Озодӣ» шавад. Аз аввалин хабарнигорон мебошам, ки дар Душанбе сабти ном шуда будам. Баъдан, ба ман Мирзонабии Холиқзод ва дигарон пайвастанд. Он вақт бо нерӯи бисёр кӯчак кори зиёдеро анҷом додан даркор буд. Ҳама вақт кӯшиш мекардам, ки маводам беғаразона ва ботавозун бошад. Масалан, борҳо аз ҷонибҳои даргир, чи аз қумондонҳои ҷониби муҳолифин ва қумондонҳои тарафи ҳукумат, мусоҳиба гирифта, онро пахш кардам, барои он ки гузоришҳои ман яктарафа набошад» [132].

Шоистаи зикр аст, ки ин даврони ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон буд ва он замон ин кишвар ба як нуқтаи доғ табдил шуда буд. Дарёфти иттилои дақиқ хеле мушкил гардид ва ба ҳамин сабаб, Радиои «Озодӣ» барои дарёфт ва пахши иттилои сареъ ва дақиқ дар Тоҷикистон хабарнигор гирифт.

«Давраи музокироти сулҳи тоҷикон замони ҳассос барои фаъолияти радиои «Озодӣ» буд. Ҳар иттилои носоҳеҳ метавонист ин чараёнро ҳалалдор кунад. Баъзан садоҳое ҳам баланд мешуд, ки радиои Озодӣ дар ин раванд муҳолифини тоҷикро пуштибонӣ мекунад. Иброҳим Усмонов, журналист ва муҳаққиқи матбуот: «Ман гуфтам, ки радиои «Озодӣ» мавқеи қувваҳои муҳолифи Тоҷикистонро ишғол мекард, на қувваҳои тарафдори ҳукуматро. Шояд аз ҳукуматиҳо танҳо ман дар радиои «Озодӣ» суҳан мегуфтам. Телефон мекарданд ва мегуфтанд, воқеа чӣ хеле бошад, шарҳ диҳед. Ман, албатта, аз мавқеи худам, аз мавқеи ҳукумат, аз мавқеи қувваҳои расмии Тоҷикистон шарҳ медодам. Матолибе, ки дар муқобили

ман ё дар муқобили мавқеи ман буд, дар радиои «Озодӣ» хеле зиёдтар буд, аз он ки ман мегуфтам. Гаҳе мехостанд, аз ман ба муқобили худи ман истифода баранд» [132].

Аммо на ҳама ҷонибдорони ҳукумат бовар доштаанд, ки Радиои «Озодӣ» дар замони гуфтугӯи сулҳи тоҷикон бештар ба назарҳои иттиҳоди муҳолифин бартарӣ меодааст. Сайфулло Сафаров, мушовири собиқи Президенти Тоҷикистон гуфтааст: «Хидмати таърихии радиои «Озодӣ» барои Тоҷикистон, пеш аз ҳама он буд, ки ба мардум маълумот дастрас мекард. Дигараш дар солҳои гуфтушуниди сулҳи байни тоҷикон андешаҳои тарафхоро ба ҳамдигар мерасонд. Андешаҳои мардумро ба онҳое, ки ба музокирот машғул буданд, мерасониданд. Ин, алабатта, худ аз худ як хидмат ҳаст» [132].

Ин ҳам як намунаи возеҳи фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон аст, ки дар мисоли Радиои «Озодӣ» мушоҳида кардем. Яъне, таваҷҷуҳ ба забони тоҷикӣ, ба шунавандаи тоҷик ҳанӯз аз солҳои аввали таъсиси ин расонаи байналмилалӣ дар маркази диққат будааст. Ҳамин далел, ки бо вучуди дар ҳаёти Шуравӣ будан аз рӯзҳои аввал ба халқу миллатҳои минтақаи Осиёи Марказӣ таваҷҷуҳ намудани ин расона бори дигар собит гардидани он далелҳост, ки муҳаққиқ М.Муқимов тазаккур додааст. Яъне, бо аҳдофи сиёсӣ таъсис ёфтани расонаҳо ба мисли як ҳақиқат намудор мешавад, ки ҳеҷ як пӯшиши дигар онро пинҳон карда наметавонад.

Ба хотири он ки мақсад ва вазифаҳои расонаҳои байналмилалӣ ва дар минтақаву кишварҳои алоҳида ифтитоҳ намудани дафтари намоёндагӣҳои худро боз намудани онҳо боз ҳам мушаххастар бошад, ба ин андешаҳои профессор И. Усмонов, ки чун сарсухан ба китоби ««Ҳақиқат ва дурӯғ»-и Ҷовид Муқим навиштааст, таваҷҷуҳ мекунем: «Воситаҳои ахбори омма, қабл аз ҳама воситаҳои электронӣ, имконияти таъсири бештарро ба мафкураи иҷтимоӣ доранд, зеро дар шароити ҳозира техникаи муосир имконияти паҳн шудани мавҷҳоро қариб номаҳдуд мекунад. Радио яке аз воситаҳои электронии ахбор аст. 70-75 сол инҷониб василае гардидааст, ки

таблиғи ақидаи сиёсиро аз ҳудуди як кишвар имконияти берун бурдан дорад ва ба ин васила хоста ё нахоста имконияти ба корҳои дохилии мамлакатҳои дигар таъсир расондан дорад. Радио ба ин маъно расонаи идеологӣ, василаи таблиғот аст. Дар акси ҳол намешавад, ки ба он давлатҳо миллионҳо доллар пул сарф карда, ба истилоҳ ахбори бетараф, ахбори барои ҳама заруриро паҳн мекарда бошанд» [53, с. 3].

Дар идомаи ин андешарониҳо, ки моҳияти тарғиботи воситаҳои ахбори омма, аз ҷумла васоити электрониро бозгӯ менамояд, профессор И.Усмонов ба таърихи таъсиси расонаҳои имрӯзаи байналмилалӣ ишора мекунад: Таърихи пайдоиши радиои Би-Би-Си, «Озодӣ», «Садои Амрико», «Мавҷи Олмон», «Садои Хуросон» дар ҳамин мафҳум нухуфтааст. Қаблан, то замоне ки давлати советӣ вучуд дошт, дар муборизаи идеологӣ аз мафҳуми ҷанги сард истифода мекарданд. Яъне муборизае, ки, аз як тараф, ақидаи коммунистиро ва, аз тарафи дигар, андешаи ба истилоҳ демократиро таблиғ мекард.

Дар аввали солҳои 90-уми асри ХХ эълон шуд, ки ҷанги сард ба охир расидааст. Аммо ман гумон мекунам, ҷанги сард на танҳо ба итмом нарасидааст, балки дар қолаб ва шароити нав идома дорад. Шароити нав, аслан, бо истифода аз пароканда шудани давлати пешбарандаи системаи сотсиалистӣ – Иттифоқи Советӣ ба вучуд омадани зӯргӯиҳои нав ва авҷ гирифтани ҷанги ҳақиқӣ-ҷанги гарм дар минтақаҳои дуртар аз манфиати демократҳо – дар Ироқ, мамлакатҳои гуногуни Югославияи собиқ, ҷумҳуриҳои Иттиҳоди Шуравӣ, Афғонистон ва амсоли ин мебошад. Замони мо замони омезиши ҷанги гарм ва сард аст. Ин шароит барои радио, ки ба таблиғи байналхалқӣ машғул аст, имконияти бештаре медиҳад. Факту рақами гуфтани зиёдтар мешавад. Нуқтаи назари ба ҳам муқобил зиёдтар пайдо мешавад. Аммо дар ҳамин ҳолат ҳам радио аз дурӯғ даст намекашад.

Фаҳмиши дурӯғ ва ба таври ошкоро дар марҳилаи муосир воситаи асосӣ будани онро дар фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ таъкид намудани профессор И.Усмонов як навъ ҷуръати хос аст, ки тафсир

меҳоҳад ва ҳамин аст, ки ин муҳаққиқи дақиқназар моҳияти дурӯғро дар асоси таҳқиқи баррасиҳои Ҷовид Муқим чунин шарҳ медиҳад: «муҳаққиқ ҳадафи ба ҳамин савол (чаро радио аз дурӯғ даст намекашад) ҷавоб додан дорад. Ў, ки худ корманди радиои «Озодӣ» аст, бо таҳлили гуфторҳои радиои мазкур ва радиоҳое, ки ба мавзӯи Тоҷикистон гуфторҳо доранд, бо муқоиса кардани ҳар он чизе, ки дар ин бобат меғўянд, хулосаҳои ҷолибе пеш меорад. Гуфтан меҳоҳад, ки дурӯғе, ки зарурат дорад, аз дурӯғе, ки маҳз бо ғаразе гуфта шудааст, бо чӣ фарқ мекунад. Гуфтан меҳоҳад, ки хомӯш истодан дар воқеаи баамаломата, хоҳиши шарҳи воқеа аз ҷониби одаме, ки ба ин чиз камтар масъулият дорад ё тавзеҳи худхоҳонаи ин ё он факт ё воқеа ба амал омада, то чӣ андоза бо дурӯғгӯӣ иртибот мегирад.

Бояд гуфт, ки ба вуҷуд омадани дурӯғ ва тухмат дар радио ба он ҳам вобастагӣ дорад, ки муносибати ин радио ба соҳте, ки дар ин ё он давлат мавҷуд аст, чӣ гуна мебошад. Таваҷҷуҳ ва адами он метавонад муносибати мухталифро ба воқеа бор орад. Бо ин ҳама чунин хулоса намешавад, ки мавҷуд будани радиоҳои байналмилалӣ танҳо ва танҳо ғарази муташанниҷ кардани авзои иҷтимоӣ аст, балки аз он таъкид ба амал меояд, ки онҳо метавонанд ба ин сабаб шаванд» [53, с. 3].

Ин нуктаҳо, ки як навъ хулосаи муаллифи сарсухан аз як китоби таҳқиқӣ ҳастанд, дар ҳақиқат ҳам ҷолибанд, зеро моҳияти фаъолияти расонаҳои электроники байналмилалиро аз нигоҳи касбӣ ба баррасӣ мекашанд ва маълумоти заруриро пешниҳод менамоянд.

Дар баробари ин, профессор И. Усмонов моҳияти сиёсати иттилоотиро низ хуб шарҳ медиҳад, ки расонаҳои байналмилалӣ онро доштанду доранд. Ба ин васила мақсади байналмилалӣ сохтани фаъолияти расонаҳо аз ҷониби кишварҳои алоҳида низ маълум мегардад: Сиёсати иттилоотӣ, ба назари ман дар рӯзгори мо ду вазифаи умдаро ба дӯш дорад: аввал, хабар додан ва дуввум, таъсир расонидан. Кадоме аз ин мақсадҳо дар аввал меистад, бисёр вақт баҳсҳои илмиро ба бор меоварад ва ҳатто даъвогарони ВАО-и озод мавҷуд будани мақсади таъсиррасониро инкор

мекунанд. Худи ба ҷойи воситаҳои ахбори омма ва таблиғ истифода шудани мафҳуми воситаҳои ахбори омма инро ифода менамояд.

Дар ҳамин маврид ба ёдовар шудан мearзад, ки ҷараёни озоди ахбор ҳам мақсади таъсир расонида тавонистанро дар назар дошт ва дар ҳамин замина системаи байналмилалӣ ахбор ба вуҷуд омад, ки мабнӣ дар ду чиз буд: идеологияи сиёсии давлат ё дастболоӣ дар геополитика, яъне қудратмандии давлат. Ҳамин чиз талошро ба дастрасии ахбори дунё ва паҳн кардани ахбор ба аҳли дунё ба бор меорад.

Чамъ овардани ахбори дунё барои он даркор аст, ки, аз як тараф, таваҷҷухро ҷалб кунад, аз тарафи дигар, ахборро ба диди худ мувофиқ намояд. Дастрасӣ ба аудитория бештар бошад, аз он лиҳоз лозим аст, ки дунё бояд воқеаро тавре бинад ва фаҳмад, ки ӯ донистааст [56, с. 3].

Дар ҳақиқат ҳам, дар ин шарҳи муҳаққиқи маъруфи рӯзноманигории тоҷик, профессор И. Усмонов зарурати хусусияти байналмилалӣ касб намудани воситаҳои ахбори омма ҷониби кишварҳои алоҳида таъсисёфта ба ҳубӣ аён мегардад.

Ба таври мисол, мо дар робита ба мавзуи фасли мазкур, ки ба фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон дахл дорад, ба як масъалаи ҷиддии фазои иттилоотии Тоҷикистон таваҷҷуҳ мекунем, ки ба фаъолияти расонаи байналмилалӣ Радиои ВВС алоқаманд мебошад. Ин қазия ба қатъи паҳши барномаҳои Радиои ВВС рӯйи мавҷи FM аст, ки 11 январи соли 2006 аз ҷониби мақомоти дахлдори Тоҷикистон сурат гирифт.

Радиои «Озодӣ» вобаста ба ин қазия чандин гузориш таҳия ва паҳш намуда буд, ки чанде аз онро мавриди баррасӣ қарор медихем. Гузориши нахустин, ки рӯзи 18 январ паҳш шуд, чунин буд:

Мақомоти вазорати адлияи Тоҷикистон мегӯянд, қатъи барномаҳои радиои ВВС рӯйи мавҷи FM дар шаҳрҳои Тоҷикистон тибқи қонунгузори кишвар сурат гирифта ва муғойирате ба меъёрҳои байналмилалӣ надорад.

Мақомоти вазорат зимни як нишасти хабарӣ рӯзи чоршанбе гуфтанд, барои дубора аз сар гирифтани паҳши барномаҳояш рӯйи FM бояд намояндагии ВВС дар вазорати адлия сабти ном шавад ва баъдан

мучаввизи нашри барномаҳоро аз кумитаи мучаввиздихӣ дарфёт намояд. Ин дар ҳолест, ки масъулини дафтари ВВС дар Душанбе мегӯянд, вазорати умури хориҷаи Тоҷикистон ваъда додааст, то чор рӯзи дигар посухи расмӣ ба дархости ВВС дар мавриди аз сар гирифтани нашри барномаҳои ин радиоро хоҳад гуфт.

Аммо Ҷумъа Давлат – мудири шуъбаи ҳуқуқи дастгоҳи иҷроияи раёсати ҷумҳурӣ, ки дар нишасти хабарӣ ҳозир буд, гуфт, барои азсаргирии нашри барномаҳо ВВС-ро зарур аст, ки тамоми муқаррароти қонуни Тоҷикистонро пушти сар кунад: »Барои паҳши барномаҳо ду навъ иҷоза даркор аст, яке аз Кумитаи телевизион ва радио барои оғози барномаҳо ва дигаре аз вазорати алоқаи Тоҷикистон барои иҷораи мавҷ. Паҳши барномаҳои ВВС рӯйи мавҷи FM дар Тоҷикистон ҳафтаи гузашта қатъ шуда буд».

Ҷумъа Давлат ҳамчунин гуфт, тамоми ашхоси ҳуқуқӣ, аз ҷумла намояндагҳои хабаргузориҳоро низ мебояд, дар вазорати адлия сабти ном шаванд. Аммо ин амр як навъ ба ҳисобгирии давлатӣ аст ва робитае ба иҷозаи фаъолият надорад, чаро ки иҷозаи фаъолиятро ба хабаргузориҳо вазорати умури хориҷа додааст.

Дар мавриди сабти ном нашудани созмонҳои «Ҳонаи Озодӣ» (Freedom House) ва Институти миллии демократии Амрико, Халифабобо Ҳомидов – вазири адлия гуфт, ки дар сурати мутобиқ ба қонунгузори Тоҷикистон пешниҳод шудани асноди ин созмонҳо вазорат онҳоро сабти ном хоҳад кард.

Пас аз гузашти 5 рӯз Радиои «Озодӣ» боз ба ин қазия рӯ оварда, барои муқаммал сохтани гузориши аввал, ки дар он гуфта мешуд, барои фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ вазорати корҳои хориҷӣ иҷозатнома медиҳад, аз ин рӯ, посухи расмиро бояд ин вазорат бидиҳад, посухи вазорати корҳои хориҷии Тоҷикистонро нашр намуд: «Вазорати корҳои хориҷии Тоҷикистон мегӯяд, қатъи паҳши барномаҳои Би-Би-Си ангеаи сиёсӣ надорад. Раиси баҳши матбуот ва иттилоот дар ин вазорат Игор Сатторов ба хабаргузори русии ИТАР-ТАСС гуфтааст, «мочарои атрофи

шабакаи Би-Би-Си хосияти сиёсӣ надорад ва ин як масъалаи корӣ буда, ба зудӣ ҳал мешавад» [147].

Вай гуфт, таҳқиқи масъала аз тарафи коршиносони Вазорати корҳои хориҷии Тоҷикистон идома дорад ва бо поёни он идораи сиёсати хориҷии Тоҷикистон тавсияҳои худро ба шабакаи ҷаҳонии ин радио ва мақомоти дахлдори ҳукумати кишвар хоҳад фиристонд ва пахши барномаҳо аз сар гирифта хоҳад шуд.

Пахши барномаҳои Би-Би-Си рӯйи мавҷи FM 11-уми январ қатъ гардид. Мақомоти Тоҷикистон гуфтаанд, шабака натавонистааст дар муҳлати муқарраршуда санадҳои худро тибқи қонунҳои нави Тоҷикистон номнавис кунад. Сафорати Бритониё дар Тоҷикистон, сафири Иёлоти Муттаҳида дар Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо ва Кумитаи дифои журналистон аз қатъи пахши барномаҳои Би-Би-Си рӯйи амвоҷи FM изҳори ташвиш карда, аз ҳукумати Тоҷикистон хостаанд, мушкил ба зудӣ бартараф шавад [135].

Бо дарки «муҳим будани мавзӯ» Радиои «Озодӣ» таҳқиқи онро идома дода, аз масъули дигари дахлдор – Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Тоҷикистон низ дар робита ба ин мавзӯ иқтибос меорад: Асадулло Раҳмонов, раиси Кумитаи телевизион ва радиои Тоҷикистон дар як нишастии хабарӣ дар шаҳри Душанбе гуфт, барномаҳои радиои Би-Би-Си рӯйи мавҷи FM ғайриқонунӣ пахш мешуд ва аз ин рӯ, дар бораи муваққатан боздоштани пахши барномаҳои он тасмим гирифта шуд. Ӯ таъкид кард, ки ин тасмими Кумитаи телевизион ва радио ягон ангезаи сиёсӣ надорад. Асадулло Раҳмонов афзуд, масъулони роиёи Би-Би-Си ҳанӯз шаш моҳ пеш оғаҳ буданд, ки бояд аз Кумитаи телевизион ва радиои Тоҷикистон иҷозаи пахш бигиранд: Ин ба қонунгузориҳои нав вобаста нест, чунон ки дар васоити ахбори умум имрӯз гуфта истодаанд, ки ин тасмими мо дар пайи қабул шудани қонуни нав дар бораи муҷаввиздихӣ ба баъзе намудҳои фаъолият дар моҳи августи соли 2005 сурат гирифтааст. Ин нодуруст аст. Пахши барномаҳои радио ва телевизиони хориҷӣ бояд дар асоси шартномаи байни ду давлат сурат гирад.

Ҳамзамон Маҳмудхон Сараев, корманди шуъбаи иттилоотиву таҳлилии дафтари раёсати Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирозҳои Би-Би-Си ва сафорати Бритониёро, ки дар пайи тасмими Кумитаи телевизион ва радио баланд шуданд, бепояву асос хонд ва гуфт: Азбаски имрӯз созишномаи байналмилалӣ миёни Тоҷикистону Бритониё ё ҳадди ақал миёни Би-Би-Си ва Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Тоҷикистон ба имзо нарасидааст, мо дар заминаи ҳамин қонун рафтор кардем.

Аммо Сӯҳробӣ Зиё – мудири дафтари Би-Би-Си дар шаҳри Душанбе, иддаои мақомоти Кумитаи телевизион ва радиои Тоҷикистонро дар мавриди пахши ғайриқонунӣ барномаҳои Би-Би-Си рад кард:

Ҳарчанд бо ибтикори ҷониби Би-Би-Си дар моҳи июн ва ҳамин тавр дар авоили моҳи декабри соли 2005 миёни мақомоти аршади Би-Би-Си ва ниҳодҳои зидаҳли Тоҷикистон ин мавзӯ баррасӣ шуда буд, дар мавриди додани муҳлат то 10-уми январ намояндагии Би-Би-Си дар Тоҷикистон ё дар Лондон ба таври расмӣ огоҳонида нашуд [135].

Пас аз гузашти моҳҳо, ки чараёни кории масъала идома доштааст, Радиои «Озодӣ» дар моҳи август боз ҳам ба ин мавзӯ рӯй меорад ва онро ин маротиба васеътар инъикос мекунад ва далел ҳам он аст, ки дархости дигарбораи ВВС ҳам аз ҷониби мақомоти кишвар рад шудааст: Ахиран мақомоти Тоҷикистон дархости дигарбораи Бунгоҳи Суханпарокании Бритониё (Би-Би-Си) дар мавриди азсаргирии пахши барномаҳои ин родю рӯйи амвоҷи FM дар Тоҷикистон рад кард. Мақомоти зиравти кумитаи давлатии родю ва телевизиони Тоҷикистон дар ин маврид вучуди таноқузот дар асноди пешниҳодии Би-Би-Сиро далел меоранд. Родюи Би-Би-Си то моҳи январи соли равон рӯи мавҷҳои FM дар Душанбеу Хучанд барнома пахш мекард, вале дар таърихи 11 январ кумиссияни судури муҷҷавизи Кумитаи давлатии родю ва телевизиони Тоҷикистон пахши ин барномаҳоро ғайриқонунӣ донист ва гуфт, то замони сабти номи расмии намояндагии ин бунгоҳи хабарӣ дар идороти марбутаи кишвар мавҷи Эф Эми ин родю баста хоҳад монд.

Масъалаи пахши барномаҳои Би-Би-Си дар ин чанд моҳи ахир чандин бор мавзуи баҳси байни мақомоти Тоҷикистон ва Бритониё ва ҳамчунин, фиристодаи Созмони Амнияти Ҳамкории Урупо шуда буд. Би-Би-Си тайи ин муддат асноди лозим барои сабти ном ва азсаргирии пахши барномаҳояшро чамъ овард ва ба мақомоти зидахл пешниҳод кард. Аммо иллати радди дубораи дархости Би-Би-Си чӣ буда?

Фурқат Пулодов, мутахассиси бозрасии давлатии телевизион ва родю, мегӯяд: »Кумитаи телевизион ва радио дар номааш ҳамаи сабабҳои рад шудани дархости Би-Би-Сиро овардааст. То чое медонам, ин ду сабаб дошт. Якум, набудани тавофуқномаи лозим байни давлатҳои Бритониёву Тоҷикистон, ки бо банди 53-и Низомнома дар бораи ироаи муҷаввиз дар таноқуз аст. Ва дуввум, адами сабти расмӣ ва мақоми ҳуқуқии дафтари Би-Би-Си дар Тоҷикистон» [147].

Тавре зикр шуд, дар ин гузориши муфассал мусоҳибаи кӯтоҳи хабарнигори Радиои «Озодӣ» бо ин масъули бозрасии давлатии телевизион ва радио сурат гирифтааст, ки ба чунин тарз аст:

– Дар сурати ислоҳи ин мушкилот ВВС метавонад ба дарёфти ҳаққи муҷаввизи пахши барномаҳояш рӯйи мавҷи Эф Эм дар Тоҷикистон умед бандад?

– Чаро фақат умед бандад? Мо кишвари демократием ва Би-Би-Си чунин муҷаввизро метавонад дарёфт кунанд.

– Аммо бастани созишномаҳои байнидавлатӣ кори содае нест, ки шавад ба зудӣ анҷомаш дод?

– Ман бо шумо розиям. Вале маъзарат меҳамам, қонун инро тақозо мекунад.

– Яъне рад шудани дархости Би-Би-Си иртиботе ба интиҳоботи дар пешистода надорад?

– На! Дар ин ҷо ғарази сиёсие нехон нест. Интиҳобот бо роҳи ҳудаш меравад ва кори мо ҳам бо роҳи ҳудаш» [147].

Ба хотири риояи меъёри «тавозуни назарҳо» хабарнигори Радиои «Озодӣ» пас аз итмоми ин мусоҳиба назарҳои дигарро низ вобаста ба ин мавзӯ зикр мекунад: Аммо радди дархости расмии Би-Би-Си аз сӯйи мақомоти масъули Тоҷикистон нигарониҳоеро ҳам дар маҳофили хабарии чи дохил ва чи хориҷ аз кишвар барангехтааст. Кумитаи омрикоии дифоъ аз хабарнигорон (CPJ) билофосила аз ин тасмими Душанбе ибрози нигаронӣ кард.

НАНСМИТ (Анҷумани миллии расонаҳои мустақили Тоҷикистон) низ дар мавриди қазияи Би-Би-Си баёниёе пахш кард ва радди дархости ин радиоро аз сӯйи мақомоти Душанбе як баҳоначӯӣ хонд. Нуриддин Қаршибоев, раиси ин созмони дифоъ аз ҳуқуқи хабарнигорон ба «Озодӣ» гуфт, фикр намекунад, ки ҳич расонае то поёни интиҳоботи раёсати ҷумҳурии битавонад муҷаввизи пахшу нашр дарёфт кунад. Раҷаби Мирзо, сардабири «Рӯзи нав» – нашрияе, ки моҳи ноябри соли 2004 аз ҷоп бозмонд, – мегӯяд, ҷанҷол бар сари мавҷи FM-и радиои Би-Би-Си, ки аз аввали сол идома дорад, ангеҳои ошкори сиёсӣ дошта ва пеш аз ҳама, ба интиҳоботи раёсати ҷумҳурии моҳи ноябр марбут мешавад. Ба эътиқоди Раҷаби Мирзо, мақомоти Душанбе сахнаи матбуоти ҷопиро аз ҳузури расонаҳои саркаш поксозӣ карда ва акнун даст ба берун кашидани расонаҳои хориҷӣ аз ин сахна задаанд, ки бо баста шудани расонаҳои мустақилли маҳаллӣ дубора ба танҳо манобеи ахбори дақиқ ва мустақил табдил ёфтаанд [147].

Аммо аз нигоҳи мо, ин тавозун риоя нагардида, ба ҷанбаи манфии масъала таваҷҷуҳ бештар зоҳир шудааст. Яъне, оҳанги сиёсӣ бахшидан ба масъала бештар ба назар мерасад ва дар ин бобат ҳам, назарҳо бештар оварда шудаанд.

Бо ин ҳам қаноат накарда, дар гузориши дигар пас аз гузашти панҷ рӯз изҳороти як созмони байналмилалиро дар ин мавзӯ интишор дод, ки он ҳам идомаи вусъат додани ангеҳои сиёсии масъалаи мазкур ба шумор меравад:

Созмони Гузоришгарони Бидуни Марз (ГБМ) рӯзи сешанбе (8 август) тасмими давлати Тоҷикистон мабнӣ бар адами судури мучаввиз барои пахши барномаҳои родюи Би Би Сиро рӯи бонди FM(FM) дар Тоҷикистон маҳкум кард. Ба гуфтаи ин созмон, ин иқдоми давлати Тоҷикистон «як талоши нигаронкунандаи дигари режим ҷиҳати ҷилавгирӣ аз дастрасии мардум ба расонаҳои хориҷӣ ва манобеи мустақили хабарист».

Кумитаи (дар асл Комиссия – А.М.М.) давлатии судури мучаввизи пахши барномаҳо дар Тоҷикистон рӯзи 2 август дархости Би Би Си мабнӣ бар азсаргирии пахши барномаҳои Бунгоҳи Суханпарокании Бритониё рӯйи амвоҷи FM-ро рад кард. Абдурраҳмон Абдуманнонов, раиси ин кумита (комиссия) гуфт, ки миёни ду кишвари Тоҷикистон ва Бритониё тавофуқномаи марбутае вучуд надорад, то битавон бар мабной он ба Би Би Си мучаввиз дод.

Винсент Броссел, суҳангӯи созмони Гузоришгарони Бидуни Марз дар гуфтугӯ бо бахши тоҷикии Озодӣ гуфт, ки ба назари вай, давлати Тоҷикистон намехоҳад дар кишвар расонаҳои зиёд вучуд дошта бошад ва аз ин рӯ дар ҳоли маҳдуд кардани доманаи ғайолияти онҳост. Вай афзуд: «Аз ду соли пеш то кунун мо шоҳиди ҷандин мавриди бастанӣ рӯзномаҳо, шабакаҳои родюӣ ва телевизионӣ будае». Ба гуфтаи оқои Броссел, нахустин паёмади ин тасмими давлат маҳрумияти миллионҳо нафар дар Тоҷикистон аз як манбаи муътабари хабарист. Вай гуфт: «Мо аз ин мавзӯ бисёр мутаассифем ва аз ҳукумат мехоҳем, ки тасмими худро иваз кунад ва ба Би-Би-Си иҷоза бидиҳад, ки дар Тоҷикистон озодона ғайолият кунад». Винсент Броссел ҳамчунин ин эҳтимолро матраҳ кард, ки шояд ин тасмими давлати Тоҷикистон бо қорзори интиҳоботи раёсати ҷумҳури муртабит бошад [147].

Ҳамин тавр, як масъалаи маъмулии қорӣ яке аз расонаҳои байналмилалӣ, ки дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ низ нуфузи зиёд дошт, то ба ин ҳад мавриди баррасӣ қарор гирифта, ҳатто дар гузориши солонии созмони байналмилалӣ, ки вазъи ҳуқуқи башарро дар кишварҳои олам муайян мекунад – Ҳюман Райтс Вотч ва ё Дидбони ҳуқуқи

башар, қатъ гардидани пахши барномаҳои радиои ВВС ҳамчун нишони бадтар гардидани вазъи ҳуқуқи башар дар Тоҷикистон унвон шудааст: Ба навиштаи Созмони Дидбони ҳуқуқи башар, 10 январи соли 2006 ҳукумати Тоҷикистон пахши барномаҳои роиёи Би-Би-Сиро дар мавҷи FM қатъ кард ва аз ин ширкат хост, ки дар вазорати адлия сабти ном шавад. Масъулони вазорат ангеваи сиёсӣ доштани қатъи пахши барномаҳои Би-Би-Сиро рад карданд. Моҳи июн мавзӯи сабти номи ширкат ҳал шуд ва Би-Би-Си хостори идомаи пахши барномаҳо дар мавҷи FM гардид, аммо Кумитаи давлатии садоу симо ин талабро рад кард, зеро ба гуфтаи масъулини Кумита, ҳукуматҳои Тоҷикистону Бритониё дар мавриди пахши барномаҳои садоу симо созишнома имзо накардаанд [147].

Пештар аз ин, раиси даврии Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо низ зимни сафараш ба Тоҷикистон дар мулоқот бо вазири корҳои хориҷии кишвар ба ҳамин масъала даҳлат карда будааст: Мо ба масоили марбут ба озодии суҳан ва матбуот, аз ҷумла ба мавзӯи қатъи барномаҳои роиёи Би-Би-Си рӯйи амвоҷи FM дар Тоҷикистон даҳл намудем. Вазири хориҷаи Тоҷикистон гуфт, масъалаи пешомада танҳо як мушкили фаннист ва он дар ояндаи наздик рафъ мегардад [143].

Мо бо он мақсад ба ин масъала бештар таваҷҷуҳ зоҳир намудем, ки ҳамин як намунаи барҷаста ва пештар аз он қазияи марбут ба муҷаввизи кормандони Радиои «Озодӣ», ки баррасӣ гардид, далели возеҳи муҳиммияти мавҷуд будани расонаҳои байналмилалии хориҷӣ дар фазои иттилоотии минтақа, баҳусус, Тоҷикистон аз нигоҳи онҳоест, ки бо ҳар роҳу восита онро нигоҳ доштан меҳоянд. Яъне, фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии як кишвари дигар ҳамчун як расонаи дохилии онҳо ҳам аз тақозоҳоест, ки аз ҷониби кишварҳои абарқудрат ва созмонҳои ҳуқуқи башар карда мешавад ва мамониати мақомоти кишварҳо ҷун бадтар шудани вазъи озодии баён ва ҳуқуқи башар ёд мегардад, ки ин нуктаҳо қобили мулоҳиза ҳастанд.

Ҷун дар фаслҳои пештар доир ба таърихи таъсису ташаккул ва фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ, аз ҷумла, агентҳои иттилоотӣ,

хадаф ва вазоифи онҳо маълумот дода будем, дар ин фасл ҳам ба он таваҷҷуҳ намудем, ки дар фазои иттилоотии Тоҷикистон ба мавҷуд будану фаъолият намудани расонаҳои байналмилалӣ таваҷҷуҳи ҷиддӣ аз ҷониби кишвару созмонҳои манфиатдор зоҳир мешавад. Намунаҳои баррасишуда ба ин гувоҳанд.

Ба назари мо, агар аз нигоҳи аввал, як масъаларо чандин маротиба мавзуи гузориш қарор додани Радиои «Озодӣ» чун нишони ҳамраёии касбӣ ва рақобати солими эҷодӣ намудор гардад, вале каме амиқтар андеша намудан ҳақиқати манфиатхоҳии ин расонаи байналмилалиро ошкор менамояд, зеро тавре аз муҳтавои гузоришҳо бармеояд, ин расона бо чунин шеваи инъикос дар фикри худ аст, ки аз чунин иқдоми мақомот бояд бо ҳар роҳу воситаи имконпазир пешгирӣ кард, то ба фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ ва «нишонаҳои озодии баён» ҳеҷ даҳолате сурат нагирад.

Маълум аст, ки ҳар як расона бояд дар така ба сарчашмаи иттилоъ маълумот диҳад. Аз кучо? Кӣ гуфт? Ба ин васила эътимоди аудитория ба расона ҳамчун як расонаи масъулиятшинос меафзояд. Аммо таҳқиқи мо нишон медиҳад, хабару гузоришҳои зиёди воситаҳои ахбори оммаи хориҷӣ, хосса Радиои «Озодӣ» ба ин шарт ҷавоб намедиханд. Яъне хабарнигорони ин расонаҳо талош мекунанд, ки ба хостаи худ хабарро шарҳу эзоҳ диҳанд. Ҳол он ки хабарнигор ҳақ надорад мавқеи шахсии худро дар бораи ин ё он рӯйдод дар хабар ҷой диҳад. Барои шунавандаро ба фиреб кашидан, аксаран хабарҳои сарчашмаи аниқ надоштаро бо таври зайл сар мекунанд: «Ба иттилои як сарчашмаи муътамад, ки нахост номаш ошкор шавад,...», «Як коршинос бо шартӣ ифшо нашудани номаш...», «Тавре як манбаи муътамад хабар дод...», «Аз рӯйи овозаҳо...», «Як коршиноси ба доираҳои ҳукуматӣ наздик...», «Мувофиқи баъзе маълумотҳо...», «Бино ба ақидаи намояндагони созмонҳои байналхалқӣ...». Табиист, ки дуруст ё нодуруст будани ин гуна хабару гузоришҳоро муайян кардан душвор ё аслан номумкин аст.

Аз ин гуна шеваи рафтори хабарнигорон метавон хулоса кард, ки онҳо риояи меъёрҳои аслии журналистика, аз қабили бегаразӣ, тавозуни андешаҳо, эҳтироми аудитория, таносуби факту андеша ва монанди инро барои худ зарур намедонанд.

Бояд гуфт, ки Радиои «Озодӣ» дар истифодаи технологияҳои нави иттилоотӣ ва пешниҳоди мавод дар қолаби журналистикаи чандрасонаӣ нисбат ба расонаҳои дигар пешдастӣ дорад. Барномаҳои радиову телевизионии ин расона тавассути Интернет пахш мешаванд, ки, аз як ҷиҳат, аз вазъи ҳуви молиявии ин расона дарак диҳад, аз паҳлуи дигар, барои ҳарчи бештар ҷалб кардани аудитория мусоидат мекунад.

Барои муқовимат ба таҳмили андешаву афкори ба манфиатҳои милливу ахлоқии ҷомеаи Тоҷикистон бегона зарур аст, ки воситаҳои ахбори оммаи миллий, хосса радиову телевизион ҳам аз нигоҳи молиявӣ бештар дастгирӣ ёфтаву таъмин шаванд ва ҳам доираҳои расмӣ дар додани иттилоъ ба расонаҳои ватанӣ бартарӣ диҳанд.

Таъсири фазои иттилоотии олам рӯз то рӯз авҷ гирифтаву пуршиддат мегардад. Ин таъсир ба муҳити иҷтимоӣ ва сиёсати стратегии давлат бо назардошти таблиғ ва ҳимояи манфиатҳои давлативу миллии ҳар кишвар тавассути ВАО таъсир мерасонад. Раванди бархӯрди манфиатҳои миллий ва ғуфтуғӯи тамаддунҳо тавассути иттилоот кишварҳои ҷудогонаро водор мекунад, то барои рақобатпазирӣ дар низоми муносибатҳои ҷаҳонӣ тарз, усул ва роҳҳоеро дарёфту пешниҳод намоянд, ки бо он роҳҳо тавониста бошанд, ҷомеаи худро пуштибонӣ намоянд. Натиҷаи чунин ҷараёнгирии паҳши иттилоот аз мамолики алоҳида «ҷанги иттилоотӣ»-ро ба вучуд меорад. Дар ин росто ҷонибҳо барои дастболо будан тариқи таблиғи иттилоот мецоҳанд, ба шууру тафаккури аудитория таъсир расонда, афкору аъмоли онҳоро ба аҳдофашон мувофиқ созанд. Яъне, муборизаи шадиди иттилоотӣ-психологӣ байни давлатҳо шуруъ шудаду дар оянда шиддат мегирад.

Ҳамин ҷиҳатро дар мисоли ҳуҷуми Америка ба чанд кишвари олам, аз ҷумла Ироқ ва Югославия низ мушоҳида кардан мумкин аст. «... моҳи

январии соли 1994 Радиои «Аврупои озод» / Радиои «Озодӣ» ба паҳши барномаҳо барои Югославия шуруъ кард. Пас аз чор сол бошад, нерӯҳои НАТО вориди ин мамлакат шуданд. Ё ин ки соли 1998 дар Радиои «Озодӣ» барои бурдани тарғиботи густурда ба Ироқ бахши «Ироқи озод» таъсис ёфт. Соли 2003 ИМА ба Ироқ ҳуҷум карда, онро ғасб намуд». Яъне, ҳар мамлакате, ки дар ҳадаф қарор гирад, аввал дар он ҷо ҷанги психологиро оғоз мекунанд. Бо мақсади он ки психологияи онҳоро на танҳо ба ҳадафҳои худ ошно ва мутобиқ гардонанд, балки стратегияи ҷанги психологӣ тавре мураттаб ва матраҳ мешавад, ки мардуми зери нишон берун аз ихтиёр ба тори анкабути инҳисоркунандагон меафтанд. Куштани Муаммар Қаззофӣ, Президенти Либия аз дасти шахрвандони худаш далели «оҳанин»-ест, барои исботи ин гуфтаҳо.

Албатта, чунин тарзи ҳадафмандона паҳн кардани иттилоъ ба афкори омма бевосита таъсир мерасонад. Воқеан, назари профессор Иброҳим Усмонов дар бобати он ки «воситаҳои ахбори омма, қабл аз ҳама воситаҳои электронӣ имконияти таъсири бештарро ба мафкураи иҷтимоӣ доранд», дуруст аст. Тариқи маҳвора бемайлони паҳн гардидани мавҷҳои телевизион ва радио ба қутбҳои имконияти фароҳии таблиғ ва ба ин минвол амалӣ шудани аҳдофро муҳайё кардааст.

Тарзи мазкури ҷараёни ташаккули фазои иттилоотӣ давлатҳои ақибмонда ва умуман, давлатҳои, ки абарқудратҳо баробари паҳши иттилоъ ғарази иҷборан бор кардани принципҳои сиёсии худро болои онҳо доранду метавонанд, дар муносибатҳои байналхалқӣ тавозунро бо онҳо риоя наkunанд, водор мекунад, ки «дар бораи авзои ҷомеаи ҷаҳонӣ маълумоти зарурӣ ва саривақтӣ дошта бошанд».

Бунёди НБО-и Роғун дар гузоришҳои Би-Би-Си нисбатан ба таври объективона инъикос гардидааст. Масалан, ҳини бозтоби мавзӯҳои вобаста ба НБО-и Роғун ҳам нуқтаи назари ҷониби муҳолиф, ҳам назари ҷониби манфиатдор ва ҳам дидгоҳи коршиносони мустақилро дар бозтоби ин масъала ҷой додааст. Дар ҷараёни омӯختани ин мавзӯ маълум гардид, ки Би-Би-Си, аслан, фактро аз нигоҳи худ не, балки аз диди коршиносон ва

тарафҳои муқобилу ҷонибдор шарҳ додааст. Талабот барои инъикосу баррасии мавод дар Би-Би-Си беғаразӣ, дақиқбаёнӣ, бетарафӣ, гуногунандешӣ ва риояи тавозун мебошад.

Масалан, матлабе, ки ба унвони «Интиқоди давлати Тоҷикистон аз «маълумоти таҳрифомез» дар бораи Роғун», ки 26-уми октябри соли 2011 дар торнамои Би-Би-Си интишор шудааст, аз чанд ҷиҳат баррасӣ ёфтааст:

Нахуст дар сароғози матлуб мухтасари изҳороти давлати Тоҷикистонро бо истинод аз «Ховар» – хабаргузори миллии иттилоотии Тоҷикистон овардааст ва баъдан дар канори ин гуфтаҳо чанд иқтибосе аз матолиби дар сомонаи «Узмертон»-и Ёзбекистон мунташиршударо, ки мавқеи Ёзбекистонро нисбат ба бунёди НБО-и Роғун муайян мекунад, ҷой додааст. Ҳамин тариқ, дар матлаби мазкур дидгоҳи инфиродии муаллиф ба назар намерасад. Ҳамон тавре ки ҷонибҳо андешаҳояшонро иброз кардаанд, мавзӯ ҳамон гуна таҷассум ёфтааст, вале, ба гуфти муҳаққиқ Ҷовид Муқим, ин принсип дар радиои Би-Би-Си на ҳамеша риоя мегардад.

Дар баробари ин, Би-Би-Си баъзе паҳлуҳои ин масъаларо инъикос кардааст, ки дар онҳо то ҳаде хусусияти хангомабарангез низ ба ҷашм мерасанд. Масалан, «Хушдор дар мавриди таҳдиди тарҳи «Роғун», «Ҷанги иқтисодии Ёзбекистон бо Тоҷикистон идома дорад» ва ғайра аз ин қабил мавзӯҳоянд.

Аз эҳтимол дур нест, ки нашри ин гуна матолиб тавассути радиои Би-Би-Си андешаҳои мухталифро дар фазои иттилоотӣ ба бор оранд ва боиси мавқеъгирии шадид миёни Тоҷикистону Ёзбекистон гарданд, зеро бархе аз расонаҳои иттилоотии хориҷӣ дар бавучудории ихтилофот ва тағйир додани мафкураи умум низ нақши муассир доранд. Ба ин далел баъзе давлатҳо, аз ҷумла Эрон ва Ёзбекистон, фаъолияти радиоҳои Би-Би-Си ва «Озодӣ»-ро дар қаламрави кишварашон манъ карданд, зеро маълум аст, ки ин расонаҳо дар баробари фаъолияти иттилоърасонӣ ҳадафҳои муайяни кишварҳои ғарбиро низ амалӣ мекунанд. Ҷумҳурии Ислонии Эрон имрӯз он хабарнигорони эроние, ки қаблан дар радиои Би-Би-Си кор мекарданд, ба маҳкама кашида истодааст. Дар Ёзбекистон низ баъд аз ҳодисаҳои

Намангон (2005) фаъолияти ин расона катъ карда шуд ва иддае аз хабарнигоронашро ба додгоҳ кашиданд.

Ҳамин тавр, дар натиҷаи баррасии бунёди НБО-и Роғун дар гузоришҳои Би-Би-Си ва мавқеи он дар инъикоси ин масъала ба чунин натиҷа расидем:

1. Бунёди НБО-и Роғун дар Радиои Би-Би-Си агарчи зоҳиран объективона ба назар мерасад, вале умқан мувофиқ бо диду назари ин расона ва аҳдофи ҳукумати он баррасӣ гаштааст. Метавон гуфт, ки Би-Би-Си ё дигар расонаҳои хориҷӣ ҳаргиз манофеи миллии Тоҷикистонро дифоъ намеkunанд.

Аз равиши инъикоси матолиби ин расона пай бурдан мумкин аст, ки Радиои Би-Би-Си ҳам чун дигар воситаҳои ахбори оммаи хориҷӣ бо назардошти ҳадафу манфиатҳои кишвари худ масъалаи мазкурро матраҳ кардааст. Яъне, ин расона бештар хабарҳои марбут ба бунёди неругоҳи Роғунро бо забони ўзбекӣ манзури аудиторияи Ўзбекистон ва тасмимгириҳои баръакси мақомоти Ўзбекистонро ба таври худ бо забони тоҷикӣ манзури мухотабони тоҷикистониаш кардааст, ки инро метавон ҳамчун нақши миёнарав дар шиддатёбии манфии ин масъала таъбир намуд.

Хулосаи инфиродии муаллиф дар ин бахш ин аст, ки радиои Би-Би-Си, эҳтимол, бо баҳонаи паҳши иттилоот барои тезонидани ихтилоф миёни мамлакат минтақаи Осиёи Марказӣ ҷиҳати бунёди ин иншооти азим ҳамчун қувваи сеюм низ нақш бозад. Зеро ба андешаи бисёре аз муҳаққиқин расонаҳои ғарбӣ бештар дар бавучудории зиддият ва мочаро миёни кишварҳо манфиатдоранд, чунки ба ин васила меҳоханд, бо истифода аз абарқудратии худ дар арсаи ҷаҳон нуфузи бештаре пайдо кунанд.

2. Бозтоби масъалаи бунёди НБО-и Роғун назар ба ВАО-и ватанӣ дар Радиои Би-Би-Си ба таври густардатар сурат гирифтааст. Яъне, Би-Би-Си ин мавзӯро тақрибан дар тамоми бахшҳои бурунмарзиаш бо забонҳои мухталиф инъикос кардааст.

3. Дар сомонаи радиои Би-Би-Си баъзан масъалаи бунёди НБО-и Роғун бо сарлавҳаҳои Ҳангомабарагез низ инъикос гардидааст. Масалан, матолибе ба унвони «Хушдор дар мавриди таҳдиди тарҳи «Роғун», «Ҷанги иқтисодии Ёзбекистон бо Тоҷикистон идома дорад»; Ёзбекистон воғунаҳои «Роғун»-ро сар намедихад»; «Парвандаи ҷиноӣ барои муҳолифат бо «Роғун» ва ғайра.

Дар ин мавзӯҳо бештар паҳлуҳои Ҳангомаангези ин масъала бозтоб ёфтаанд. Дар ин бора Ҷовид Муқим ҳам дар китоби худ «Радиои Би-Би-Си: дирӯз ва имрӯз» гуфтааст, ки Ҳангомаҷӯй яке аз равишҳои кори муҳбирони радиоҳои «Озодӣ» ва Би-Би-Си мебошад. Ба андешаи ин муҳаққиқ, барои дарёфти мавзӯи Ҳангома муҳбирони ин радиоҳо баъзан ба амалҳои ғайриқонунӣ низ даст мезананд.

Дар Ҳамин ҳол, тибқи дастур, аз кормандони Би-Би-Си «беғаразӣ, дақиқбаёнӣ, поквичдонӣ, пешниҳоди нигоҳи комилу воқеӣ, мустақилият, эҳтироми ҳаёти шахсӣ, одоби муошират, кӯшиши раҳӣ ёфтан аз тақлиди рафтори ҷиноӣ ва зидди ҷомеа, ҳифзи некуаҳволии кӯдакон, поквичдонӣ нисбат ба мусоҳибон ва мустақилият аз манфиатҳои тиҷоратӣ тақозо карда мешавад».

Мо дар ин боби кор ба моҳияту аҳаммияти мавҷудияти расонаҳои байналмилалӣ ва фаъолияти онҳо дар фазои иттилоотии Тоҷикистон таваҷҷуҳ зоҳир кардем. Ба назари яке аз муҳаққиқони рӯзноманигории тоҷик С. Гулов, «дар баробари ВАО-и ватанӣ фаъолияти намояндагҳои ҷандин расонаҳои хориҷӣ (аз ҷумла «Озодӣ», ВВС, «Мавҷи Олмон» ва ғайра) дар Тоҷикистон нишонаи арҷгузории Давлату Ҳукумати мо ба арзишҳои умумибашарии озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоот мебошад. Ҳамчунин, ин амал бозгӯии узви фаъоли ҷомеаи ҷаҳонӣ ва дар роҳи эъмори ҷомеаи демократӣ устувор будани кишвари моро нишон медиҳад» [138].

Далел бар ин андеша он аст, ки имрӯз Ҳама расонаҳои байналмилалӣ, ки дар фазои иттилоотии минтақа ҳастанд, дар Тоҷикистон низ дафтару намояндагҳои худро доштанду доранд. Радиои

«Озодӣ», ки дафтари алоҳидаи корӣ ва чандин хабарнигор дорад, далели возеҳ аст. Ҳамчунин, ВВС, «Мавҷи Олмон», агентҳои иттилоотии байналмилалӣ, чандин расонаҳои байналмилалӣ русӣ, ширкати телевизионии байналмилалӣ «Мир» дар фазои иттилоотии Тоҷикистон ҳузури ғайбдоранд, ки мутобиқ ба муқаррарот ва бо риояи талаботи қонунгузори мамлакат амал карда истодаанд. Яъне, барои ин имкон ва шароит фароҳам аст, ҳарчанд аз амалкардҳои гуногуни расонаҳо мақомот ба хубӣ огоҳанд.

Дар фасли дуввуми ин боб мо бевосита ғайбдорӣ расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии Тоҷикистон ва таваҷҷуҳи бештари онҳо ба рӯйдодҳои ин кишвари минтақаи Осиёи Марказӣ таҳлил кардем. Ба масъалаи фазои иттилоотии Тоҷикистон, нақши воситаҳои ахбори оммаи хориҷӣ дар он, вазъи мавҷудияту ғайбдорӣ онҳо таваҷҷуҳ намуда, дар робита ба ин дар бораи ҳадаф ва вазифаҳои расонаҳои байналмилалӣ дар минтақаҳои алоҳида, нақши онҳо дар фазои иттилоотии кишварҳои мушаххас изҳори назар шудааст. Маълум мегардад, ки ҳар як расона бо ҳадафи мушаххасе таъсис дода мешавад ва вобаста ба шакли таъсис мазмуну муҳтавои хоси худро пайдо мекунад. Аз ҷумла, расонаҳои байналмилалӣ низ бо назардошти ҳамин гуна омилҳо таъсис ёфтаву амал мекунанд.

Баррасиҳои мо гувоҳи он аст, ки на он ҳама маълумоте, ки расонаҳои байналмилалӣ доир ба моҳияти ғайбдорӣ худ ва шакли идориву маъмурии худ маълум менамоянд, дурусту воқеӣ аст. Инро мо дар мисоли яке аз расонаҳои байналмилалӣ дар миқёси кишварҳои Осиёи Марказӣ нуфуздошта – Радиои «Озодӣ», бештар мушоҳида мекунем, ки чунин хусусиятро ба дигар расонаҳои байналмилалӣ низ нисбат додан мумкин аст.

Ҳамин тавр, маълум мегардад, ки расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ нақши муассир доранд ва аз онҳо ба таври фаровон истифода мешавад. Ҳамчунин, баррасиҳо далели онанд, ки ин минтақа чун аз нигоҳи сиёсӣ ҷуғрофӣ (бархурди

тамаддуни Ғарбу Шарқ) ва захираҳои бойи зеризаминию энергетикӣ ҳамеша мавриди таваҷҷуҳи кишварҳои абарқудрат қарор дорад, бо ҳамин назардошт, расонаҳои байналмилалӣ низ ба рӯйдодҳои он ҳамеша мутаваҷҷеҳ ҳастанд ва онҳоро бо ҷузъиёт инъикос менамоянд.

БОБИ III

ВАЗИФА ВА ҲАДАФҲОИ БАРНОМАҲОИ ШИРКАТИ РАДИО ВА ТЕЛЕВИЗИОНИ «МАВЧИ ОЛМОН»

3.1. Ҳадаф ва вазифаҳои барномасозӣ дар ширкати радио ва телевизиони «Мавчи Олмон»

Фаъолияти расонаи як кишвар дар кишвари дигар дар асоси созишномаҳои дутарафа бо риояи талаботи меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон ва журналистика сурат мегирад. Ҳамин аст, ки баъди соҳибистиклол гардидан дар Тоҷикистон расонаҳои чанд кишвар, бо шумули Федератсияи Русия, ИМА, Британияи Кабир, Эрон ва ғайра ба фаъолияти расмӣ оғоз карданд. Ин, аз як тараф, як чӯзӣ ҷомеаи ҷаҳонӣ эътироф гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, аз тарафи дигар, эҳтироми Тоҷикистон ба озодии суҳан ва додани имконият ба ҷомеа дар гирифтани иттилоъ аз сарчашмаҳои гуногун мебошад.

Профессор Иброҳим Усмон дар китоби худ «Таҳкими сулҳ ва таҳаввулоти Тоҷикистон» чунин менависад: «Яке аз хусусиятҳои фарқкунандаи замони ҳозира ин аст, ки журналист бояд ба мавзӯҳои беруна таваҷҷуҳ кунад. Дар замони Шуравӣ матбуоти тоҷик, журналистикаи тоҷик мавзӯҳои берунаро, асосан, дар иртико ба хабарнигоронҳои марказии шуравӣ, ба мисли ТАСС, АПН ва дигарҳо менавишт, яъне журналистикаи тоҷик моли худастро надошт. Имрӯз бошад, барои журналистони тоҷик навиштани материали худ ҳам дар мавзӯи хориҷӣ на фақат имкон дорад, балки аз заруриятҳои касбӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамчунин, тақиқи ин соҳа аз ҷониби олимони ҷавон ҳам, яъне соҳаи донишҷӯи хориҷи кишвар, муҳити хориҷи кишвар аз вазифаҳои муҳим аст» [103, с. 625].

Дар шароити муосир расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотӣ ҷаҳон нақши муассир дошта, торафт мавқеи худро дар ин самт таҳким мебахшанд. Аз ҷумлаи чунин васоити ахбори байналмилалӣ ширкати

радиову телевизиони «Мавчи Олмон» (Deutsche welle) мебошад. «Мавчи Олмон» (Deutsche welle) яке аз 3 шабакаи иттилоотии Аврупо ба ҳисоб меравад. «Соли 1929 дар Вустерхаузен, наздикии Берлин радиои «Мавчи Олмон» фаъолияти худро оғоз кард, ки вазифааш омодаسازیи барномаҳо барои немисҳои хориҷ аз Олмон зиндагидошта буд» [76, с. 408].

Тавре зикраш рафт, таърихи таъсиси «Мавчи Олмон» ба охири солҳои 20-уми асри 20 мерасад.

То соли 2018 «Мавчи Олмон» 1500 корманд ва 1500 фрилансар (ҳамкорони ғайриштатӣ) дошт. Дар 60 кишвари ҷаҳон намояндагӣ дорад. Дар шаҳрҳои Бонн ва Берлин маркази асосӣ ва студияҳои телевизион қарор доранд. Ба «Мавчи Олмон» 157 миллион нафар ба воситаи радио, интернет ва телевизион дастрасӣ доранд. Тавассути сомонаи иттилоотӣ www.dw.com бо 30 забон, аз ҷумла англисӣ, испанӣ, португалӣ, франсузӣ, олмонӣ, юнонӣ, албанӣ, булғорӣ, босниягӣ, сербӣ, македонӣ, хорватӣ, полякӣ, руминӣ, русӣ, украинӣ, чинӣ, арабӣ, ҳиндӣ, индонезиягӣ, банғолӣ, дарӣ, пашту, урду, туркӣ, форсӣ ва ғайра иттилоот паҳн карда мешавад.

«Мавчи Олмон» дар 4 кишвари хориҷӣ бунгоҳ (бюро) дорад. Ин бунгоҳҳо бо таҷҳизоти телевизионӣ ва студиявӣ таъмин буда, дар шаҳрҳои Брюссел (Белгия), Москва (Федератсияи Русия), Вашингтон (ИМА), Буэнос-Айрес (Аргентина) қарор доранд. Яъне ин бунгоҳҳо бо назардошти фарогирии минтақаҳои гуногуни олам таъсис дода шудаанд [167].

Дар ҷаҳони имрӯза ВАО-и байналмилалӣ аз чанд паҳлу таҳаввул дидаанд. Дар баробари бухрони иқтисодии ҷаҳонӣ, ширкатҳои ВВС (Би-Би-Си) ва «Мавчи Олмон» низ, ки аз таъсирноктарин расонаҳои ҷаҳон ба ҳисоб мераванд, бухрони молиявӣ доранд.

Бо таъсири ин бухрон дар соли 2011 масъулини «Мавчи Олмон» дар фаъолияти худ ислоҳот ворид сохта, тағйироти назаррас карданд. Дар натиҷаи ислоҳот паҳши мавҷҳои кӯтоҳи радио аз 260 соати ҳаррӯза то ба 55 соати ҳаррӯза кам гардид. Дар баробари ин, барномаҳои «Мавчи Олмон» бо забонҳои англисӣ, испанӣ, арабӣ ва олмонӣ зиёд шуданд. Барои

дохили кишвар дар сомонаи интернетӣ ахбор ва барномаҳои мустақим вобаста ба манотиқи Олмон интихобан равон карда мешавад.

Лоихаҳои асосии ширкати «Мавҷи Олмон» низ дар асоси нақша роҳандозӣ мегарданд. «Мавҷи Олмон» дар 3 лоихаи асосӣ барномаҳои радиову телевизионро омода сохта, гирди ин аҳдоф амалӣ мегардонад:

1. Тарғиби сиёсати Олмон.

2. Тарғиби муколамаи ҳамдигарӣ барои табодули афкор дар байни фарҳангҳои гуногун.

3. Тарғиби забони олмонӣ [167].

Тавре маълум аст, расонаҳо ҳамеша талош мекунанд, ки хостаҳои аудиторияро дар фаъолияти хеш амалӣ созанд. Ба ин хотир аудиторияи расонаҳои байналмилалӣ ба таври мунтазам мавриди пажӯҳиш қарор мегирад. Натиҷаҳои яке аз раёспурсиҳои афкори омма аз 3 ВАО-и аврупоӣ [37], ки дар як ҳафта аз тарафи бинандагон пазируфта мешаванд, чунин аст [Ҷадвали №1]:

Ҷадвали №1

<i>Мавҷи Олмон</i>	<i>BBC</i>	<i>АЕФ</i>
337 миллион	418 миллион	90 миллион

[Сарчашма: натиҷаи таҳқиқи довталаби дараҷаи илмӣ].

Дар чараёни таҳқиқ ба мо маълум шуд [Ҷадвали №2], ки «Мавҷи Олмон», BBC (British Broadcasting Corporation) ва АЕФ (France Medias Monde) асосан ба забонҳои хориҷии зерин пахш мегарданд:

Ҷадвали №2

Забонҳои хориҷӣ

<i>Мавҷи Олмон</i>	<i>BBC</i>	<i>АЕФ</i>
Англисӣ	Англисӣ	Франсузӣ
Испанӣ	Арабӣ	Англисӣ
Олмонӣ	Форсӣ	Арабӣ
Арабӣ		

[Сарчашма: натиҷаи таҳқиқи довталаби дараҷаи илмӣ].

Аудиторияи «Мавчи Олмон», агарчи нисбат ба BBC (British Broadcasting Corporation) маҳдуд аст, барномаҳои худро ба забонҳои зиёд пахш мекунад. «Мавчи Олмон» бо 30 забон, BBC бо 28 забон ва АЕФ (France Medias Monde) бо 13 забон барномаҳои худро пешниҳод мегардонанд. «Мавчи Олмон» ба воситаи телевизион, радио ва интернет барномаҳояшро пахш мекунад ва барои кишварҳои рушдкунанда академияи таълимӣ дорад. Дар ин академия рӯзноманигорон маҳорат ва касбиятро меомӯзанд. Ҳамчунин дар ин академия як гуруҳ мутахассисони олмонӣ нақшаву барномаҳои стратегии ширкати «Мавчи Олмон» ба назардошти таҷриба ва таҳлили фаъолияти пешина баррасию пешниҳод менамояд. Академия натиҷанокӣ, маҳорати касбӣ ва зарфияти зеҳнии ҳар як корманди эҷодиро низ мавриди таҳлил қарор медиҳад.

Аслан, ҳадафи Академияи «Мавчи Олмон» таълими босифати журналистон тавассути ташкили курсу семинарҳои омӯзишӣ, омӯзонидани анъанаву арзишҳои фарҳангии миллатҳои гуногун ва мусоидат ба мутобиқшавии журналистон дар муҳити корӣ дар кишварҳои фаъолияткунанда, таъмини дастрасии расонаҳо ба иттилои дурусту воқеӣ, тарзи ҷобачогузории кадрҳо тавассути риояи талаботҳои гендерӣ, инчунин афзалият додан барои рушди касбии ҷавонону бонувон, фаъолияти илмию таҳқиқӣ ва омӯзиши бозори иттилоот тавассути мониторингу назарпурсиҳо, мусоидат ба рушди шаклҳои нави фаъолияти воситаҳои ахбори омма ва ғайра мебошад. Дар таърихи фаъолияти худ Академияи «Мавчи Олмон» беш аз 18 ҳазор мутахассисонро барои фаъолият дар расонаҳои давлатҳои Аврупои Шарқӣ ва кишварҳои рӯ ба рушд омодаву аз курсҳои таълимию такмили ихтисос гузаронидааст.

Дар доираи яке аз лоиҳаҳои Академияи «Мавчи Олмон» барномаи «Муттаҳидшавии журналистон дар марзи Тоҷикистону Қирғизистон» амалӣ гардид. Тибқи ин барнома журналистони ду кишвар роҷеъ ба мушкилоти ҷойдоштаи марзӣ табодули андеша карданд. Журналистон ба мусолиҳа расиданд, ки дар матлабҳои худ барои оромию субот ва ҳалли мусолимотомези баҳсҳои марзӣ мусоидат менамоянд. Аз натиҷаҳои

Лоиҳаи мазкур «Роҳнамо барои журналистон ва муҳаррирони ВАО оид ба масъалаҳои марзӣ» таҳия карда шуд. Дар ин раҳнамо маводди Лоиҳа, аз ҷумла таҳқиқоту мониторинг, мубоҳисаҳо, тренингҳо, вохӯриҳо истифода гардиданд.

Ҳамчунин, бо пешниҳоди ин академия ширкати «Мавҷи Олмон» аудиторияи худро тавсеа бахшида, робита бо корбаронро афзоиш медиҳад.

Бучети солонаи «Мавҷи Олмон» сол то сол бо сабабҳои бӯҳрони иқтисодии ҷаҳонӣ кам мешавад. Масалан, соли 2012 бучеташ 273 миллион евро буд, ки нисбат ба соли 2011 хеле кам аст.

«Мавҷи Олмон» дар Аврупои шарқӣ нисбат ба шабакаи ВВС хеле фаъол аст. Хизматрасонии «Мавҷи Олмон» дар кишварҳои Аврупои шарқӣ ба забонҳои албани, босниягӣ, булғорӣ, хорватӣ, македонӣ, полякӣ, руминӣ, русӣ, сербӣ ва украинӣ сурат мегирад.

Ин, аз як тараф, ҷиддияти робитаҳои Олмон бо кишварҳои Аврупои шарқиро нишон диҳад, аз тарафи дигар, бозгӯи он аст, ки Олмон таърихан бо ин кишварҳо муносибатҳои сиёсӣ фарҳангӣ дорад.

Яке аз махсусиятҳои «Мавҷи Олмон» дар он аст, ки паҳши барномаҳои «Мавҷи Олмон» дар кишварҳои исломӣ зиёд гардидааст. Масалан барномаҳои «Мавҷи Олмон» бо забонҳои дарӣ, пашту, форсӣ, туркӣ, урду ва ғайра мавриди қабули аудиторияи васеъ мебошанд.

Яке аз хусусиятҳои фарқкунандаи ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» дар шароити ғурӯаҳои ноороми ҷаҳони муосир он аст, ки ба амнияти кормандонаш дар тамоми олам таваҷҷуҳи махсус дорад. Яъне ҳамчун корфармо талош мекунад, ки дар минтақаҳои хатарнок амнияти кормандонаш таъмин бошад. Агар хурдтарин хатаре ба ҷони кормандон таҳдид намояд, «Мавҷи Олмон» аз инъикос ва баррасии мавзӯ ё рӯйдод даст мекашад. Аз ин хотир, кормандони ширкати «Мавҷи Олмон» ба минтақаҳои даргир қариб намеравад ё раванд ҳам бо риояи талаботҳои беҳатарӣ гузориш омода месозанд.

Стратегияи ояндаи «Мавҷи Олмон» низ бо назардошти талаботи ҷаҳони муосир тарҳрезӣ шудааст. Мисли ВВС «Мавҷи Олмон» тағйироти

хизматрасониرو дар сатҳи олий баррасӣ кардааст. «Мавҷи Олмон» барои нуфузи оянда стратегияи дуқабатаро таҳия кардааст:

1. Таркиби глобалӣ.
2. Равиши минтақавӣ.

Мақсади ин тағйирот тарғиби имиҷи мусбати Олмон мебошад, ки аз интихоби забонҳои байналмилалӣ маълум аст. Ин забонҳо олмонӣ, англисӣ, испанӣ ва арабӣ мебошанд. Аз соли 1992 «Мавҷи Олмон» хизматрасонии телевизиониро бо забонҳои англисӣ, олмонӣ, испанӣ оғоз кард.

Баъд аз фӯҷиаи 9-уми сентябри соли 2001 дар ИМА дар соли 2002 барномаҳо бо забони арабӣ илова гардиданд. Солҳои 2000-ум хизматрасонии «Мавҷи Олмон» чунин буд, ки барномаҳои забонҳои хориҷӣ танҳо аз як чанд соат иборат буд, аммо тибқи стратегияи нав барномаҳо дар ҳар чор шабака бо забони худашон пахш карда мешаванд.

Ҳадафи ин бо шабакаҳои ҷаҳоние, мисли ВВС ва СНН нишон додани рақобат мебошад. Мақсади шабакаи арабӣ тавассути барномаҳои махсус таваҷҷуҳи қавмҳои кишварҳои арабиро ҷалб кардан аст. Маводди ин барномаҳо иборат аз табодули афкор, омезиши фарҳангҳои гуногун дар Олмон ва кишварҳои шарқии Аврупо мебошад. Дар ин барномаҳо озодии баён ва озодии дин дар кишварҳои демократӣ изҳор кардаву таълиғ мешавад ва тавассути ин гуна мавзӯҳо кишварҳои арабизабонро ба сохти давлатдорӣ ҷумҳуриявӣ тарғиб мекунанд [167].

Ҳадафи тағйирот дар сатҳи минтақавӣ он аст, ки Олмон дар Иттиҳоди Аврупо аз нуқтаи нигоҳи иқтисодӣ ва сиёсӣ бузургтарин кишвар буда, бо аъзои Иттиҳоди Аврупо ва кишварҳои собиқ шуравӣ ҳамкори наздик мебошанд. Барои ин кишварҳо, ки дар минтақаҳои наздики Олмон ҷойгир ҳастанд, барномаҳоеро омода месозанд, ки тариқи ВАО-и ин гуна кишварҳо бо забони худашон пахш карда мешаванд. Бо истифода аз ин усулҳо муносибатҳои дучонибаро наздик месозанд.

«Мавҷи Олмон» соли 2012 дар лоиҳаи барномаҳои худ тағйироти зиёд ворид кард. Акнун «Мавҷи Олмон» чунин барномаҳоеро омода

месозад, ки таваҷҷуҳи аудиторияро дар кишварҳои хориҷӣ ҷалб карда, ба он таъсир расонанд. Ҳадафи интихоби забонҳои хориҷӣ дар барномаҳои «Мавҷи Олмон» ин густариши тарғибот дар кишварҳои осӣёӣ ва арабӣ мебошад, зеро «Мавҷи Олмон» дар фазои иттилоотии Аврупо бо ВВС ва АЕФ дар рақобати саҳт қарор дорад.

Аммо бояд гуфт, ки дар барномаҳои «Мавҷи Олмон» риояи усулҳо ва этикаи касбии рӯзноманигорон нисбат ба дигар ВАО-и ҷаҳонӣ бартарӣ доранд. Яъне, дар барномаҳои «Мавҷи Олмон» ба касбият ва арзишҳои журналистӣ эҳтиром гузошта мешавад. Ин ҳама нишонаи он аст, ки расонаҳои байналмилалӣ дар муборизаҳои иттилоотӣ дар баробари иҷрои вазифаҳои аслии худ талош мекунанд, ки фаъолияти худашонро саривақт ба талаботи замон мувофиқ созанд.

Масъалаи дигар ин аст, ки таъсир ба афкор тавассути радиову телевизион ҳамеша тавассути барномаҳо сурат мегирад. Танҳо он барномаҳое таъсиргузор мешаванд, ки, мувофиқи завқи аудитория дар сатҳи баланди касбӣ бо назардошти талаботи аудитория омода гарданд.

Ба таври дигар, маҳз барномаи ҷолиб ҳам писанди аудитория мегардад ва ҳам таъсиргузор мегардад. Ин таъкид ба ҳама шаклҳои барномаҳо ва ҳама жанрҳои воситаҳои электронии ахбори омма тааллуқ дорад. Профессор М.А. Муқимов чунин андеша дорад: «ВАО новобаста ба муҳтаво, шакл, намуд ва аудиторияи худ бунёдан ниҳоди сиёсӣ маҳсуб мешавад, зеро вай хусусияти таъсиррасонӣ ба тафаккури ҷомеа дорад» [61, с. 251]. Аммо, пеш аз ҳама, вазифаи асосии журналистика ба аудитория додани иттилоъ дар бораи вазъияти рӯз аст ва табдил ёфтани инъикосу пешниҳоди навигариву рӯйдодҳои тоза тавассути жанрҳои хабарӣ ба фаъолияти ҳарлаҳзаинаву ҳамарӯзаи кормандони расонаҳо бархоста, аз ҳамин рисолати журналистика мебошад.

Дар ин замина агарчи фикру мулоҳизоти муҳаққиқон гуногун бошад ҳам, дар умум, ҳама муҳаққиқон ин рисолати асосии журналистикаро эътироф мекунанд.

Муҳаққиқони тоҷик А. Саъдуллоев ва М. Шоев навигарию маънидод карда, таъкид месозанд, ки «... ҳар чизи наве, ки дар маҳал ё дар миқёси бузург шуҳрат пайдо мекунад, медонанд ва таъкид мекунанд, ки комёбию нокомиҳои ташкилотҳои давлатӣ, сиёсӣ, корчаллонӣ, бозаргонӣ, ҷамъиятӣ ва намояндагони онҳо бо ном нӯсмейкерҳоро ба вучуд меоранд, намоиши симои шахсиятҳои бузург ҳангоми амале, кашфиёте дар ин ё он соҳа метавонанд ба навигарӣ пайванд дода шавад» [88, с. 37].

Яке аз расонаҳои байналмилалӣ, ки дар пешниҳоди навигариву рӯйдодҳои кишварҳои Осиёи Марказӣ пешдастӣ дорад, ин ширкати радиову телевизиони «Мавчи Олмон» (Deutsche welle) мебошад. Ин ширкат дар олами иттилоот яке аз расонаҳост, ки фаъолиятҳои эътимодбахш ва ба меъёрҳои касбиву этикӣ ҷавобгӯ мебошад.

Пеш аз ҳама, ин расона ба сарчашмаҳои муътамад, тавозуни андешаҳо, беғаразӣ, касбият, эҳтироми муҳотабон ва амсоли ин такя мекунад. Ҳамин аст, ки тавре болотар ҳам зикраш рафт, ба «Мавчи Олмон» 157 миллион нафар ба воситаи радио, интернет ва телевизион дастрасӣ доранд. Тавассути сомонаи иттилоотӣ www.dw.com бо 30 забон иттилоот пахш карда мешавад ва аз мушоҳидаҳо бармеояд, ки хонандаи зиёди худро дорад.

Бо фарқ аз расонаҳои байналмилалӣ Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Федератсияи Русия, Британияи Кабир, Фаронса ширкати «Мавчи Олмон» талош мекунад, дар ҷангҳои иттилоотӣ камтар иштирок дошта бошад. Маълум аст, ки расонаҳои кишварҳои мазкур ҳангоми аз рӯйдодҳои Шарқи Наздик гузориш додан, ҳатман ба [созмонҳои дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мамнӯе, мисли](#) «Ихвон-ал-муслимин», «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ал-Қоида» ва ғайра ишора мекунанд, аммо дар гузоришҳои «Мавчи Олмон» ба ин созмон ишорае карда намешавад. Зеро ҷанги иттилоотӣ ба принципҳои касбии журналистика мувофиқ нест ва дар он ҳатман дурӯғ истифода мешавад. Инчунин, аслҳои журналистӣ – айният, воқеият, беғаразӣ, тавозуни андешаву назарҳо дар ҷангҳои иттилоотӣ ба эътибор гирифта намешаванд. Ҳамчунин меъёрҳои байналмилалӣ одоби касбии

журналист, аз ҷумла ҳукуқи шахрвандон ба иттилои дуруст, инъикоси холисонаи рӯйдод, шарафмандии касбии журналист, эҳтироми арзишҳои умумибашарӣ ва гуногунфарҳангӣ, мубориза алайҳи ҷанг ва дигар мусибатҳое, ки ба инсоният таҳдид мекунанд, дар ин муборизаҳо роия намешаванд ва расонаҳо чун силоҳ истифода мегарданд.

Дар инъикоси навигариву воқеоти кишварҳои Осиёи Марказӣ ин расона талош мекунад, ки принсипи беғаразиро роия карда, рӯйдодҳои муҳимтаринро бо назардошти таваҷҷуҳи аудиторияи худ пешниҳод кунад, яъне иттилоеро пахш мекунад, ки дар ин ё он сатҳ ба Иттиҳоди Аврупо рабт дорад.

Тавре маълум аст, Олмон дар Иттиҳоди Аврупо аз нуқтаи нигоҳи иқтисодӣ ва сиёсӣ бузургтарин кишвар аст. Иттиҳоди Аврупо чандин барномаву лоиҳаҳоро роҳандозӣ кардааст, ки ба минтақаи Осиёи Марказӣ нигаронида шудаанд. Аз ҷумла, Иттиҳоди Аврупо ва Осиёи Марказӣ таваҷҷуҳи тарафайнро дар робитаҳои наздиктарини сиёсӣ ва иқтисодӣ зоҳир карданд. Ҳамкориҳои Италияву Амрико ҳамкорӣ дар сатҳи минтақавӣ ва миллӣ мавҷуд аст.

Кумак барои рушди идоракунии хуб, таҳсилоти олий, таҳсилоти касбӣ ва омӯзиш, мусоидат ба рушди иқтисодӣ, энергияи устувор, устувориҳои экологӣ ва об, инчунин, дар мубориза бар зидди таҳдидҳо ва мушкилоти умумӣ нигаронида шудааст. Иттиҳоди Аврупо нақшаи зеринро барои рушди рӯзноманигорӣ амалӣ мегардонад:

- Нақши ВАО барои инъикоси бехтари муҳити зист ва захираҳои табиӣ дар Осиёи Марказӣ.

- Барои рушди касбии мутахассисон ва иқтидори техникии ВАО-и маҳаллӣ дар самти таҳияи иттилооти босифат ва инъикоси баҳсҳо дар бораи захираҳои табиӣ.

- Мусоидат намудан ба ҳамкориҳои минтақавӣ оид ба иттилоот ва коммуникатсия, мубодила ва паҳн намудани иттилоот дар бораи рӯйдодҳои сарҳадӣ.

– Барои таҳия намудани воситаҳо ва платформаҳои устувор барои ҳамкориҳои байниминтақавӣ дар сатҳи маҳаллӣ ва истеҳсоли маводди воситаҳои ахбори омма [165].

Ҳамчунин, Иттиҳоди Аврупо чанд лоиҳаҳо бо кишварҳои минтақа дар самти идораи сарҳад амалӣ месозад, ки дар самти суботи минтақа нақши муҳим доранд. Аз ҷумла, мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир душвории асосии панҷ кишвари Осиёи Марказӣ (Қазоқистон, Қирғизистон, Тоҷикистон, Туркменистон, Ўзбекистон) мебошад. Иттиҳоди Аврупо барои ҳалли ҳар ду масъала тавассути ду барномаи солонаи минтақавӣ: «Барномаи идоракунии сарҳад дар Осиёи Марказӣ» (BOMSA), ки таҷдид ва ислоҳоти идоракунии сарҳадро дар панҷ мамлакати Осиёи Марказӣ дастгирӣ менамояд; барномаи «Осиёи Марказӣ дар соҳаи маводди муҳаддир» (КБСС), ки ба кишварҳои Осиёи Марказӣ нигаронида шуда, барои коҳиш додани талабот ва гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир равона гардидааст.

Ин ҳамкориҳо ва раванди иҷрои лоиҳаҳо ба таври доимӣ мавриди инъикос дар барномаҳои «Мавҷи Олмон» (Deutsche welle) мегарданд. Ба гунаи мисол чанд намуна аз хабару гузоришҳоро ин ҷо таҳлил менамоем:

Иттиҳоди Аврупо ва Осиёи Марказӣ: Ҳамкорӣ дар самти муҳити зист ва об. 24-уми январ дар Тошканд Конфронси 6-уми сатҳи баланди Иттиҳоди Аврупо оид ба ҳамкориҳои муҳити зист ва об оғоз ёфт. Намояндагони кишварҳои Осиёи Марказӣ – Қазоқистон, Қирғизистон, Тоҷикистон, Туркменистон ва Ўзбекистон, намояндагони созмонҳои экологии кишварҳои аъзои Иттиҳоди Аврупо, аз ҷумла Италия, Фаронса, Британияи Кабир, Латвия, Словакия, Венгрия, Чехия, Руминия, сохторҳои махсуси СММ, коршиносони Бонки Аврупои Таҷдид ва Рушд иштирок доранд.

Раиси Кумитаи давлатии Ҷумҳурии Ўзбекистон оид ба экология ва ҳифзи муҳити зист Баҳром Кучаров, муовини сардори Хадамоти амалиётҳои берунии Аврупо Филипп Ван Амерсфорт, намояндаи Вазорати ҳифзи

табиат, замин ва баҳри Италия Маслимо Кожонон ва дигарон дар маросими ифтихои чорабинӣ суҳанронӣ карданд.

Дар чорабинӣ натиҷаҳои фаъолияти платформаи ҳамкориҳои Иттиҳоди Аврупо – Осиёи Марказӣ дар самати муҳити зист ва об барои солҳои 2015-2018 пешниҳод гардид. Дар ҷаласаҳои марбутаи конфронс масъалаҳои беҳтар намудани вазъи экологӣ ва иҷтимоию иқтисодии минтақаи баҳри Арал, дастгирии Фонди бисёрҷонибаи амнияти инсонӣ дар минтақаи баҳри Арал, рушди минбаъдаи шарикӣ минтақавӣ дар доираи чорабиниҳои Фонди байналмилалӣ наҷоти Арал, ҷалби кумаки берунии молиявӣ ва техникӣ муҳокима карда шуд.

Пешниҳодҳо оид ба кам кардани таъсири тағйирёбии иқлим, коҳиш додани ифлосшавии муҳити зист, ҷалби сармоя барои дастгирии иқтисоди сабз баррасӣ шуда, самтҳои афзалиятноки ҳамкорӣ миёни Иттиҳоди Аврупо ва Осиёи Марказӣ муайян карда шуданд [166].

Ин як хабарӣ васеъ аст, ки аз як чорабиниҳои минтақавӣ дар самти ҳифзи муҳити зист иттилоъ медиҳад. Хабарӣ дигар доир ба инъикоси мавзӯи муҳимми байналмилалӣ – пешгирии паҳншавии экстремизм ва терроризм мебошад:

Ҳамчунин, дар мавзӯи иқтисод чандин гузоришҳои «Мавҷи Олмон» (Deutsche welle) дар қолаби маводди мултимедиавӣ паҳш гардидаанд. Аз ҷумла, гузорише бо номи «Муҳочирони қорӣ бо марзҳои пӯшида мубориза мебаранд» омодаву паҳш шудааст, ки ба ҳамин мавзӯи муҳим – муҳочирати меҳнатӣ бахшида шудааст. Ин гузориш аз он ҷиҳат қобили таваҷҷуҳ аст, ки дар замони пандемия таҳия гардида буд.

Аз сабаби пандемияи Ковид-19 фаъолияти ҷомеаҳои гуногун ба мушкилот дучор шудааст. Иқтисодиёт коҳиш ёфтаву марзҳо баста шуданд. Қисмате аз муҳочирони қорӣ Тоҷикистон, ки дар Федератсияи Русия фаъолият доштанд, дар ватан бозмонданд, зеро имкони сафар маҳдуд гардид. Дар ин гузориш журналист ба се шаҳрвандони Тоҷикистон, ки касбу қори гуногун доранд, дар бораи вазъи иқтисодӣ савол медиҳад ва шаҳрвандон ҷавоб медиҳанд, ки гирифтори мушкилоти иқтисодӣ шудаанд.

Ҳамин мавзӯ – муҳоҷирати меҳнатӣ дар гузоришҳои дигар низ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Гузориши журналист Юрий Решетов ба унвони «Муҳоҷирони меҳнатӣ бармегарданд» ҳамин мавзӯро фарогир аст. Дар гузориш қайд мешавад, ки бӯҳрони иқтисодии Русия ба бисёр муҳоҷирони меҳнатӣ аз Осиёи Марказӣ зарбаи сахт мезанад. Садҳо ҳазор тоҷикон маҷбур шуданд, ки ба ватани худ баргарданд, аксар вақт дасти ҳолӣ ва ноумедӣ. Мушаххасан аз Ҷамшед ном муҳоҷир ёд оварда мешавад.

Солҳои зиёд Ҷамшед барои таъминоти ҳамсар ва чаҳор фарзандаш дар сохтмонҳои Русия кор мекард. Аммо вақте Русия қонунҳои муҳоҷиратро сахттар кард, аксари муҳоҷирони меҳнатӣ дигар пазируфта нашуданд. Ҷамшед маҷбур шуд, ҳамроҳ бо даҳҳо ҳазор ҳамватанонаш ба Тоҷикистон баргардад. Баъзеҳо бидуни шуғл ва дурнамои номаълум, бархеи дигар радикал мешаванд ва пайравони гурӯҳҳои террористии Давлати Исломӣ мешаванд. Ҷамшед ҳеҷ фикри пайвастан ба ДОИШ-ро надорад. Вай мекӯшад, ки ҳамчун як марди рӯзгордида дар пойтахт – Душанбе коре ёбад. Ҳар рӯз як муборизаи нав барои дарёфти маблағи кофӣ барои хӯрондани оилааш мебошад.

Гузориши дигар, ки ба мавзӯи фарҳанг иртибот дорад, «Сафар тавассути Осиёи Марказӣ» мебошад. Дар ин гузориш Комил Пичевояк, як филмсози Полша ҳамроҳи се дӯсташ тавассути Россия ва Осиёи Марказӣ ба Муғулистон мегузарад. Ин филмсоз дар ин минтақаҳо бо мошини куҳнаи Фиет-126 сафар менамояд. Дар ин филм табиат, фарҳанг ва анъанаҳои мардуми Осиёи Марказӣ нишон дода мешавад. Гузориш хеле боҳунарона, хайрхоҳона, самимӣ ва табиӣ омодаву пахш гардидааст. Бахусус, муаллифро инсондӯстӣю меҳмоннавозӣ, самимияту хайрхоҳии мардуми одӣ, расму оинҳои мардумӣ ва монанди ин ба ҳайрат гузоштааст. Ва муаллиф зикр мекунад, ки наметавонад ин ҳама хислату одатҳои мардуми Осиёи Марказиро дар филмаш ба пуррагӣ сабт намояд.

Гузориши дигар ба мавзӯи кишоварзӣ таалуқ мегирад, ки чунин унвон дорад: «Чиниҳо барои замин пардохт намекунанд». Аз сарлавҳаи гузориш бармеояд, ки барои Олмон ҳузури Чин дар кишварҳои Осиёи

Марказӣ хуш нест. Ва ҳамин шева дар гузориш то охир эҳсос мешавад. Ва ин табиист, зеро кишварҳои ғарбӣ ба Чин ва Федератсияи Русия чандон назари нек надоранд. Замин барои кор – Чин хоҷагиҳои Тоҷикистонро идора мекунад.

Дар Тоҷикистон чандин сол деҳқонон бо техникаи кӯҳна дар заминҳои камҳосил кор мекарданд. Аммо ҳоло онҳо аз Чини ҳамсоя дар шакли ноу-хау ва технология кумак мегиранд. Дар минтақаи Ёвон, ки дар 60-километрии пойтахт – Душанбе ҷойгир аст, чиниҳо заминҳои киштро аз мақомоти минтақа иҷора гирифтаанд. Ягона шарт ин аст, ки ҳосил бояд дар Тоҷикистон фурӯхта шавад. Ҷуворимакка ва пахта зироатҳои асосӣ мебошанд.

Дар ин гузориш коргарону деҳқонони Тоҷикистон ва якчанд шаҳрванди Чин дар як замини кишоварзӣ назди Ёвон нишон дода мешаванд, ки онро обод карда истодаанд. Дар ин гузориш мусоҳиб аз деҳқони тоҷик мепурсад, ки шумо ба ҳамкории шаҳрвандони хитой розӣ ҳастед? Деҳқон ҷавоб медиҳад, бале, инҳо музди кор хуб медиҳанд ва сари вақт онро пардохт меkunанд. Мо бо ҳамкории ширкатҳо ва шаҳрвандони хитой розӣ ҳастем ва тарафдор ҳастем.

Баъдан мусоҳиб чандин ҷумла илова мекунад, ки дар Тоҷикистон чиниҳо барои ободии ин сарзамин саҳми бузург доранд. Тоҷикистон ба чиниҳо ҳамкории наздик дорад ва Тоҷикистон мехоҳад, ки чиниҳо барои обод кардани заминҳои кишоварзӣ техникаи нав биёранд. Дар ҳамин ҷо як шаҳрванди Тоҷикистон, ки аз ҳамин минтақа аст, суҳбат мекунад ва гуфт, ки хитоӣҳо ба мо фоида меоранд. То соли 2020 аҳолии Тоҷикистон 10 миллион мешавад ва барои хӯрондани ин аҳоли замини зиёд дорем, аммо ханӯз ҳамаи ин заминҳо обод нестанд ва азхуд карда нашудаанд. Хитоӣҳо моро кумаки техникӣ мерасонанд, ки мо ин заминро обод кунем ва мусоҳиб дар охир илова мекунад, ки хитоӣҳо натавонанд нақшаи ободии замини Тоҷикистон доранд, балки инҳо барои оянда нақша доранд, ки дар Тоҷикистон заводу фабрика ҳам созанд. Ҳукумати Тоҷикистон ва ҳукумати Чин ҳамкорӣ дар соҳаҳои зиёд дорад.

Аз як тараф, сарлавҳаи гузориш баҳсбарангез бошад, аз паҳлуи дигар, дар гузориш имкон дода шудааст, ки деҳқонони тоҷик аз манфиатбахш будани ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии мардумии Чин сухан гӯянд. Ин аз риояи меъёрҳои касбӣ аз ҷониби «Мавҷи Олмон» дарак медиҳад.

Тавре дар боло ишора гардид, «Мавҷи Олмон» (Deutsche welle) дар Осиёи Марказӣ ба масъалаи марз таваҷҷуҳи хосса дорад. Дар гузориши «Оши палов рӯзноманигорони Қирғизистон ва Тоҷикистонро дар минтақаи назди марзӣ муттаҳид мекунад» чунин мавзӯ баррасӣ мешавад. Таъкид мегардад, ки рӯзноманигори ва шаҳрвандоне, ки дар ду тарафи марзи байни Қирғизистон ва Тоҷикистон зиндагӣ мекунанд, анъана, фарҳанг ва ҳӯроквории муштарак доранд. Ҳангоми пухту паз онҳо масъалаҳои муштаракӣ ин ду кишварро бо якдигар таҳлилу баррасӣ мекунанд. Вазъият солҳо боз дар минтақаи наздисарҳадии Қирғизистон ва Тоҷикистон пуршиддат буд. Аз 970 километри марз тақрибан дар 500 километр баҳси марзӣ вучуд дорад, гоҳе даргириҳо байни шаҳрвандон ва ё марзбонони ҳарду кишвар сар мезанад.

Аммо он чизе, ки дар тӯли се соли охир беҳтар шудааст, вазъият дар минтақа мебошад. Аз соли 2015 инҷониб рӯзноманигорони қирғиз ва тоҷик якҷоя кор карда, дар бораи вазъи марз гузориш медиҳанд. Рӯзноманигорони ҳарду кишвар якдигарро мешиносанд, дар таҳияи гузоришу хабарҳои нав ҳамкорӣ мекунанд. Дар нишасти наздикии шаҳри Ботканди Ҷумҳурии Қирғизистон на танҳо рӯзноманигори аз ҳарду кишвар, балки аъзои ҷомеаи шаҳрвандӣ низ ширкат варзиданд. Онҳо якҷоя вазъиятро муҳокима карданд ва барои боз ҳам беҳтар шудани вазъият дар марз кадом чораҳо андешидаву амалӣ шаванд, суҳбат карданд. Ин мубодилаи афкор таваҷҷуҳро ба як ҳамсои дигари минтақа – Ўзбекистон низ ба бор овард. Бори аввал ду хабарнигор аз вилояти Андиҷони Ҷумҳурии Ўзбекистон ба як чорабинӣ пайвастанд.

Ин гузориш то андозае нишон медиҳад, ки Олмон барои оромию субот дар марзи ин кишварҳои Осиёи Марказӣ ҳавасманд аст.

Журналистон барои пешгирии паҳншавии экстремизм ва терроризм дар Осиёи Марказӣ кӯшиш мекунанд.

Лабораторияи аввалини минтақавии инноватсионии «STORYCRAFT – Innovate, Бозӣ, Иштирок», ки дар Бишкек дар таърихи 24 то 26-уми сентябр баргузор гардид, нишон дод, ки роҳи сулҳу субот дар Осиёи Марказӣ беҳбудии ҳамкориҳои байниминтақавӣ дар ҳамаи сатҳҳои ҷомеа мебошад.

Рӯзи 24-уми сентябр беш аз 50 нафар мутахассисони воситаҳои ахбори оммаи Осиёи Марказӣ, фаъолони ҷамъиятӣ ва мутахассисони IT ҷамъ омада, барои пешгирии паҳншавии ифротгароӣ дар Осиёи Марказӣ роҳҳои навро ҷустуҷӯ намуданд. Ин чорабинӣ дар асоси фаъолияти ҳафтаҳо баргузор шуд. Барои амалишавии идеяҳои наватарин дар ин самт додани грантҳо то 14 000 евро ба анҷом расиданд. Бо вучуди ин, якчанд лоиҳаҳои хуби якҷояи мутахассисони маҳаллӣ ва байналхалқӣ барои таҳияи маводди мултимедиявии фарогири пешгирии экстремизм (PVE) ҷой доштанд.

Талабот барои пешгирӣ: Забони иттилоӣ ВАО дар бораи пешгирии экстремизм (PVE) дар як вақт ба ақидаҳои бештар дар соҳаи пешгирии радикализатсия меояд. Директори минтақавии барномаи муколамаи Аврупо ва Авруосиё Чуллиян Мс Кормак (Gillian Mc Cormack) қайд мекунад, ки дар айни замон мавзӯҳои омӯзишии журналистӣ дар минтақа вучуд дорад. «Ҳеҷ мутахассисе нест, ки битавонад ба андозаи кофӣ ба шумо пуштибонии молӣ, хирфай ё фаннӣ кунад, то мутахассиси хуби соҳа шуда тавонед дар мавзӯи хос бипардозед», – қайд кард ӯ.

Интернӯс – ташкилоти байналхалқии ғайритиҷоратӣ бо таърихи тулонӣ дар Осиёи Марказӣ мебошад, ки дар баъзе кишварҳо таҷрибаи 20-сола дорад. Консепсияи лабораторияи инноватсионӣ якҷоя бо шарикони Иттиҳоди Аврупо баъди таҳлилҳои пешазинтихоботӣ нишон дод, ки ҳарчанд ҳамкориҳои ҳамаҷонибаи пешгирии экстремизм (PVE) дар сатҳи ҳукумат вучуд дорад, ВАО ва ҷомеаи шаҳрвандӣ хеле камфаъолиятанд. Илова бар ин, сармоягузориҳои давлатӣ аксар вақт барои тадбирҳои қатъӣ

зидди терроризм ва гурӯҳҳои террористӣ нигаронида шудаанд, дар ҳоле, ки захираҳои нисбатан каме барои дастгирии иқдомҳо ё пешгирикунанда равона кардан имкон дорад.

Яке аз нигарониҳои асосӣ ин аст, ки захираҳои кофӣ барои кор бо гурӯҳҳои осебпазире, ба монанди ҷавонон, ки аксар вақт созмонҳои ифротгарою террористӣ ҳадаф қарор медиҳанд, бахшида шудааст. «Имрӯз гурӯҳҳои террористӣ барои ҷавонон паёмҳои асосиро таҳия мекунанд ва медонанд, ки ҷавонон кадом воситаҳоро барои шиносӣ бо ин паёмҳо истифода мекунанд, масалан, маблағҳои зиёд дар воситаҳои ахбори омма истифода мешаванд», - мегӯяд Фарҳод Раҳматов, директори лоиҳаи Осиёи Марказӣ зимни мусоҳиба. Умедворем, ки платформаи навтаъсис барои ҳамкориҳои сарҳадии байнидавлатӣ дар самти назорат ва тафтиши усулҳои ифротгароии ҷавонон имкон медиҳад.

Кор дар ҳамкорӣ дар марҳилаи сарҳадӣ дар рӯзноманигорӣ:

Дар роҳнамо барои иштирок дар лабораторияи инноватсионӣ имконият дода шуд, ки гурӯҳҳои ҳамаҷониба худашон ташкил диҳанд ва аз даҳ гурӯҳе, ки дар ҷорабинӣ ширкат варзиданд, иштирокчиёни чанд кишвари Осиёи Марказиро шомил намуда ба анҷом расониданд. Масалан, рӯзноманигори тоҷик Хуршед Улмасов аз дастаест, ки аъзои он аз Тоҷикистон, Ёзбекистон ва Қирғизистон мебошанд. Вай боварӣ дорад, ки ҳамкориҳои байнимарзӣ дар пешгирии паҳншавии экстремизм дар минтақа ҳатмист. «Мо дар лоиҳаҳои худ агар танҳо бо кишварҳои ҳамаҷониба кор кунем, ҳале маҳдуд ҳастем, Ҳамсоягони мо монанди мо мушкилот доранд ва таҷрибаи якдигар ба осонӣ интиқол дода мешавад. Мо бояд ба якдигар кумак кунем ва ҳамаҷониба тақрор накунем. Мо ҳама журналистон ҳастем ва мо бояд якҷоя кор кунем. Дар байни мо риштаи бародарӣ ва хоҳарӣ вуҷуд дорад» [163].

Дастаи Хуршед Улмасов дар мавзӯи саводнокии ВАО ҳамчун омили пешгирикунандаи экстремизм ва терроризм кор мекунад. Нақшаи се лоиҳаи мултимедиявӣ ва тарҳрезии ба мисли дарахтони мевадиҳанда сурат мегирад: «Мо мехоҳем, ки мисли дарахтон кӯдаконро якҷоя

парвариш намоем. Дар баробари нашъунамо эҳтиёҷоти зехнӣ ва руҳии онҳо низ меафзояд. Агар шумо дарахтро нигоҳубин накунед, ӯ хушк хоҳад шуд. Ҳамин тавр, агар шумо писари худро фаромӯш кунед, ҳатто мушоҳида намекунед, ки ӯ дар муҳити бад парвариш ёфта истодааст» [163].

Журналист Саида Солеҳанова мегӯяд, ки интиҳоби мавзуи лоиҳа дар бораи ҷавонон аз сатҳи касбият ва таҷрибаи шахсӣ иборат аст: «Мо ба ин мавзӯ майл дорем, зеро, пеш аз ҳама, мо падару модар ҳастем. Мо бо ҳамин мушкилоти фарзандони худ дучор мешавем ва мефаҳмем, ки волидайнӣ дигар низ дар чунин вазъиятанд». [163]

Аз таҳлил ва баррасии ин хабар ва гузориш бармеояд, ки расонаҳои муътамад талош мекунанд, ки барномаҳоро бо маҳорати баланди касбӣ дар мавзӯҳои ҷолиб таҳия созанд.

Хабари дигар чунин унвон дорад: *«Тоҷикистон рӯзноманигор Хайрулло Мирсаидовро озод кард»*

Ҷумҳурии Тоҷикистон Хайрулло Мирсаидов, рӯзноманигор ва ҳаҷвнигори маъруфро озод кард.

Додгоҳи таҷдиди назар Хайрулло Мирсаидовро рӯзи чаҳоршанбе пас аз коҳиши ҳукмаш то ҷаримаи ҳудуди 80 000 сомонӣ (8 500 доллар, 7 300 евро) озод кард. Мирсаидов соли гузашта боздошт шуда, нӯҳ моҳи ҳукми 12 соли зиндонро, ки моҳи июл бо иттиҳомҳои тасарруфи маблағ ва додани шаҳодати бардурӯғ содир шуда буд, адо карда буд.

Додгоҳ, ҳамчунин, ҳаҷвнигор ва хонаводаи ӯро муваззаф кардааст, ки 13 000 доллари изофӣ ҳатман пардохт кунанд, то ба давлат пули тасарруфшударо ҷуброн кунанд. «Ман бо қарори додгоҳ комилан розӣ нестам, зеро ин маънои ду соли кори ҷамъиятӣ ва ҷаримаи калонро дорад. Ман ин қарорро ғайриқонунӣ медонам. Барои ҳамин боз шикоят хоҳем кард» – гуфт Мирсаидов ба DW [169].

Вакте аз ӯ пурсида шуд, ки дар ояндаи наздик чӣ кор карданӣ аст, гуфт, «9 моҳ мешавад, ки хешу табор ва дӯстонамро надидаам. Ҳоло истироҳат мекунам ва саломатиамро барқарор менамоям, зеро дар ин

муддат асабҳоям махсусан сахт осеб дидаанд. Баъдан меҳоҳам аз болои қарори суд шикоят барам».

Мирсаидов то соли 2012 ба ҳайси хабарнигори мустақили DW кор карда буд [169].

Дар ин хабар низ ҳамон хусусияти фаъолияти «Мавҷи Олмон» ба назар мерасад, ки ба рӯйдодҳо то ҳадди имкон муносибати мунсифона сурат мегирад. Масалан, дар ин ҷо, ба назари мо, унвони хабар баёнгари ҳамин мавқеъ аст. Яъне, барои хабарнигори DW, ки дар ин маврид гузориш додааст, озод шудани хабарнигор Хайрулло Мирсаидов мавзуи аввалиндараҷа аст ва ҳамин аст, ки ӯ хабари худро чунин унвон кардааст. Ҳарчанд дар гузориш аз қаллобӣ ва тасарруфи маблағи давлат аз ҷониби Хайрулло Мирсаидов ёд намешавад, бо вучуди ин “Мавҷи Олмон” озод шудани нафареро новабаста аз кӣ буданаш муҳим меҳисобад.

Мавриди таъкид аст, ки баъди ба даст овардани Истиқлол таҳаввулоти зиёде дар сиёсат, иқтисод ва иҷтимоиёти ҷомеаи Тоҷикистон ба вуқӯ пайваست. Маълум аст, ки Тоҷикистон аз нигоҳи захираҳои энергетикӣ кишвари бой ба ҳисоб меравад.

Ҳукумати кишвар дар доираи ҳазорсолаи нав бо мақсади поён бурдани сатҳи камбизоатӣ ва пешрафти иқтисодии кишвар бунёди як қатор корхонаҳои истеҳсоли ва силсиланеругоҳҳои барқи обиро ба роҳ мондааст ва маҳз бо талошҳои роҳбарияти давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон, хусусан, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон як қатор иқдомҳо дар ин самт амалӣ шуда истодаанд. Аз ҷумла, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҳама сафарҳои хориҷии хеш барои муаррифии захираҳои энергетикӣ кишвар ва ҷалби сармоя дар сохтмони неругоҳҳо ҳуҷҷату шартномаҳоро ба имзо мерасонад.

Ин мавзӯ, яъне ҷалби сармоя ба сохтмони неругоҳҳои барқи обӣ аз мавзӯҳоест, ки пайваста радиои «Мавҷи Олмон» мавриди иттилодиҳию баррасӣ қарор медиҳад. Масалан, рӯзи 27 январи соли 2007 дар барномаи иттилоотӣ роҷеъ ба сафари Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ

Раҳмон ба Ҷумҳурии мардумии Чин сухан меравад. Зикр мешавад, ки зимни ин сафар қарордод дар бораи сохтмони як неругоҳи барқи обӣ дар дарёи Зарафшон аз тарафи ширкати чинии «Синехидро» ба имзо расидааст. Мувофиқи қарордоди пешина, бунёди ин неругоҳ бояд моҳи марти соли 2007 оғоз мегардид. Аммо бинобар муҳолифати кишвари ҳамсоя оғози сохтмон ба таъхир андохта шуд. Аммо раиси ширкати «Барқи тоҷик» Шарифхон Самиев изҳор медорад, ки дер ё зуд муҳолифати кишвари ҳамсоя поён меёбад, зеро бунёди ин неругоҳ ба манфиати кишвари ҳамсоя низ мебошад. Радиои «Мавҷи Олмон» ба ин мавзӯ бозгашта, борҳо онро ба баррасӣ гирифтааст. Бояд гуфт, ки дар ин маврид мавқеи радио мунсифона, бегаразона буда, талош шудааст, ки мавзӯ дар доираи тавозуни мавқею андешаҳо муҳокима гардад. Аммо эҳсос мешавад, ки маводди радио дар баррасии мавзӯ ба ҳалли мусолимотомези масъала барои пешрафти иқтисодии минтақа нигаронида шудаанд. Аз ҷумла, дар мавриди ба таъхир афтодани бунёди НБО-и Роғун борҳо иттилоъ пахш намудааст.

Инъикоси ҳамкориҳои Покистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар соҳаи энергетика дар мисоли CASA-1000 яке аз муҳимтарин масъалаҳои равобити кишварҳои алоҳидаи минтақа мебошад, ки дар барномаҳои радиои «Мавҷи Олмон» матраҳ гардидааст. Рӯзи 12-уми майи соли 2016 бо ташрифоварии Навоз Шариф, сарвазири Покистон ва сарварони кишварҳои Қирғизистон, Афғонистон ва Тоҷикистон ба лоиҳаи CASA-1000 якҷоя асос гузоштанд. Ин лоиҳа натавон баъди ин ду кишвар балки бо кишварҳои Осиёи Марказӣ ва Осиёи Ҷанубӣ ҳамкориҳои навро оғоз мекунад.

Ин лоиҳа соли 2009 тарҳ ёфта буд, аммо бо сабабҳои гуногун амалӣ гардонда нашуд. Баъд аз таъхир имсол ҳар чаҳор кишвар ба қарор омаданд, ки ин лоиҳа амалӣ карда шавад.

Ин аввалин тарҳе махсус хоҳад ёфт, ки нерӯи барқро аз Тоҷикистону Қирғизистон ба Афғонистону Покистон интиқол медиҳад. Аз ин лиҳоз нақшаи мазкур тарҳи марказӣ буда, пас аз амалишавиаш он метавонад барои дигар нақшаву лоиҳаҳо ҳиссагузорӣ намояд. CASA-1000

муҳиммияти бештар барои Покистон дорад, зеро ин кишвар феълан ба камбуди нерӯи барқ рӯ ба рӯст. Аз ин сабаб мардуми Покистон ба ин тарҳ зиёдтар эҳтиёҷ доранд, то ҳукумати Покистон тавонад, ки ба ин васила ҳам истеҳсолоти саноатию кишоварзиро рушд диҳад ва ҳам шаҳрвандонро бо барқ таъмин намояд.

Дар ин баробар Афғонистон ҳам ба CASA-1000 хеле зиёд эҳтиёҷ дорад, зеро тамоми ноқилҳои тарҳи мазкур аз қаламрави он мегузараду барои гирифтани маблағи ҳаққи транзитӣ дар ин самт манфиатдор аст. Ҳаҷми умумини барқе, ки тариқи CASA-1000 интиқол дода мешавад, 1300 мегаваттро ташкил хоҳад дод, ки аз нишондод 1000 мегаватт ба Покистон ва 300 мегаватт ба Ҷумҳурии Афғонистон расонида мешавад. Аз ҷониби дигар, ин тарҳ яке аз манбаҳои муҳими даромади Тоҷикистону Қирғизистон ҳам хоҳад шуд. Зеро Тоҷикистону Қирғизистон дорои захираҳои бойи об буда, қувваи барқи аз лиҳози экологӣ тозаву ба муҳит безарарро истеҳсол мекунад. Аз ин лиҳоз амалишавии лоиҳаи мазкур ҳам ба манфиати муҳити зисту ҳам ба манфиати молии ҳар чор давлат хоҳад шуд.

Мушаххас ва муайян аст, ки иқтидорҳои Тоҷикистон ва Қирғизистон дар истеҳсоли нерӯи барқ дар фасли тобистон зиёд мебошанд. Дар баробари ин талаботи Афғонистон ва Покистон дар ин давра паст нашуда, баръакс, талабот ба нерӯи барқ афзоиш меёбад. Талаботи Покистон ба нерӯи барқ дар фасли тобистон то 20 гигаватт арзёбӣ мегардад, ки ин бениҳоят ҳаҷми калон мебошад. Лоиҳаи CASA-1000 дар баробари он ки нерӯи барқро аз минтақаи Осиёи Марказӣ ба минтақаи Осиёи Ҷанубӣ интиқол медиҳад, як заминаи мусоидро барои татбиқи минбаъдаи чунин лоиҳаҳо мегузорад ва бо ин васила қадамҳои минбаъдаи Тоҷикистон осонтар мешаванд ва имкониятҳои содиротии ин кишвар рӯз аз рӯз афзоиш хоҳад ёфт.

Аз нуқтаи назари тиҷоратӣ ин лоиҳа мукамал аст. Ҳамаи тарафҳо аз ин лоиҳа манфиат мегиранд. Хатти интиқолии ҳозиразамон ва пурманфиати CASA-1000 имконияти ин минтақаро тағйир дода, барои

ташкили бозори минтақавии нерӯи барқ дар Осиёи Марказӣ ва Осиёи Ҷанубӣ қадами муҳим ба шумор меравад. Лоиҳаи CASA-1000 мураккаб, вале иҷрошаванда аст. Он имконият фароҳам меорад, ки интиқоли барқи аз ҷиҳати экологӣ тоза норасоии барқро дар минтақаи Осиёи Ҷанубӣ ба низом дарорад ва ҳам ба рушди иқтисодӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ мусоидат намояд. Тавассути ин лоиҳа дар минтақа муносибатҳои иқтисодӣ ва сиёсӣ низ мустаҳкам мегарданд. Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қирғизистон, Покистон ва Афғонистон шурои байниҳукуматӣ ташкил додаанд, ки дар асоси он Лоиҳаи CASA-1000 бояд дар амал татбиқ карда шавад. Лоиҳаро аз ҷиҳати молиявӣ Бонки ҷаҳонӣ, Бонки исломии рушд, Бонки аврупоии сармоягузорӣ, Бонки аврупоии таҷдид ва рушд, Агентии рушди байналхалқии ИМА, Департаменти давлатии ИМА, Вазорати ҳамкорӣҳои байналмилалӣ Британияи Кабир, Агентии рушди байналмилалӣ Австрия ва дигар ташкилотҳои байналмилалӣ дастгирӣ менамоянд. Аз рӯйи асосноксозии техникӣ маблағи Лоиҳа соли 2011-ум 900 миллион доллари ИМА муайян гашта буд, ки вобаста ба тағйироти қурби асъор он алҳол як миллиарду ҳаштоду шаш миллион доллари ИМА-ро ташкил медиҳад.

Ин яке аз аввалин ва муҳимтарин тарҳҳост, ки метавонад аз имкониятҳои кишварҳои Осиёи Марказӣ бозгӯӣ намояд. Тоҷикистону Қирғизистон дорои захираҳои бойи обианд ва метавонанд тамоми Осиёи Марказиро бо об таъмин намоянд. Акнун барои Тоҷикистону Қирғизистон зарурат пеш меояд, ки барои оқилонаву дуруст истифода бурдани ин бойигарӣ муосиртарин техникаву технологияро рӯйи кор биёранд. Аз ин лиҳоз Лоиҳаи CASA-1000 дар баробари он, ки азим аст, ҳамчунин муҳим ва саривақтӣ аст.

Баррасии муфассали Лоиҳаи CASA-1000 аз тарафи Радиои «Мавҷи Олмон» бори дигар нишон медиҳад, ки инъикоси мавзӯҳои иқтисодӣ ва ҳамкорӣҳо дар самти энергетика барои ин радио авлавият доранд.

Ҳамин тавр, маълум мегардад, ки барномаҳои «Мавҷи Олмон» ба талаботи замон мувофиқ буда, пеш аз ҳама, манфиат ва таваҷҷуҳи

аудиторияи хуашро фаро мегиранд. Ин барномаҳо дар баробари пешниҳоди иттилои гуногун дар бораи рӯйдод ва навигарҳои кишварҳои хориҷӣ, барои ҷалби сайёҳон, тарғибу ташвиқи сиёсат, фарҳанг ва ҳунар (санъат)-и Иттиҳоди Аврупо ва Олмон нақши калон мебозанд.

Хулоса, дар фасли мазкур ҳадаф ва вазифаҳои барномасозӣ дар ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» таҳқиқ шуда, асосан, ба он таваҷҷуҳ шуд, ки дар ин ширкат ба шаклу услуби барномасозӣ ва тарзи пешниҳод чӣ гуна муносибат мешавад ва барои ҷалби бештари аудитория аз кадом имкониятҳо истифода мегардад. Дар ҳамин маврид чанд мисол ҳам баррасӣ карда шуд ва ҳамзамон, доир ба нақши муассири ин расонаи байналмилалӣ дар фазои иттилоотии олам изҳори назар шуд.

3.2. Ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» – сарчашмаи маълумот барои расонаҳои дигар

Аз аввалин хусусиятҳои расонаҳои байналмилалӣ, ки онҳо барои ҳама навъи воситаҳои ахбори оммаи дигар чун манбаи муътамади иттилоот шинохта мешаванд ва аз маводди онҳо фаровон истифода мешавад.

Ҷанбаи дигар, ки нуфузи расонаҳои байналмилалӣ баёнгар аст, аз ҷониби бахшҳои алоҳидаи расонаҳои байналмилалӣ дигар мавриди истинод қарор гирифтани матолиби онҳо мебошад. Яъне, расонаҳои байналмилалӣ ба ҳамдигар вобаста ба нахустин будани сарчашмаи иттилоъ ба маводди якдигар муносибат мекунанд ва аз қавли он хабар медиҳанд.

Аз ҳамин нуқтаи назар, мо маводди ширкати телевизион ва радиои «Мавҷи Олмон»-ро мавриди баррасӣ қарор медиҳем ва чун сарчашмаи маълумот будани онро барои расонаҳои дигар дар муҳиту фазои иттилоотии Тоҷикистон баррасӣ менамоем.

Воситаҳои ахбори оммаи расмӣ Тоҷикистон низ аз «Мавҷи Олмон» чун сарчашмаи бозғатимод истифода мегарданд. Ва ин истифодабарӣ вақте

сурат мегирад, ки матлаби «Мавҷи Олмон» ба мавқеи расмӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ аст. Аз ҷумла, нашрияти расмӣи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон - «Народная газета» дар шумораи №1, аз 4 январи соли 2017 бо номи «Демарши белорусӣ-қирғизӣ: Ҳамоиши ИИАО аз рӯи сенария баргузор нашуд» мақолаи калонҳаҷми таҳлилиро нашр кардааст [170].

Дар ин мақола суҳан дар бораи саммити Иттиҳоди иқтисодии Авруосиё (ИИАО), ки рӯзи 26 декабри соли 2016 дар шаҳри Санкт-Петербург баргузор гардид, меравад. Ин мақола аз панҷ зерсаҳа иборат аст, ки паҳлуҳои гуногуни муносибатҳои байниҳамдигарии иқтисодии давлатҳои узви ин созмон – Арманистон, Беларус, Қазоқистон, Қирғизистон ва Федератсияи Русияро дар давоми 2 соли фаъолият фаро мегирад. Мавқеи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз аввал дар муносибат ба узвияти ин созмон маълум аст ва ин мавқеъ ҷавобгӯи манфиатҳои иқтисодии Тоҷикистон аст. Яъне таҷриба ва бурду бохтҳои кишварҳои узви ин созмонро омӯхта, баъдан Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муносибаташро ба ин созмон муайян мекунад.

Гузашти вақт нишон дод, ки ин мавқеи Ҳукумати Тоҷикистон дурандешона ва дурусту созгор ба манфиатҳои иқтисодии мамлакат будааст. Дар ин матлаб ҳамоиши мазкур таҳлил гардида, дар ҳошияи он ба муаммову мушкилоти муносибатҳои давлатҳои узв ишора мешавад. Нахуст дар қабули Кодекси гумруки Иттиҳоди иқтисодии Авруосиё баҳсҳо сурат гирифтанд. Ҳарчанд Президенти Федератсияи Русия ин Кодексро тавсиф кардаву кори анҷомдодаи Гурӯҳи кориро баҳои баланд дод, аммо ба он Президенти Ҷумҳурии Қирғизистон Алмосбек Отамбоев имзо нагузошт. Зеро, ба қавли Алмосбек Отамбоев, дар он бандҳои ба ҳам муқобил ва номувофиқ дучор мешаванд. Ин бандҳо «дар оянда метавонанд ба манфиати баъзе кишварҳо бартарӣ дода, ҳамкориҳои мамлакатҳои ИИАО ҳалал расонанд» [170]. «Мавҷи Олмон» андешаи коршиносони соҳа, муовини директори Институти кишварҳои ИДМ Владимир Жарихин ва сариқтисодчии Бонки рушди Авруосиё Ярослав Лисоволикро меорад, ки

қабули Кодекси гумрук монеаҳои зиёдеро аз байн бурда, гардиши молро дар байни мамлакатҳо боло мебарад.

Дар ҳамоиш Президенти Белорус Александр Лукашенко иштирок накард ва сабабашро низ расман шарҳ надод. Ин аллакай набудани мавқеи ягона дар байни мамлакатҳои узви созмонро нишон медиҳад. Зерсавҳаҳои мақола бо номи «Минуси як» ва «Минуси якуним» аз ҳамин мазмун бар меоянд.

«Мавҷи Олмон» аз қавли Владимир Жарихин зикр мекунад, ки ҳамагуна ҳамкориҳои иқтисодӣ дар пасманзари худ ҳамкориҳои сиёсиро дорад. Бо ин сабаб, баъзе кишварҳои Иттиҳоди давлатҳои муштаракулманомеъ ба узвият дар ИИАО аз пасманзари манфиатҳои сиёсӣ нигариста, то андозае онро маҳдудияти Истиқлолияти давлатӣ меҳисобанд. Ҳамчунин баъзе коршиносон, аз ҷумла раиси Шурои назоратии Институти демография, муҳоҷират ва рушди минтақаҳо Юрий Крупнов андеша доранд, ки «муҳолифати калидии ИИАО дар он аст, ки ин созмони ҳамгирой шакли ҳуқуқи болоӣ дорад. Барои гардиши озодаи молҳо бояд монеаҳои маъмуриро аз байн бардошта, дар айни замон робитаҳои дуҷонибаи мамлакатҳои узви созмонро бояд нигоҳ дошт. Вагарна муҳолифатҳо идома меёбанд.» Ба қавли Юрий Крупнов, «ҷангҳои гӯштию ширӣ»-и Белорусу Русия ва Украина, «баҳсҳои тиҷоратӣ»-и Қирғизистону Қазоқистон нишони он ҳастанд, ки баъзан ҳамкорӣ бо баъзе кишварҳои беруна нисбат ба мамлакатҳои ИИАО бештар фоидаоваранд [170].

Аз таҳлили муфассали ин мақола бармеояд, ки ҳама андешаву мавқеъҳои дар мақола овардашуда заминаи воқеӣ дошта, ба мавқеи расмӣи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ ҳастанд. Ин бори дигар нишон медиҳад, ки «Мавҷи Олмон» новобаста аз он, ки як расонаи ғарбист, рӯйдодҳоро то андозае дар таъба ба воқеият ҳолисона инъикосу таҳлил менамояд.

Ҷолиб аст, ки матлаби «Мавҷи Олмон» (Deutsche Welle (DW)) барои Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон – «Ховар» манбаи иттилоот

гардидааст: *Меркел ҳамлаи Германияи фашистиро ба ИҶШС «мои шармандагӣ» номид [151].*

Дар идома зикр мешавад: Ҷумҳурии Федеративии Германия масъулияти доимии худро барои ҷинойтҳои вобаста ба ҳамлаи Германияи фашистӣ ба Иттиҳоди Шуравӣ 22 июни 1941 эътироф мекунад. Тавре АМИТ «Ховар» бо истинод ба «Мавҷи Германия» (Deutsche Welle (DW)) иттилоъ медиҳад, дар ин бора канслери Германия Ангела Меркел дар зернавишти видеои худ, ки рӯзи шанбеи 19 июн интишор ёфтааст, изҳор доштааст. Ин муроҷиатнома ба 80-умин солгарди ҳуҷум ба ИҶШС бахшида шудааст.

«Барои мо, немисҳо, ин мои шармандагӣ аст» – таъкид кардааст сарвари ҳукумати Германия. Миллионҳо одамон, хусусан, дар қаламравҳое, ки имрӯз марбути Россия, Украина ва Белорус, инчунин, кишварҳои Балтика мебошанд, ҳалок шуданд, – зикр кардааст вай. Набояд фаромӯш кард, ки «мо дар назди миллионҳо қурбониён ва наслҳои онҳо қарздор ҳастем», – илова кардааст канслер.

Дар ҳамин ҳол, канслери федералӣ ёдовар шудааст, ки сарфи назар аз ҳодисаҳои даҳшатноки ҷанг бисёриҳо ба Берлин дасти ошӣ дароз карданд. Германия барои ин миннатдории амиқро ҳис мекунад, илова кардааст вай.

Ангела Меркел сиёсати Президенти Иттиҳоди Шуравӣ Михаил Горбачёвро ба таври хос зикр кардааст, ки ба шарофати он Германия дар соли 1990 тавонист бо роҳи осоишта муттаҳид шавад ва аз он вақт равобиту шаҳрвандиро байни ду кишвар рушд диҳад [151].

Канслери Германия дар зернавишти видеои худ ба рӯйдодҳои ҷанде пештар дар фазои пасошуравӣ низ дахл кардааст. Вай бо таассуфи зиёд гуфтааст, ки «фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар баъзе кишварҳо вақтҳои охир маҳдуд карда шудааст – гузашта аз ин, ғайриимкон шудааст».

«Вақте ки тазоҳургарони осоишта ва намояндагони номатлуби оппозисион (ба мақомот – шарҳи АМИТ «Ховар») паси панҷара

меафтанд, ин дар муносибатҳои мо таъсири сангин мегузорад», — ибраз доштааст сарвари ҳукумати Германия.

Дар ҳамин ҳол канслер таъкид кардааст, ки Федератсияи Россия ва Германия аз ҷиҳати таърихӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодӣ бо ҳам вобастагӣ доранд. «Барои мо муколама бо Россия зарур аст», – хулоса кардааст Ангела Меркел.

80 сол пеш, қўшунҳои вермахт ба қаламрави Иттиҳоди Шуравӣ ҳамла карданд ва яке аз ҷангҳои миқёсан бузургтаринро дар таърихи башарият оғоз бахшиданд. Коршинос оид ба таърихи Аврупои Шарқӣ Франк Голчевский пештар зикр намуда буд, ки ҷанг бо ИҶШС он замон барои аксар олмониҳо ҳодисаи ногаҳонӣ буд [151].

Тавре дар оғози ин фасл зикр намудем, яке аз хусусиятҳои асосии расонаҳои байналмилалӣ он аст, ки аз онҳо на танҳо расонаҳои ба истилоҳ, мустақил, балки расонаҳои ҳукуматӣ низ ба сифати сарчашмаи иттилоъ истифода баранд.

Дар ин намуна ҳам ҳамин ҳолат ба мушоҳида мерасад. Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон аз матлаби «Мавҷи Олмон» ба сифати сарчашмаи иттилоот истифода мебарад ва ба он истинод ҳам мекунад (тавре АМИТ «Ховар» бо истинод ба «Мавҷи Германия» (Deutsche Welle (DW) иттилоъ медиҳад...).

Бамаврид аст бигӯем, ки истифода аз маводди агентӣҳо ва расонаҳои байналмилалӣ шаклҳои гуногун дорад. Мо дар мисоли таҳқиқоте, ки вобаста ба расонаҳои байналмилалӣ – радиоҳои «Озодӣ ва «BBC» аз ҷониби муҳаққиқ Ҷовид Муқим сурат гирифтаанд, мушоҳида карда метавонем, ки дар онҳо зикр мешавад, матбуоти мустақили Тоҷикистон солҳо қабл қариб нисфи саҳифаҳои худро, асосан, бо маводди радиои «Озодӣ» пур мекарданд, аммо дар аксар ҳолат сарчашмаи иттилоот зикр намешуд ва хонандаи ноогоҳ онро маводди худӣ ҳафтанома гумон мекард.

Ба ҳамин монанд, дар расонаҳо чунин ҳолатҳо мушоҳида мешаванд, ки баъзан сарчашмаи иттилоъ ва ҳатто муаллифи матлабҳо зикр намешаванд. Аз нигоҳи касбӣ, як камбудии ҷиддии фаъолият ба шумор

меравад. Аммо махсусан масъулони радиои «Озодӣ» ҳавасманди ин амал ҳастанд, зеро барои онҳо муҳим ҳарчи бештар паҳн гардидани маълумоти пешниҳоднамудаи онҳост, агар дар ин самт ҳолатҳои нақзи муқаррароти касбию қонунӣ ба мушоҳида расад ҳам, онҳо инро нодида мегиранд. Барои ҳамин ҳам ҳолатҳое, ки болотар зикраш рафт, зиёд ба мушоҳида мешуду имрӯз низ ба чашм мерасад.

Чунин ҳолат дар мисоли маводди «Мавҷи Олмон» (Deutsche Welle (DW) ҳам вучуд дорад, аммо ҳадафи мо дар ин фасл инъикосу баррасии матолибест, ки дар онҳо ба сарчашмаи аслий – «Мавҷи Олмон» истинод шудааст.

Дар ҳамин ҳабаре, ки «Ховар» нашр кардааст, мувофиқ омадани мавқеъҳо ба мушоҳида мерасад, яъне суҳанони канслери Олмон ба он мавқеъ, ки Тоҷикистон дар муносибатҳои байналмилалӣ ва пеш аз он, дар сиёсати хориҷии худ дорад, мувофиқат мекунад, чун Тоҷикистон ҳам замоне ҷузъе аз ИҶШС иштирокчии он ҳодисоти бузурги ҷаҳонӣ буд ва чунин мавқеъгирӣ ба тасаввуроте, ки дар бораи он ҳодисот дар Тоҷикистон ҳаст, мувофиқат мекунад, аз ин рӯ, дар «Ховар» ба суҳанони канслери Олмон мутаваҷҷеҳ шуда, онҳоро пурра нашр менамояд.

Ба назари мо, ин хабари «Дойче Велле» (DW) барои «Ховар» низ як фурсати муносиби изҳори назар доир ба рӯйдодҳои нозуки сиёсати ҷаҳонӣ низ гардидааст. Мо дар назар дорем онро, ки доир ба сиёсатҳои дохилӣ ва хориҷии Русия, асосан, муносибатҳои он бо Украина дар расонаҳои ҳукумати Тоҷикистон қариб ки матлабе ба нашр намерасад ва дар ин хабари муфассале, ки аз «Мавҷи Олмон» иқтибос гардидааст, ишораҳо ба ин мавзӯ ҳам пурра оварда шудааст, ки як навъ ифодагари мавқеи хабарнигорони ин агентӣ ҳам буда метавонад.

Агар ин тавр намебуд, ба ин мавзӯҳо дахл нашуда, танҳо бо қисмати хабар: «дар ҳамин ҳол, канслер таъкид кардааст, ки Федератсияи Россия ва Германия аз ҷиҳати таърихӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодӣ бо ҳам вобастагӣ доранд. «Барои мо, чун stop-baldness.net, муколама бо Россия зарур аст» [151] иқтифо мешуд, зеро чунин ҳолат дар таҷрибаи иқтибосовариҳо зиёд

ба назар мерасад, ки танҳо қисмати зарурӣ ва ба мавқеи худ мувофиқ интихоб карда шуда, қисматҳои дигар сарфи назар мешаванд.

Хабари дигар аз сомонаи pressa.tj аст:

Русҳо «Штирлитси тоҷик»-ро кино мекунанд.

Дар Русия дар бораи Раҳим Бурҳонов, фарзанди маорифпарвари шинохтаи аввали асри 20 Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим ва ҷосуси машҳури Шуравӣ, ки ўро ҳатто «Штирлитси тоҷик» ҳам ном мебаранд, филм мегиранд [155].

Аз нигоҳи аввал ва аз унвони матлаб чунин бармеояд, ки он ба Русия алоқаманд аст ва бояд суҳан атрофи Русия ва сарчашмаҳои русӣ бошад. Бинобар сабаби аз нигоҳи мо ҷолиб будани мавзӯ ва ҳам барои он ки ба «Мавҷи Олмон» робитаи бештар доштани матлаб возеҳтар гардад, овардани матни пурраи онро лозим медонем:

Бархе қисматҳои ин филмро дар кони «Заполярная» дар Воркута ба навор мегиранд. Раҳим Бурҳонов, ки дар солҳои ҷанги дуҷуми ҷаҳон дар Олмони фашистӣ ҳамчун ҷосус ифои вазифа мекард, баъди ҷанг бо тухмат маҳкум ба зиндон шуда, дар Воркута адои ҳукм кардааст.

Баъди раҳо шуданаш аз зиндон ва сафед шуданаш Раҳим Бурҳонов ба Душанбе баргашт ва дар Донишқадаи омӯзгорӣ кафедраи забони немисиро таъсис дод. Ў соли 1973 даргузашт.

Евгений Кожокин, вакили собиқӣ парлумони Русия ва раҳбари Пажӯҳишгоҳи таҳқиқоти стратегии он кишвар муаллифи филм дар бораи «Штирлитси тоҷик» мебошад.

Мунзим – падари Раҳим Бурҳонов – сафири Ҷумҳурии Бухоро дар Олмон буд ва аз ин рӯ, писари ў дар кӯдакиаш дар Олмон ба воя расида, забони немисиро мисли забони модарӣ хуб медонист. Ба ин далел, дар солҳои ҷанги дуҷуми ҷаҳон ўро бо супориши роҳбарияти Иттиҳоди Шуравӣ ба Олмони фашистӣ фиристоданд, то дар бораи нақшаҳои Олмони фашистӣ маълумот ҷамъ биорад. Ў ба сафи роҳбарони СС роҳ ёфт ва дар баҳори соли 1945 ҳатто рутбаи штурбанфюрер (майор)-и СС-ро ба даст овард. Раҳим Бурҳоновро бисёриҳо бо қаҳрамони машҳури филми «17

лаҳзаи баҳор» Макс Отто фон Штирлитс монанд мекунамд ва ҳатто прототипи Штирлитс ва «Штирлитси тоҷик» меноманд, вале баъди ҷангӯро ноодилона ба хиёнат айбдор карда, 10 сол зиндон карданд.

Раҳим Бурҳонов 29 июни соли 1909 дар Бухоро дар хонаводаи маорифпарвари машҳури ибтидои асри 20 Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим ба дунё омадааст. Падари ӯ асосгузори нахустин мактаби ҷадид дар Бухоро ва асосгузору роҳбари ҳаракати ҷавонбухориён ё ҷадидон буд, ки барои ислоҳот дар низоми пӯсидаи давлатдорӣ ва маорифи аморати Бухоро мубориза мебуд.

Раҳим Бурҳонов дар солҳои 20 дар Олмон таҳсил кардааст. Бино ба гузориши «Мавҷи Олмон» (Deutsche Welle) Раҳим Бурҳонов аз ҷумлаи ҷавонону наврасоне буд, ки Ҷумҳурии халқии шуравии Бухоро барои таҳсил ба Олмон фиристод. Аммо профессор Манфред Лорентс ва Александр Хайзер, ду тоҷикшиноси шинохтаи Олмон менависанд, ки сабаби дар Олмон зиндагӣ ва таҳсил кардани Раҳим Бурҳонов ин буд, ки падараш Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим дар солҳои 20 ба ҳайси сафири Ҷумҳурии Бухоро дар Олмон кор мекард.

Шерзод Бурҳонов, набераи Раҳим Бурҳонов, дар суҳбат бо «Мавҷи Олмон» гуфт: «Ӯ дар ҷумҳурии Веймар забони олмониро омӯхт. Раҳим Бурҳонов дар Берлин дар манзили донишманди шинохта Рейхардт зиндагӣ мекард. Ӯ сипас таҳсилашро дар шаҳри Кеслин дар Померания идома дод. Шояд шавқаш ба забоншиносӣ, шояд часпу талоши худӣ ӯ буд, ки дар се сол на фақат забони олмониро комилан омӯхт, балки анъанаҳо ва фарҳанги мардуми Олмонро низ аз худ кард». [155]

Баъди бозгашт ба СССР Раҳим Бурҳонов рабфаки Ленинград, Донишқадаи хоҷагии халқӣ ба номи Плеханови шаҳри Маскав ва Академияи низомии муҳандисии ба номи Куйбишевро хатм кард.

Дар пайи хатми таҳсил Раҳим Бурҳонов ба Душанбе баргашт ва дар Донишқадаи омӯзгорӣ ба ҳайси устод ба фаъолият пардохт. Аммо соли 1943, дар айни авҷи Ҷанги Бузурги Ватанӣ Бурҳоновро ба хидмати ҳарбӣ даъват карданд. Дониши хуби забони олмонӣ сабаб шуд, ки ӯро на ба

чабҳои ҷанг, балки ҳамчун ҷосуси Шуравӣ ба ақибгоҳи душман бифиристанд.

Манфред Лоренс ва Александр Хайзер менависанд: «Интихоби мақомоти амнияти СССР беҳуда набуд. Тарҷумаи ҳоли ҷолиби Бурҳонов худ баёнғари аҳволи ӯ буд. Ӯ на фақат забонҳои немисиву англисиро хуб медонист, балки ҳаёти иҷтимоиву сиёсии Олмони он давронро низ хуб мефаҳмид. Худи тарзи зиндагии ӯ низ мисли як олмонӣ буд. Чунин сифатҳое, чун дақиқӣ, поквичдонӣ ва боадабӣ аз хосиятҳои табиати Бурҳонов буд. Ин ҳама ба мақомоти амнияти далели кофӣ меод, ки ӯро ба сафи худ ҷалб кунанд, хусусан, дар он солҳои саҳти ҷанг» [155].

Баъди тамринҳои махсус Раҳим Бурҳоновро аз марз гузаронда, ба ақибгоҳи душман партофтанд. Вазифаи ӯ даромадан ба боварии мақомоти Олмони фашистӣ ва барқарор кардани роҳҳои робита барои ирсоли маълумот аз фармондеҳии Олмони фашистӣ ба мақомоти Шуравӣ буд. Раҳим Бурҳонов бояд аз ҷумла маълум мекард, ки роҳбарони Олмони фашистӣ дар мавриди Осиеи Марказӣ чӣ нақша доранд?

Муаррихи тоҷик Сайфулло Муллоҷонов дар суҳбат бо «Мавҷи Олмон» дар ин бора гуфт: «Шоҳидон мегӯянд, дониши комили забони немисӣ ба ӯ имкон дод, ки ба ситоди идораи ҷосусии фашистон ворид шавад ва ба мақомоти ҷосусии Шуравӣ дар бораи нақшаҳои Вермахт маълумот диҳад. Бурҳонов Штирлитси тоҷик буд» [155].

Бурҳонов дар Олмони фашистӣ то ба рутбаи штурмбанфюрер расид ва ғалаба бар фашизмро дар бемористони Карлсбад (ҳоло шаҳри Карлови Вари дар Чехия) пешвоз гирифт.

Ӯро барои хидмати ҷасуронааш дар ақибгоҳи душман бо ордени Байрақи Сурх ва ҷандин медал сарфароз гардониданд, вале баъди ҷанде бо тухмат ба хиёнат айбдор карда, зиндонияш карданд.

Раҳим Бурҳонов ҳатто дар зиндон, ки ҳукмашро дар Воркутаи иқлимаш қаҳратун адо мекард, ором наменишаст. «Мавҷи Олмон» менависад: «Дар зиндони Воркута Бурҳонов ду китоб навишт: Луғати муколамавии тоҷикиву немисӣ ва «Фонетикаи забони немисӣ». Ба ҷойи

қоғаз ӯ қоғазӣ ресептҳои тиббиро истифода мебард ва ба ҷои муқова – пайтобаҳои кухнаро».

Танҳо дар соли 1956, баъди мурдани Иосиф Сталин, Раҳим Бурҳонов аз маҳбас озод шуд ва ба Душанбе баргашта, дар Донишқадаи омӯзгорӣ кафедраи забони немисиро таъсис дод.

Ӯ дар солҳои поёни умраш ба навиштани муҳимтарин асари зиндагии худ – «Луғати немисӣ ба тоҷикӣ» сар кард. Ба гуфтаи наберааш, шабҳо то соати се рӯйи ин луғат кор мекард ва субҳ алақай соати 6 меҳесту ба кор мерафт.

Раҳим Бурҳонов соли 1973 дар синни 64 аз олам ҷашм пӯшид. Умр даст надод, ки ӯ «Луғати немисӣ ба тоҷикӣ»-и навиштаашро ҷоп кунад. Ин китобро танҳо баъди 30 соли даргузашти Раҳим Бурҳонов шогирдаш Хайрулло Сайфуллоев ҳамроҳ бо профессори Донишгоҳи Гумболдти Берлин Лутс Жеҳак бо такмил ва иборат аз 55 ҳазор калима нашр карданд [155].

Тавре аз ин матлаб дида мешавад, ҳарчанд суҳан дар бораи он аст, ки русҳо дар бораи Штирлитси тоҷик филм гирифтанд меҳоянд, аммо маълумоти асосие, ки доир ба ин қаҳрамон оварда мешавад, дар таҷа ба маълумоти «Мавҷи Олмон» тазаққур меёбад.

Ин матлаб ҳам бори дигар ҳамон афкоре, ки дар фасли пешин доир ба моҳияту мақсади фаъолияти ширкати телевизион ва радиои «Мавҷи Олмон» тазаққур ёфта буд, собит менамояд, ки барои «Дойче Велле» (DW) мавзӯҳои мамнуъ вучуд надорад ва он қариб ҳама мавзӯ ва масъалаҳоро ба таври ақсаран воқеӣ пешниҳод мекунад.

Расонаи дигаре, ки дар ҷазои иттилоотии Тоҷикистон ҳузури фаъол дорад, ширкати «Азия–плюс» мебошад, ки баробари ҳафтанома шабакаи радио ва сомонаи худро дорад ва дар маводди худ ба расонаҳои бонуфузи хориҷию байналмилалӣ истинод карда, назари қоршиносонаро низ пешниҳод менамояд.

Аз ҷумла, дар чунин мавод, ки аз ҷониби коршиносони масоили сиёсӣ таҳия мешавад, ба маводди «Мавҷи Олмон» ҳам бештар таваҷҷуҳ мешавад. Ба гунаи мисол якчанд намунаҳоро тазаккур медиҳем.

Як ҳафтаи ҷаҳон: Муносибати воқеии Чин бо Осиёи Марказӣ ва масъалаи садоқат ба ватан дар Русия

Шарҳи рӯйдодҳои асосии байналмилалӣ ҳафтаи сипаришуда, ки ба минтақаи Осиёи Марказӣ дахл доранд – аз моҷароҳои дипломатӣ то мушкили муҳоҷирати корӣ ва шахравандӣ [161].

Дар ин сарлавҳа ва зершарҳи он, ки ба рӯйдодҳои муҳимми байналмилалӣ дар давоми ҳафта ва инъикоси онҳо аз ҷониби расонаҳои кишварҳои алоҳида ва ҳам расонаҳои байналмилалӣ бахшида шудааст, чанд хабар батафсил тазаккур меёбад, ки мо ба хабаре, ки, асосан, ба «Мавҷи Олмон» истинод шудааст, таваҷҷуҳ мекунем: «Ҳафтгонаи Бузург»: тартиботи ҷаҳонӣ зери хатар аст?

Рӯзи 17 апрел вазирони хориҷаи кишварҳои G7, ки ба он Олмон, Фаронса, Италия, ИМА, Британияи Кабир, Канада ва Ҷопон шомиланд, дар як гирдиҳамоии серӯза дар Ҷопон гирдиҳам омаданд. Ёдрас мекунем, ки Ҳафтгонаи бузург («Гурӯҳи ҳафт», G7) як маҳфили ғайрирасмӣ байналмилалӣ, ки Британияи Кабир, Олмон, Италия, Канада, Фаронса, Ҷопон ва ИМА, яъне кишварҳои аз ҷиҳати технологӣ ва иқтисодӣ пешрафтaro муттаҳид мекунанд.

Ин дафъа мавзуи аслии баҳс мушкили ҳифзи тартиботи ҷаҳонӣ буд, ки ба гуфтаи иштирокчиёни ҳамоиш, ба далели ҷанг дар Украина ва афзоиши ташаннуч дар атрофи Тайван зери хатар қарор дорад.

Ба навиштаи нашрияи олмонии Frankfurter Allgemeine, намояндагони кишварҳои G7 бо назардошти, пеш аз ҳама, Русия ва Чин, хушдор додаанд, ки аз ҳар гуна кӯшиши тағйири низоми байналмилалӣ бо зӯр пешгирӣ шавад.

Дар мулоқот аҳаммияти сулҳу субот дар гулӯгоҳи Тайван тасдиқ шуда, аз вазъи баҳри Чини Шарқӣ ва Чини Ҷанубӣ, инчунин масъалаҳои марбут ба Шинҷону Тибет изҳори нигаронӣ карда шуд.

Вазири корҳои хориҷии Чопон дар ин робита гуфт: «Мо ҳама гуна кӯшиши якҷониба бо роҳи зӯрӣ тағйир додани вазъи мавҷударо рад хоҳем кард». Ба навиштаи ин нашрия, Чин саъй дорад мавқеи қудрати худро дар минтақа, аз ҷумла аз лиҳози иқтисодии ҳарбӣ густариш диҳад.

Дар фаҳмиши ҷомеаи ҷаҳонӣ «тартиботи ҷаҳонӣ»-и муосир ба ду принцип асос ёфтааст.

Якум, дар асоси принципи дахлнопазирии сарҳадҳои байнидавлатӣ, ки баъд аз ҷанги дуҷониба ҷаҳон ва пошхурии Иттиҳоди Шуравӣ муқаррар карда шудаанд.

Аз ин нуқтаи назар, бозбинии сарҳадҳои муқарраршуда ва эътирофшудаи байналмилалӣ ғайри қобили қабул доништа мешавад, зеро он ҳатман боиси ҷангу низоъҳои нав хоҳад шуд.

Дуюм, аз рӯйи принципи баробарӣ дар назди ҳукуқи байналмилалӣ, ки ба кишварҳо бо назардошти таҳриму инзиво имкон намедиҳад, ки ба ҳамсояҳои заифтар ҳамла кунанд ва онҳоро забт кунанд.

Пас аз пошхурии Иттиҳоди Шуравӣ ва таъсиси ИА дар ҷаҳони Ғарб эътиқоди умумӣ вучуд дошт, ки минбаъд қитъаи Аврупо аз низоъҳо озод хоҳад буд ва низоъҳои бузурги сермиллат паси сар шуданд. Ин ба «демилитаризатсия (ғайринизомӣ кардан)-и Аврупо дар солҳои 1990 ва 2000-ум оварда расонд, вақте ки аксарияти кишварҳои узви ИА ҳароҷоти низомии худро пайваста кам мекарданд.

Аз ин лиҳоз, кишварҳои G7 муноқишаҳои охири ҷаҳониро маҳз кӯшиши бознигарии марзҳо медонанд, ки тартиботи муқарраршудаи ҷаҳониро зеро хатар мегузорад.

Аз рӯйи ин мантиқ, агар имрӯз ба як кишвар иҷоза дода шавад, ки кишвари дигарро бидуни ҷазо ишғол ва нобуд созад, пас пагоҳ кишвари дигаре низ ҳамин тавр рафтор мекунад ва рӯзи дигар ҳар давлати сеюм боз ҳақ хоҳад дошт, ки бо ҳамсояҳо ё рақибони заифтараш чунин муносибатро раво донад – он гоҳ тамоми тартибот ва суботи ҷаҳонӣ аз байн меравад.

Дар ин робита, нишастии Чопон бори дигар бояд «азми қатъии кишварҳои G7-ро барои нигоҳ доштани тартиботи байналмилалӣ бар асоси волюияти қонун» нишон меод.

Мутаассифона, қомеаи ҷаҳонӣ дар муқобили он ки дар кишварҳои Шарқи Наздик меғузараду аз боиси он ҳазорон одамон ҳалок мешаванд, ҳомӯш аст. Ҳамчунин кишварҳои G7 ин рӯйдодҳоро нодида мегиранд ва ҳатто баъзе аз ин кишварҳои пешрафта ҳудашон омили бесуботӣ дар Шарқи Наздик ҳастанд. Ва ҳар кишваре бар ҳилофи манфиати ин кишварҳо амалкарде анҷом диҳад, бе риояи ҳуқуқи башар ва тартиботи муқарраршудаи муносибатҳои байналхалқӣ мавридитаҳриму ҷазо қарор мегирад. Ва ин муносибатҳои духӯра авзои ҷаҳонро печидатар менамоянд.

Дар ҳамин ҳол, Чин ва Русия ҳар кадом ба ин нишаст ба таври худ посух доданд: Флоти Уқёнуси Ором, ба навиштаи DW, дар ҳамин вақт дар наздикии соҳилҳои Чопон машқҳои густарда анҷом меод.

Дар робита ба Чин, Ван Венбин, суҳангӯи вазорати хориҷаи Чин гуфт, ки «воҳӯрии вазирони хориҷаи G7 ба корҳои дохилии Чин дағалона даҳлат карда, Чинро бадқасдона тухмат ва бадном кардааст» ва «баёния худбинӣ, таассуб ва хоҳиши барқасдонаи муҳосира ва боздошти Чинро аз ҷониби ин гурӯҳ инъикос мекунад» [161].

Тавре дида мешавад, ҳарчанд дар ин шарҳ аз ҷанд расонаи дигар ҳам иқтибос шудааст, аммо, ба назари мо, маълумоти муҳим навиштаи «Мавҷи Олмон» аст, ки чун натиҷаи барҳӯрд оварда шудааст ва чун авҷи ҳодисот доништа мешавад.

Матлаби дигар ҳам, ки чун матлаби пештар ба қалами сиёсатшинос Парвиз Муллоҷонов тааллуқ дорад, ба шарҳи ҳаводиси ҷаҳон бахшида шудааст.

Аз ин намуна ҳам чунин бармеояд, ки дар шарҳи муҳимтарин хабари ин ҳафта низ истиноди асли ба «Мавҷи Олмон» (DW) ва дар муқоиса ба сарчашмаҳои дигар ба он бештар таваҷҷуҳ зоҳир гардидааст.

Дар баробари ин, расонаҳои фазои иттилоотии Тоҷикистон, инчунин, бахши тоҷикии радиои «Озодӣ» низ дар матолиби худ ба «Мавҷи Олмон» (DW) истинод мекунад, ки чанде аз онҳоро зикр менамоем.

Тоқаев манд.

Сиёсати Қазоқистон бо Тоҷикистону дигарон чӣ хоҳад шуд?

Қосимҷомарт Тоқаев дар интихоботи рӯзи 20-уми ноябр, дигарбора раиси Ҷумҳурии Қазоқистон интихоб шуд. Вай ба иҷрои дурнамои сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвараш 7 сол муҳлат дорад.

Ин интихоботи дуввуми сиёсатмадори 69-сола дар се соли охир аст. Ба иттилои расмӣ, Қосимҷомарт Тоқаев дар сабқат бо рақибони худ 81 дарсади раъӣ интихобкунандаҳоро ба даст овард. Нозирону муҳолифон шубҳа карданд, аммо ҳеҷ нооромии иҷтимоӣ дар пай нашофт.

Пас аз тазоҳуроти густурда бо талафоти зиёд дар моҳи январи имсол, ба назар мерасад, ҷомеаи Қазоқистон барои пазируфтани ҳукумати Тоқаев ба унвони сиёсатмадори мустақил ва бидуни ғимояти Нурсултон Назарбоев омодаанд.

Тоқаев дар рӯзи интихобот таъкид кард, ки дар Қазоқистон ислоҳоти сиёсӣ идома хоҳад дошт, рӯйи пайдо шудани чехраҳои нав дар порлумон ҳисоб мекунад ва сиёсати бисёрҷонибаи Қазоқистонро идома медиҳад. «Бо дар назар гирифтани мавқеи геополитикии Қазоқистон, доштани 300 миллиард доллар дар иқтисоди мо ва бо ин ки дар бозори мо ширкатҳои фаромарзии азим кор мекунанд, Қазоқистонро лозим аст, сиёсати хориҷии чандҷонибаро рӯйи даст бигирад», – гуфт Тоқаев.

Баёнияи Қосимҷомарт Тоқаев дар шаҳри Санкт-Петербург дар мавриди ба расмӣ нашинохтани давлатҳои худхонда дар қаламрави Украина боиси воқунишҳои ҷаҳонӣ ва мавриди қабули ҷомеаи Қазоқистон гардид. Аммо аён аст, ки ин баёния ба идомаи ҳамкорӣ бо Русия таъсири хося нашофт.

«Қазоқистон тамоми кӯшиши худро барои рушди бештари равобит бо шарикҳои стратегии доимӣ бо Русия, шарикҳои стратегии абадӣ бо Чин, шарикҳои стратегӣ бо Амрико, ҳамкориҳои ҳамҷониба бо кишварҳои

бародари Осиёи Марказӣ ва, албатта, бо Туркия ва ҳамаи кишварҳои Осиё ва Ховари Миёна ба кор хоҳад гирифт», – иқтибос овардааст радиои «Мавҷи Олмон» (DW) аз суҳбати пешазинтихоботии Тоқаев [133].

Дар хабари дигар низ сарчашмаи асосии маълумот «Мавҷи Олмон» (DW) доништа мешавад:

Аз Сиан то Берлин.

Сабаби таваҷҷуҳ ба Тоҷикистон ва ҳамсояҳояш чист? Дар пасманзари амалиёти махсуси низомии Русия дар Украина кишварҳои Осиёи Марказӣ мавриди таваҷҷуҳи бесобиқаи бозигарони ҷаҳонӣ ва минтақавӣ қарор гирифтаанд.

Шаҳри Берлин бори аввал рӯзи 29-уми сентябр мизбони сарони кишварҳои Осиёи Марказӣ дар қолаби С5+1 буд. Даҳ рӯз пеш аз он дидори мушобеҳ бо Ҷо Байден, раисҷумҳури Амрико дар Нью-Йорк гузашт.

Натиҷаи ин нишаст баёниёе буд, ки аз эҷоди «шарикии стратегии минтақавӣ» байни Олмон ва кишварҳои Осиёи Марказӣ хабар дод.

Сарони кишварҳои минтақа тааххуди худро ба усули «эҳтиром ба ҳокимият, Истиқлол ва тамомияти арзии ҳамаи кишварҳо» ва ҳамчунин «мамнуияти таҳдид ба истифода аз зӯр» эълон карданд. Агарчи калимаи «Украина» ва «Федератсияи Русия» дар санад вучуд надошт, бо таваҷҷуҳ ба амалиёти махсуси низомии Русия дар Украина ба назар мерасад, ки ин паём ба онҳо фиристода шуд.

Ҷонибҳо ба зарурати тақвияти ҳамкорӣ бо Олмон дар заминаҳои рушди барқи сабз, соҳибкории хусусӣ, таҳкими робитаҳои тиҷоратиро ба воситаи «даҳлезҳои мобайнӣ» ва ғайра таъкид карданд.

Ба навиштаи «Мавҷи Олмон», таваҷҷуҳи ин кишвар ба Осиёи Марказӣ аҳаммияти бештаре касб мекунад [133].

Гузориши танқидӣ дар бораи артиши Украинаро месанҷанд. Гузориши созмони Amnesty International дар бораи сӯиистифодаи низомиёни украинӣ аз макотиб ва манзилҳои зисти сокинонро қоршиносони байналмилалӣ месанҷанд.

Дар ин бора «Мавчи Олмон» хабар додааст. Ҳомиёни ҳуқуқ дақиқ карданианд, ки чаро ин гузориш воқуниши манфӣ ба бор овард. «Мо мехоҳем фаҳмем, ки чаро чунин шуд ва аз ин бояд дарс гирем» [139],— гуфтанд дар ин созмон.

Гузориши Amnesty International дар расонаҳои Русия зиёд бозтоб ёфт ва баъдан, созмон таассуф хӯрд, ки дар он гузориш амалиёти махсуси низомии Русияро маҳкум накардааст. Дар гузориши ин созмон аз рӯзи 4-уми август гуфта мешуд, ки низомиёни украинӣ дар мактабу хонаҳои сокинон пинҳон мешаванд ва ҷони одамони одиро бо ин корашон дар хатар мегузоранд. Ин гузориш ҳашми мансабдорони украиниро ба бор овард ва созмонро ба ҷонибдории Русия муттаҳам карданд.

Агнесс Каламар, раҳбари Amnesty International, гуфт, ки ҳадафи онҳо чунин набуд, балки мехостанд, Русия ва Украина ҷони мардуми одиро дар хатар нагузоранд.

Ба ин монанд, дар чанд хабари дигари радиои «Озодӣ» ҳам сарчашмаи асосии маълумот «Мавчи Олмон» дониста мешавад: Лукашенко аз Олмон хост, ҳудуди 2 ҳазор муҳочирро қабул кунад.

Олмон даъвати Минскро дар бораи қабули 2 ҳазор муҳочире, ки дар як урдугоҳи муваққатӣ дар марзи Белорус бо Лаҳистон қарор доранд, рад кард. Бино ба иттилои «Мавчи Олмон», намояндаи расмӣ ҳукумати Олмон 22-юми ноябр гуфтааст, ин кишвар ва Иттиҳоди Аврупо наметавонанд пешниҳоди раҳбари Белорус Александр Лукашенко ро пазиранд [142].

Дар Олмон 1,2 миллион коргар намерасад. Агентии федеролии меҳнат дар Олмон аз норасоии 70 нави мутахассисон дар ин кишвар хабар додааст. Ба навиштаи хабаргузори «Мавчи Олмон», дар ин кишвар 1,2 миллион коргар намерасад.

Маркус Йергер, як мақомдори Олмон гуфтааст, ки норасоии коргарон ва мутахассисон ба иқтисод зиён мерасонад. Ӯ даъват кардааст, ки аз кишварҳои дигар бояд мутахассисонро бештар барои кор даъват кунанд. «Дар Олмон омӯзонидани 390 касб ҷараён дорад, вале касбомӯзон кам ҳастанд», — гуфтааст ӯ.

Ба иттилои Донишгоҳи иқтисодии Олмон, дар ин кишвар бештар коргарон дар соҳаи иҷтимоӣ намерасанд. Дар Олмон ба муҳандисони сохтмон, устоҳои таъмири таҷҳизоти хонаҳо ва ронандаҳои мошинҳои боркаш аз ҳама бештар ниёз будааст [142].

Ҳамин тавр, маълум мегардад, ки ширкати телевизион ва радиои «Мавҷи Олмон» ҳамчун як расонаи бонуфузи байналмилалӣ дар муҳити иттилоотии ҷаҳон мавқеи устувор дорад ва ҳамчун сарчашмаи иттилоъ барои расонаҳои дигар доништа мешавад.

Дар ин баробар, бахши тоҷикии радиои «Озодӣ», ки яке аз расонаҳои фазои иттилоотии Тоҷикистон доништа мешавад, дар матолиби худ ба «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи иттилоъ мутаваҷҷеҳ мешавад. Ҳарчанд ин як падидаи маъмулист, ки расонаҳои байналмилалӣ ба якдигар истинод мекунанд, вале аз ҷониби расонае ҳамчун «Озодӣ», ки дар тамоми ҷаҳон маъруфият дорад, таваҷҷуҳ намудан ба матолиби «Мавҷи Олмон» далели мавқеи устувор доштани он дар фазои иттилоотии олам аст.

Агар дар расонаҳои дохилии Тоҷикистон, ки чанд намуна аз иқтибосовариҳои онҳо зикр шуд, таваҷҷуҳ намудан ба «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи маълумот як амали маъмулӣ бошад (чун дар аксар кишварҳо чунин ҳолат ба назар мерасад, ки агентҳои ҷаҳонӣ ва расонаҳои байналмилалӣ ҳамчун сарчашмаи маълумот доништа мешаванд), пас, ба он истинод намудани расонаҳои дигар аз аломатҳост, ки нишони мавқеи устувори «Мавҷи Олмон» дар саросари ҷаҳон ҳамчун расонаи таъсиргузор мебошад.

Хулоса, дар фасли дуҷуми боби мазкур ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи маълумот барои расонаҳои дигар мавриди баррасӣ қарор гирифт. Дар ин фасл баррасии мисолҳо, асосан, аз расонаҳои дохилии Тоҷикистон сурат гирифтааст, ки дар матолиби онҳо ба «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи аслии маълумот ишора шудааст. Маълум мегардад, ки ширкати «Мавҷи Олмон» баробари он ки бевосита дар фазои иттилоотии Тоҷикистон мавқеъ дорад, яъне ба он таваҷҷуҳ ҳаст, боз дар баробари ин, дар ҷомеаи иттилоотии кишвар ҳам ба он диққат

дода мешавад ва аз матолибаш ба сифати сарчашма истифода мегардад. Дар мисоли чанд намуна ба назар мерасад, ки матолиби ин ширкат барои расонаҳои ҳукумати кишвари Тоҷикистон низ сарчашмаи иттилоот будааст ва мавридҳои истинод ба он ҳам ба мушоҳида мерасад. Маълум мегардад, ки ба мисли дигар расонаҳои байналмилалӣ, «Мавҷи Олмон» барои расонаҳои мустақили фазои иттилоотии Тоҷикистон ҳамчун манбаи иттилоъ шинохта мешавад ва аз матолиби он истифода мегардад.

ХУЛОСА

Фаъолияти расонаҳои байналхалқии кишварҳои абаркудрат дар кишварҳои дигар аз нишонаҳои демократия ва риояи ҳуқуқи шаҳрвандон ба гирифтани иттилои алтернативӣ мебошад. Ҳамчунин набояд фаромӯш кард, ки ин расонаҳо сиёсату манфиатҳои давлату ҳукумати худро ифода карда, дар ташаккули афкори ҷомеаи кишварҳое, ки фаъолият менамоянд, нақши назаррас мегузоранд.

Ба шарофати истиқлоли давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баробари ВАО-и гуногунмоликияти ватанӣ фаъолият доштани намоёндагҳои расонаҳои хориҷӣ (аз ҷумла «Озодӣ», Би-Би-Си, «Мавҷи Олмон» ва ғайра), аз як тараф, ба шартномаҳои байналхалқию байнидавлатӣ рабт дошта бошад, аз паҳлуи дигар, нишонаи эътирофи арзишҳои умумибашарие мисли озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоот аз ҷониби Давлату Ҳукумати Тоҷикистон мебошад. Ҳамчунин, ин амал бозгӯи узви фаъоли ҷомеаи ҷаҳонӣ ва дар роҳи эъмори ҷомеаи демократӣ устувор будани Ҷумҳурии Тоҷикистонро нишон медиҳад.

Фаъолият доштани расонаҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон ба пешрафти журналистикаи тоҷик низ мусоидат менамояд. Рақобати солим дар пешниҳоди иттилоии саривактии дуруст, гирифтани малакаву маҳорати касбӣ аз ҳамкорони хориҷӣ, омӯзиши усулҳои муосири омодаسازی маводди журналистӣ ва таҷрибаи истифодаи технологияи нави иттилоотӣ дар фаъолияти амалӣ боиси рушди касбияти кормандони воситаҳои ахбори омма мегардад. Созмонҳои байналмилалии журналистӣ ҳар сол вазъи риояи ҳуқуқи одамонро дар иттилоъгирӣ ва озодии баён дар кишварҳои олам омӯхта, таҳлил мекунанд. Дар ин таҳлилҳо Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муқоиса бо бисёр кишварҳои олам ва аз ҳама давлатҳои Осиёи Марказӣ болотар аст. Зеро Ҳукумати Тоҷикистон пайваста ба муаммоҳои фаъолияти журналистон таваҷҷуҳ ва нақши онҳоро дар пешрафти ҷомеаву ислоҳи камбудихо эътироф менамояд. Аз қонунгузориҳои ҷинойтӣ ба қонунгузориҳои граждани гузаронидани моддаҳои 135 ва 136-и

Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, фармони №622-и Президенти мамлакат аз 7-уми феввали соли 2009 «Дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводди танқидию таҳлилии воситаҳои ахбори омма», Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 4-уми марти соли 2005) «Дар бораи нишастҳои матбуотӣ», ба таври танатанавӣ ҷашн гирифтани Рӯи матбуоти тоҷик, Рӯзи кормандони радио ва телевизион гувоҳи ин таваҷҷуҳ ва эътироф мебошанд. Ҳамаи ин қомеъҳои натиҷаи сиёсати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошанд.

Дар шароити муосир, ки замони бошиддат доман паҳн кардани раванди ҷаҳонишавӣ мебошад, тамоми муносибатҳои ҷамъиятӣ ба таҳаввулоту дигаргуниҳо дучор гардидаанд. Дар ин миён, ин раванд ба рушд ёфтани соҳаҳо низ муосидат мекунад ва боиси дигаргун гардидани онҳо аз ҳар нигоҳ низ мегардад.

Дар мисоли расонаҳо ин дигаргуниҳо бениҳоят ҷиддӣ ҳастанд, зеро асри навро асри иттилоот ном мебаранд, ки давоми бештар аз бист соли садаи ХХI ин ҳақиқат ошкортар гардида истодааст.

Ҳарчанд масъалаи муҳимияти иттилоот ҳамеша дар мадди назар буду ҳаст, аммо дар замони муосир инқилобҳои техникаӣ иттилоъро ба муҳимтарин унсури идоракунанда табдил доданд. Аз ин хотир ҳар давлат талош мекунад, амнияти фазои иттилооти худро таъмин намояд. Таъмини амнияти иттилоотӣ ин ҷузъе аз амнияти миллӣ ва осоиштагии кишвар мебошад.

Ин ҳақиқат аз таърихи рӯзноманигории ҷаҳон ва кишварҳои алоҳида маълум аст, ки ҳамеша дар ҳама маврид ба расонаҳо таваҷҷуҳ буд ва барои рушду пешрафти онҳо ба қадри имкон кӯшиш карда мешуд, вале дар замони имрӯз ин нақшу мавқеъ ниҳоят муассир аст, ки онро дар фаъолияти ҳамаҷузъаи расонаҳои байналмилалӣ ва агентҳои иттилоотии ҷаҳонӣ мушоҳида мекунем.

Иттилоот ҳамчун муҳимтарин абзор дар сиёсату амнияти иқтисод ва ҳамин тавр, тамоми соҳаҳо доништа мешавад. Ин аст, ки дар муҳити

иттилоотии олам барои бештар фаро гирифтани худуду мавзёҳо кишварҳои абарқудрат ва таъсиргузор ҳамаҷониба кӯшиш менамоянд. Ин кӯшишҳо бо роҳҳои таъсис додану тавсеа бахшидани доираи фаъолияти агентҳои иттилоотӣ ва расонаҳои байналмилалӣ амалӣ карда мешаванд.

Кори диссертатсионии мо низ бо назардошти ҳамин нуктаҳо ва бо фарогирии мақсаду вазифаҳои мушаххас сурат гирифт.

Барномаву гузоришҳои «Мавҷи Олмон», пеш аз ҳама, манфиат ва таваҷҷуҳи аудиторияи ҳудашро фаро мегиранд. Ин матлабҳо дар баробари пешниҳоди иттилои гуногун дар бораи рӯйдод ва навиғариҳои кишварҳои хориҷӣ, барои ҷалби сайёҳон, тарғибу ташвиқи сиёсат, фарҳанг ва ҳунар (санъат)-и Иттиҳоди Аврупо ва Олмон нақши калон мебозанд.

Дар натиҷаи муқоисаи барномаҳои радиои «Озодӣ» ва «Мавҷи Олмон», маълум гардид, ки на ҳама маълумоте, ки расонаҳои байналмилалӣ доир ба моҳияти фаъолият ва шакли идориву маъмурии худ медиҳанд, дурусту воқеӣ аст. Инро дар мисоли яке аз расонаҳои байналмилалӣ дар миқёси кишварҳои Осиёи Марказӣ нуфуздошта – радиои «Озодӣ», бештар мушоҳида кардан мумкин аст.

Ширкати телевизион ва радиои «Мавҷи Олмон» ҳамчун як расонаи байналмилалӣ дар фазои иттилоотии ҷаҳон мавқеи устувор дорад ва ҳамчун сарчашмаи иттилоъ барои расонаҳои дигар доништа мешавад. Аз ҷумла расонаҳои дигари байналмилалӣ монанди радиоҳои «Озодӣ», Би-Би-Си ва баъзе воситаҳои ахбори Тоҷикистон дар матолиби худ ба «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи иттилоъ мувоҷеҳ мешавад. Ҳарчанд ин як падидаи маъмулист, ки расонаҳои байналмилалӣ ба якдигар истинод мекунанд, вале аз ҷониби расонае ҳамчун «Озодӣ», ки дар тамоми ҷаҳон маъруфият дорад, таваҷҷуҳ намудан ба матолиби «Мавҷи Олмон» далели мавқеи устувор доштани он дар фазои иттилоотии олам аст. Инчунин, ВАО-и Тоҷикистон (нашрияҳои «Народная газета», «Азия-плюс», агентии «Ховар» ва ғайра) низ баъзан аз барномаву гузоришҳои «Мавҷи Олмон» истифода менамоянд. Ин матлабҳо ба мавқеи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, нишон медиҳанд, ки «Мавҷи Олмон» новобаста

аз он, ки як расонаи ғарбист, рӯйдодхоро то андозае дар така ба воқеият холисона инъикосу таҳлил менамояд.

Ба ин тариқ, омӯзишу таҳқиқ, таҳлили мавзуи мазкур имкон дод, ки мо ба чунин натиҷаҳо расем:

1. Расонаҳои иттилоотии ҷаҳонӣ, ки ба кишварҳои алоҳида тааллуқ доранд, чанд марҳилаи инкишофро паси сар намуда, бо назардошти манфиатҳои геополитикии мамлакатҳои абарқудрат ба онҳо таваҷҷуҳ хос зоҳир гардида, барои тавсеаи фаъолияти онҳо шароит ва имкониятҳо фароҳам оварда шудааст [1-М].

2. Раванди инкишофи расонаҳои иттилоотӣ манфиатдор будани ҳукуматҳои кишварҳои бузургро дар самти кӯшишҳо барои идоракунии иттилоот дар минтақаҳои мухталифи ҷаҳон возеҳ менамояд [3-М].

3. Нақши расонаҳои байналмилалӣ дар фазои иттилоотии кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистон, таъсиргузор буда, ҳадафшон ифодаи манфиатҳои кишварашон мебошад [6-М].

4. Ҳар як расонаи байналмилалӣ бо ҳадафи мушаххасе таъсис дода мешавад ва вобаста ба шакли таъсис мазмуну муҳтавои хоси худро пайдо мекунад [4-М].

5. На он ҳама маълумоте, ки расонаҳои байналмилалӣ доир ба моҳияти фаъолияти худ ва шакли идориву маъмуриашон маълум менамоянд, дурусту воқеӣ аст [7-М].

6. Таъсиси ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» ҳадафҳои хос дошта, шаклу услуби барномасозӣ, тарзи пешниҳоди матлабҳо ва истифодаи имкониятҳо барои ҷалби аудитория аз дигар расонаҳо фарқ дорад [2-М].

7. Расонаҳои байналмилалӣ аз муҳимтарин унсурҳои сиёсии муборизаи байни кишварҳои абарқудрат ба шумор мераванд ва ба мавҷудияти онҳо аҳаммияти махсус зоҳир мегардад [1-М].

8. Ширкати радио ва телевизиони «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи маълумот барои расонаҳои хориҷии дигар, аз ҷумла Радиои «Озодӣ» хизмат менамояд [8-М].

9. Дар баъзе матолиби расонаҳои дохилии Тоҷикистон, аз ҷумла расонаҳои ҳам ҳукумати ва ҳам ғайриҳукумати, ба «Мавҷи Олмон» ҳамчун сарчашмаи аслии маълумот ишора шудааст [5-М].

10. Ҳамчунин, баррасиҳо далели онанд, ки Осиёи Марказӣ чун аз нигоҳи сиёсӣ ҳамеша мавриди таваҷҷуҳи кишварҳои абарқудрат қарор дорад, бо ҳамин назардошт, расонаҳои байналмилалӣ низ ба рӯйдодҳои он ҳамеша мутаваҷҷеҳ ҳастанд ва онҳоро бо ҷузъиёт инъикос менамоянд [7-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ

Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро дар самтҳои зерин истифода бурдан мумкин аст:

1. Нуктаҳо ва натиҷаҳои таҳқиқотро кормандони радио метавонанд дар фаъолияти ҳаррӯзаи худ мавриди истифода қарор диҳанд, зеро он таҳлилу баррасии фаъолияти расонаҳои байналмилалист.

2. Роҳбарияти радиоҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонанд натиҷаҳои кори диссертатсиониро дар мудирияти фаъолияти радио, вобаста ба роҳҳои самараноки ҳамгиро кардани онҳо ба хоҳири таъсир ба афкори ҷомеа дар татбиқи сиёсати Давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода баранд.

3. Натиҷаҳои кори диссертатсионӣ метавонанд ба самаранокии таблиғ ва татбиқи сиёсати давлатӣ дар самти муносибат бо воситаҳои электронии ахбор мусоидат кунанд. Барои муқовимат ба таҳмили андешаву афкори ба манфиатҳои милливу ахлоқии ҷомеаи Тоҷикистон бегона зарур аст, ки воситаҳои ахбори оммаи миллий, хосса радиову телевизион ҳам, аз нигоҳи молиявӣ бештар дастгирӣ ёфтаву таъмин шаванд ва ҳам доираҳои расмӣ дар додани иттилоъ ба расонаҳои ватанӣ бартарӣ диҳанд.

4. Омӯзгорон дар кори амалии худ ҳангоми таҳияи барномаҳои нави таълимӣ дар факултет ва шуъбаҳои журналистика, омӯзиши курсҳои махсус дар ин мавзӯ метавонанд, аз маводди диссертатсия истифода намоянд, махсусан, онҳое, ки ба ҷанбаҳои сиёсии фаъолияти радио ва телевизион таваҷҷуҳ доранд.

5. Маводди таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонад ҳангоми навиштани корҳои курсӣ ва хатми донишҷӯёни тахассуси журналистикаи байналхалқӣ, радиову телевизион, инчунин, дигар рисолаҳои илмӣ истифода шавад.

6. Ин таҳқиқот, ки ба таърихи пайдоиш ва ташаккули шабакаҳои радио ва телевизионии байналхалқӣ, агентҳои иттилооти хориҷӣ низ дахл мекунад, барои таҳқиқҳои дигар замина буда метавонад.

7. Натиҷаҳои кори диссертатсионӣ метавонанд на танҳо барои фаъолияти шабакаҳои радио ва телевизион, балки барои сохторҳои муайяни давлатӣ, ки ба ташкилу беҳтарсозии тарғибу ташвиқ дар ҷомеа машғул ҳастанд, мавод диҳад, зеро истифода аз усулҳои муосири таъсиргузори ба афкор ба хоҳири ҳимояи манфиату арзишҳои милливу давлатӣ баманфиат хоҳад буд.

РҶҶХАТИ АДАБИЁТ

А) РҶҶХАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

І. Санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ:

1. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 ноябри соли 1994 бо тағйири иловаҳо аз 26 сентябри соли 1999, 22 июни соли 2003 ва 22 майи соли 2016 (бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ) [Матн]. – Душанбе, 2016. – 136 с.
2. Қонуни ҚТ «Дар бораи телевизион ва радиоишунавонӣ» [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 1996, №24, мод. 408; соли 1998., №10. мод.76; соли 1999, №6, мод. 166; соли 2000, №11, мод. 521; соли 2001, №7 , мод. 481; соли 2004, №2, мод. 39; соли 2006, №4, мод. 197, ҚҚТ аз 22.07.2013 с. №1014; аз 2.01.2019 с., №1572.

ІІ. Адабиёти илмӣ:

3. Агеенко, Ф. Л. Агентство Франс Пресс – АФП [Текст] / Ф. Л. Агеенко // Словарь собственных имён русского языка. Ударение. Произношение. Словоизменение. – М.: Мир и Образование; Оникс, 2010. – С. 59.
4. Азимов, А. Публицистика ва замони муосир [Матн] / А. Азимов. – Душанбе: Дониш, 2004. – 204 с.
5. Азимов, А. Таърихи ташаккули радиои тоҷик [Матн] / А. Азимов. – Душанбе: Матбуот, 2005. – 24 с.
6. Азимов, А. Маҳорати таҳлилгарии журналисти телевизион [Матн] / А. Азимов. – Душанбе, 2013. – 84 с.
7. Артемов, В., Семенов, В. Би Би Си: История, аппарат, методы радиопропаганды [Текст] / В. Артемов. – М.: Искусство, 1978. – 256 с.
8. Асрори сухан (мачмуаи мақолаҳо) [Матн]. – Хучанд, 2017. – 334 с.
9. Бакшин, Э.Г. Основы журналистики [Матн] / Э.Г. Бакшин. – М.: Наука, 2009. – 272 с.
10. Бобоев, Д., Ҳайдаров, С. Техника ва рӯзноманигорӣ [Матн] / Д. Бобоев, С. Ҳайдаров. – Душанбе: Пойтахт, 2018. – 132 с.

11. Бобоев, Д. Махсусияти кор дар ВАО-и навин ва классик [Матн] / Д. Бобоев. – Душанбе, 2018. – 124 с.
12. Брусницын, Н. А. Информационная война и безопасность [Текст] / Н. Брусницын. – М.: Вита-Пресс, 2001. – 279 с.
13. Ворошилов, В.В. Журналистика. Базовый курс [Текст] / В.В. Ворошилов. –СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 700 с.
14. Воситаҳои ахбори омма ва армонҳои миллӣ [Матн]. – Душанбе, 2015. – 158 с.
15. Гавра, Д. П. Основы теории коммуникации [Текст] / Д. П. Гавра. – СПб., 2011. – 282 с.
16. Голядкин, Н. А. История отечественного и зарубежного телевидения: Учеб. пособие для студентов вузов [Текст] / Н. А. Голядкин. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 190 с.
17. Гулов, С. Амвоҷи сухан [Матн] / С. Гулов. – Душанбе, 2005. – 96 с.
18. Гулов, С., Раҳмонова, Ҷ. Воситаҳои ахбори омма оё оина буданд [Матн] / С. Гулов, Ҷ. Раҳмонова // Меваи Истиқлол (маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе: Озар, 2006. – 54 с.
19. Гулов, С. Нақши радиову телевизион дар фазои иттилоотии Тоҷикистон [Матн] / С. Гулов // Васоити электронии ахбор ва армонҳои миллӣ (Маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе: Баҳманрӯд, 2015. – С 40-42.
20. Гулов, С., Ҷумъаев, М. Муқаддимаи журналистика [Матн] / С. Гулов, М. Ҷумъаев. – Душанбе, 2016. – 176 с.
21. Давронов, Д. Ҷаҳони муосир: мавқеи садо ва симо [Матн] / Д. Давронов, Ҷ. Раҳмонова. – Душанбе, 2007. – 156 с.
22. Дар моварои сухан (маҷмуи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Душанбе, 2018. – 196 с.
23. Журналистика дар Тоҷикистон (маълумотномаи касбӣ барои журналистон) [Матн]. – Душанбе, 2006. – 136 с.
24. Журналистика ва замони муосир (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Душанбе, 2013. – 128 с.

25. Журналистикаи байналхалқӣ (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Душанбе: Озар, 2008. – 64 с.
26. Журналистикаи байналхалқӣ – II (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. (маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе: Озар, 2009. – 116 с.
27. Журналистикаи байналхалқӣ – IV (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. (маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе: Озар, 2012. – 136 с.
28. Журналистикаи байналхалқӣ – V (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. (маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе: Озар, 2013. – 144 с.
29. Журналистикаи байналхалқӣ – VI (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. (маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе, 2014. – 144 с.
30. Журналистикаи байналхалқӣ – VII (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. (маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе, 2015. – 128 с.
31. Журналистикаи байналхалқӣ – IX (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. (маҷмуи мақолаҳо). – Душанбе, 2017. – 180 с.
32. Журналистикаи байналхалқӣ – X (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Душанбе, 2019. – 184 с.
33. Журналистикаи тоҷик дар шароити ҷаҳонишавӣ (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Бохтар, 2022. – 190 с.
34. Журналистикаи тоҷик ва масъалаҳои низоми нави ҷаҳон (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Душанбе, 2004. – 88 с.
35. Замони муосир ва журналистика (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ) [Матн]. – Душанбе, 2011. – 166 с.
36. Зарубежная печать: Краткий справочник. Газеты. Журналы. Информационные агентства [Текст] / гл. ред. С. А. Лосев. — М. : Политиздат, 1986. – 526 с.
37. Засурский, Я.Н. Телерадиоэфир: История и современность [Текст] / Я.Н.Засурский. – М., 2005. – 239 с.
38. Камолиддинов, Б. Сухан аз баҳри дигарон гӯянд [Матн] / Б. Камолиддинов. – Душанбе, 2001. – 171 с.
39. Камолиддинов, Б. Сухан гуфтиву дурр суфтӣ ё рӯ ба рӯ бо микрофон [Матн] / Б. Камолиддинов. – Душанбе, 2007. – 96 с.

40. Кембелл, Роберт. Ташкили кори шуъбаи ахбор [Матн] / Роберт Кембелл. – Душанбе, 2010. – 87 с.
41. Қуддус, Қ. Жанрҳои журналистикаи телевизион [Матн] / Қ. Қуддус. – Душанбе, 2003. – 162 с.
42. Қутбиддин, Б. Воқеияти тасвир [Матн] / Б. Қутбиддин. – Душанбе, 2014. – 124 с.
43. Қутбиддин, Б. Роҳ ба сӯйи эҷод [Матн] / Б. Қутбиддин. – Душанбе, 2015. – 108 с.
44. Қутбиддинов, Б. Хосияти публитсистика [Матн] / Б. Қутбиддинов, Қ. Раҳмонова. – Душанбе, 2018. – 164 с.
45. Лемешко, Ю. Г., Лютова, Ю. А. Специфика функционирования информационного агентства «Синьхуа» в эпоху глобализации [Текст] / Ю. Г. Лемешко, Ю. А. Лютова // Вестник Амурского государственного университета. Сер. гуманитарные науки, 2012. – №58. – С. 10-13.
46. Deutsche Welle сегодня [Электроний ресурс] // Телеспутник, 1999 // URL: www.dw.com.
47. Манонова, М. Нақши наворбардор дар фаъолияти телевизионӣ [Матн] / М. Манонова // Васоити электронии ахбор ва ормонҳои миллӣ (маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе: Баҳманрӯд, 2015. – С 137-141.
48. Матвеева, А.Г. Дойче Прессе-Агентур [Текст] / А.Г. Матвеева // Большая Российская энциклопедия: в 30 т. – М.: Большая российская энциклопедия, 2007. — Т. 9. – 766 с.
49. Меъёрҳои ахлоқии фаъолияти журналистӣ дар Тоҷикистон [Матн]. – Душанбе, 2021. – 12 с.
50. Мирзоалӣ, С. Равзанаи иттилоотӣ [Матн] / С. Мирзоалӣ. – Душанбе, 2007. – 65 с.
51. Мирзоалӣ, С. Хабар: аз Машриқ то ба Мағриб [Матн] / С. Мирзоалӣ. – Душанбе, 2009. – 196 с.
52. Мирзоалӣ, С. Журналистикаи байналхалқӣ дар замони муосир [Матн] / С. Мирзоалӣ. – Душанбе, 2018. – 92 с.

53. Муқим, Ҷ. Мақоми жанрҳо дар радиои «Озодӣ» [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе: Сино, 2000. – 55 с.
54. Муқим, Ҷ. «Мавҷи Олмон» – шабакаи байналхалқӣ [Матн] / Ҷ. Муқим // Дар моварои суҳан. (Маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе, 2005. – С. 43-46.
55. Муқим, Ҷ. Сиёсат ва ҷанги иттилоотӣ [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе, 2006. – 71 с.
56. Муқим, Ҷ. Радиои Би-Би-Си: дирӯз ва имрӯз [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе, 2006. – 124 с.
57. Муқим, Ҷ., Нӯъмонов, А. Дастур барои радиожурналистони ҷавон [Матн] / Ҷ. Муқимов, А. Нӯъмонов. – Душанбе: Озар, 2008. – 96 с.
58. Муқим, Ҷ. Мусоҳиба ва техникаи таҳияи он. Дастури таълимӣ [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе: Озар, 2013. – 160 с.
59. Муқим, Ҷ. Расонаҳои ҷаҳонии тарғиботи ИМА [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе, 2021. – 177 с.
60. Муқим, Ҷ. Журналистикаи мултимедиявӣ. Дастури таълимӣ [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе: Озар, 2016. – 128 с.
61. Муқимов, М. А. Нақши ВАО дар низоми нави ҷаҳонӣ [Матн] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2018. – №2. – С. 251-255.
62. Муқимов, М.А. Нақши Радиои «Озодӣ» дар фазои иттилоотии Тоҷикистон [Матн] / М. А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2018. – №3. – С. 268-273.
63. Муллоев Ш.Б. Жанрово-тематическое своеобразие таджикской публицистики времен Великой Отечественной Войны (1941-1945) [Текст] / Ш. Муллоев. – Душанбе, 2015. – 302 с.
64. Муродов, М. Луғати мухтасари истилоҳот ва мафҳумҳои рӯзноманигорӣ [Матн] / М. Муродов. – Душанбе, 2011. – 145 с.
65. Муродов, М. Асосҳои эҷоди журналистӣ [Матн] / М. Муродов. – Душанбе, 2014. – 255 с.

66. Мухторӣ, Қ. Хадамоти матбуотӣ ва робита бо ҷомеа [Матн] / Қ. Мухторӣ. – Душанбе, 2015. – 128 с.
67. Мухтори, К. Социальная коммуникация и СМИ: формирование общественного мнения [Текст] / К. Мухтори. – Душанбе, 2021. – 140 с.
68. Муъминҷонов, З. Жанрҳои хабарии журналистикаи телевизион [Матн] / З. Муъминҷонов. – Душанбе, 2011. – 66 с.
69. Нуралиев, А. Журналистикаи советии тоҷик [Матн] / А. Нуралиев, А. Саъдуллоев, И. Усмонов, У. Гулмуродов. – Душанбе, 1989. – 147 с.
70. Нуралиев, А. Таърихи журналистикаи кишварҳои хориҷӣ [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе: Сурушан, 2001. – 224 с.
71. Нуралиев, А. Асосҳои ҳуқуқии журналистика [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе: Деваштич, 2005. – 203 с.
72. Ҳайдаров, Ф. Равзанаи нигоҳ [Матн] / Ф. Ҳайдаров, С. Гулов, Б. Қутбиддинов [Матн]. – Душанбе, 2015. – 138 с.
73. Орифова, М. Особенности развития жанров в региональных телекомпаниях Республики Таджикистан [Текст] / М. Орифова. – Душанбе, 2010. – 192 с.
74. Полетаев, Э. Рӯзноманигории байналхалқӣ [Матн] / Э. Полетаев. – Душанбе, 2005. – 300 с.
75. Прохоров, Е.П. Свобода СМИ в журналистской деятельности [Текст] / Е. П. Прохоров. – М., 2001. – 351 с.
76. Радиожурналистика [Текст] / Под ред. А. А. Шерель. – М., Издательство Московского университета, 2000. – 480 с.
77. Раҳмон, Э. ВАО – муҳофизии манфиатҳои миллӣ: Суханронии Президент дар маросими ифтитоҳи муассисаҳои давлатии телевизиони «Варзиш», «Синамо» ва «Академияи воситаҳои ахбори омма» [Матн] // [Манбаи электронӣ]: <http://www.prezident.tj/node/10829>
78. Раҳимҷонов, Х.У. Меъёрҳои этикаи касбӣ дар журналистикаи тоҷик [Матн] / Х.У. Раҳимҷонов. – Душанбе: Ирфон, 2018. – 184 с.
79. Саибназарбекова, Ш.М. Концепция вещания и программная политика радио «Мир» [Текст] / Ш.М. Саибназарбекова // Актуальные

проблемы журналистики (Сборник научных статей) . – Душанбе, 2013. – С. 123-135.

80. Саидзода, З. Густариши ахлоқи миллӣ – посух ба паёмадҳои манфии ҷаҳонишавӣ [Матн] / З. Саидзода. – Душанбе, 2013. – 258 с.
81. Саидзода, З. Тоҷикистони муосир: масъалаҳои мубрами Истиқлоли миллӣ [Матн] / З. Саидзода. – Душанбе, 2016.
82. Сафарова, М. Шоу-барномаҳои телевизионӣ ва муаммои ҳаёти ҷавонон [Матн] / М. Сафарова // Вазоити электронии ахбор ва оромҳои миллӣ (маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе: Бахманрӯд, 2015. – С. 25-26.
83. Сафарова, М. Телевидение и аудитория [Текст] / М. Сафарова. – Душанбе: Кайҳон, 2016. – 102 с.
84. Сафарова, М. Таъсири телевизион ба афкори умум [Матн] / М. Сафарова. – Душанбе, 2018. – 172 с.
85. Саъдуллоев, А., Гулов, С. Жанрҳои журналистикаи радио Қ. 1 [Матн] / А. Саъдуллоев, С. Гулов. – Душанбе, 1997. – 48 с.
86. Саъдуллоев, А., Гулов, С. Жанрҳои журналистикаи радио. Баҳши дуюм: Жанрҳои таблиғӣ-публитсистӣ [Матн] / А. Саъдуллоев, С. Гулов. – Душанбе: Эҷод, 2005. – 96 с.
87. Саъдуллоев, А., Шоев, М. Асосҳои журналистикаи телевизион [Матн] / А. Саъдуллоев, М. Шоев. – Душанбе, 2005. – 60 с.
88. Саъдуллоев, А., Шоев, М. Асосҳои журналистикаи телевизион. Баҳши дуввум бо тағйири иловаҳо [Матн] / А. Саъдуллоев, М. Шоев. – Душанбе, 2010. – 110 с.
89. Саъдуллоев, А. Наҷвои наҷотофарин [Матн] / А. Саъдуллоев. – Душанбе, 2008. – 88 с.
90. Соҳибназарбекова, Р. Журналистика СНГ. Учебное пособие [Текст] / Р. Соҳибназарбекова. – Душанбе: РТСУ, 2018. – 141 с.
91. Соҳибназарбекова, Ш.М. МТРК «МИР» объединяет русскоязычное пространство СНГ [Текст] / Ш.М. Соҳибназарбекова // Актуальные проблемы журналистики (сборник научных статей). – Душанбе, 2012.

92. Соҳибова, Б. Мусоҳиба дар телевизион: мақсад ва савол дар он [Матн] / Б. Соҳибова // Илм ва фановарӣ, 2013. – №4/1(105). – С. 78-82.
93. Стейнли, П. Гузориши телевизионӣ [Матн] / П. Стейнли. – Душанбе: Интерньюс, 2013. – 32 с.
94. Султонов, М. Би-Би-Си [Матн] / М. Султонов // Энциклопедияи Миллии Тоҷик. Ҷ. 2. – Душанбе: СИЭМТ, 2013. – С. 554.
95. Телерадиоэфир. История и современность [Матн] / Под редакции Я.Н.Засурского [Текст]. – М., 2005. – 239 с.
96. Усмонов, И.К. Назарияи публитсистика [Матн] / И. К. Усмонов. – Душанбе, 1999. – 100 с.
97. Усмонов, И. К. Воситаҳои ахбори омма ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Сино, 2003. – 78 с.
98. Усмонов, И. Журналистика. Қ. 1 [Матн] / И. Усмонов. – Душанбе, 2005. – 480 с.
99. Усмонов, И. Журналистика. Қ. 2 [Матн] / И. Усмонов. – Душанбе, 2006. – 200 с.
100. Усмонов, И. Журналистика. Қ. 3 [Матн] / И. Усмонов. – Душанбе, 2008. – 448 с.
101. Усмонов, И. Жанрҳои публитсистика [Матн] / И. Усмонов. – Душанбе, 2009. – 139 с.
102. Усмонов, И. Журналистика. Қ. 4 [Матн] / И. Усмонов. – Душанбе, 2011. – 474 с.
103. Усмонов, И. К. Таҳкими сулҳ ва таҳаввулоти Тоҷикистон [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе: 2016. – 627 с.
104. Фихтелиус, Э. Даҳ қоидаи журналистика (тарҷумаи Саломӣён И.) [Матн] / Э. Фихтелиус. – Душанбе, 2010. – 136 с.
105. Франс Пресс (Большая российская энциклопедия: [в 35 т.] / гл. ред. Ю. С. Осипов ; 2004-2017, т. 33) [Текст] // Уланд — Хватцев. — М.: Большая российская энциклопедия, 2017. — С. 544.
106. Франция: Информационные агентства [Текст] // Страны мира сегодня: журн. — М.: ТАСС, 2014. — Т. 1: Европа (декабрь).

107. Хамидиён, И., Абдурахим, Б. Содержательное и жанровое многообразие на таджикском телевидение (монография) [Матн] / И. Хамидиён, Б. Абдурахим. – Душанбе, 2018. – 256 с.
108. Хочазод, С. Таърихи Радиои Тоҷикистон. Қ.1. [Матн] / С. Хочазод – Душанбе: Деваштич, 2006. – 144 с.
109. Хочазод, С. Таърихи Радиои Тоҷикистон. Қ.2. [Матн] / С. Хочазод – Душанбе: Деваштич, 2006. – 220 с.
110. Хочазод, С. Махсусияти жанрҳои радиои Тоҷикистон [Матн] / С. Хочазод. – Душанбе: Деваштич, 2010. – 152 с.
111. Хочазод, С. Таърихи телевизиони Тоҷикистон [Матн] / С. Хочазод – Душанбе, 2012. – 240 с.
112. Хочазод, С., Ализода, А. Х. Махсусияти жанрҳои радиои [Матн] / С. Хочазод, А.Х. Ализода. – Душанбе: Балоғат, 2017. – 336 с.
113. Шоев, М., Гулов С. Телевизион ва имкониятҳои он [Матн] / М. Шоев, С. Гулов // Дар моварои сухан (маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе, 2005. – С. 26-31.
114. Эшматов, З. Таъсис ва ташаккули телевизиони Тоҷикистон [Матн] / З. Эшматов. – Душанбе, 2016. – 130 с.
115. Эшматов, З. Таджикское телевидение – от первых опытов до цифрового вещания. [Текст] / З. Эшматов. – Душанбе, 2024. – 198 с.

III. Адабиёт бо забонҳои хориҷӣ:

116. Becker, J., Salamanca, D. Der unsichtbare Spatankommling: Deutsche Welle-Fernsehen in Asien [Text] / J. Becker, D. Salamanca. – Berlin, 1998. – 218 p.
117. Deutsche Welle «Aus dem Tal der Ahnungslosen». Ideologic statt Kompetenz. Positional zu Genese und Qualität des Berichtes «Der unsichtbare Spatankommling. Deutsche Welle-Fernsehen in Asien» [Text]. – Köln, 1999. – 250 p.
118. Deutsche Welle. Deutsche Welle. Auslandsrundfunk der Bundesrepublik Deutschland [Text]. – Köln, o. J. – S. 7.

119. Deutsche Welle. Gesetz über die Rundfunkanstalt des Bundesrechts Deutsche Welle vom 16. Dezember 1997 [Text]. – Köln, 1998.
120. Everschor, F. Die Welt nach deutscher Art. Eine Beobachtung des Auslandsfernsehens der «Deutschen Welle» [Text] / F. Everschor. – Funk-Korrespondenz. Nr. 22/95. – S. 23-28.
121. Everschor F. Es herrscht eine große Kakophonie. Das Fernsehprogramm der Deutschen Welle zwischen Innovation und Politik. // Funk-Korrespondenz. Nr. 8/99. – S. 55-61.
122. Steininger, R. Langer Streit um kurze Welle. Der Auslandsrundfunk in den Anfängen der Bundesrepublik 1950-1953 [Text] / R. Steininger. – Berlin, o. J. – S.172-173.
123. Zollner, O. Wie wichtig ist deutsches Auslandsfernsehen? Übersicht über die erreichten Zielgruppen von DW tv und seine Leistungen für das Image Deutschlands [Text] / O. Zollner. – Köln, 2000. – S. 2.

IV. Диссертатсияҳо ва авторефератҳо:

124. Абдурахимов, Б.А. Содержательная и жанровая палитра телевизионных передач (на примере таджикских государственных телевизионных каналов). Автореф. дис. канд. филол. наук [Текст] / Б.А. Абдурахимов. – Душанбе, 2017. – 23 с.
125. Муқимов, М. Воқеияти Тоҷикистони соҳибистиклол ва проблемаҳои инъикоси он дар воситаҳои электрони ахбори хориҷӣ. Дисс. док. илм. филол [Матн] / М. Муқимов. – Душанбе, 2006. – 340 с.
126. Садуллаев, Дж.М. Межгосударственная телерадиокомпания «Мир» как новый тип межгосударственного средства массовой информации в контексте интеграционных процессов СНГ. Дисс. док. филол. наук [Текст] / Дж.М. Садуллаев. – Душанбе, 2013. – 313 с.
127. Сафарова, М.А. Телевидение и его психологическое влияние на общественное мнение (на примере государственных телевизионных каналов Таджикистана). Дисс. канд. филол. наук [Текст] / М.А. Сафарова. – Душанбе, 2018. – 202 с.

128. Сафаров, Х.Х. Место средств массовой информации России в информационном пространстве Республики Таджикистан. Дисс. канд. филол. наук [Текст] / Х.Х. Сафаров. – Душанбе, 2013. – 153 с.
129. Сохибова, Б.Н. Информация и ее интерпретация как фактор развития современного таджикского телевидения (на примере Первого канала телевидения Таджикистана и информационного канала «Джахоннамо»). Автореф. дис. канд. филол. наук [Текст] / Б.Н. Сохибова. – Душанбе, 2016. – 24 с.
130. Хочазод, С. Нақши радиои Тоҷикистон дар ташаккули афкори ҷомеа дар замони Истиқлол. Дисс. док. илм. филол. [Матн] / С. Хочазод. – Душанбе, 2015. – 311 с.
131. Эшматов, З.А. Становление и развитие таджикского телевидения (на примере Первого канала таджикского телевидения). Автореф. дис. канд. филол. наук [Текст] / З.А. Эшматов. – Душанбе, 2016. – 25 с.

V. Манбаъҳои электронӣ:

132. Аз «девор»-и Шуравӣ то ҷангу сулҳи тоҷикон ва ифшоғариҳо. 70 соли Озодӣ [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/32714527.html>. (Санаи дастрасӣ: 10.05.2022).
133. Аз Сиан то Берлин. Сабаби таваҷҷуҳ ба Тоҷикистон ва ҳамсояҳои чист? [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/32629127.html> (Санаи дастрасӣ: 09.10.2023).
134. Ассошиэйтед Пресс (Дата обращения 15.04.2018) [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: https://tg.wikipedia.org/wiki/Ассошиэйтед_Пресс (Дата обращение: 15.04.2018).
135. Баҳси катъи барномаҳои Би-Би-Си идома дорад [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/604321.html> (Санаи муроҷиат: 16.01.2021).

136. Баҳси қатъи барномаҳои Би-Би-Си идома дорад [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/604321.html> (Санаи мурочиат: 15.04.2022).
137. Би-би-си [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://tg.wikipedia.org/wiki/BBC> (Санаи мурочиат: 12.04.2022).
138. Гулзод, С. Истиқлолият ва рушди журналистикаи тоҷик [Манбаи электронӣ] / С. Гулзод // Низоми дастрасӣ: URL: <https://tnu.tj/index.php/tj/isti-lolijat-va-rushdi-zhurnalistikai-to-ik/> (Санаи дастрасӣ: 21.05.2021).
139. Гузориши танқидӣ дар бораи артиши Украинаро месанҷанд [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/31987301.html> (Санаи дастрасӣ: 14.08.2022).
140. Дар бораи мо [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: https://www.bbc.com/tajik/institutional/2014/02/000000_about_us (Санаи мурочиат: 12.04.2022).
141. Дар бораи Озодӣ [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/p/4447.html> (Санаи мурочиат: 15.04.2022).
142. Дар Олмон 1,2 миллион коргар намерасад [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/31526834.html> (Санаи дастрасӣ: 24.10.2021).
143. Дидору гуфтушунидҳои раиси даврии САҲА дар Тоҷикистон [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/604928.html> (Санаи мурочиат: 26.11.2022).
144. Дойче Прессе-Агентур [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <http://www.knowledge.su/d/doyche-presse-agentur> (Дата обращения: 15.04.2018).
145. Информационное агентство Дойче Прессе-Агентур [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://prezi.com/dry-5qfps1io/deutsche-presse-agentur/> (Дата обращения: 15.04.2018).
146. Информационное агентство Исламской Республики [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Информационное агентство Исламской Республики (Дата обращения: 16.04.2019).

147. Исрори Би-Би-Си ба номнависӣ ва таккори радди он [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/606033.html> (Санаи муроҷиат: 15.04.2022).
148. История развития Немецкого зарубежного радио [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://dzen.ru/a/Y8C8fxTy6SfCxtDa> (Дата обращения: 15.04.2024).
149. Ихтисори кормандони Би-би-сӣ дар Тоҷикистон [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://sputnik.tj/20150331/1014967544.html> (Санаи муроҷиат: 11.04.2019).
150. Лукашенко аз Олмон хост, худуди 2 ҳазор муҳоҷирро қабул кунад [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.ozodi.org/a/31574427.html> (Санаи дастрасӣ: 23.11.2021).
151. Меркел ҳамлаи Германияи фашистиро ба ИҶШС «моёи шармандагӣ» номид [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://khovar.tj/2021/06/merkel-amlai-germaniyai-fashistiro-ba-i-shs-moyai-sharmandag-nomid/> (Санаи дастрасӣ: 10.10.2019).
152. Нақши расона дар фарҳанги иҷтимоӣ [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <http://pitfi.tj/node/149> (Санаи муроҷиат: 15.01.2021).
153. Поёни фаъолияти сафҳаи сирилликӣ бахши форсии Би-би-сӣ [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: https://www.bbc.com/tajik/institutional/2015/02/000000_tajik_service (Санаи муроҷиат: 15.04.2020).
154. Рейтер [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Рейтер> (Дата обращения: 15.04.2018)
155. Русҳо «Штирлитси тоҷик»-ро кино мекунанд [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://pressa.tj/rus%D2%B3o-shtirlitsi-to%D2%B7ik-ro-kino-mekunand/> (Санаи дастрасӣ: 10.10.2019).
156. Синьхуа [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Синьхуа> (Дата обращения: 15.04.2024)

157. Тааҷҷуб ва хашми Берлин: Русия фаъолияти «Мавҷи Олмон»-ро манъ кард [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://sputnik.tj/20220204/taajjub-khashm-berlin-rusiya-faoliyat-mavj-olmon-man-kard-1045500773.html> (Санаи дастрасӣ: 04.02.2022).
158. ТАСС [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/ТАСС> (Дата обращения: 15.04.2024).
159. Франс Пресс [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> (Дата обращения 15.04.2018).
160. Як ҳафтаи чаҳон: Ғарб ба Украина аслиҳаи ҳамлақунанда медиҳад [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://asiaplustj.info/tj/news/world/20230125/yak-aftai-aon-arb-ba-ukraina-asliai-amlakunanda-mediad>
161. Як ҳафтаи чаҳон: Муносибати воқеии Чин бо Осиёи Марказӣ ва масъалаи садоқат ба ватан дар Русия [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: URL: <https://asiaplustj.info/tj/news/world/20230427/yak-aftai-aon-munosibati-voeii-chin-nisbati-osiyo-i-markaz-va-masalai-sadoat-ba-vatan-dar-rusiya>
162. Central Asia and Europe [Electronic resource] // Database Name: URL: https://ec.europa.eu/europeaid/regions/central-asia-0_en (Date Accessed: 05.10.2019).
163. Central Asian journalists join [Electronic resource] // Database Name: URL: <https://www.internews.org/news/central-asian-journalists-join-efforts-prevent-spread-violent-extremism> (Date Accessed: 10.10.2019)/
164. DPA [Электронный ресурс] // Режим доступа: URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/DPA> (Дата обращения: 15.04.2024).
165. European commission report [Electronic resource] // Database Name: URL: https://ec.europa.eu/europeaid/regions/central-asia-0_en (Date Accessed: 05.10.2019).
166. European union and Central Asia environment and water cooperation [Electronic resource] // Database Name: URL:

<http://uza.uz/en/society/european-union-and-central-asia-environment-and-water-cooper> (Date Accessed: 06.10.2019).

167. Masayuki, Saito. International Broadcasters Confronted with Great Changes / Saito Masayuki [Electronic resource] // Database Name: URL: https://www.nhk.or.jp/bunken/english/reports/pdf/report_14030101-2.pdf (Date Accessed: 12.04.2020).
168. Reuters (news agency). Encyclopædia Britannica [Electronic resource] // Database Name: URL: <https://www.britannica.com/topic/Thomson-Reuters> (Date Accessed: 15.04.2018).
169. Tajikistan frees journalist Khayrullo Mirsaidov [Electronic resource] // Database Name: URL: <https://www.dw.com/en/tajikistan-frees-journalist-and-comedian-khayrullo-mirsaidov/a-45188086> (Date Accessed: 10.10.2019).

VI. Матбуоти даврӣ:

170. Белорусско-кыргызский демарш: Саммит ЕАЭС прошел не по сценарию [Текст] // Народная газета. – 2017. – 4 января.

Б) РҶҲАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи

Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- [1-М]. Анҷум, М. Таъсис ва ташаккули шабакаи «Мавҷи Олмон» [Матн] / М. Анҷум // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – №3. – С. 282-285.
- [2-М]. Анҷум, М. Мавзӯ ва мундариҷаи барномаҳои «Мавҷи Олмон» [Матн] / М. Анҷум // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – №5. – С. 327-330.
- [3-М]. Гулов, С.Н., Анҷум, М. Фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон» [Матн] / С.Н. Гулов, М. Анҷум // Паёми Донишгоҳи

миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – №2.
– С. 247-253.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

- [4-M]. Анҷум, М. Назаре ба барномаҳои «Мавҷи Олмон» [Матн] / М. Анҷум // Журналистикаи байналхалқӣ – 10 (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ). – Душанбе, 2019. – №10. – С. 173-175.
- [5-M]. Анҷум, М. Махсусияти барномаҳои телевизиони «Мавҷи Олмон» [Матн] / М. Анҷум // Журналистикаи байналхалқӣ – XI (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ). – Душанбе, 2019. – №11. – С. 59-61.
- [6-M]. Anjum, M.A. Review of european media and Central Asia // Proceedings of the 8-th International Scientific and Practical Conference, Scientific Research in XXI Century (Ottawa, 06-08.03.2021) (Баррасии расонаҳои аврупоӣ ва Осиёи Марказӣ // Маводди конференси 8-уми байналмилалӣ илмӣ ва амалӣ «Тадқиқоти илмӣ дар асри XXI» (Оттава, 06-08.03.2021)) / М. Anjum // Scientific Collection «INTERCONF», 2021. – №44. – С. 332-335.
- [7-M]. Anjum, M.A. Features of DW tv programs // Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference Scientific Community: Interdisciplinary Research (Hamburg, Germany 16-18.03.2021) (Хусусиятҳои барномаҳои телевизионии «Мавҷи Олмон» // Маводди конференси 3-юми байналмилалӣ илмӣ-амалӣ «Тадқиқоти байнисоҳавӣ» (Гамбург, 16-18.03.2021)) / М. Anjum // Scientific Collection «INTERCONF», 2021. – №45. – С. 190-194.
- [8-M]. Anjum, M.A., Gulov, S. Activity of International Media in Tajikistan // Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (Umea, 19-20.04.2024) (Фаъолияти расонаҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон // Маводди конференси 7-уми байналмилалӣ илмӣ-амалӣ. (Умеа, 19-20.04.2024)) / М. Anjum // Scientific Collection «INTERCONF», 2024. – №44. – С. 231-241.